

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

DON FAIT
Bibliothèque

en 1852

par Monsieur

Pidon

anc. prof.

BCU - Lausanne

1094148326

P R Æ F A T I O

ad illustrissimos potentissimosque

H O L L A N D I Æ

West-Frisiæque Ordines.

I*nspicendam vobis, Illustris-
simi Ordines, offero rem publi-
cam, qua nulla unquam inter-
ris sanctior, nec bonis exemplis
dior fuit. Hujus initia, & incre-
menta perdidicisse, omnino vestrum
est, quoniam illa hercle non hominem
quenquam mortali concretionem sa-
tum, sed ipsum Deum immorta-
lem, autorem fundatoremque habet,
cujus vos venerationem, atque in-
temeratum cultum suscepistis ac
tuemini. Videbitis, quid denuum il-
lud summi Dei, Hebraeos divitissi-
me in quodam vobis innoxio genere
conservetur, quid fortitudinem in
illis*

illis excitaverint, concordiam alme-
ris, cupiditates frangaverit. Profectò
habuit in populus regunda reipubli-
ca instituta quadam ejusmodi, qua
omnium essent prudentium praeceptis
poriora. Eorum nos magnam par-
tem posse ex sacris voluminibus erui
ostendimus. Sola est militaria disci-
plina, de qua admodum nihil tradi-
tum memoria posterorum sit. Om-
ninò tamen virtutem bellicam in
omnibus Hebraeis summam fuisse
fatebitur, qui victoriae eorum, atq;
res gestae cum animo suo reputabit.
Quippe homines exules, Aegypti fi-
nibus, quos diu insederant, relictis,
postquam longum fortuitumque iter
emensis essent, per 6 annos XL incerto
errore in vastissimum Arabum deser-
tis obhaesissent, tandem fortissimis
pugnacissimisque gentibus pulsas, fe-
liciter eas terras invaserunt, in qui-
bus oppida eorum Templum dicata
sunt. Hic verò ille in beatissimo sola
mirificè per concordiam mutuam
creverunt. Communibus enim con-
siliis

filiis omnium saluti consulebant. Et civitates hercle, quae proxima erant, non suam singula dominationem stabilire, sed ingenti studio libertatē defendere publicam nitebantur. Ad imperium autem bene atq̃ utiliter consistendum, ne quid deesses, etiam legibus, magistratibus, senatoribus, iudicibus isdem utebantur: ad hac, ponderibus, mensuris, ac pecuniā eādem. Quare profecto, quominus universa propemodum Palaestina jam pro urbe unica posset censeri id unum obstabat, quod non isdem mensibus omnes ejus incolae clauderentur. Cetera enim Et in commune, Et per singulas urbes similia erant atque eadem. Inter oppida tamen urbs una quadam fuit, quae ex legis edicto ceteris esse omnibus dignior augustiorq̃ debuit: non hercle, quo dominatū in ceteras urbes teneret, sed ut omnes undique, qui in diffusissimis locis habitabant, quotannis ter illuc ad sacra communia atq̃ ad religionum caremo-

niam convenirent. Quare hac res ci-
vitarum concordiam adeò non di-
vulsit, nisi etiam vinculum ejus
fuerit vel ætissimum. Incolebant
maximam fertilissimamque regio-
nẽ duodecim Israëliticis tribus, qua
admiranda fecunditate singula in
magnitudinem gentis excreverant:
Nihil adversus eas vis hostilis, bel-
lorumve tempestates, aut alia id ge-
nus mala valuere. Semper cladibus
suis majores erant, & per cades, ac
per damna animos opesque sume-
bant ab ipso ferro. Atque hanc qui-
dem in modum duntissime Hebrao-
rum respublica fletit: donec tam-
dem, post Salomonis mortem, cum ad
summam felicitatis perventum es-
set, magna rerum conversio incessit.
Hiero-boamus enim quispiam, cui
spes opesque omnes in discordiis ci-
vilibus essent posita, seditiosis con-
cionibus populum commovit, totis-
que decem tribubus ad se traductis,
rempublicam quandam seorsim sibi
constituit, cuius arx atque caput Sa-
maria

*maria mox fuit. Quare jam haud
una profecto, sed dua respublicae
erant. Quarum altera, qua Israëliti-
ca & decem tribuum dicebatur, ad
breve oppidò tempus duravit. quip-
pe tota illa gens debellatà mox est,
victoremque secuta abiit in ater-
num exilium. Altera verò, qua Iu-
daorum fuit, quaque imperij sedem
Hierosolymam habebat, etsi ante
Vespasiani Caesaris tempora penitus
deleta non est, tamen vis ejus po-
tentia & omnis adeò imminuta erat,
ferè ut semper hostibus impar esset.
Quorum omnium profectò nihil e-
venire quidquam potuisset, nisi in
contraria studia scissi fuissent, qui
antea conjunctis viribus tot gen-
tium terrarumque victores evase-
rant. Discordia civium sunt, Illu-
strissimi Ordines, qua hostibus ma-
gnarum rerum praebeant occasionem.
Quare, qua res Hebraeorum impe-
rium tantopere attrivit, hac ea ipsa
est, qua aliarum quoque gentium
florētissima regna destruxit. Per-*

*currite cum animis vestris omnium
semporum memoriam. Reperietis
hanc perenni causam fuisse omni-
bus ferme, quam magna atque excelsa
erant. Raro fortuna invidiam
suam populo uni in alterius perni-
ciem commodat, nisi prius ille, tur-
batus domi rebus, vicia ipse sua
suasque vires regere nesciat. Sane
quidem Romani, versutissimi mor-
tales, quos Marcus Tullius verè ait
sociis defendendis terrarum om-
nium esse dominos factos, praeclarè
intelleverunt, ad convellendas alio-
rum respublicas nihil sibi posse à di-
vino numine majus praestari, quam
motus quosdam hujusmodi, dissen-
sionesque federatarum gentium.
Isti enim, dum aut suppetias labo-
rantibus ferebant, aut dissidiorum
erant arbitri, omnia latè subege-
runt: Et, ubi solitudinem fecissent,
pacem appellabant. Erant olim
Achai omnibus terribiles propter
eam societatem, quam sanctissimis
legibus, summa jura atque liber-
tatis*

ratu aquabilitate inter sese inie-
vant Peloponnesi civitates. Respu-
blica autem ipsorum, ut longè opti-
ma, ita profectò fermè tota similis
vestra erat, Illustrissimi Ordines,
inconcussa ob conjunctionis fidem,
immotaque, & suis viribus subni-
xa. Quàm sape ille rerum dominus,
populus Romanus, cum inexpugna-
bilem fore Graciam scires, quam diu
staret eorum societas, arte & dolo
dissolvere eam conjunctionem cona-
tus est? Datum id negotii Gallo pro-
consuli est. &, cum res non proce-
deret, callido commento adjuncti
ad eorum societatem Spartani sunt,
sed fardere inaequali, ut dissidiorum
inter illos contentionumquæ causa
perpetua forent. Sanè verò ex hac
una re dispostea Achaiarum ex-
cidii adventavit. Possem id genus
alia exempla, quibus pleni annales
sunt, referre: sed non est hic longa
recitationis locus. Ipsa illa

Terrarum Dea gentiumque Roma,
quàm peste totius orbis esse condi-

tam Mitbridates agebat, diffidiū
civium, & factionibus procerum
fatiscentes, libertatem amisit, acce-
pitque dominum. Sed enim verò, ut
de Hebrais dicam, ponendum illud
in extremo est, quod caput rei est.
Utique voluntatum illam studio-
rumque disjunctionem, qua sacrum
populū, Salomone extincto, in duas
partes scidit, dies foppsitam tempus-
que ipsum, ut sit per sepe, composuis-
set, sanitatemque aliquam attulis-
set animis: sed Hieroboamus, ho-
mo improba dominandi flagitia
edoctus, cuius auspiciis facta pri-
mum secessio erat, arte quadam
usus est, qua effectum fuit; ne un-
quam duodecim tribuum rediret
concordia. Veterem enim rectamque
religionem fursis quadam supersti-
tione interpolavit. Ita, cum com-
mentum suum faciendā oratione
populo socordis & curis vacuo ob-
trusisset, iam exhinc non pro liber-
tate opibusve, sed pro sacris & pro
ari facta dimissio est. Hac, & id
genus.

genera plura in his libris excussimus;
Illustrissimi Ordines. neque profe-
cto infrugiferum existimavimus.
publice hac spectari. Vos si estis,
Sanctissimi Patres patriæ, quibus
semper illud animo stetit, concor-
dia res parvas crescere, discordia
maximas dilabi. idque ita verum
esse, exitus tandem comprobavit,
postquam numinis benignitate, &
virtute vestra, atque invictissimi
principis auspicio, Respublica ve-
stra multis magnisque incrementis
jam constituta tandem in illo fasti-
gio est, ut nihil hostes, nisi de magni-
tudine vestra, querantur. Hac ve-
stra, quæ tantopere vos auxit, con-
junctio, animorumque conspiratio,
ut perpetua atque stabilis sit, Deum
optimum maximum, qui rei publi-
cæ hujus tutor defensorque est, sup-
plex quaeso & veneror. Equidem
ego, cum prudentiam vestram, sa-
pientiamque, quæ in maximis re-
bus semper eluxit, considero, plane
confidenda fore, uti omnes boni cu-
pimus

pimus. Et tamen profectò, nemo gloriari nunc potest tam feliciter senatum esse, ut non interdum convertere cogitationem debeas ad omnis avi exempla. Iam permultæ civēs vestri in partes nescio quas discessere, sententiisque contrariis inter sese pugnant, postquam orta inter eos inutilis dissensio est de religionum mysteriis, quæ plerique non intelligunt. Sequitur affectus suos hinc inde multitudo, & quotidie plurimum inflammatur ardor. Hinc rei ut tempestiva remedia adhibeantur, vestra interesse, vos Illustrissimi Ordines intelligitis, quæ jam sedulo in hanc curam incumbitis, ne florentissimæ res vestra damnum capiant aliquod ex huiusmodi intestinis malis, quæ fuerunt quæ pluribus populis magni exitio, quam bella externa, quam famines, morbi, quæque alia terribilia incumbere, tanquam pestes quædam, solent. Sed supervacuum est plura de his dicere, cum nihil tam
ex

ex alio reperiri possit, quod vobis cogitantibus in promptu non sit. Illud à vobis peto, Illustrissimi proceres, uti rempublicam hanc Hebraeam, sanctissimam omnium, opulentamque, quam in his libris descripsimus, etiam atque etiam intueamini. Erunt illic quaedam, quae reges principesque, & rerum publicarum moderatores seligere in usum suum queant. Equidem ego tanto facilis animum meum induxi, uti hac vobis offerrem, quod in illo senatu vestro assidere primarios quosdam seculi viros cogitabam, quorum est eruditio ejusmodi, ut, si quid etiam dictum hic est, quod antiquitatem & nobilium autorum monumenta illustret, bene de eo praeclareque judicare possint.

Illustriss. Magnitud. Vestrae
devotus •

P. C V N A E V S.

Bene-

*Benevolis lectoribus
salutem dico.*

REPREHENSUS olim Albu-
tius Rhetor est, quod de om-
ni causa dicere cuperet, non
quicquid debebat dici, sed
quicquid poterat. Nos an in his com-
mentationibus executi simus quæ dici
oportebat, aliis judicandum relinqui-
mus. At illud certo scimus, & profiteri
non erubescimus; plurima nos præter-
misse, quæ dici poterant. Enimvero,
cum ante nos argumentum hoc per-
tractavissent viri duo eruditissimi, Ca-
rolus Sigonius, atque Cornelius Bertra-
mus, nolebam actum agere, aut quæ ab
illis dicta essent, molestissima iteratio-
ne repetere. Quare hîc nos quædam
aliarum rerum summa fastigia perva-
simus, quæ ad reipublicæ hujus consti-
tutionem pertinerent. Atque adeo,
omissis illis, quæ Sigonius Bertramus-
que vulgaverunt, liberrima scriptione
huc congesimus, quæ aliunde nobis in
promptu erant. quæ profecto & plu-
rima erant, & omnino digna observa-
tu esse videbantur. Bonam autem par-
tem eorum nobis suggessit Rabbi Mo-
ses Ben Maimon Ægyptius, cujus in-
dustria sagacitasque omni prædicatio-
ne est major. Eum læulentum auto-
rem

rem transmissit ad nos vir amplissimus, Joannes Borelius, qui potentissimis Zelandiæ Ordinibus à secretis est. Utrique quantumcunque est illud, quod nobis monumenta maximi Rab-
bini perlustrantibus mirifice placuit, id omne acceptum ferri ejus viri humanitati debet, à quo eximium illum rerum Judaicarum scriptorem accepimus. Nos neminem scimus, in quo nunc plus præfidii Hebraismus, quam in Borelio, habeat Adeo ille ingentem thesaurum ex Oriente eorum voluminum comportavit, quæ nunquam aut raro vidit noster orbis. Vos, qui harum rerum studio tenemini, summam ejus viri eruditionem, propensamque ad literas ornandas voluntatem diligite, colite : & ex locubere ejus Bibliotheca quondam omnia præclara atque incomparabilia expectate.

INDEX

INDEX CAPITUM LIBRI PRIMI.

CAPUT I.

DE Reipublica Hebraea institutis. De legislatione. Inanis Græcorum iactantia. Quis primus auctor scripti Iuris fuerit. Septem praecepta Noachi filiis data. Quid in republicâ constituendâ, nominandâ, atque in legibus sanciendis Moses spectaverit. Pag. 1.

C A P. II. Hecataei liber singularis de Iudaea. Prudens legislatoris consilium de agrorum assignatione. Non debuisse eos occupantium esse. De lege agraria, deque ejus inestimabili utilitate. Redemptio agrorum. Beneficium Iubilaei. Restitutio gratuita agrorum. Iuris Talמודici quaedam sanctiones super ea re. De Maimonide, ejusque luculentissimis commentationibus. Quid jubilaorum celebritas servis contulerit. Per novem dies coronati servi. Saturnaliū quaedam imago. 6.

C A P. III. Amplius de duplici causa legis agrariae dictū. Ex latifundiis quàm crebrae mutationes rerum. De Romanâ republica. Lex Stolonis. Quibus artibus veteres Hebraei se sustentaverint. Quàm oantè legislator providerit ne ea desero-

C A P I T U M.

rentur. *Leges divinae de iustificatione
& re pecuaria.* 11.

CAP. IV. *In quas angustias Iudaeos septimus quisque annus detruserit. Alexandri Magni beneficium huic genti concessum ob quandam vaticinationem. Iudaeorum rara olim commercia cum exteris gentibus. Quanta in ignoratione verum Iudaicarum versati sint Graeci, Aristotelis commentum de Callanis India sapientibus. Quibus rebus vita moresque civium immutentur. Qui cives optimi. Nullis artificibus Iudaeos celebres fuisse: idque in laude positum. De opificibus.* 17.

CAP. V. *Aegyptiorum odium in Hebraeos, & vera causa ejus. Aegyptii ignavis artibus curisque dediti. Qua solertia Sesostris eviraverit civium animos. Lux Aegyptiorum de opificum artibus ad haeredes cujusque transmittendis. De Niliaca plebe, quae in servitute. De sacerdotibus. De pastoribus, qui tertia Aegyptiorum pars, & quam formidati ceteris Aegyptiis semper fuerint. Superstitionem Aegyptiorum nihil fecisse ad pastoris generis odium: & male id existimari. Plebem Aegyptiam non ita agricolas execratam fuisse, ut pastores. Et causa ejus rei.* 22.

CAP. VI. *Quando Inbilis defierint cele-*

* *

I N D E X

celebrari. Cur illorum habitam esse rationem in annis sabbaticis numerandis dixerit Maimonides. Rejecta Maimonida opinio. 26.

CAP. VII. *Trina consecratio Palaestina & urbium ejus. De jure urbium. Lex de praeiis urbanis. De urbe Ierosolyma, deq; ejus privilegiis. Agrippa impium facinus, & super eo Iudaeorum legatio ad Neronem. Quibus ceremoniis proferri urbis Ierosolyma pomœria oportuerit. Ius muniendi à quibus datum. Quando rempub. suam ponitus Iudaei amiserint. De oppidis, quæ asyli jus habebant.* 34.

CAP. VIII. *Quid Palaestina præ aliis regionibus habuerit. Non potuisse rempublicam Hebraeam in alias sedes transferri. Explicatum Maimonida dictum de Babylonienfibus Iudæis. Ampla res eorum, & regnum ab illis Hyrcano oblatum. De sceptro Iudæ quid existimandum sit, contra Maimonidem asseritur. Respublica Iudæa ad Palaestinam alligata. Iudaeorum scitum de templis, quæ extra Ierosolymam à popularibus condita.* 44.

CAP. IX. *Criminalia judicia inter Palastinam stetisse, & Babylonienfibus Iudæis aliisque negata fuisse. Ad totius commentationis hujus lucem ostensum quomodo*

C A P I T V M.

quam diu respublica fuerit omnium
Hebræorum, & quando Iudæorum esse
cæperit. Hinc sciri posse quidnam sit
sceptrum Iudæ. Eusebii, & eorum, qui
secuti eum sunt, erudita & plausibilis
sententia confutatur. Quid sit maje-
stas imperii, & quorum sit. 49.

CAP. X. Nunquam duodecim tribus He-
bræas de nomine Iudæorum appellatas
esse. Decem illas tribus, quæ ante Nabu-
chodonozoris tempora auctæ à Salma-
nassare sunt, nunquam in Palestinam
rediisse. duas duntaxat tribus, non plu-
res, paruisse Romanis, usque ad Flavi-
i Iosephi tempora. Passim Eusebii &
aliorum error notatus. 57.

CAP. XI. Hariolatio quorundam, qui
sceptrum Iudæicum esse Davidi datum
ajunt. admodum serò contigisse, quod
dictum multò antè de Iudæ sceptro
erat. Quando ablatum Iudæis sceptrum
sit. 65.

CAP. XII. De dictatoribus, iudiciibus-
que. de senatu Sanhedrin de initiatio-
ne senatorum. η Ἀποθεῖα item so-
lennetarmen. qui allecti in id conci-
lium, qualis jurisdictio eorum. de po-
puli comitiis. de poculo Sutha. Iudæo-
rum delirium de magia usu. de Elea-
zari incantamentis. 67.

CAP. XIII. De duobus aliis conciliis, quæ
Iero-

Ierufolyma fuere præter fenatum Sanhedrin. De fenatu. xxi virorum, qui in singulis oppidis. De triumvirorum collegio. Civitatum quis modus esse debeat. De quinqueviris cadis expianda causa creatis. De septemviris & triumviris, qui annis & mensibus intercalandis præerant. Tempora à Rabbi Hillele Babylonio ordinata. Vis concilii Sanhedrin à Gabinio callidè imminuta.

CAP. XIV. *De regis creatione, & an placerit ea numini. Cur initio rex malus à numine adscitus. Quas res in illo legendo spectaverit vates. Liber de regni jure in sanctuario possum. Quarum rerum potestas data regibus Hebrais sit. Quis honos ille à Pontif. maximo, à sacerdotibus atq; à vatis delatus. Locus Samuelis contra quosdā interpretes stabilis. Sedendi jus in acrio sacerdotum soli regi datum, non ipsis sacerdotibus, nec aliis. Cujusmodi regibus parnerint primi homines, ex Aristot. Quidnam Hebrais regibus sanctitatem adjecerit. Non eam hinc esse, quia vates fuere. Solos reges & pontifices maximos unctione fuisse initiatos. Unguentum sacrum à Iofia defectum, nec post repertum aut usurpatum fuisse sub templo secundo. Reges Samaria an uncti fuerint.* 32.

CAP.

C A P. XV. Quibus artibus Hieroboamus ad regnum obrepserit. Rerum publicarum inclinatio, conversioque. Scipionis prudentia verecundiaque in lustris condendo. Carmen lustrale pro republica. Ingenium plebis quale. Cur urbem Sichemum tenuerit Hieroboamus. Religionum sacrarumque mutatio quoddam flagitiosae dominationis arcannum. Ex decem tribuum secessionibus quot mala extiterint. De Sesostri falsa Herodoti narratio. Regni Samaritici everfusio. Transportatio gentium cur à viatoribus facta. Indaeorum exilium. Ex Ierosolyma spoliis templum Beli, & Babylonis aedificatio, tum pensilia nemora, murique coctiles. Graecorum futilitas, ex Beroso. Reditus Indaeorum in Palaestinam. Imperium ad Levitas devolutum. Contentiones eorum de imperio. 92.

C A P. XVI. Res publica regimen apud pontifices. Eorum flagitia, & improbae machinationes. De Elia sibi filius. Templum Garizitanum qua impietate constructum sit. Onia detestabile scelus. Matthias Hasmonaeus, laudatissimus dux. Principatus Iudaeae Maccabaei. De Alcimo nequissimo bipedum. Iudaea iterum sub regibus. De Herode. de Idumaeis, & numine eorum Cosa. Samea vera divinatio. Qua iniquitate Herodes

I N D E X

des imperium exercuerit. Ut Iudaeorum leges temeraverit. 100.

C A P. XVII. *De Messia, Iudaeorum atque gentium omnium rege. Mystica vocis scriptio in verbis Esaiæ. Bileami vaticinium ex Iudaeorum interpretatione. Quid singulare in hoc regno. Rabbi Abrami animadversiones in Maimonidem. Exechielis obscurissima oracula de templo, deque sacris in regno Messia. Nimis imprudenter in istac inquiri.* 106.

C A P. XVIII. *Status Iudaeorum post Messia adventum. De restitutione Iudaeorum, qua adhuc expectatur. Quæ sit dignitas etiam hodie illius gentis. Quantum Iudæis nostra debeat religio. An sacri libri ab illis interpolati aut corrupti? de Masoritarum diligentia & fide.* 111.

LIBRI SECUNDI.

C A P. I. *Familia Pontificalis. De Alcimo malè existimatum. Pontificis constitutio penes quos. Chalcidensium regi quid beneficii à Claudio datum. Pontificis munia. Quando nobile officium suum Pontifex obierit. Quem habitum tunc gesserit. Flavii Iosephi error, ex prophanitia*

C A P I T U M.

stantia natus, qui omnes hactenus decepit. Ejus confutatio. Maimonida recta sententia. 122.

C A P. II. Pontificis sacra vestis modo à Romanis, modo à Iudais asservata. De Pontificis galero. De sacerdotum pileis. Lapidis Urim & Tummim, in quibus vis oraculi fuit. Quando ii amissi sint. Cur alii facti, & adhibiti postea sint, cum eorum nulla vis amplius esset. Quis fuerit modus consulendi oraculum Urim & Tummim. Quibus de rebus responderit Pontifex. 130.

C A P. III. Vestimenti laceratio quatenus Pontifici permissa. Item quatenus sacerdotibus. De Caïpha. Lex conjugii alia pontifici, alia sacerdotibus posita. Matrimonium virginis, vidua, vitiatæ, & per divertium dimissa. Polygamia. Habitatio Pontificis. De Augusto Cesare. 135.

C A P. IV. Contra Divum Augustinum, atque contra Carolum Sigonum disceptatur de Pontificis ingressu in Sancta Sanctorum. Locus in epistola ad Hebraeos malè à Sigonio intellectus. Altare suffituum non fuisse in Sancto Sanctorum, contra quàm Divus Augustinus sensit. 135.

C A P. V. Philonis Iudæi quadam loca excussa, & explicata. Lapsus Philonis. 140.

I N D E X

nis. item ejus, qui librum I. Maccabaorum scripsit. Post reditum Iudaeorum ex Babylone, legem non planè servatam fuisse in templi adificatione, Argumenta quaedam dissentientium rejecta. Quid Mosis pra Pontificibus concessum fuerit. 140.

C A P. V I. Vicarius Pontificis sub decimum diem mensis Tisri constitutus. Quot gradus dignitatum inter pontificatum & sacerdotum interpositi fuerint. Iusjurandum solenne quotannis Pontifici delatum sub templo secundo. & causa ejus. Hæresis orta de suffitu in adytis adolendo. Hircus in deserto missus. Mons Hazazel. Iudaeorum scita quaedam super eare. 148.

C A P. V I I. Initiatio Pontificis duplex, & qualis. Quando altera cessaverit. Quando Pontifex ab juveni mactatione, quam lex præscripsit, immunis fuerit. 153.

C A P. V I I I. Sacerdotum stationes, & ἱερωσύνη. Qui judicaverint de vitis sacerdotum. Damnati sacerdotes quo conditione fuerint. Lignile. Antegoni in Hyrcanum facinus. 155.

C A P. I X. Sacerdotes Levitasque fuisse partem quandam magni concilii Sanhedrin. Negotia regia atque civilia publice Levitis commissa. Virtutū insignis imago

C A P I T U M.

imago in illis. Accessisse eos ad meliorem partem, atque ad equiorem causam, cum scissa olim divisaq; Hebraeorum respublica fuit. Quantopere degeneraverint mox à recta indole, atque à veteri integritate. Summum reipublicae regimen occupatum ab illis, atque immodeste usurpatum. 159.

C A P. X. Qui fuerint Anschæ Hammamad. Quali legatione functi sint. Sacrificia pro populo peracta. Legatos hos etiam extra Ierosolymam munus summi in synagogis obisse. De jejuniis eorum. Cur pridie & postridie Sabbati non jejunaverint. 163.

C A P. XI. De Levitis illis, quorum ministerio sacerdotes utebantur. classes eorum, & diversa munia. Nethinai. Lex annaria de Levitis lata quando cessaverit. Levitas non itidem, ut sacerdotes, reprobatos fuisse. Quantum nefas fuerit, confundi eorum ministeria. 165.

C A P. XII. Templum Ierosolymitanum, Cur intus illic tanta vis auri. De templis veterum, in quæ aurum non inferebatur, non esse id Iudaeorum institutis contrarium. Confutatus quorundam error. Talmudicorum scitum de iis, qui sacram adem aduent. Quid sint tæ ox dñ in Messia edicto. Salomonis industria in templi extrucone. Quam celeri-

I N D E X

celeriter consummata ea operis moles. Diana Ephesia ades quibus impensis & quam lente aedificata. cur in palustris solo ea posita. Iudaeorum commentum de monte Moria. 169.

C A P. X I I I. *Admiranda quadam de templo, deque sacrificiorum & sacerdotum multitudine. De festo Paschatis singulare quid, & penè supra fidem. Lignorum tres strues in altari. De aeternis ignibus. Corban Habitum, oblatio lignorum, & dies festi ad hanc rem. Talmudicorum & Flavii Iosephi discrepantia. Superstitio eorum, qui intraverint templum, quique exiverint ex illo.* 173.

C A P. X I V. *Addita religionibus majestas. Talmudicorum sententia de muro, qui adyta separabat. & cur is in templo secundo non restitutus. De custodiis templi. An rectè eas Maimonides esse ex lege tradideris? Morbi crebri sacerdotum unde fuerint?* 177.

C A P. X V. *De Ierosolyma & templi excidio. Quid Romanos ad rem atrocissimi exempli sollicitaverit. Casus quidam admirabiles à Iudaeis vocati de excidio templi prioris & posterioris. Titi miseratio & lacryma. De tertio templo, quod adhuc expectant Iudaei. Falsa Capitolina in ruinis Ierosolyma condita,*

C A P I T U M.

condita, & additum à Casare Hadriano ludibrium. 180.

C A P. XVI. De templo Samaritanorum, quod in monte Garizin. Qui fuerint Ebuthai. Unde advecti in Samaria sedes sint. Quanto deteriore conditione fuerint quam Iudaei. De religione eorum quadam. Fuisse eos primum idololatrias: mox, abdicato idolorum cultu, lapsos in haeresin esse. 185.

C A P. XVII. De Haeresibus sectisque Iudaeorum. Quando ea orta sint; & vera causa earum. Cur ante exitium Babylonense in idololatriam, post illud exilium vero in haereses inciderint Iudaei. Quare difficile sit ab idololatria ad haeresin desciscere. De Bano, deque Gaulonitis, & Zelotis, item de impostoribus quibusdam, qui in Iudaea religionum praetextu grassati ad res novas sunt. 189.

C A P. XVIII. Virtus bellica Iudaeorum. Quanti ea fuerit apud externos reges. Verba Chærilis à Flavio Iosepho male accepta. Qui sint Solymorum montium habitatores in Chærilis carmine. Tonsura modus Iudaeis vetitus. Quid hoc sit, quod de Phœnicum sermone Chærilus ait. 196.

C A P. XIX. De bello, quod lege indictum fuit, deque eo, quod sponte susceptum ab Hebraeis est. Quales pacis leges oblata hostibus

- hostibus sint. Quid illud sit, quod Talmudici de septem praeceptis tradant, quae servanda omnibus gentibus fuere. Quam citò post orbem conditum, & quam latè animos mortalium pervaserit idololatria. Hebraeorum notabilis sententia de Abramo: & quando is re-
ctum numinis cultum suscepit. 200.
- CAP. XX. Feciales pacis offerenda causa missos esse etiam ad septem Cananae populos, contra quam vulgo existimatum est. Cur Gibeonitis dolo atque astu opus fuerit ad petendam pacem. Cur septem Cananae populi ad internecionem occisi. Cur Ammonitis & Moabitibus oblata pax non sit. De sacerdote, qui praelii causa ungebatur. 206.
- CAP. XXI. Qui fuerint immunes militiâ. Saulis severitas in cogendo milite. Poena in eos sancita, quae sacramentum detrectarent. Unde Flavius scripserit, deos peregrinos in bello non violandos Iudaeis. Laudabilis Iudaeorum religio, cum Beli ades refecta ab Alexandro est. 210.
- CAP. XXII. Sabbatorum observatio Iudaeis saepe noxia in bello. Ea superstitio animis hominum exempta per Matthiam Hassamonaeum. Stratonica febriculosa pietas. Auspiciorum atque omnium vis à Mosellamo, acerrimo milite

C A P I T V M

milite Iudæo, elusa. Ostenta & omnia esse in potestate mortalium. Lex divina de sexuum distinctio habitu non intellecta à Flavio. Adulterarum toga apud Romanos. Charonda miles stolatus. Medorum Persarumque molities.

213.

CAP. XXIII. De Iudæis, qui extra Palestinam in aliis regnis habitavere. Gentium plurium migrationes, & voluntaria exilia. De Iudæis Asiaticis, deque Babylonienfibus, tum de Aegyptiis & Alexandrinis. Pecunia ab illis Ierosolymam missa. Quanta opes in sepulcro Davidis. Darus à Semiramide elusus. Iudæorum Hellenistarum, & Palestinorum insensa amulatio. Quo jure, quaque conditione apud Romanos Iudæi fuerint post eversam sacram urbem. De polygamia.

218.

CAP. XXIV. De lege, quam Iudæis Moses scripsit. Opinio veterum quorundam se sabbato confutata. De omne Sabbatico quæ Plinius, Rabbi Maimon, & Flavius Iosephus retulere, exhausta. Cur magis suis, quam cateris animantibus abstineant Iudæi? Plutarchi rationes rejectæ. De Aegyptiorum morbis. Iudæos non fuisse Bacchi cultores, contra quam Plutarchus & alii.

LIBRI TERTII.

- CAP. I.** Initia Ecclesiae, & incrementa, Satana stratagemata. Locus in 1. cap. Genes. explicatus. De serpente. Quid sit caput libri. Error Hieronymi. Liber Enochii commentitius. 255.
- CAP. II.** Ecclesia identidem admiranda numinis iudicio intra unam familiam coarctata. Id exemplis ostensum. 268.
- CAP. III.** Sententia nostra de Melchisedeco contra communem receptamque opinionem confirmata. Vis praesidiumque ingens additur epistola ad Hebraeos. 274.
- CAP. IV.** Ecclesia fata ab Abrami temporibus usque ad regni Israëlitici scissionem, qua post Salomonis mortem contigit. Divinandi vis in morituris. Israëlitarum idololatria in Aegypto. Superstitionibus Aegyptiorum saepe postea obnoxii Israelitae in Palaestina. Apis. Serapis. Vitulorum, & serpentis veneratio. An Iudaei asinum coluerint? Cur Aegyptii asinum execrati sint? Cophinus scænumque Iudaeorum, qui Roma erant. Res legesque Iudaicae intacta Gracis Romanisque scriptoribus, & quare. De Theo-

CAPITULUM.

*Theopompo & Theodecte. Iudaeorum
adversus externos odium. Mendacia de
Iudaeis.*

295.

CAP. V. *De circumcissione. Quae gentes o-
lim fuerint circumcisa. De Aegyptiis,
Aethiopibus, & Colchis. Verba Ieremiae
de Aegyptiis à quorundam interpre-
tatione vindicata. Paulilocus desis,
qui praeputia reducunt, perperam ab
Hieronymo intellectus. Immodicus a-
stus Hieronymi in libris adversus Iovi-
nianum. Hallucinatio ejusdem in ver-
bi Iosuae de repetita circumcissione. Cur
circumcisio octavo die celebrata.*

310.

CAP. VI. *De religione Iudaeorum. Cur
Iudaei nubium & incerti numinis cul-
tores habiti olim sint. Quid illud in
Petronii Catalectis sit, coeli auriculas
advocare. Non esse id Caelicolia dictum,
Atheniensium calumnia in Socratem.
Ara ignoti Dei apud Athenienses. Iu-
daeorum inexpugnabilis constantia in
vixit numinis cultu post temptum se-
cundum.*

324.

CAP. VII. *De vatibus, deque divino af-
fatu. De Elsa. An vates furore corre-
pti, & mentis impotes fuerint, cum fu-
tura cernerent? Montani dogma, & mu-
liercula fanatica, quas instruxit ille. De
Delphicis vatibus, deque impostura, &
artibus, quae illis in usu. Ficta cum nu-
mine*

mine

INDEX CAPITVM.

mine colloquia. Hæreticorum veteres doli: & de Valente Arrianorum duce. De Esaia, deque Ieremia. Iudæorum vesana opinio, Daniele varibus non esse annumerandum. Inutilis aliorum contentio super ea re. Crætes affectata pauperies. Elia & Ioannis Baptista comparatio. 333.

CAP. VIII. De Cabala, sive, de lege, quæ scriptis mandata non est. Quo pacto ressecandi sint nodi, qui in locis parallelis latent. Quam sobriè utendum sic anagogis & mystica interpretatione. De Iudæis Karraitis, quorum factio præ cæteris cordata est, & fugitans inep-diarum. De opibus eorum. 343.

CAP. IX. Quid de Messia perceptum cognitumve habuerint Hebræi in veteri Ecclesia. Totæ res illa diligentius excussa. Quam pravo more omnia ad artem & ad formulas adstringantur. 353.

RETRO

PETRI CUNÆI
De Republica
HEBRÆORUM
LIBER PRIMUS.

CAPITULUM I.

De Republica Hebrææ institutis. De legislatione. Inanis Græcorum jactantia. Quis primus auctor scripti Juris fuerit. Septem præcepta Noachi filiis data. Quid in republicâ constituendâ, neminandâ, atque in legibus sanciendis Moses spectaverit.

NON nos magnopere in his libris delectu aliquo, aut accuratâ conquisitione utemur. Liber enim, quæ sponte se offerunt, è medio arripere, & ut aliud ex alio in mentem nobis incidit, ita quidq; persequi. Conditæ Hebræorum respublica à divino maximoque viro Mose est, qui primus
A rem

rem in terris est aggressus omnium pulcherrimam. Equidem sic existimo, cum multa extent multorum præclara facta, quæ fama olim pro maximis celebravit, longe nobilissimam fuisse eorum operam, qui conciliis cœtibusque hominum, quæ civitates appellantur, jura atque leges dictaverunt. Nihil est enim præpotenti Deo, qui hunc mundum regit, acceptius. Sed ejus rei ut est magna atque excelsa gloria, ita multæ nationes pridem sibi illam vindicavere. Sane Græci quidem, dum ambitiose beneficia sua cupētis nationibus imputant, legum lationem inter prima ponunt. Lycurgos enim, Dracones, Solones, Zaleucos Locros loquuntur, aut si quæ alia sunt vetustiora nomina. Sed vana est ea omnis gloriatio. Gentem enim ventosissimam conticescere Judæus jussit, Flavius Josephus, cujus apologia usque ad miraculum erudita est, quæ extat adversus Apionem, hominem Judæis inimicum quidem, sed tantæ nominis celebritate, atque tanto doctrinæ strepitu viventem, meritò uti *Cymbalum mundi* dictus habitusque sit. *Plin. in præfat. operis.* Ostendit ibi Flavius Græcos legistatores, si cum Mose comparentur, infimæ vetustatis esse, & heri aut nudius-

tertius

tertius natos videri, qua enim tempe-
state Homerus Graculorum pater vi-
xit, ignotum illis legum nomen fuisse,
neque extare id usquam in ejus poë-
mate. dicta modò sententiolasque quas-
dam in omnium ore fuisse, quibus
plebs regeretur. aut si opus erat, prin-
cipum jussa interdictaque accessisse,
quæ literis non consignabantur. Enim-
verò Moses, quod recte observatum à
Flavio est, cum Homerum multis se-
culis antecesserit, propriam sibi hanc
fecit laudem, quam postea concupivê-
re tam multi. Primus enim ille leges
scripsit publicavitque, uti disceret po-
pulus quid jus fasque aut nefas esset,
quibusque sanctionibus stabilienda ea
respublica foret, quam constitui mox
in Palæstinâ summus Deus jusserat.
Ante Moysi tempestatem scripta jura
non agnovit orbis. etsi enim antea
profectò haud plane sine legibus gens
hominum agitaverat; tamen neque
publicis tabulis ear, neque ullis monu-
mentis erant consecrata. Hujus gene-
ris septem præcepta illa fuere, quæ Tal-
mudici data esse filiis Noachi ajunt: ea
justitiæ regulas quasdam continebant,
quibus carere hominum vita nequibat.
quare vis eorum tam latè ad omnes
pertinuit, ut qui nescirent ea, hos in-

terficere in bello, atque ex hominum
 communionē tollere jussi Israëlitarū sint.
 Neque id sine causa fuit. omnibus e-
 nim belluis nocentiores videbantur,
 qui jus nullum acceperant. Utique,
 quod Aristoteles divinitus dixit, deter-
 rima sævissimaque est iniustitia, quæ
 instructa armis est. hominem autem
 natura cum armis edidit, ratione at-
 que prudentiâ, quibus insigniter ad
 perniciem valet, jura si demas. Sed di-
 camus de Mosis instituto. Ille repu-
 blicam conditurus, quæ in terris san-
 ctissima foret, summam rerum pote-
 statem numini detulit. & cum alii no-
 mina alia, ut res fert, reperiant, ac mo-
 narchiam modò oligarchiamque &
 interdum democratiam appellent, ni-
 hil ille horum fore pro naturâ atque
 indole intellexit tanti imperii. Igitur
 regiminis quendam modum consti-
 tuit, quem persignificanter Flavius ad-
 versus Apionem vocari posse *θεοκρα-
 τικὴν* ait, quasi tu ejusmodi civitatem
 dixeris, cujus præses rectorque solus
 Deus sit. Quæ enim cunque gereban-
 tur, hujus geri judicio ac numine pro-
 fessus est. Idque ita verum esse, claro
 documento probavit. Etenim, qui om-
 nia ex se unopendentia videbat, qui-
 que populum oratione flectebat in
 om-

omnem partem, nullam ex tam bellâ occasione potentiam sibi, nullas opes, nullôs honores quæsit. Id quod profecto vix hominis videtur. Est enim insita mortalibus imperii cupido quædam, eaque vetus hercle admodum; & cunctis affectibus flagrantior: quam, ut ego existimo, nunquam expellere ex pectore suo Moses potuisset, nisi interesse & præesse rebus gerundis Deum vidisset, cum quo in societatem regni venire extrema dementia fuisset. Jam vero, quo firmior respublica foret, ita sanxit edixitque, omnia uti ex legibus fierent. Legum autem non dominos, sed custodes & ministros, esse magistratus voluit. Quæ constituta ab illo rectissimè sunt. cum enim homines etiam optimos ira interdum aut amor transvorsos à recto agat, solæ leges reperta sunt, quæ cum omnibus semper unâ atque eâdem voce loquerentur. Atque hoc est, quod subtiliter dixisse mihi Aristoteles in libris Polit. videtur, *legem esse mentem quandam sine cupiditate*. Accedit, quod rerum omnium primum est, æterna legum stabilitas, quibus adjicere aliquid aut demere piaculare nefas fuit. non veteres aboleri, non rogari novas contigit. observatio verò earum exacta ab omnibus rigidissimè

simè est, etiam inclinantibus reipublicæ fatis. Quod plane contra aliis in rebus publicis fuit, quæ legibus fundatæ, cum essent, legibus everte sunt. nam & dominantium plerique, ut aliquid suum viderentur afferre, etiam recta commutaverunt; & sanctiones multæ per consuetudinem, plures (quod flagitiosius est) contemptu abolitæ securiora vitia fecere. Sed nos eam diversitatem nunquam mirati sumus. Cæterarum enim gentium leges, cum hominum excogitatæ ingeniis sunt, severitas poenæ tueretur, quæ tempore plerumque, aut dominantium socordiâ cessat. at, quæ Judæis observantur, æterni numinis scita sunt, quibus nihil longa dies aut iudicum derogat facilitas. manent enim, eademque sunt, &, cum seculæ ac virgæ non amplius timentur, terret tamen adhuc animos religio.

CAPUT II.

Hecatai liber singularis de Judæa. Prædens legislatoris consilium de agrorum assignatione. Non debuisse eos occupantium esse. De lege agraria, deque ejus inestimabili utilitate. Redemptio agrorum. Beneficium Jubilæi. Restitutio gratuita agrorum. Juris Talmudicæ quæ-

quædam sanctiones super ea re. De Maimonide, ejusque luculentissimis commentationibus. Quid jubilæorum celebritas servis contulerit. Per novem dies coronati servi. Saturnalium quædam imago.

SÆpe Flavius Josephus Hecatzum Abderiten laudat, summa fide atque integritate virum, qui se Alexandro Magno olim expeditionum bellosumque comitem adjunxerat. Is, cum terras multas adiisset omni copiarum genere abundantes, nullam æquè, ut Palæstinam admiratus est. Quare librum de ea singularem scripsit, ex quo multa pro Judæis Flavius adversus Apionem recitat. Illud ad rem, de qua dicturi sumus, pertinet, quod regionem optimam, frugumque feracissimam habitari à Judæis ait, cujus amplitudo continet *τετραγωνίας μωραδάς ἀγρούς*, planè ut appareat aptissimas Hebræis fuisse sedes has, in quas ex Ægypto illos transmisit numinis benignitas. Qui enim antea vitam semper in culturâ agri, atque in pecudum pastione egissent, hic jam in ubere solo egregie suis se artibus locupletare, atque in rebus esse bonis poterant. Inter initia, cum promissam pridem Palæstinam occupasset

passet armis sacer populus, illico Moſis
 juſſa ſecutus ſummus dux Joſua eſt. U-
 niuerſam enim regionem in duodecim
 partes diuiſit, atque habitandam toti-
 dem tribubus dedit. Mox ſingularum
 tribuum familias numeravit, & pro
 capitum multitudinē certum cuique
 modū agri, atque proprios fines de-
 dit. Ita prouiſum eſt, uti eadem æqua-
 litate omnes continerentur. quæ eſſe
 prima cura bonis reipublicæ modera-
 toribus ſolet. Idem Græci poſtea Ro-
 manique, cordatiſſimi mortales fece-
 re, colonias cum deducerent. Quod ſi
 occupatione ſuum quidque feciſſent ii,
 qui primi in vacua veniſſent, jam ne-
 ceſſe fuiſſet pugnas motuſque civium
 ingentes exiſtere. Quicquid enim ejus-
 modi eſt, quod ex communi facere
 proprium poſſis, in eo fit plerumque
 tanta contentio, ut difficillimum ſit
 ſervare ſanctam ſocietatem. Porro,
 quoniam ſapientis eſt non præſentia
 modo ordinare, ſed ea ſtatueret etiam,
 quæ profutura alteri ſeculo ſunt, præ-
 claram legem quandam Moſes tulit,
 qua effectum eſt, ne paucorum opulen-
 tia quandoque ceteros opprimeret,
 neu mutatis ſtudiis cives ad novas ar-
 tes peregrinaſque ab innoxio labore ſe
 converterent. Ea fuit lex agraria, quæ
 veruit

vetuit ne quis venditione aut ullo contractu plenum dominium fundi sui transferret in alium. Nam & iis, qui egestate compulsi agrum vendidissent, redimendi jus quovis tempore concessit. & ni redemptus esset, restitui eum gratis in Jubilæi celebritate iussit. Est in admiratione hominum scriptor maximus; Rabbi Moses Ben Maimon, is, qui Talmudicam doctrinam sepositis iugamentis feliciter complexus est divino illo opere, quod ipse *ספר תורה* appellat. Nunquam ita magnificè quidquam de illo autore dicemus, quin id virtus superet ejus. Fæd enim quodam & forte nascendi primus solusque in illâ gente rectè intellexit, quid hoc sit, non ineptire. Sæpè nos in his libris eum luculentissimum testem citabimus. At, que nunc quoque in hac ipsâ re, qua de agimus, perutilis erit nobis ejus auctoritas. Multa ille de Jubilæi beneficio in Halacha Schemitta Veïobel tradidit, aitque id positum in eo fuisse, quod omnes agri ad veteres dominos redibant, etiamsi centies emtorem mutaverant. Nec eos excipit eruditissimus scriptor, quos ex donatione acceperit aliquis. nihilo enim magis retineri eos à possessore potuisse ait. Atque hoc juris Talmudici est; & rectissimum videtur.

tur. Etiam illud prodit ex eodem jure. Rabbiniſte, redemptionem fuiſſe illis modò permiſſam, qui ex lucro aliquo commodove, quod obveniſſet, locupletiores facti erant. Cujus rei ratio in promptu eſt. Sanè enim, qui pecunias mutuas ad eam rem ſumebant, aut agrum unum vendebant, uti venditum alterum redimerent, legi divinæ fraudem fecere. expectandus enim illis, hæredibusque illorum, Jubilæus fuit, qui venditiones hujusmodi reſcinderet. Quamquam poterant gentiles interim agnatique ſuo ære ea retrahere, quæ ſine vorſurâ redimere nequiverat inops dominus. Jubilæorum ſolennia annus quilibet quinquageſimus reduxit, cujus initium à ſeptimo mēſe Tiſri erat. Nulli tempeſtas tantum gaudium publicè excitavit. Non enim modò locati rurfus in ſolido ſunt, qui prædia ſua antè alienaverant, ſed libertas quoque data omnibus ſervis eſt. Sed horum nihil fieri ante decimam ejus mēſis lucem potuit, quæ jejuniiſ atque expiationum feſto ſacra erat. Interea temporis per novem integros dies agitata publicè quædam veluti Saturnalia ſunt, de quibus Rabbi Maimonides illud refert, quod ſcitu dignum judicavimus. Ait ille in Hala-
cha

cha Schemitta & ejobel. cap. 10: כראש השנה יעריק הכפורים לאהז יעבדים פפשים לבתיהן ולא משתעבדים לאדניהם ולא השדות חזרות לבעליהם אלא יעבדים אוכלין ושותים ושכחים ויגטרותיהם בראשיהם: כיון שהיגט יום הכפורים תקעו ברת דין בשופר נבטרו יעבדים לבתיהן וחזרו שדות לבעליהן: *Ab initio anni usque ad diem expiationum neque dimittebantur servi, neque serviebant dominis suis. sed nec agri restituebantur. Quid igitur? edebant, bibebantque servi, atque bilares erant, & coronam quisque capiti suo imposuit. Mox, cum dies expiationum venisset, Senatores Sanhedrin tubis clauxere, atque à vestigio liberi abierunt servi, & reddita dominis prædia sunt.*

CAPUT III.

Amplius de duplici causa legis agrariæ dictum. Ex latifundiis quàm crebræ mutationes rerum. De Romanâ republica. Lex Stolonis. Quibus artibus veteres Hebræi se sustentaverint. Quàm cautè legislator providerit ne ea defrangerentur. Leges divinae de rusticatione & re pecuaria.

VERùm age, dicamus de legis agrariæ utilitate, quam Mosi propositam fuisse

fuisse suprà retuli. Sanè quod è dñobus prius esse dicebamus, interfuit reipublicæ, ne in possessiones optimè positas divisaque paucorum avaritia irrumperet. Firmè enim egentio rem quemque ditior aliquis pretio expellit. atque is, dum rura in immensum spatiis supervacuis extendit, alios necessariis excludit. Ex quâ causâ incessere interdum rerum conversio solet. Ita enim est profectò. plena hostibus ea respublica est, in qua cives plurimi, possessionibus avitis nudati, priscas fortunas votis expetunt. Hi odio rerum suarum mutari omnia student, neque in eâ conditione, cujus eos pœnitet, diutius quàm necesse sit, manent. Ac Romæ quidem, cum primores patrum omnia ad se trahebant, prope ut singuli possiderent trecentorum civium agros, lege Stolonis cautum fuit, ne quis plus quingenta jugera haberet. Sed statim evagata rectum ordinem fraus est. Primus enim ipse Stolo sanctiones suas violavit, damnatusque est quod mille jugerum cum filio tenebat, quem ob hoc emancipaverat. Et postea, quàm plurimi cives diversâ arte callidi sententiam legis circumvenerunt. Aliis enim ad emendum agrum submissis, ipsi possederunt. Vidit istac, & stabile

lire

lize legem conatus est C. Lælius, insigni
 sapientiâ vir & Africani Scipionis ma-
 ximus amicus. sed impar adversan-
 tium factioni, cum in contentiones
 discordiasque iretur, ab incepto desti-
 tit. Ita in ævum erupit licentiâ, neque
 occupandi agros modus fuit. Actan-
 dem sanè eò deventum est, ut pauci
 quidam totam Italiam vicinasque pro-
 vincias velut proprium patrimonium
 tenerent. Hujus rei testimonia recita-
 re, quæ plurima ubique extant, nihil
 nunc necesse est. Altera, quam attigi-
 mus, legis agrariæ ratio fuit, quod
 summus Moses relanguescere civium
 animos, eorumque remitti virtutem
 noluit. Etenim, cum de majoribus eo-
 rum illustrissimus quisque pastoritiam
 vitam vixisset, atque in agris versatus
 fuisset in aliquo opere faciundo, om-
 ninò omnium vitiorum atque incom-
 modorum una cauriò fuit atque una
 provisio, uti ne postèri aliquandò ea
 studia desererent, quæ & multum ho-
 mines locupletant, & principia habent
 eadem quæ mundi sunt. Sanè verò
 nimis citò desertæ ea studia neglecta-
 que fuissent, si lex omnia coèmere o-
 mnibus, atque agros adjicere agris
 permisisset. Ita enim fit plerumque;
 qui tot pascua tamque latos fundos
sine

sine modo tenent, honestissimi laboris munia, aliis quæ committunt, obire ipsi fastidiunt: & ut plurimum, qui operam illis locant, peregrini ignotique coloni sunt, & mancipia ære emptæ. Ipsa plebs civium, aliena rura colere indocilis, ex agris intra muros correpit, urbanas res ut usurpet. Ibi in otium se transdit, corrumpiturque, & arte molli atque illiberali inertem vitam tuetur. Profectò, ex quo tempore Romani proceres, iique haud multi, sua rura fecere, quæ plurimum fuerant, ingens rusticationis obliuio non cives modò, sed omnes liberos homines cepit. qui enim agri Curios, Fabriciosque & Catones viderant, victis fossoribus colebantur, & compedibus sonuere. Conqueritur Marcus Terentius Varro in libris de re rust. magnanimos Romuli nepotes *non in segetibus amplius & vinetis, sed in theatro & circo manus movere*. Jam enim falcem & aratrum reliquerant, qui olim annum, inquit, *ita dividerant ut nonis modò diebus urbem adirent, reliquis ut rura colerent*. Ita descitum à majorum institutis est; quæ dum servabant, utrumque sunt consecuti, ut & agros foecundissimos haberent, & ipsi essent quàm optimè animati. His malis tantis talibusque,

quæ

quæ rempublicam, ceu quædam pestes, invadunt, benè atque sapienter obviam ivit consultissimus rerum divinarum humanarumque Moses, cum redemptionum privilegia, atque insuper jura sancivit. Jubilæi. Non habuit autem ullam iniquitatis speciem istæc lex; neque fraus omnino fieri emptoribus potuit. servata enim profecto semper in agrorum venditionibus ratio Jubilæi fuit, & ut ille propius longiusve aberat, ita pretium pendebatur majus minusve. Hoc illud est quod in Levitico capite 25. dicitur: *Cum vendideris aliquid proximo tuo, aut cum emeris à proximo tuo, ne circumvenite alter alterum. Secundum numerum annorum, à Jubilæo eme à proximo tuo, & secundum numerum annorum, quibus fruges provenerint, vendat ille tibi. Pro multitudine annorum, auge pretium emptionis, & pro paucitate annorum minue pretium emptionis. Nam numerum proventuum ille vendit tibi. Ne igitur decipite alter alterum. Quod si vero ante Jubilæum redimere fundos suos dominus cuperet, pariter constitutum summâ æquitate fuit, ut de pretio, quod reddendum erat, tantum retineretur, quantum è fructibus emptor percepisset. Quibus quidem rebus planè*

planè effectum est, ne aut damnum ex possessionum restitutione quisquam sentiret, aut facillè ex civium animis vetera studia, honestissimæque artes exlescerent. Utrique illud dubitari non potest, qui populus qualisque fuerit, cui disciplinam & instituta Moses præscripsit. Ex tot enim, quas tulit, legibus, cum pleræque ceremonias religionesque & iusti iniusti que præcepta continerent, cæteræ, quæ ad facultates rerum copiasque, atque ad ea opera pertinent, ex quibus aliquid acquiritur, omnes ejusmodi sunt, ut de rusticatione aliquid singulare tradant. Quam sollicitè in Pentateucho docetur populus, quando requiem terræ dare, & intermittere sementem oporteat; quid in messibus, inque vindemiis servandum sit; quotò anno fructum capere ex vinea fas sit? Ad hoc, quæ severitate interdicitur, ne diversa semina uni agro mandentur; tum ne admissuræ animantium fiat, quæ disparis generis sint, neve ex animantes sub eodem iugo sint? Cætera de foetu pecudum, de primitiis frugum omnium, deque decimis earum, penè infinita sint. Eorum plenior tractatio in opere Talmudico est, & sextam partem ejus, aut amplius, tener. Complexus autem omnia Rabbi Meir.

Maimonides est illo libro quem מורה נבוכים appellat, in quo rerum occultarum mira secreta sunt.

CAPUT IV.

In quas angustias Judaeos septimus quisque annus detruferit. Alexandi Magni beneficium huic genti concessum ob quandam vaticinationem. Judaeorum rara olim commercia cum exteris gentibus. Quanta in ignoratione rerum Judaicarum versati sint Græci. Aristotelis commentum de Callanis India sapientibus. Quibus rebus vita morisque civium immutentur. Qui cives optimi. Nullis artificiis Judaeos celebres fuisse; idque in laude positum. De opificibus.

TALES leges, atque ejusmodi scita Hebræi acceperunt, qui res opesque omnes suas in agris habebant. Ex illis vel abundantia eorum, vel egestas pendit. Cujus rei ego maxima documenta hæc habeo, quod quoties pecunias illis exteri reges imperaverunt, septimus quisque annus ita in angustum oppidum omnes eorum copias coëgit, ut pendere eas nequiverint. Erat enim edicto legis cautum, ne per illam tempestatem terra coleretur, neve

néve quis fruges tunc colligeret, quæ
 omnis pecuniæ fundamentum erant.
 Alexander Macedo, cum Jerosolymæ
 ex Danielis libro didicisset dominatio-
 nem Persarum olim Græco ab homine
 destruendam, latus vaticinio, quasi ad
 se pertineret, Judæos petere ingens be-
 neficium aliquod jussit. Ibi illi signifi-
 cavére, nihil sibi posse majus dari, quàm
 uti ne rex septimi anni tributa exigeret.
 idque impetrarunt. Mox id Samarita-
 nis, multa pro se cum dicerent, nega-
 tum est. Sed omnium eorum, quæ de
 hoc genere afferri possunt, nihil lucu-
 lentius est, quàm Apioni quod Flavius
 Apolog. 1. respondet pro popularibus
 suis, cum inquit; ἡμεῖς ἔτι χώραν
 οἰκῶμεν ὡρῶν λίον, ἔτι ἰμπορείαις
 χαίρομεν, καὶ ταῖς διὰ τούτων πρὸς
 ἄλλας ἐπιμιξίαις. ἀλλ' εἰσὶν μὲν ἡμεῖς
 αἱ πόλεις μακρὰν ἀπὸ θαλάσσης ἀνω-
 κισμένα, χώραν δ' ἀγαθὴν γερόμενοι.
 πάντῃς ἐκπενῶμεν. Nos neque terram
 habitamus, quæ mari vicina est, neque
 negotiationibus gaudemus, neque ea-
 rum causa nobis consuetudo cum aliis
 gentibus est, sed sunt urbes quidem no-
 stræ procul à mari sitæ: ipsæ autem nos
 regionem bonam incolentes, hanc cum la-
 bore exercemus. Enimverò, cum diversas
 gentes

gentes ita negotiatio sociaverit, ut quod genitum est usquam, id apud omnes natum esse videatur; soli Judæi intra terræ suæ fines, iis contenti opibus, quas illic natura producebat, vitam procul commerciis agitavere. Non enim maria transibant, neque exteros viscebant, & ab his non viscebantur. Ex quo illud contigit, ut multa de illis falsa prodiderint Græci, alique. Perpaucis enim notæ res eorum erant. Unus Hecætaus comperta scripsit. Cæteri, ut famâ quidque & auditione acceperant, ita literis celebraverunt. Quod quam periculosum in omni historia condenda sit, vel ex illo potest existimari, quod Ephorus, clarissimus olim scriptor, Iberiam, quam non viderat, unam esse urbem dixit, admodum mediis fidiis ridiculè. Non enim civitas, sed magna Hesperii orbis pars erat, & multis habitata populis est. Portentosum est, & cum summa inscitia conjunctum, quod Aristoteles apud Clearchum autumavit, Judæos esse ab Indiæ sapientibus propagatos, sed nomen mutavisse. quippe philosophos illos, qui apud Indos Callani appellantur, in cava Syriâ Judæos dici. Pudet me anilitatis, adeò hoc nihili est. Sed quod additum ibidem ab Aristotele est, neque supra fidem videtur, & ap-

primè gloriosum sacræ genti est. Venisse enim ad se, in Asiâ cum esset, Judæum quendam ait, tantâ eruditione atque scientiâ hominem, uti præ illo omnes Græci, qui aderant, trunci esse & stiptes viderentur. Utique hoc longè pluris est, quàm de gentis origine quod imprudenter retulit. satius enim erat, non attigisse eam, propterea quod incognita alienigenæ erat. Ac mihi quidem sanè Flavius etiam gloriari de Judæorum obscuritate videtur, cum in mediterraneis locis eos agere, & nullum aditum esse ad eos mercatoribus peregrinantibusque ait. Ita enim diutissimè incorruptos mores servavêre, nihilque rerum ad copiam & luxum pertinentium illatum est, quibus perire potentissimi populi solent. Cætera verò sic subjicit idem Flavius; ut penitus superbire eum dicas: *χώραν ἀγαθὴν γεμόμενοι, πούτλη ἐκπορεύμεθα, terram fertilem habitamus, atque in cultura ejus operam sumimus. quasi nihil majus esse meliusve possit.* Recitat Aristoteles in libris Polit. edita quædam ab antiquissimis legumlatoribus composita, quæ Mosaicis pene similia sunt. Nam Oxyllus quidem, Eliorum rex, prædia agrosque vetuit ad mutuam pecuniam opponi: & Locrensisbus in-

ser-

terdictum fuit, ne avitas possessiones venderent. Quæ illuc pertinere maximus autor naturæ verique ait, uti ne populus cultionem agrorum desereret, Quare toties illud iterat in Politicorum libris optimam esse rempublicam, cujus cives ex re rusticâ atque ex pastione vivunt. Cujus rei hanc causam reddit, ὅτι πολιτεύονται καὶ νόμους. ἔχουσιν δὲ ἐργαζομένοι ζῆν. & δύνανται ἢ χολάζειν. quia ex legibus sequere resque suas regunt. habent enim ex opere suo quantum satis ad vivendum fit. Et tamen eis otiosis esse non licet. Cæteras respublicas, quas opificum & mechanicorum multitudo tenet, longè deteriores judicat, cum ignava eorum hominum desesque vita sit, neque ullum opus eorum cum virtute congruat. Ex quo jam fit, uti intelligatur, vanum frigidumque esse, quod Judæis exprobrari vulgò Flavius ait, τὸ μὴ κεινῶν διὰ τὰς ἐργῶν παραχῆν, nullos in ea gente autores novorum operum, artificiorumque exstitisse. Laus equidem Judæorum hæc maxima, non probum est. Qui enim pulchrum esse potest ea invenisse, quæ exercere illiberale est? Uti que opifices omnes in sordidâ arte versantur: & bene eos Aristoteles servitutem quandam servire, sed limitatam.

ait, propterea quòd manibus eorum atque operâ non, ut mancipiorum, ad res omnes, sed ad unam quandam utimur. Ad eò nihil ingenuum officina habet: in quâ hoc insuper mali in est, quod corpus animumque virilem effoeminat. Quare in rebus publicis olim recte constitutis, quod solertissimus magister ait, opifices civitate donati non sunt, sed peregrini erant, & corpus veluti sepositum à cæteris ordinibus fuere.

CAPUT V.

Ægyptiorum odium in Hebræos, & vera causa ejus. Ægyptii ignavis artibus curisque dediti. Qua solertia Sesiæ viraverii civium animos. Lex Ægyptiorum de opificum artibus ad hæredes cujusque transmittendis. De Nilivica plebe, qua in servitute. De sacerdotibus. De pastoribus; qui tertia Ægyptiorum pars, & quàm formidati cæteris Ægyptiis semper fuerint. Superstitionem Ægyptiorum nihil fecisse ad pastoris generis odium: & male id existimari. Plebem Ægyptiam non ita agricolas execratam fuisse, ut pastores. Et causa ejus rei.

EQuidem illud etiam animadverto, in expedito jam esse, cui in visum semper

per Aegyptiis Judzi fuerint, non cum Aegyptum modò hospites incoherent, sed postea quoque, cum suas sibi sedes, atque propriam rempublicam haberent in propinquâ Palæstinâ, quam terram à meridie Aegypto terminari Cornelius Tacitus refert. Enimverò id odium nulla adeò ex re magis fuit, quàm ex vitæ studiorumque dissimilitudine. Omnis enim Aegyptiorum plebs sellulariis artibus dedita, sub umbra urbium intra moenia desidebat. Nec deerant, qui officia virilis sexus perverterent, & lanam etiam telamque tractarent. Atque erat quidem illi suo pte ingenio satis ad molliem proclives: sed auxit malum postea enervavitque porrò eorum animos Sesostris rex, qui id studio sibi habuit, solertiamque & consilia, ut ipsi Aegyptii perhibent, à Mercurio didicit. Accessit lex quoque, quæ modum ingeniis finesque poneret. Nulli enim opifici aliam artem exercere, nisi paternam, licuit. Juvenalis quidem, cum Crispinum, hominem malis artibus & gratia Cæsaris ad summa provectum, verberare grandi convitio vult, *partem Nilivæ plebis* illum, & *vernâ Canopi* appellat. Ita enim existimatum est, sacerdotes illic liberos esse, opifices verò, qui

vulgus erant, servire. Sed ab illo vulgo tamen multum diversa fuit tertia quidam populi pars, quæ seorsim in campestribus Ægypti, ac prope paludes degebat. ii pastores fuere, activos illi quidem gnavique, sed cunctis Ægyptiis execrabiles, propterea quod ignaviam eorum semper sollicitiam tenebant. Sæpè enim ingentes motus dabant, atque interdum etiam reges sibi creârunt. Quare Romani postea, cum reliquam Ægyptum facîle in fide retinerent, præsidium validius in illis locis ponere, ubi id hominum genus erat, coacti sunt. Cum omnia ratione animoque lustrâris, hæc una res ab omni ævo pastoribus infestos Ægyptios fecit, quod vires eorum vegetosque & acres spiritus homines sedentarii opificesque non ferrent. Ipse Parrho, cum crescentem Israëlitarum multitudinem contundere atque deprimere constituisset, talis oratione ad suos est: *Isrælita robustiores nobis sunt. quare adeste, calido consilio illud agamus, ne augeant, neve orto bello hostibus se nostris jungant, aut ipsi arma in nos capeffant.* Id ego rectum verumque existimo. Neque enim illis hercle assentior, qui causam publici odii ex superstitione arcessunt, quasi scilicet Hebræos homines, pecudum
armen-

armentorumque pastores, ferre ea natio nequiverit, cujus pars hæc oves, illa capras, alia alias quadrupedes mactare verita est, queis inesse quiddam divinum credebatur. Sed ea ratio mirè improbabilis est. Quid enim responderent profectò, cum aut ex Pentateucho discant, Parrhonem immanes pecudum greges habuisse; aut cum tot proferri historiarum monumenta videbunt, ex quibus constat, magnam Aegyptiorum partem, quod jam diximus, in pascuis atque inter pecora vixisse? & tamen celebre illud in sacro codice est, *Omne pastoritium genus Aegyptii herrescunt.* De agricolis non idem proditum est. neque poterat hercle eorum virtus formidari, aut invisæ esse, quæ prorsus nulla erat. Omnes enim spes inertissimi mortales non in manibus suis neque in rusticationis industriâ, sed in Nilo posuere. Alebat augabatque segetes exundans amnis, neque fertilitatem modò terrarum, sed ipsas dabat. quippe multo limo turbidus fluens novos agros subinde apposuit prioribus, atque Aegyptum annuo incremento semper ultra tulit. Ita miratus opes suas arvaque recens nata æolonus est, quæ sine labore, & inopianti obvenerant.

CAPUT VI.

Quando Jubilæi defierint celebrari. Cur illorum habitam esse rationem in annis sabbaticis numerandi dixerit Maimonides. Rejecta Maimonida opinio.

DE Ægyptiis, quo ingenio fuerint, & quantum à vicinis Judæis discrepauerint, dictum fatis est. Nunc à diverticulo redeundum est ad Jubilæum, de quo agere coeperamus. Intelligendum est igitur, cum lata à Mose lex agraria de possessionum restitutione sit, observatam eam summâ religionis fuisse usque ad sanctuarii prioris desolationem, quæ facta per Assyrios est. Exin deserta incultaque Palaestina jacuit per annos septuaginta. id quod prædictum à vatibus erat. Postquam autem longa dies fatalem illam temporis orbem perfecerat, redierunt quidem in sedes suas Judæi, extructumque templum de integro est, sed nunquam postea revocata lex agraria fuit, neque celebrata amplius Jubilæorum solennia sunt. Quare nec mancipiis libertatem amplius jam dedit annus quisque quinquagesimus, neque dominis reddidit amissas venditasque possessiones. Hæc solerter animadversa & notata

notata à Talmudistis sunt, & permultum momenti habent. Sed omnino implicatam habere atque involutam rationem videtur, quod Rabbi Maimonides in lib. septimo suæ ד in Halacha Schemitta Vejobel, cap. 10, tradidit, ubi sic inquit; אף על פי שלא היה יכול בבית שני מונח היו אותו כדי לקרש : שמיטות *Ests Jubilai, nulli fuere ex quo tempore templum secundum stetit, tamen numerare eos mos fuit propter remissiones, quæ ex lege fiebant.* Nisi hoc enodaverimus, falsum videbitur quod de Jubilæi abolitione dicebamus. Quare explicanda nobis Maimonidæ sententia est. Enimverò maximus Rabbinus Jubilæorum supputationem accuratissimè semper factam etiam novissimis temporibus ait, non hercle quod aut servi omnes tunc manumitterentur, aut agri redirent ad veteres dominos, sed quod ex numeratione eorum penitus pependit ratio anni cujusque septimi, in quo alia quædam remissionum jura observari lex jusserrat, quæ non antè cessavêre, quàm eversa à Tito deletaque Judæorum respubl. esset. Utrique earum שמיטות *remissionum duplex genus fuisse, constat.* Nam & terra septimo anno inculta jacuit, & conditio certi non dabatur ex mutuo. Sed quæ ratione

ratione annum septimum pependisse ex quinquagesimo dixerit Maimonides, libet ex ipso audire. Is ita inquit: שנת יובל אינה עולה מכנין שני השבוע אלא שנת תשיעה וארבעים שמיטה ושנת חכשים יובל ושנת חכשים ואחת תחלה שש שנים של : שבוע זכך בכל יובל ויובל : Nos, ne Hebraea vertendo, Romanam orationem deformemus, summatim modò sententiam recitabimus maximi Rabbinì. Nimirũ illud ait, anni septimi numerationem non ab anno quinquagesimo, sed ab eo, qui post hunc primus est, inchoari, atque eandem sic deinceps nulla intermissione fieri donec perventum sit ad quadragesimum & nonum, qui propterea sabbaticus fuit, quod septies sepienus erat. Mox autem eum, qui sequebatur, quinquagesimum, in numero septenorum non fuisse, sed supputationem eorum rursus initium à quinquagesimo & primo habuisse. Ex quo manifestum est, cur doctissimus Judæorum dixerit non numerari quidem quinquagesimum, sed celebrari tamen. absque illo enim foret, continuandam septenorum numerationem fuisse significat, quam nunc interjectio quinquagesimi interrumpit: Atque hæc quidem Maimonidæ, & aliorum, qui Talmudicos sequun-

sequuntur, sententia est. Quæ quàm vera sit, iis exquirendum relinquimus, qui Chronologiæ subtilissima momenta peruestigant. E quibus sunt profectò quidam summâ doctrinâ atque excellenti ingenio viri, qui Jubilæorum celebritatem incidere in annum quemque quadragesimum & nonum existimant. Ex quo fit, ne duos sabbaticos annos continuari, & septenorum numerationem toties interrumpi necesse sit. Et sunt, qui ex Rabbi Addæ Calendario conficere se, id quod volunt, posse autumant. Sane quod quinquagesimus annus in sacro codice Jubilæus appellatur, id verò in neutram partem aliquid momenti habet. Nam & persæpe popularis usus, quem penes norma visque omnis & arbitrium loquendi est, septimanam octiduum appellat, & olim maximi scriptores passim Olympiadem, quæ quatuor annorum spatium continet, quinquennium vocavêre. Equidem nos nostrâ non magni interesse putamus, utra sententia rectior sit. ostendere enim duntaxat propositum nobis fuit, Jubilæorum solennia nec inutiliter à summo legislatore instituta esse, & post templi prioris excidium nunquam in usu fuisse. Quod tamen ad hanc ipsam rem, quam

quam in transcurso attigimus, attinet, planè sic judicamus, multas gravesque causas esse, cur viri hac ætate nostra incomparabiles Jubilæum spacio annorum quadraginta & novem, non quinquaginta absolutorum definierint. Quare opinionem eorum neque improbamus, & profectò admittimus etiam. In Levitici capite vicesimo & quinto tam de Jubilæo, quam de anno septimo agitur, cautumque illic expressis verbis est, ne etiam in Jubilæis tellus coleretur. Quæ profectò sanctio videri supervacanea possit, siquidem Jubilæorum juxta annus quisque quadragesimus & nonus recepit, qui per se sabbaticus erat. quippe septies septenus fuit. Et nobis quidem in promptu est quid rectissime dici contra possit. putamus tamen hanc esse causam, quæ Maimonidem in hallucinationem quandam impulit. Illud certissimum est, Hebræos semper non Jubilæum modò, sed etiam septimum quemque sabbaticum annum à Tisri numerasse, qui anni sacri erat mensis septimus. planè ut septeni omnes Jubilæique iisdem mensibus inchoati finitique sint. Ex quo apparet nullam reperiri mediam viam posse. Necesse enim jam est uti aut quinquagesimus quisque annus facit

fuerit Jubilæus, aut is hercle, qui qua-
 dragesimus & nonus est. Sed nobis po-
 sterior sententia pluris est. neque assen-
 tiri hic Maimonidæ possumus, cujus
 tamen scita omnia religiosissimè alibi
 amplectimur. Est enim is vir profectò,
 qui paucos quosdam hujusmodi atque
 exiguos errores magnis divinisque vir-
 tutibus ubique, & lectissimarum rerum
 præceptionibus compensat. Ac Judæi
 quidem illi, qui ad agrorum restitutio-
 nem spatio quinquaginta annorum ab-
 solutorum esse opus ajunt, curiosè tra-
 diderunt, quid inter Jubilæum atque in-
 ter septimum quemque annum intersit.
 Ita enim ex eorum sententia Maimoni-
 des ait in capite decimo; in Halacha
 Schemitta Vejobel: יתירה שביעית על
 הובל שהשביעית משמט כספים ולא
 יובל כיוצא יובל על השביעית שהיובל
 מוציא עבדים ומשמיט קרקע: יובל
 משמיט קרקע בתחלתו ושביעית אינה
 Ha- משמט כספים אלא בסופה:
bet illud septimus annus præ Jubilæo,
quod debita remittit; Jubilæus autem il-
lud præ septimo, quod servos è dominorum
potestate educit, & restituit agros. Etiam
hoc discrimen est, quod quinquagesimus
annus in principio restituit agros, septimus
vero debita non remittit, nisi in fine. Ex
his illud quidem, quod conditionem
certa

certi in Jubilæis dari ex mutuo negat, falsum est, siquidem Jubilæi omnes in annum quadragesimum & nonum inciderunt. Cætera probari admittique possunt, & omnino speciem veri habent. Nam & quædam quadragesimus nonus annus propria ex jure Jubilæorum habuit præ cæteris septenis, & ea ipsa paulò aliter usurpata fuere quàm quæ in eundem annum ob hanc causam concurrebant quòd inter septenos esset. Jubilæi celebritas, uti antè dicebamus, exordium ab anno vetere & naturalis sumpsit, cujus primus mensis September est, is, qui sacri anni septimus erat. Quare Talmudicis, qui initio anni, decimo die primi mensis restitutionem fieri agrorum ajunt, nihil sacre codex repugnat, qui eum mensē passim septimum appellat. Est enim diversitas ea ex duplicis anni constitutione. Postremò illud Maimonides refert: *דין היובל בשנת הארץ ודין השמטה אחריה* : כל שאסור בשביעית מעבודת הארץ אסור בשנת יובל: וכל שמותר בשביעית מותר ביובל: *Eadem ratio usquequaque est tam Jubilæi, quàm septimi anni, quod ad intermissione agricultura attinet. Quicquid in terra cultio- nefas aut nefas est anno septimo, id probi- bitum quoque aut licitum est in Jubilæo.*

Non

Non est hæc Judæorum conjectura, aut probabilis opinio, sed certa indubitataque veritas, quam legislatoris vox confirmat in Levitici capite vicefimo & quinto. Quod si jam verum foret, quod placuisse Talmudicis diximus, duos annos sabbaticos absque intervallo fuisse celebratos, magnâ profectò & singularis atque nimis inusitata res hæc esset. Etenim, cum totum hoc sit à præpotente numinis vi profectum, quod in Palæstina sextus quisque annus tam uberes proventus dedit, ut septimus, quem agrorum quieti & sabbatismo lex destinaverat, nullam pareret famem, jam profectò longè majus hoc miraculum fuerit, cum duo hujusmodi anni sabbatarii concurrerent. Neutro enim sementem facere aut arare fas fuisset. Itaque, quod dicitur in Levitici libro, *Benedictionem meam dabo vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum*, omninò geminari hæc numinis benignitas debuisset, cum duorum annorum, quadragesimi noni & quinquagesimi sabbata ex diversis ambo causis continuarentur. Non enim trium jam, sed quatuor annorum segetibus unum illud annum sextum indui necesse foret. Quorum nihil aliis gentibus ter-

C

risque,

risque, quæ sunt usquam, concessum est. Utrique scimus non exiguum esse quod Palæstina cælo debuit: atque adedò fatemur, etiam multa illic contraria naturæ legibus ivisse; sed tamen, cum tanti & tam frequentis miraculi magnitudo nullis vatum testimoniis, neque historiarym prodita monumentis sit, haud committendum profectò nobis est, ut credulitatis vitio temerè quidlibet obstupuisse videamur.

CAPUT VII.

Trima consecratio Palæstina & urbium ejus. De jure urbium. Lex de pradiis urbanis. De urbe Jerosolyma, deque ejus privilegiis. Agrippa impium facinus, & super eo Judæorum legatio ad Neronem. Quibus ceremoniis proferri urbis Jerosolyma pomæria oportuerit. Jus muniendi à quibus datum. Quando rempub. suam penitus Judæi amiserint. De oppidis, quæ asyli jura habebant.

A Juxta Talmudici, qua tempestate Josua Palæstinam intravit, consecratas ab illo omnes urbes fuisse, quæ muris cinctæ erant. Eam ipsi appellant *יְרוּשָׁלַיִם הַקְּדוּשָׁה* ingressionem primam. Sed,

Sed, cum abductus à Babyloniiis populus sacer trans Euphratem est, impurata regio ab impiis fuit. Quare mox, reversis in sedes suas Judæis, Ezras summus populi præsul solenni actu sanctimoniam urbibus reddidit, eaque erat

יָבִיטָה בְּיָמָיו *ingressio secunda.* Tandem Cæsar Titus, cum penitus res Judæicas affixisset, omnia rursus prophana-
vit. Atque hic Talmudicos suavis error ludit. Messiam enim adhuc expectant, qui, ut ipsis placet, regnum Palæstinæ invadet, sacrabitque urbes. Eam fore ajunt יָבִיטָה בְּיָמָיו *ingressio-*
nem tertiam. Ad hoc, tradunt iidem, quibus in rebus posita urbium religio ac sanctimonia fuerit; tum & quare vicorum villarumque nulla facta consecratio sit. Quæ exequi longum foret. Cum oppida Palæstinæ singulis tribubus assignarentur, etiam Levitæ suas urbes accepere, quas incolerent. At ipsa regio agrique & possessiones ita dividebantur, nulla ut pars data illis sit. Decimas enim duntaxat primitiasque & victimas cunctas habuere. inde vita illis; inde opes copiarque abunde erant. Sed illa in hoc genere præscriptio cautioque valet, quam Rabbi Maimonides adjungit; cum sic inquit in capite decimo & tertio, in Halacha

Schemitta Vexobel. יראה לי שאין
 הרברים אמורים אלא בארץ שנכרתה
 עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב
 וירשור בניהם ונתחלקה להם : אבל
 שאר כל הארצות שנכבש מלך ממלכי
 ישראל הרי חכהנים והלויים באותן
 : *Videatur mihi*

hoc omne, quod diximus, locum modò ha-
bere in illa terra, qua ex fœderis religione
Abramo & Isaco atque Iacobo data est,
quaque tenetur à filiis eorum, & divisa
inter illos fuit. At in aliis regionibus, quas
armis subigunt reges quidam Israëliti,
non deterior est sacerdotum & Levitarum
conditio, quàm caterorum Hebraorum.
 De ædibus urbanis lex ejusmodi lata
 fuit, uti, qui domum vendidisset, redi-
 mere eam posset intra annum; post au-
 tem, illo elapso, emptor eam propriam
 haberet. Sed nec propinquis jus redem-
 ptionis fuit, & Jubilæi beneficium hîc
 nullum erat. Redditum autem emptori
 à redemptore pretium integrum fuit,
 etsi vendita traditaque domus ante plu-
 res menses erat. Etiam ultimo anni die
 redimere ædes suas dominus potuit. Et,
 si abesse eum, cui vendiderat, aut dolo la-
 titare cerneret, curiam adiit, atque ibi se-
 natu coram, pretium, quod acceperat,
 posuit, egressusque diffregit fores, atque
 ædes suas intravit. Hæc à Talmudistis sic
 definita

definita sunt. In Levitarum urbibus haud idem juris fuit. Planè enim de ædibus illorum sancitum est, quod de agris deque possessionibus rusticis omnium Hebræorum constituisset Moſen diximus. Quare nec redimendi jus hîc anno terminabatur, & Jubilæus restituebat quicquid redemptum antè non esset. Inter omnes urbes insigniter eminebat unius Jerosolymæ sanctitas, atque etiam perpetua mansit, ut Talmudici tradunt, ex quo semel eam urbem maximus rex Salomo dedicaverat. Itaque quod postea consecravit eam rursum Ezras, fuisse supervacuum ajunt, siquidem prophanata nequiquam fuit, cum ceteræ urbes pollutæ sacrilegorum manibus suat. Ex quo illud fieri iidem tradunt, uti in Jerosolymæ everſæ cineribus sacra facere atque victimas epulari fas fuerit. Sed quanta loci religio esset, ii Judæi significavêre, quibus Hadrianus Imperator permisit, uti semel in anno adirent sanctæ urbis deformes reliquias, atque ibi lugerent deplorarentque miseram gentis suæ sortem. Hæc urbs nulli tribus assignata sorte est, sed communis omnium fuit. Quamobrem teneri illam eâ lege negant Talmudici, quæ vitulæ maculatione expiari eadem jusserat, quæ clam

patrata in tribuum finibus esset. Illud verò non ex superstitione, sed ex vere-
 re & probo gentis instituto est, quod Rabbi Maimonides narrat. Ait enim, si qui coenaculum haberent paulò sublimius, unde aspici Sanctum Sancto-
 rum posset, fas illis quidem fuisse semel in hebdomadâ illuc ascendere uti sac-
 ta recta omnia fervarent, at sapius, aut ob aliam causam, non licuisse. Ea est sententia verborum istorum in Ha-
 lacha Beth habbechira, cap. 7: **מקום שהיה בעלייה מקוון על קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא פעם אחת בשבוע** Sanè
 vehementer cives suos Agrippa rex offenderat, cum ex palatii editâ parte prospectaret, identidem sacram templi sedem, cerneretque ex alto quid illic intus fieret. Id enim flagitium ingens arbitrati Judæi, murum celsum extru-
 xêre, qui regem intueri non sineret quæ in templo agebantur. Ac mox decem legati, cum Ismaële pontifice & Elcia sacri ararii quæstore, missi Romam sunt, qui precibus à Nerone peterent, uti confirmaret quod populum facere religio subegerat. Quod autem Hecatzus Abderites apud Flavium ait, quinquaginta stadiorum fuisse Jerosolymam, quam incolebant centena vicepa mil-
 lia

lia hominum, haud magni nostrâ interestet scire, nisi de proferendis ejus pomœriis jus quoddam esset singulare constitutum, quod ex Talmudicis libris prodidit Maimonides in Halacha Beth habbechira ca. 10. Id autem ejusmodi erat. Cum amplianda urbs esset, magnus senatus Sanhedrin, rexque, & vates unus oraculum, quod Urim & Tummim vocant, consuluerunt. Mox, postquam illi de interpretatione divini responsi inter se consensissent, senatores Sanhedrin carmina duo, in quibus erat gratiarum actio, recitarunt, panesque totidem fermentatos sumpsere, atque egressi illic cum cymbalis nabliisque & cytharis, ad cujusque vici flexuras atque ad cippos omnes, qui erecti in urbe erant, constiterunt, effati que illa verba sunt: *ארוממך יהוה כי דליתני*
Exaltabo te domine, quoniam exaltasti me. Tandem, cum ad locum illum venissent, quam idcirco consecrari oportuit quod pomœriorum finis esset futurus, substitere omnes, atque illic ex duobus panibus, quos decantato gemino carmine acceperant, unum comederunt, alterum ufferunt flammis. Hæc sic à majoribus accepta Talmudiciliteris consignavere. neque à vero abluunt, cum similia, & penè eadem
sunt,

sint, quæ in Nehemiz commentariis
 exstant in capite duodecimo, Post ta-
 men, cum oppressa à Romanis Iudæo-
 rum erat libertas, planè hæc pomœ-
 niorum prolatio non ex magni conci-
 lii arbitrio, sed ex voluntate populi
 Romani pependit. Proditum verò etiam
 illud à Cornelio Tacito est, Iudæos jus
 muniendū magna pecuniæ vi emisse.
 Ex quo apparet reginam illam urbium
 Ierosolymam fuisse conditione eadem
 cum municipiis omnibus, quæ sub di-
 tione Romanâ erant, quorum muros
 nec refici sine principis vel præsidis au-
 thoritate, nec aliquid eis conjungi vel
 superponi potuisse Ulpianus Juriscon-
 sultus ait in li. 9. §. 4. ff. de Rerum divis.
 Utique Claudius Cæsar, cum ingentis
 magnitudinis murum extrui circum
 Ierosolymam intellexisset, Agrippæ no-
 vum opus nuntiavit. & rex verò statim
 dicto audiens fuit, susceptamque rem
 omisit. Ajunt Talmudici, illud eximium
 habuisse Ierosolymam præ cæteris Ju-
 dææ oppidis, quod nulla domus illic
 post annum propria emptoris fieret.
 Sed nec hortos ibi nec viridaria plan-
 tari fas fuisse ajunt. Quod enim Heca-
 tæus de templi ambitu scripsit, id ipsi
 verum esse de totâ urbe tradunt. Ca-
 davera, quæ aliquò transferebantur.

admissa

admissa in eam civitatem non sunt, ne-
 funestarentur sacra ejus. Sepulchra au-
 tem duo duntaxat ibi fuere, unum Da-
 vidis, alterum Oldæ, quæ structa à pris-
 cis viribus ajunt. Major tamen religio
 Levitas divinxit, qui non modò in ur-
 bibus suis, sed etiam in agro suburbano
 sepelire mortuos verabantur. Itaque ex-
 tra limites finesque regionis suæ ex edi-
 cto numinis aliquantulum loci à cæte-
 ris tribubus accepere, in quo defuncto-
 rum ossa quiescerent. In reliquis oppidis
 sepeliri aliquem hand nefas fuit, si mo-
 do septem viri boni assentirentur¹. At
 semel ubi elatum urbe cadaver erat, re-
 cipi illud intra muros non licuit, etiam si
 cives cuperent universi. Ierosolyma,
 ut antè diximus, caput genti, religio-
 numque & ceremoniarum sedes fuit.
 Quare, eversa illâ, periit reip. Judaicæ
 forma tam civilis hercle quàm sacra.
 Sanè quod Flavius ante urbis excidium
 auditam ex templi penetralibus ait vo-
 cem ejusmodi, *Exeamus hinc*, id mihi
 non aliud significavisse videtur, quàm
 delendam rempublicam, adimendum-
 que sceptrum, quod datum olim sacrae
 genti erat. Non diu enim postea ordi-
 nes, functionesque, & ritus, atque le-
 ges

¹ *Rambam in Hal. beth habbechira, c. 10.*

ges pleraque cessavêre, secutaque ingens confusio, vastitas atque distractio est. Jam primum Hasidæorum sanctissimum collegium, quod à prophetis originem duxit, nullum amplius fuit, quia eorum institutum erat, templum quotidie adire, & voluntarios sumptus in sacrificia, atque in porticus & in muros sanctuarii facere. Cumque Moses certi cujusdam doni oblationem alienigenis imperasset, qui in Judaïsmum se transderent, differri deinde penitus ea res coepit in illud tempus, cum sanctuarium tertium, quod adhuc expectant, extrueretur. Nec verò fratrum viduas amplius, quæ sine liberis sunt, uxores ducunt. Et paschæ solenne nunquam ex illo tempore celebratum rite est, siquidem præceperat lex uti in illo loco id fieret, in quo Deus elegisset sedem ædis suæ. Tantum unius-urbis casus potuit. omnia mutavit pervertitque, & maximi rempublicam populi in ruinas egit. De cæteris Judææ oppidis nihil magnopere in mentem nobis incidit, quod dicamus, nisi quod ex illis quædam summus Deus huc jure esse voluit, uti perfugium illic sibi præsidiumque salutis haberent, qui imprudenter aliquem occidissent. Ibi lene exilium illis fuit, donec pontifex
maxi-

maximus obiisset, cujus mors ita eos
 omnes liberavit, uti si forte antè de-
 cessissent quidam, ossa tamen eorum,
 illo defuncto, avitos in tumulos fer-
 rebatur. Hujusmodi oppida sex fuere.
 Ajunt autem Talmudici, tria adhuc il-
 lis adjectum iri, cum in terras venerit
 maximus regum Messias. non enim
 frustra illud scriptum esse, וְכָפַר לָךְ
 עוֹר שְׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה :
 Etiam regionem locumque determi-
 nant. Ajunt enim delectum ad eam rem
 iri tria oppida ex urbibus Kenisæorum,
 Cadmonæorum, & Cenæorum, quas
 iæto fœdere promisit quidem Abramo
 Deus, sed nunquam dedit. quocirca re-
 ferri illuc debere quod Moses inquit,
*cum dilataverit Dominus Deus vestes ter-
 minos vestros.* Hæc si quis nimis subtili-
 ter & anxie ab illis pervestigata dixerit,
 nã ille rectè existimat. sed tamen tanti
 erat observationem illorum indicavisse.
 Præter sex illas, quas diximus, urbes,
 etiam Levitarum oppidis, quæ quadra-
 ginta & duo erant, idem privilegium da-
 tum est, nisi quod Talmudici negant
 apud Levitas tutum locum fuisse iis, qui
 legis beneficium ignorarent. Cætera,
 quæ de jure harum urbium dici queunt,
 tum & quæ Judæi commentantur de iis
 oppidis, quæ עֲרֵי הַגִּירָה dicta sunt,

in quorum numero nec Ierosolymam, nec urbes refugii posse poni ajunt, ideò præteribimus, quòd tractata decus nullum aut nitorem habitura sint. De quibus Rambam in *Halacha Habodat Cochabin onmazaloth*, cap. 4.

CAPUT VIII.

Quid Palaestina præ aliis regionibus habuerit. Non potuisse rempublicam Hebraam in alias sedes transferri. Explicatum Maimonida dictum de Babyloniensibus Judæis. Ampliores eorum, & regnum ab illis Hyrcano oblatum. De sceptro Judæ quid existimandum sit, contra Maimonidem asseritur. Respublica Judæa ad Palaestinam alligata. Judæorum scitum de templis, quæ extra Ierosolymam à popularibus condita.

Respublica Hebræa tunc initium habuit, cum in Palaëstinorum beatas sedes perductus est sacer populus. Nam antea quidem, etsi in Arabum desertis de religione atque ceremoniis vir divinus Moses, deque judiciis & civium jure saluberrimas tulit leges: tamen earum omnis vis ad ea loca pertinuit, in quæ & singulæ tribus sue haberent oppida, & urbs insuper constitueretur una,

una, quæ imperii arx atque sacrorum custos foret. In Pentateuchi parte ultima sapientissimus legislator, cum summam, quæ edixerat, repetit, non temerè illud idemdem sanxit expressis verbis: *Hæc sunt præcepta, statuta, iudiciaque, quæ observabitis in terra, cuius possessio hereditaria vobis dabitur vobis.* Enimvero habuit Palæstina præ aliis regionibus eximium quiddam, quod gentem sanctam atque republ. uni isti solo affixit. extra eas sedes si quis populum illum abduxisset, & iisdem legibus rempublicam instituisset eandem, non jam republ. sua sanctimonia, non populo sua majestas stetit. Pertinere maximè ad rem hanc, de qua agimus, quoddam Maimonidæ dictum videtur, quod extat in libro decimo & quarto Misnæ, in Halacha Melachim, capite quinto. Id excutere nobis in transcurso libet. Est autem istiusmodi: כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כן אסור לצאת מבבל לשאר הארצות; quemadmodum nefas est Iudæis, ex Palæstina sedes movere, ita iisdem migrare band licet Babylone in alias regiones. Profectò, nisi semel hoc explicuerimus, necessum erit sæpe eos incurrere in salebras quasdam, qui Hebræorum volumina manibus versant. Enimvero

Maimo-

Maimonides de Judæis loquitur, non omnibus sane, sed illis modò, qui ab hoste trans Euphraten abducti, Babylone atque in vicinis locis habitaverunt. Horum pars quædam expletis septuaginta annis Palæstinam repetivit, cæteri beneficentia regum, sub quibus vivebant, moti, sedes Babylone suas, atque suas colonias retinuere. quæ fuit sanè ingens multitudo, ac postremò in gentem excrevit. Incredibile memoratu est, quàm amplas illic res tenuerint exules. Nam & Hyrcano, qui ex Parthis ad Heroden properabat, penè insulam & diadema, hoc est, pontificatum atque regnum obtulere: & commissa iisdem erant Babylonici imperii arcana, quæ sacerdos Hebræus custodivit in turri immensi operis, quæ extructa in Ecbatanis Medorum erat. His Judæis summa conjunctio atque necessitudo cum Palæstinis fuit. non institutorum diversitas eos, non vita, non patrius sermo distinxit. omnia gemina & eadem fuerunt. Quare, ut Babylone illis, procul à patriâ, habitare permisit Deus, quòd contagio ibi nulla eos peregrini moris afflaret: ita eosdem pergere ultra, atque aliò habitatum ire, nec fâs nec jura siverunt. Hoc Maimonides sensit, cum illud

illud Jeremix dictum interpretatur, *בבלר יובאו ושמה ידיו* *Babylonem ducentur, atque illic erunt.* de quo dubitari jam haud potest. Perquam magnificum est, quod de Babylonienſibus ſenſerunt quidam majorum gentium ſapientes, quorum opinionem probat, ſequiturque Maimonides. Viſum illis eſt, poſtquam fato in pejus fluere & retrò ſublabi res Hieroſolymitanæ cœperunt, ſolos Babylonienſes eſſe, ad quos tranſlatum ſit imperii decus, quod promiſerat nūminis vox in celeberrimo illo oraculo: *Non tolletur ſcep- trum de Juda, neque dux de ſenore ejus, antequam venerit Silo.* Nos, qui Maimonidæ ſummas virtutes ſuſpicimus, ejus reprehendere errores neſtquam dubitabimus. Certe hic quidem fugit hominem cordatiſſimum ratio, dum placitis favet popularium. Non ignoro Babylonienſes Judæos quandam velut rempublicam inter ſe agitaviſſe, ac jura dixiſſe cæteris de eādē gentē, qui extra Palæſtinam eſſent. etiam illud meminimus, principatum ibi ſemper tenuiſſe quosdam proceres, qui genus ſuum impermixta ſerie ad Davidem referrent. Sed non propterea efficitur, quod vult Rabbi Ben Maimon. Sceptrum enim, de quo proditum ora- culum

cuium fuit, nihil est aliud, quàm res-
publica Judæa, hoc est, regnum illud
sacerdotale, cuius non accessio hercle
aut stabilimentum, sed anima atque
spiritus, fuere religiones atque ceremo-
niæ. Porro ceremoniarum sacrorum-
que custos non omnis urbs, sed una
quæpiam esse debuit, in qua sanctua-
rium esset, quod numinis præsentior
vis, velut sedem suam suamque do-
mum incoheret. Ea urbs primum Silo,
mox Jerosolyma fuit, in medio Palæ-
stinæ. Quod si forte quidam segreges
Judæi templum aliis in terris aramve
extruxerunt, reip. jura atque inviola-
biles leges temeravere. Extat in histo-
riarum monumentis epistola Oniæ ad
Ptolemæum & Cleopatram, in qua il-
le populares accusat suos; quod san-
ctuaria in Phœnicum urbibus, atque
alibi condidissent contra jus fasque.
Sed ipse interim hand in minore culpa
fuit, dum summi vatis Esaiæ oraculum
ambitiosis cœptis suis prætexuit falsò,
templumque in Heliopolitana præfe-
ctura ædificavit. Non enim hoc fieri
salvis ceremoniis potuit. Fuit illud in-
ter scita vetustissimorum Judæorum,
quod Rabbi Moses Ægyptius tradit in
libro octavo, in Halachâ Biath ham-
mikdasch in capite ultimo, מי שעבר
ועשר

וַיֵּשֶׁב בֵּית חוּץ לַמִּקְדָּשׁ לְהַקְרִיב בּוֹ
 קָרְבָּנָו לַשָּׁם אֵינוֹ כְּבֵית עֵזְרוֹם וְאִף
 עַל פִּי בֶן כֹּלֵהֶן שֶׁשָּׂמַשׁ בְּכִישׁ קוֹרָה
 לֵאמֹר יֵשׁ בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם וְכֵן כֻּלָּם
 שֶׁנִּשְׁתַּמְשׁוּ בָהֶן שֶׁם לֵאמֹר יִשְׁתַּמְשׁוּ בָהֶן
 Si quis in templo, legem fecit, ad eamque extruxerit
 aliam prater sanctuarium Hierosolymitanum, non est ea quidem idolorum
 ades habenda, sed tamen sacerdos, qui illic
 sacris operatus fuerit, nunquam sacra fa-
 cere in Dei sanctuario, quod Ierosolyma
 est, poterit. Etiam vasa, quae usus ille est,
 nemo quisquam ad veri sanctuarii adhi-
 bebis ministeria, sed abscondenda erunt.

CAPUT IX.

Criminalia iudicia intra Palaestinam stetit, & Babyloniensibus Judaeis aliisque negata fuisse. Ad totius commentationis huius lucem ostensum quam diu respublica fuerit omnium Hebraeorum, & quando Judaeorum esse coeperit. Hinc sciri posse quidnam sit sceptrum Juda. Eusebii, & eorum, qui secuti eum sunt, erudita & plausibilis sententia confutatur. Quid sit majestas imperij, & quorum sit.

Est hoc, de sacra & de quod diximus, permagni momenti ad confutandum Maimonidem. sed proferenda alia sunt,

D

ex

ex quibus constet rempublicam, de qua annosus vates in extremo vitæ locutus ad Iudam est, non alibi sedem, nisi in Palæstina, habuisse. Haud longe eundem erit. Ipsum Maimoniden adversus se testem citabimus. Quàm crebrò ille nos monet, populum sanctum, si extra patriam sit, solum esse legibus plerisque, quas maximus Moses tulit? Præclara est ejus dissertatio in Halacha Sanhedrin, in qua ille certis quibusdam finibus potestatem judicium circumscribit, tam Palæstinorum hercle, quàm Babylo-niensium. Utique pro vero constat, legum Mosaicarum maximam partem occupari judiciis illis, quæ Rabbini רבני פקדוני, hoc est, *criminalia* appellitant. Hæc judicia, inquit Maimonides, à Babylonien-sibus exerceri nusquam terrarum potuère, ne in Palæstina quidem. Palæstini autem, quemadmodum ex lege jura quælibet suis reddiderunt civibus intra patriam, ita extra eam nihil statuerunt in populares suos, nisi hoc illis aut Babylonien-siam permetterent proceres, aut alii, qui exulantium Iudæorum erant capita. Ex qua re illud conficimus, pronuntiasse de crimini-bus Palæstinos in patrio quidem solo ex vi legis semper; extra illud verò etiam interdum, sed præcariò. at Babylo-

bylonienſes de iſdem cognoviſſe nuſquam, non in dirione ſua, non in Palaſtina, non vilegum, ac ne precario quidem. Et hiorunt igitur illi, obſecro, queis datum ſceptri Judaici decus ſit, poſtquam fractæ Palaſtinorum res erant. Profectò aut nescivit ſummus ſcriptor quznam eſſet hæc ſceptri dignitas, aut nimis benè ſenſit de ſtramineis proceribus aliquot, qui illic de gente Davidis eſſe ſe gloriati ſunt. Sed non miramur tam levem hallucinationem in Maimonide, cum cogitamus quæ interpretationum portenta pepererint alii, ut ex divina Jacobi oratione rectam ſententiam eruerent. Memini ego ante annum hæc de re locutum me eſſe cum viro ampliffimo, Apollonio Scotto, ſupremi ſenatus aſſeſſore, qua tempeſtate Hagæ jucundiſſimo otio in adibus ejus fruere, & luculentæ Rabbi Maimonidæ commentationes magno ardore percurrerem, quibus ita afficiebar, pene ut omnia tranſverſo calamo delerem, quæ antè de rebus Judaicis notata à me erant. Ibi ſenator ille, quæ eſt ejus eruditio & ſumma ingeniivis, identidem ſignificavit, videri ſibi, nullum eſſe in ſacro oodice oraculum, quod magis ſollicitatum ab eruditis, & minus intel-

Etum sit. Gaudebam ego hercle, reper-
 tum à me esse, qui mecum sentiret,
 eum virum, cujus me auctoritas & no-
 minis existimatio compellere poterat
 ad convellendas quolibet aliorum opi-
 niones. Quare, hortatu ejus, omni-
 nò facturum me rectè atque ordine
 puto, si in tanta conjectantium multi-
 tudine etiam ego, quid judicii mei de
 tam illustri oraculo sit, publicavero.
 Digna enim res est, in qua vires sitæ
 exerceat cujusque indoles. Certè et si
 in his libris de rebus tam Hebræorum,
 quàm Judæorum communiter agi-
 mus, ac pleraque exequimur sine dis-
 crimine, tamen ne cui incertus error
 illudat, semel illud ostendemus omni-
 bus, rem publicam sacram, quæ numi-
 nis jussu constituta à Mose est, semper
 quidam eandem fuisse, atque iisdem
 constituisse legibus, sed tamen non sem-
 per fuisse eorundem. diu enim fuisse
 eam Hebræorum: mox verò, circum-
 volutis sæculis, duntaxat Judæorum
 fuisse. atque adeò oraculum Jacobi,
 quod de sceptro Judæ est, haud perti-
 nuisse nisi ad ea tempora, cum respu-
 blica appellari de Judæorum nomine
 coepit. Cujus rei ignorance effectum
 est, ut perperam hætenus intellecta
 admirandi oraculi vis sit. Nolo ego
 nunc

nunc memorare Origenis, Augustini, Epiphani, atque aliorum miseris hallucinationes, qui existimarunt, Jacobi vaticinatione promitti Judæis quamdam perpetuam regum ex eadem tribu, atque per idem genus successionem usque ad tempora Messie. Quæ qui amplexi sunt, ii profectò in multas salubras inciderunt. nesciebant enim quid dicerent, aut quò se verterent, cum cernebant à Sedecia quidem morte usque ad Aristobuli tempora regnum Judæorum nullum fuisse, postea autem usque ad Herodis tyrannidem solos Levitas Hasmonæos regnum tenuisse. Persecutus ea nuper in Exercitationibus Baronianis benè atque feliciter est vir seculi nostri eruditissimus Isaacus Casaubonus, cui placuit Eusebii præclara de hoc oraculo sententia, quæ extat in libro octavo Demonstrationis Evangelicæ, in prima demonstratione. Nos ea omnia, quæ tam ab Eusebio, quam à Casaubono, rectè dicta sunt, prætermittimus, ne actum agamus. Etiam illud fatemur, interpretationum omnium, quæ vulgatæ hætenus sunt, longè eam esse optimam, cujus autor Eusebius est. Sed quoniam nondum vel Eusebius, vel qui nuper secutus illum est, vir maximus, intellexisse

D 3 mihi

mihi videtur , quodnam illud sit sceptrum , aut quando datum Judæis sit , de quo annobis vates in extremo vite locutus ad filium est , certè hoc jam expediendum nobis est , sed cum veniz præfatione. Nam nec ab Eusebio dissentire voluptas nobis est , quem in maximis scriptoribus semper numeravimus , & virum , quem nominavimus , seculi nostri primum , qui secutus Eusebium est , ita penitus veneramur , nemo ut nobis præ illo magnus sit. Est enim is profectò , cujus auspiciis hac ætate admirabilis cursus factus ad omnem doctrinæ excellentiam est. Sed nos ingenua simplicitas jubet , quid verum rectumque sit , sine adfectu exquirere. Primum illud non sine errore consuit Eusebius , sceptrum esse Judæ datum jam inde à tempore Moïsis , propterea quod tribus hac inter cæteris singulari dignitate semper excelluit , locumque tenuit honoratiorum tam hercle in castris , quàm in eorum ordine , qui munera in templo offerebant. Me verò illud argumentum non magis movet , quàm si Romæ aut Athenis quispiam sceptri maiestatem non apud populum Romanum aut Atheniensem , sed apud unam dicat tribum fuisse , quæ cæteris nobilior

lior florentiorque erat. Sanè enim ex constantissima veterum auctorum affirmatione illud constat, fuisse utriusque hujus populi multas diversasque tribus, quarum alix erant aliis dignitate, loco, atque ordine priores. Quid igitur? Equidem ego sceptrum esse nihil aliud, nisi majestatem imperii opinor, eam nempe, quæ ipsi reipublicæ assidet. Quare quorum respublica est, eorum & sceptrum dici debet. Respublica autem Hebræa à Mosis seculo ad usque Roboami regnum, non Judæorum, sed duodecim tribuum fuit. Ex quo efficitur, etiam sceptrum per ea tempora omnium fuisse Israëlitarum. Cæterum de hoc sceptro, quod diu commune duodecim tribuum fuit, non locutus est divinus patriarcha in celeberrimo oraculo. Seros enim annos, & ventura spectavit secula, cum tribus Judæa, scisso in contrarias partes populo, suam sibi rempublicam habere seorsim ab Israëlitis cœpit, quam probavit dilexitque Deus, atque appellari de solo Judæ nomine Judaicam voluit, donec is mortalium datus cœtibus esset, cui imperium destinabatur non Judæorum modò, sed gentium omnium. Atque hanc quidem sceptri majestatem, ex quo tempore

pore semel esse Judæorum cepit, mansisse eorundem dicimus, etsi mutatus interdum reipublicæ status sit, ac penes optimates modò pontificesque, modò penes reges principesque summa fuerit imperii. Nimis ineptè faciunt qui hic in arctum defiliunt, & nominis hujus honorem haud pertinere nisi ad reges autumant. Quicunque enim populus suâ quâdam republicâ, suisque legibus utitur, is rectè gloriari de imperio, deque sceptro potest. Memoriam proditum est, Jerosolymæ, etiam eodem tempore cum populum non principes, sed optimates regerent, in medio magni concilli, quod Sanhedrin vocant, sceptrum pependisse. quæ res fuit profectò quoddam insigne illius majestatis, quam¹ Marcus Tullius *esse magnitudinem quandam populi ait in ejus potestate ac jure retinendo, qua vertitur in imperio atque omni populi dignitate.* Non reges, non principes Rempublicam Romanam, sed consules atque senatus agitavère, cum lex istæ fœderis data Actolis est, quam Livius refert, *uti majestatem populi Romani conservarent sine dolo malo.* Atque hoc idem omnibus fuisse liberis populis imperatum,

¹ In Partit. Orat.

tum, qui foedere aliquo, sed haud æquo, in amicitiam venirent Romanorum, testis est Proculus Jurisconsultus in l. 7. ff. de captiv. & postlim. reversis. Ne illud quidem nostrâ interesse arbitramur, quâ de gente aut tribu fuerint, qui Judaicas res moderati sunt rexerintque. Etsi enim per annos sanè multos regnum tenuerint Levitz Hasmonzi, fuit tamen nihilominus respublica Judæi populi. Neroni Cæsari illud sapientissimus magister¹ dixit, *Non rempublicam principis esse, sed principem reipublica*. Neque profectò alia fuit sententia Ulpiani Jurisconsulti. is enim *majestatis crimen esse id demum ait, quod adversus populum Romanum, vel adversus securitatem ejus committitur. l. 1. §. 1. ff. ad legem Jul. majest.* Utrique vixit iis temporibus Ulpianus, cum nec jussus amplius nec suffragia populi essent, sed imperium atque rerum summam Cæsares tenerent: & tamen, qui accuratissimè definire cuncta solet, *majestatem esse populi ait.*

CAPUT X.

Nunquam duodecim tribus Hebraas de nomine Iudaorum appellatas esse. De-

D 5

cem

¹ Senec. lib. 1. de clementia.

cum illas tribus, quæ ante Nabuchodonozoris tempora abacta à Salmanassare sunt, nunquam in Palaestinam rediisse. duas duntaxat tribus, non plures, paruisse Romanis, usq; ad Flavii Iosephi tempora. Passim Eusebii & aliorum error notatus.

Nondum satis confutasse Eusebium videmur, nisi palam fecerimus, in quos laqueos ipse se induerit imprudens scriptor. Extant illa verba ejus in libro quem citavimus¹; ἀπὸ τῶν Μωσέως χρο-
νων καὶ θεῶν ἃ δέλιπον μετὰ τοὺς αὐ-
τῶν ἀρχόντας ἐκ διαφορῶν φυλῶν
ἡγεσάμενοι, καὶ πόλε ἢ ἢ τῇ ἰδέᾳ φυλὴ
πάντες θεωροῦνται ὡς ἑθνος. Iam inde à
temporibus Moysi, duces quidam Israëliti-
ci, si particulatim eos intueare, ex di-
versis tribubus lecti imperarunt: at in
universum toti genti præfuit Iudæa tribus.
Hactenus sibi constat, neque pugnantia
dicit. Quod autem subdit, ridiculum est:
ὡς θεοδείματι ἢ καὶ θεοδέξει τὸ εἰρημῶν.
ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν Ἰωμαίων ἀρχῆς οἱ μὲν
κατ' ἔθνη ἐπίτροποι τῆς ἡγεμονίας,
ἐπαρχοὶ τε καὶ στρατοπεδάρχαι, οἱ τε
πάντων ἀνωτάτω βασιλεῖς, ἢ πάντες
ἐκ τῆς

¹ Lib. 8. Demonstrationis Evang. in de-
monst. 1.

Ἐκ τῶν Ῥωμαίων ὁρμῶνται πόλεις, ὧν
 ὑπὸ Ῥώμης καὶ Ῥωμαίων ἀπορροῖς, ἀλλὰ ἐκ
 πυρίων, ἀλλὰ ἀλλοθι, ἐθνῶν, ὅμως
 ὅτι πάντες βασιλεῖς τε, καὶ οἱ μετ' αὐ-
 τῶν ἄρχοντες ἐκ γένεσθαι τῶν Ῥωμαίων
 ἐπιγραφόντων ἐκδοχίαν, Ῥωμαίων
 τε τὸ κράτος ἐκινῶνται, ἐκ ταύτης
 ἐξήπται τὸ ἐκινῶνται ὅτι αὐτοὶ τὸ κράτος
 Ἐκδοχίαν καὶ νοεῖν πραγμάτων, μιᾶς
 μὲν καὶ ὅλας τὸ ἐκ ἰδέσθαι φυλῆς καὶ ἐκ
 πάντων ἐθνῶν ἐκινῶνται, ὅτι καὶ
 μετ' αὐτῶν ἐκινῶνται τε καὶ βασιλείαν ἐκ
 ἀλλοφύων καὶ ἐκινῶνται φυλῶν, καὶ ὅλας
 ὅτι τῇ ἐκ ἰδέσθαι πρῶτον ἐκδοχίαν.
Exemplo facile percipies, quod diximus.
Quemadmodum enim in Romano imperio
gentium singularem moderatores rectores-
que & praesides, castrorumque praefecti,
quique omnibus illis majores sunt, reges,
haud quidem omnes urbe Roma, neque
Romi Romaeque sat, sed ex innumeris
alii aliunde gentibus orti sunt; & tamen
tam reges praefecti cuncti, quam qui post
illos sunt, praefecti ducesque, appellati sunt
Romani, visque & potestas Romanorum
dicitur, atque ex hoc nomine pendet: Ita de
Hebraeorum rebus existimandum est, quasi
una quidem tribus Iudaea toti genti illustre
suum nomen impertiverit, particulatim
verò

verò duces ac reges creati ex diversis tribubus sint, qui tamen ex communi illa Iudæorum appellatione honorem acceperint. Vide quid non possit incogitantia. Planè enim contrarium efficit Eusebius, quàm volebat. Qui enim sceptrum fuisse penes Iudæos jam tum à tempore Moïsis ait, argumentum ejus rei hoc adfert, quia respublica, imperium, atque totus populus, qui duodecim tribuum erat, appellationem habuere de nomine unius Iudæ. Hoc argumento bis terve diversis in locis, magnificè se effert. neque ferme in tota illa dissertatione aliam rationem reperiās, qua probare sententiam suam nititur. Atqui, pace Eusebii, hoc omne, quidquid est, futilissimum est. Non enim respublica, non imperium de Iudæ nomine dici cœpit, nisi postquam secessionem major Israëlitarum pars fecisset Hieroboami auspiciis, qui statim Samariæ regnum sibi quoddam munivit ceremoniarum atque religionum mutatione. Ego & Eusebium, & eos omnes, qui leviter sacram historiam cognoverunt, quavis sponsione provoco, ni hoc ita sit, uti dico. Sed quid illud est, quod toties & tam fidenter ait, duodecim tribus in universam fuisse Iudæorum nomine appellatas? Est hoc
Euse-

Eusebii delirium , quod ille incautis mortalibus obtrusit ; & reperti sunt quidam summa claritudine scriptores, qui defenderent. Nos id nunquam factum dicimus , sive tu tempora ista, quæ scissionem regni Israëliti præcedunt , sive ea spectes, quæ insecuta post fuere. Et Eusebius quidem, etiam mentem suam apertè non explicat, tamen, si conicere licet, sic sentit, accidisse illud inter initia nascentis imperii, cum respublica in Cananensium sedibus institueretur, ac de nomine ejus capiendæ consilia essent. Sed hoc colorem veri non habet. Quare vir maximus, quem Eusebii defensorem diximus, de tempore eum aliter sentientem facit, & quod sentire eum credidit, probat ipse sequiturque. Observasse enim Eusebium ait, duodecim tribus Israëliticæ appellationem accepisse de nomine Judæ, eamque appellationem tunc primum coeptam usurpari, cum regiam potestatem, quam in Sedecia tribus Iudz amiserat, pontifices maximi in se transmovissent. hanc autem rem imprimis admiratione dignam ait, quippe quæ accidit consilio numinis. Etenim, cum Polybius æquæ sine gravi causa existimet evenisse, ut Achæi, exiguus Græciæ populus, nomen aliquando da-

darent universæ Græciæ , sanè etiam hic aliquid sublimius grandiusque spectandum esse , cum post reditum à captivitate omnes omnium tribuum Abrahamidæ vocati Judæi sint. Hunc nos errorem excusare nec possumus, nec debemus. Enimverò , cum scissum divisumque Israëlitarum regnum fuit, duæ tribus , Levitæ & Benjaminitæ, Judæis se sociaverunt. Quia autem pauciores tenuioresque erant , nihil nisi accessio habiti sunt. Itaque nec respublica ab illis appellationem accepit, & ipsi pene nomen suum amisere. dicti enim tandem communiter Judæi sunt. Hæc vera rectaque fatemur. neque aliter res habet. Sed quid ista , aut quo pacto ad cæteras decem tribus pertineant , viderint ii , quibus hoc commentum placuit. Profectò , ex qua tempestate semel decem illæ Israëliticæ tribus abductæ à Salmanassare Assyrio , & dispersæ per Colchos , Parthos, Indos atque Æthiopas sunt, nunquam deinde in patrium solum redierunt aut conjunctæ iterum Judæis sunt : sed inter barbararum gentium imperia, etiam hodie , si qui adhuc ex illa colluvie super sint , improbæ defectionis graveis poenas exolvunt. Itaque in republica Judæorum esse, aut nominis honorem ab

ab illis accipere non potuerunt, qui cum
Judæis nullum usum nullamque consue-
tudinem habebant. procul enim diverso
in orbe siti, aliud cælum, alia sýdera in-
tuebantur. Est apud Flavium Josephum,
innotatæ diligentiae autorem, memora-
bilis locus ¹, quem excussisse ingens pre-
tium operæ erit. sic enim optimè rem ex-
pediverimus. Fecerat Flavius primum
verba de iis, qui undique ex vicinis ter-
ris Babylonem confluxere, uti cum Ezra
Hierosolymam redirent. ii autem omnes
erant Judæi, & qui se Judæis conjunxe-
rant, Levitæ atque Benjaminitæ. At de
Hebræis aliarum tribuum, ita subjicit;
ὁ ὃ πᾶς λαὸς τῷ Ἰσραηλῶν καὶ χώρῳ
ἔμεινεν. διὸ καὶ δύο φυλαὲς εἶναι συμβέ-
ληκεν ἐπὶ τε τῆς Ἀσίας ἔν τῇ Εὐρώπῃς Ῥω-
μαίοις ὑπακαύσας. αἱ ὃ δέκα φυλαὶ
πέραν. αἰσὶν Εὐφράτῃ ἕως δαύρε, μυ-
ριάδες ἀπέργον, καὶ ἀριθμῶ γνωθῆναι
μὴ δυνατόν. reliquæ vero omnis po-
pulus Israëlitarum in ² sedibus suis re-
mansit. Quare tam in Asia, quàm in
Europa, duas dantur tribus in obsequio
Roma-

¹ Lib. xi. cap. v. *Antiq. Judaic.* ² Loqui-
tur Flavius de iis sedibus, in quas decem
Israëlitica tribus erant asportatæ trans
Euphratem à Salmanassare Assyrio.

Romanorum esse contigit. at reliqua decem tribus, etiam hoc tempore, trans Euphraten adhuc degunt, quarum sunt infinita myriades, planè ut propter numerosam multitudinem nosci haud queant. Enimverò durioribus usi satis sunt, quos Salmanassar abduxit captos, quàm ii hercle, quos avexit postea Nabuchodonozor. Nam Israëlitas quidem fluvius Euphrates, quem semel transierant, semper coërcuit. At Judæi, qui eundem transvecti erant, tandem reversi aliquando in Palæstinam sunt: &, cum aut angusta nimis, aut parum grata ipsa illa esset Palæstina, per Europam tandem Asiamque latè sedes suas posuere. Hæc causa est, cur Josephus duas modò Hebræorum tribus ad obsequium actas à Romanis dixerit. Illa enim tempestate populus Romanus, etsi omnia pene armis subegerat, & solem utrumque currere in imperio suo cernebat, nondum tamen moverat terminos trans Euphraten. Itaque decem Israëlitas tribus, quas fluvius ille æterno carcere claudit, hauri paruisse tunc Romanis, rectè proditum ab accuratissimo scriptore est.

CAPVT XI.

Hariclatio quorundam, qui sceptrum Iudaicum esse Davidi datum ajunt. admodum serò contigisse, quod dictum multò antè de Iuda scepro erat. Quando ablatum Judæis sceptrum sit.

Dixi ingenuè, quando datum Iudæis sceptrum existimem, de quo oraculum extat: dein, quos cives habuerit ea respublica, quæ ortum accepit ex plebis secessione. Quæ omnia Eusebius affectus non est. qui tamen unus inter tot interpretes recte de illo oraculo ac pene divine judicavit. Quæ oxteri commenti sunt, non referam. Plerique tamen quod Eusebius esse factum jam inde à primordiis reipublicæ Hebrææ vult, id contigisse eo tempore ajunt, cum regia potestas delatâ ad Davidem est, quem tribu Iudæ sætum sacri annales loquuntur. Sed hos tam solidè tamque feliciter confutavit Eusebius, nihil ut amplius addere cujusquam possit industria. Nam & Davidis posteros per tempus oppido exiguum, usque ad captivitatem Babylonicam, tenuisse regnum docet: &, quæ dicuntur identidem de æterno ejus solio, bene atque sapienter ad Messiam retulit.

E

lit.

lit. Sed de his post Eusebium plura dicere, hominis sit frustra seduli. Ita enim ille defunctus hac cura est, uti otium omnibus fecerit. In fine restat ut illis sollicitudinem demamus, qui mirabuntur quid ita serò eventus exstiterit vaticinii, quod proditum de Iudæa republica est. Diximus enim sub Roboamo demum cœpisse eam. Sed sciant illi, ne hoc quidem præter vatis mentem fuisse. Quippe filios suos moribundus senes extremum allocuturus, velle se illis significare ait, *quæ eventura sint in diebus novissimis*. Dein & illud meminerint, in oraculis haud curiosè vestigari temporà oportere. Pleraque enim interpretanda latissimè sunt. Vel ecce in hoc ipso vaticinio, cum dicitur, *nōn sublatum iri sceptrum, priusquam venerit Silo*, putes illud significari, statim cum apparuerit mortalibus Messias, fore ut de manibus excutiat sceptrum genti isti. Quod planè secus accidit. Non enim amiserunt id decus Judæi, nisi postquam, excisa urbe, incensoque templo, rempubl. aliquam habere suam, seque suis regere legibus desiverunt. Neque propterea defuit oraculo infallibilis veritas. Etsi enim diu ante è terris excesserat rerum salus Messias, contigisse tamen hæc ejus ætate constat.

Stat. Mihi quidem significasse illud publica voce visus semper ipse Messias est, cum de urbis templique everfione in hunc modum infit, *μη παρέλθῃ ἡ ἡμέρα αὕτη, μέχρις ἃ πάντες ταῦτα γινῇ*. non transibit hac aetas, priusquam facta sint hac omnia. Hæc satis erunt bonis cordatisque omnibus. Cæteros non moramur, quibus hæsitandi causa ubique est. Equidem, qui viros maximos in certis hic fluctuare erroribus cernebam, ita paravi memet ipsum, uti quiddam certum tenerem, quod deinceps sine periculo tuerer constantissime. Persæpe enim ea res in hisce libris nostros impetus tardavisset.

CAPVT XII.

De dictationibus, iudicibusque de senatu Sanhedrin. de initiatione senatorum ἡ χρονοθεσία. item solenne carmen. qui allecti in id concilium, qualis jurisdictio eorum. de populi comitiis. de poculo Sutha. Indæorum delirium de magia usu. de Eleazar i incantamentis.

Ostenfum à nobis est, rempublicam, de qua agimus, diu Hebræorum omnium, mox autem Judæorum duntaxat fuisse. quod profectò semel definire, magni posita intererat. Nunc

egressi ex molestissima disputatione, dicamus deinceps, qui sacrae genti imperitaverint, quidque de judiciis sit, & de senatu habendum. Non concesserat Moysi numinis benignitas, uti rempublicam eam in Palaestina surgentem cerneret, cujus instituta publicaverat in Arabum desertis. Datum id decus Iosue est, qui, Mose defuncto, populi ductor cum imperio maximo fuit. Domini enim militumque, quod jussisset, jus ratumque erat. Hunc pari potestate secuti sunt, qui praeuendo edicendoque praetores dici dictatoresque poterant, etsi in sacris annalibus Iudices appellantur, ratione haud multum diversa. At Flavius *μορῆχας* vocavit. quod nomen etiam Sylla, Cinna, Marioque, & aliis dictatoribus Romanis Graeci dedere. Hos iudices, in magnis motibus, necessitas creavit: & compertum negotiis atque periculis est, in bello feliciter illis rem semper processisse, cum regum temeritatem persaepe fortuna destituerit. Fuit etiam cum iisdem rebus civilibus intenti agerent, causasque audirent, sed graviores. Raro enim pro tribunali sedebant. Iussus modò, imperiumque, & summa rei ad eos pertinuit. Ultimus eorum Samuel fuit is, quem reges excepere, qui, potest-

potestate & imperio non contenti, habitu insuper insignibusque & splendore fortunæ supra multitudinem se tulere. Cæterum, præter summos populi ductores, Iudicesque, atque eos, qui post appellari reges sunt, non pauci alii fuere, qui de republica consultarent, usque dicerent, & negotiorum arbitri essent. Synedria enim quædam constituta erant, in quibus qui senatores fuerint, quæve res ad illos relatæ sint, edisserendum deinceps est. Ante omnia offert se nobis concilium magnum Sanhedrin, in quod adscripti assessores septuaginta erant. Id concilium, cum constitutum à Mose esset, semper deinde sub Iudicibus, regibusque, & pontificibus usque ad extremam Iudææ desolationem fuit mansitque in ea urbe, quæ sanctuarii sedes atque reipublicæ arx esset. Sed quoniam primæ tempora, proximaque illis, fermè obscura sunt, & de urbe Silo nihil præcipuè sciri dignum sacæ codex prodidit, nos, quale id synedrium in civitate principe Ierosolyma fuerit, postquam extructum illic templum est, ex Iudæorum observatione trademus. Mox de cæteris dicetur conciliis, quæ vel Ierosolymæ, vel in urbibus singulis fuere. Concilii magni sedes in ipso sanctuario

fuit,

E 3

fuit, ubi de divinis humanisque rebus senatores septuaginta cognoscerent, non hercle de plebe hominum lecti, sed nobilissimi omnes, qui amplitudinem majorum, ac prisca familiae decora praeferebant. Eam sedem illis summus Moses assignaverat. Convenire enim eos in locum jussit, quem elegeret Deus uti nomen illic suum adoraretur à populo. Ab his provocatio non erat. Quicquid decidere ceteri magistratus judicesque in Palaestinae oppidis atque in ipsa urbe Hierosolyma nequibant, id omne ad horum jurisdictionem pertinuit. Qui autoritate & honore praeccellerent inter eos, duo fuisse quorum unus totius synedrui caput erat, & à Talmudicis נשיא בכל מקום dictus est. alter huic proximus, sed minor fuit, quem ב"ר ה"ר אב partem judicis appellavere. Ceteri inter se aequales fuerunt. Haec senatoria dignitas, quoniam amplissima erat, nemini data sine legitimo actu est. Manuum enim impositione opus fuit, quam Judaei סמ"כ vocant. At Graeci Μεγίστας dixerunt. Ita Moses Iosue & septuaginta senatoribus manum imposuit. qua sollemnitate peracta, statim delapsus aetheriis sedibus

² Id est, Princeps in omni loco.

bus spiritus pectora eorum implevit. Et hi porro, in hunc modum initiati cum essent, alios eadem lege auctora-
verunt. Non tamen potuit is ritus ex-
tra terram sanctam peragi, quia vis
ejus omnis conclusa Palæstinæ finibus
erat. Perinsigne est, quod Rabbi Mai-
monides tradidit in Halacha Sanhe-
drin, in capite quarto. Cum enim olim
solennem hunc actum pro arbitrio
suo omnes ii celebrarent, quibus im-
posita semel manus fuerat, coarctata-
tum id jus à sapientibus esse ait, con-
stitutumque nisi nemo deinceps illud
usurparet, nisi cui id concessisset divi-
nus senex Rabbi Hillel. Is autem ma-
gni concilii princeps erat, & alterum
sub se præsidem habuit Sameam, ho-
minem truculentum ambitiosumque,
cujus sectatores, cum poulò post con-
tra discipulos Hillelis insurrexissent,
tantis studiis animos hominum conci-
vere, pene uti totus populus perta-
ctus in partes sit. Tandem hæc ma-
nuum impositio, quæ usitata diu fue-
rat, cessavit. Recitatum enim duntaxat
carmen quoddam conceptis verbis est,
quod Rabbi Maimonides fuisse ejus-
modi ait: **הרי ארץ סמוך ויש לך רשות**
לדון אפילו דני קנסות : *Ecce, manus ti-*
bi imposita est, daturq; potestas tibi judi-

cia exercendi etiam criminalia. Præterea aliam quoque formulam Talmudistæ prodiderunt, quorum verba in Elencho Trihæresii vir illustris Iosephus Scaliger retulit, sed non rectè accepit. Quare nos illum locum huc transcribemus, &, ut intelligi debet, interpretabimur. Dixerant Talmudistæ de Iuda Babæ filio, qui vetera gentis suæ instituta tutatus acerrimè est. Penè enim actum erat de judiciis criminalibus, deque manuum impositione, ni ille Atlas res labentes fulsisset. Dehinc illa subjiciunt: **הסמ-יכרה לוא חקא ביד** כמד שעשה מושה ליהושע אלא אפילו בדבר בלבד די שיאמר אני סומך: **אוחך תהיה סמוך.** Nos horum verborum germanam sententiam hanc putamus: *Actus ille solennis non tantum fit manus imposita, quemadmodum Moses Iosua fecit, sed etiam fit per formulam verborum duntaxat, cuiusmodi hoc est, quod dicitur, Ego impono tibi manum, & manus imposita tibi esto.* At summus Scaliger ex illis verbis collegit, esse à Iuda aliud quoddam carmen repertum præter vetustissimam formulam, quæ ibi concepta est. Quorum omnium nihil Talmudistis in mentem venit, neque vera sunt. Refellit autem hoc virum maximum, quod existimavit **בלבד** esse præterquam, cum

cum contra in Rabbiniſmo ferme ſit
duntaxat & ſolum. Sed hoc grammati-
 cz pulpæ eſt, & relinqui aliis debet.
 Nos hîc quædam graviora commen-
 tamur. In concilium magnum non
 modò cives primariæ nobilitatis, quod
 jam diximus, ſed Levitæ quoque ſacer-
 dotesque allekti ſunt. Etiam pontifi-
 cem Maimonides aſciſum ait מַלְכֵּנוּ
 מְחֻמָּדִים *ſi cordatus, & capiendis*
conſiliis non ineptus eſſet. alioqui repro-
 bare cum fas fuit. Non enim ſuo jure in
 ſenatum ibat, ſed admiſſus ſuffragiis
 eſt. Cunctos autem aſſeſſores corpore
 eſſe integro oportuit. Qui vitium ali-
 quod habebant, arcebantur. Sed nec pe-
 regrini exterive recepti in hunc ordi-
 nem ſunt, niſi matre ſaltem Iudzæ eſſent.
 Hos enim excipit Maimonides. Et ſanè
 æquum erat, neque ſecus conſtitutum
 jure Quiritium eſt. Ait Ulpianus I.C. in
 l. 1. §. 2. ff. *Ad municip.* ſi quis ex patre
 Campano, matre Puteolanâ natus ſit,
 eum municipem Campanum eſſe. niſi
 forte privilegio aliquo materna origo
 cenſearur. tunc enim filium mater-
 nam originem ſequi. quare Ilienſibus
 conceſſum eſſe, ut, qui matre Ilienſi
 eſt, ſit eorum municeps. & Ponticis ex
 beneficio Pompeii Magni competere,
 ut, qui Ponticâ matre natus eſſet, Pon-

E 5

ticus

ticus esset. atque etiam Delphis hoc
 idem tributum & conservatum fuisse.
 Senatoribus Sanhedrin per omnem
 Iudæam ire, conventusque populi lu-
 strare, in oppidis magistratus condere,
 cura fuit. Cumque Cabbala quædam,
 mysteriorumque doctrina jam inde ab
 initiis reipub. tradita per manus esset.
 hujus vis omnis, auctoritasque penes
 illos erat. Tum & statuta de rebus sa-
 cris condere, & modos quosdam com-
 minisci, quibus lex exponeretur, illo-
 rum fuit. De qua re Maimonides ac-
 curatè egit in Halacha מִמְרֵי in cap-
 primò. Extant apud Talmudistas mul-
 tæ juris Judaici cautiones de illo sa-
 piente, quem ipsi וְקֵן מִמְרֵי *senem re-*
fractarium contumacemque appellant;
 qui juris sacri & Cabbalæ pridem con-
 sultus, oriâ mox hæsitatione aliquâ,
 probare illud & sequi recusaret quod
 communiter Senatores Sanhedrin sta-
 tuebant. Is dein judicio magni syn-
 drieri capite damnabatur. Huc illa Mai-
 monidæ spectant in eadem Halacha in
 cap. tertio, וְקֵן מִמְרֵי הָאָמֹר בְּתוֹרָה
 הָאֵל חֻקִּים אֶחָד מִחֻמֵּי יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ
 בִּידוּקְכֶלֶה וְדֵן וּמִוֹרָה בְּדִבְרֵי תוֹרָה
 כְּמוֹ שֶׁזָּנוּ וְיִוְרוּ כָּל חֻמֵּי יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱתַר
 לוֹ מִחֻלּוּקָהּ בְּדֵין מִן חֲרִיטִים עִם בֵּית
 דֵּין הַגָּדוֹל וְלֹא חוּץ לְדִבְרֵיהֶם אֵלֶּיָּהּ
 חֵלֶק

חלק עליהם והורה לעשות שלא
 : בהוראתן גזרה עליו תורה מיתה : Quæ
 jam plana sunt. Porro etiam vatum cau-
 sa, qui graviter deliquissent, non alibi,
 quàm in hoc synedrio, disceptabatur.
 idque in animo habuit servator homi-
 num Messias, cum in Lucæ Evangelio
 negat fieri posse, *ut propheta quispiam*
pereat extra Ierosolymam. Tum &, quod
 summæ potestatis est, regem quoque
 constituebant, ac de bello gerendo, dé-
 que hostibus profligandis, & de profe-
 rendo imperio deliberabant. Sed quo-
 niam hæc ejusmodi erant, in quibus sa-
 lus omnium & summa reipublicæ verte-
 batur, consultatum de his plerumque
 cum populo est. Indicta enim comitia
 sunt, in quibus solis populus partem ali-
 quam caperet regundæ reipublicæ. Et
 sane aliam capere partem, aut aliter, non
 debuit, honores enim magistratusque
 singulis mandantur. quare gerere eos
 plebs propter væcordiam imperitiæque
 nequit. At in comitiis sapit videtque ali-
 quid. Quod enim subtilissime Aristote-
 les judicavit, omnis ea multitudo sen-
 sum aliquem habet, conjuncta si sit; at-
 que etiam publica commoda juvat, quia
 cordatiores adsunt, ducuntque. at
 seorsim singuli, sine delectu judicioque
 sunt. De rege igitur, deque bello, ut
 dixi,

dixi , decreta facta interdum populo auctore sunt. Cætera omnia senatores Sanhedrin per se expedirè. Neque poterant illi maximis rebus esse impares , quia delecti sunt, quibus ingenium usu sapientiaque validum esset. Sanè quidem summus Moses eos senes dixit, non ætate modò, sed cura experientiaque. Fatemur tamen interdum causas ejusmodi fuisse coram illis disceptatas , quas explorare vis humanæ industria nequit. Hujus generis faciunt Talmudistæ quæstionem , quæ in solo hoc synedrio habita in caput mulieris de adulterio est , cum testimonia non adessent. Surrexit enim sacerdotum unus, qui pars senatus esset. Is collegarum jussu diram execrationem obestationemque composuit in ream , ac mox potionem ei porrexit , quæ nocentem rumperet è vestigio , insonti autem præderet ad valetudinem. Iudæi magistri id poculum כּוּמָד appellant. Quia autem vis ejus occultior in lege horrendi carminis latet , creditum ab illis est , senatores hos cunctos fuisse magis peritos , eamque artem tanti esse , uti , qui nescirent eam , recepti in summum illud ordinem non sint. Hæc opinio etiam nunc verpo tenet; sed vanissima est. Jam enim diximus,

særum

sacrum quendam instinctum non defuisse septuaginta senibus, postquam solenni actu imposuere illis manus essent. Et ipse Deus in Pentateucho eundem spiritum illis promittit, qui in Moesesse. Quare profecto tamfutilis scientiæ præsidio non indigebant, qui meliora certioraque edocti coelitus erant. Nos hunc Iudæorum asininum stuporem non traducemus, nisi Flavius Iosephus quoque summus scriptor, popularium commentis deceptus, similia aut stultiora delirasset. Elcazarum enim quæpiam majorum gentium sapientem memorat, qui coram Vespasiano incantamenta quædam fanaticis adhibuerit, quæ summus rex Salomo in hunc usum à geniis accepta transmisisset ad posteros. Multa ille ibi refert, quæ satis digne exhiberi non possunt. Nos putamus Iosephum, quo die istæ scripsit, aliquod purgamentum calcavisse. Adeò infelicitè, & præter morem suum, locutus aliena est.

C A P V T XIII.

De duobus aliis conciliis, quæ Ierosolyma. fuerunt præter senatum Sanhedrin. De senatu xxiii virorum, qui in singulis oppidis. De triumvirorum collegio. Civita-

vitatum quis modus esse debeat. De quinquenviris cadis expianda causa creatis. De septemviris & triumviris, qui annis & mensibus intercalandis praeerant. Tempora à Rabbi Hillele Babylonio ordinata. Vis concilii Sanhedrin à Gabinio callidè immixta.

DE senatu magno diximus, quæ in mentem inciderunt. Cætera concilia quæ fuerint, & cujuscumque, expediri paucis potest. Iam primum duo alia fuisse in ipsa urbe Ierosolyma eruditissimus Maimonides prodit in Halacha Sanhedrin, capite primo. Eorum descriptio in opere Talmudico est, tam in Misna, quàm in Gemara. In utroque viginti tres iudices sedebant. Quemadmodum autem magnum concilium Sanhedrin in templi parte erat, quæ Gazith dicta est, ita è duobus his synedriis unum ad portam atrii fuit; alterum vero ad portam quæ aditum aperuit ad montem templi. Etiam dignitas utriusque dispar fuit. Qui enim iudices ad portam montis sancti sedebant, magnificum sibi duxere, si in senatum ascriberentur, qui ad portam atrii erat. Et rursum ex hoc senatu in concilium Sanhedrin ascendere, honoris gradus fuit. Quæ omnia accurate

tè Rabbi Maimonides distinxit. Porro præter Ierosolymitano hæc concilia in singulis quæque Palæstinæ oppidis aliquis senatus juri dicundo. negotiisque publicis curandis constitutus est. Is erat viginti & triumvirorum, qui de capite fortunisque civium iudices sedebant, causasque omnes decidebant, exceptis paucis illis, quas ad confessum Sanhedrin relatas dixi supra. Describit Maimonides etiam triumvirorum quoddam collegium, atque id fuisse in tali civitate ait, quæ centum & viginti incolas non haberet. Ego verò Aristoteli assentior, ne quidem esse eam civitatem. Quemadmodum enim navis non est, quæ aut palmi unius sit, aut duorum stadiorum: ita civitas nomen amittit, modus si desit. Nam & quæ parva nimis est, suis ipsa opibus non pollet, quod civitatis, proprium est: & magnitudine nimia non civitas; sed gens sit. Sed non est tam anxie hæc ratio cum Judæo putanda. Triumvirorum fuit de injuriis, deque pecuniis & bonis mobilibus judicare. Qui capitalium criminum rei erant, apud alios, quod dixi, postulabantur. Addit Maimonides¹, res quasdam ejusmodi fuisse, quæ

¹ In Hal. Sanhedrin, cap. 5.

quæ nec ad septuaginta senes, neque ad collegium viginti trium iudicum, neque ad triumviros pertinerent. opus enim ad eas peculiari quodam senatorum numero fuisse. Inter has eadem numerat, quæ patrata in oppidi cuiusdam finibus incesto autore erat. Eam expiari oportuisse per quinqueviros, vitulæ mactatione, ait. Plura id genus refert, quæ prudens prætereo. Non enim dictata reddimus. Illud mireris, temporum quoque ordinationem selectis iudicibus esse commissam. Nam de anno intercalari septemviros, de mense autem statuisse triumviros ait¹. Sed hanc curam postea omnibus popularibus suis ademit homo sui seculi princeps, Hillel Babylonius, de quo viro honorificè illud testatur Rabbi Abraham Zacuth in libro Iuchasin: ר' חלל רגשית תקן העיבור לכל ישראל קורם שתבטל חסמיכה עד כי המשיח: *Rabbi Hillel, magni concilii præses, composuit intercalationem toti Israël usque ad tempora Messia. idque factum ab illo est antequam manuum impositionis legitimus actus abrogaretur.* Profectò nî Hillel iste tantis malis maturè occurrisset, turbata tempora confusaque fuissent.

Non

¹ In eadem Hal. eod. cap.

Non enim, multò post cessavit *χρησ-
ταίας* solennitas, sive qua septemviros
triumvirosque corrigendis fastis prae-
fectos fuisse, negat Maimonides, cum
ait *כל ידיו של מלך לא יפוסט* *omnibus illis im-
positas manus fuisse*. Sed desinimus ali-
quando, ne quis nos credat accuratum
opus moliri, qui nihil hercle, nisi tu-
multuarias commentationes, extrudi-
mus. Quicquid autem de conciliis di-
ctum à nobis est, ad eam referri tempe-
statem cupimus, cum nondum Judaea
Romanum victorem acceperat. Multa
enim ille postea mutavit refixitque, non
libidine aut saevitia, sed retinendae do-
minationis. In primis Gabinus, Syriae
proconsul, cum stabilitas reipublicae
multò maxima in confesso Sanhedrio
esset, dissipandam ejus vim plura per
oppida existimavit. Quare pari pote-
state quinque Synedria Gadaris, Amā-
thunte, Hierichunte & Sephoris con-
stituit. quinta sedes Jerosolyma erat,
quae jam pars sui & accessio fuit. Sanè
quae in cæteris urbibus posita à Gabi-
nio concilia sunt, cum deteriora Hie-
rosolymitano non essent, etiam diu-
tissime post illud steterunt. Mihi quidem
de illis loqui Justinianus Imperator vi-
detur in l. 17. C. de Ind. & Cael. cum ca-
nonem requirit à primatibus, qui in

utrisque Palestina synedriis dominabantur. Sed in hac nos egressi non sumus. Rempublicam enim veterem, & intermerata gentis instituta spectavimus. Cætera exequi velle, quæ conversa identidem sunt, infelicitis studii sit. Non enim de illis aliquid tradi certum potest.

C A P V T X I V.

De regis creatione, & an placuerit ea numini. Cur initio rex malus à numine adscitus. Quas res in illo legendo spectaverit vates. Liber de regni jure in sanctuario positus. Quarum rerum potestas data regibus Hebræis sit. Quis honos illi à Pontif. maximo, à sacerdotibus atque à vatibus delatus. Locus Samuelis contra quosdam interpretes stabilitus. Sedendi jus in atrio sacerdotum soli regi datum, non ipsis sacerdotibus, nec aliis. Cujusmodi regibus paruerint primi homines, ex Aristot. Quidnam Hebræis regibus sanctitatem adjecerit. Non cam hinc esse, quia vates fuere. Solos reges & pontifices maximos unctione fuisse initiatos. Unguentum sacrum à Iofa defoffum, nec post repertum aut usurpatum fuisse sub templo secundo, Reges Samariæ an uncti fuerint.

AIT Rabbi Maimonides in parte prima Misnæ, Israëlitas tria mandata

data accepisse à numaine, quæ exequerentur cum Palæstinam tenerent. è quibus primum erat, uti regem sibi constituerent; alterum, uti memoriam oblitterarent Amalekitarum; tertium de templi ædificatione fuit. Mox hæc ostendit longo quidem intervallo, diversisque temporibus, sed illo tamen ordine, quo jussa erant, confecta esse. quippe creatum regem esse, priusquam bellum cum Amalekitis gereretur. templi autem æructuram non coeptam esse, nisi cum invisißimæ istius gentis extremus dies venisset. Testimonia istius rei illustria Maimonides recitat, quæ huc transferibere supervacuum est. In Deuteronomii capite decimo & septimo summus Deus, cum Israëlitas expetituros regem aliquem ait, causam adjungit, quæ verissima est, quod omnes in vicino gentes sub unius imperio vivebant. Ita enim est natura ingeniumque hominum, illam orbis partem qui habitant. pauci libertatem, pars magna justos dominos volunt. Nec vanè apud Tacitum Claudius Civilis ad Baravos suos ait, *Servire Syriam, Asiamque, & suorum regibus Orientem.* Hoc ita cum sit, permulti mirati sunt, cur indignè tulerit Deus, summam rei à Samuele ad regem ali-

quem transferri, siquidem illud & probaverat antea, & futurum pro indole dixerat sacri populi. Sed illis erudire respondit Maimonides, atque indignationem numinis ex eo esse ortam ait, ששאלו בהרעומה ולא שאלו לקיים המצוה ולא מפני שקצו בשמואל הנביא שנאמר כי לא אותך מאסו כי : *quia regem concupivissent per ambiguas querelas, seditiosasque voces, non uti legis praeceptum peragerent, sed quod displicebat illis sanctissimus vates Samuel, ad quem vox illa numinis extat, Non te illi, sed me fastidiverunt.* Equidem ego sic opinor, atque id asserere non dubito, Deum immortalem non caritate, aut reipub. curâ, imperium Sauli dedisse, sed, quoniam arrogantiam sævitiâque ejus introspexerat, comparatione deterrima gloriam Samueli quæsisisse, ut tali successore desiderabilior ille quandoque foret. Fortuita & externa videntur, sed ingens momentum habent, quæ spectata à Samuele esse in regis electione, proditum ter quaterque in sacro codice est, decora facies, corpus procerum, atque alia, quæ oculos omnium animosque trahunt. Hæc sunt, quæ summus vates in media concione

¹ In lib. 1. Sam. cap. 8. vers. 7.

eione commendavit , cum locutus in istæc verba est. ¹ *Videtisne , quem elegit Deus , non esse ei similem in toto populo ?* Quare profectò non jam barbarorum illud duntaxat , sed hominum etiam excoltissimorum est , majestatem corporis venarari , magnorumque operum illos capaces putare , quos eximia specie natura donavit. Aristotelis , maximi autoris , scitum est , si qui nascantur tantò aliis corpore excellentiores , quantò simulacris hominum antecel-
lunt deorum imagines , dignos videri reliquos , qui his serviant. Quod si in corpore hoc verum est , multò rectius de animo id statui. sed non eadem facilitate animi pulchritudinem , atque corporis , cerni. Sed nos hæc aliorum commentationi relinquimus. Est in Biblico codice ² mentio voluminis cujusdam , in quo sacrata regni jura scripsit Samuel , eaque sic literis tradita in tabernaculo deposuit. Sed quæ referuntur illîc , haud recte affecutus Flavius Josephus est. credidit enim comprehensa illo libro esse omnia mala , quæ metuenda ab iniquo rege prädixerat Deus populo. Nos contra existi-

¹ *In lib. 1. Sam. cap. 10. vers. 24.* ² *In lib. 1. Sam. cap. 10. vers. 25.*

mamus, fuisse in illo libro eas leges,
 quæ jubebant uti justitiam atque æqui-
 tatem rex coleret, utque rempublicam
 bene atque ex utilitate civium mode-
 raretur: tum ne stupris aut libidinibus
 principem ageret: postremò, uti in
 magna fortuna modestiam retineret,
 quæ nec summis mortalium aspernan-
 da est, & à Deo æstimatur. Ea res his
 verbis tradita in Deuteronomio est:
*constitue regem, quem Deus elegerit ex
 popularibus tuis. Ne alienigenam homi-
 nem regem facito, qui non sit de gente tua.
 Cum autem fueris constitutus, ne compa-
 res sibi equos multos quæis confusus reducat
 populum in Ægyptum. edictum enim
 vobis est, ne amplius eam viam repetatis.
 Sed nec uxores habeat plurimas, quæ pelli-
 ciant animum ejus, neque argenti vel auri
 immensa pondera. Postquam autem sederis
 in solio, describat sibi exemplum legis hu-
 jus, ex illo volumine, quod penes sacerdo-
 tes Levitæ est, habeatque illum secum, &
 legat omni vita sua, uti discat vererè
 Deum suum, ejusque sanctiones observa-
 re, atque ut animus ejus non efferratur su-
 perbia, contemnatque ceteros. Hæc legis
 verba nec obscura sunt, & summam
 continere ejus voluminis videntur,
 quod maximus vates in sanctuarium
 resondidit. Diximus antea, Judæos
 rem-*

republicam ejusmodi habuisse , quæ in Biblico codice regnum sacerdotalē ¹ appellatur. Ex quo fit sanè , ut reges eorum non res modò civicas domi militiæque moderari sint , sed religionibus etiam , sacrisque , & ceremoniis præfuerint. erant enim personæ *isra'el'ay* ² , quibus numinis jussus , & vatis vox , auctoritatem , decus , atque imperium dabat. Quamquam profectò , quemadmodum præfectura sacrorum , summaque potestas , & judicium ad illos pertinuit ; ita ministerium curationemque earum rerum Levitæ , hoc est , pontifex , sacerdotesque atque adjutores eorum , suo jure , sibi vindicarunt. Id enim illorum erat , victimas cædere , expiationes facere , leges divinas coram populo recitare , item alia munia in templo obire. Præclare annotatum à Talmudicis est , quantò major omnibus & prophetis & pontificibus rex fuerit. Nos id obiter ex Maimonide referemus , cujus hæc verba sunt ³

מצורה על הכהן גדול לכבד את המלך
 והושבו ולעמוד מפניו כשיבא לו : ולא
 יעמוד המלך לפניו אלא כשישאל לו
 במשפט

F 4

¹ De quo supra , in cap. 8. pag. 48. & in lib. Exod. cap. 19. vers. 6. ² Id est , sacra. ³ In Halacha Melachim , c. 2.

במשפט האדירים : אפילו נביא יומד
לפני המלך משתחוה ארצה שנאי הנדה
נתן הנביא ויבוא לפני המלך וישתחו
: למלך על אפיו ארצה : *Ea sententiam*
fermè habent ejusmodi : Sancitum fuit,
ut pontifex maximus regem veneraretur,
& locum illi suum ad sedendum cederet,
atque ipse staret, si quando veniret ad eum
rex. At è contra, rex non stat p^a sente
pontifice, nisi cum consulit solenni ritu
oraculū Urim. Præterea tanta regis digni-
tas est, uti vel ipse vates, quoties ei adest,
in terram humiliter se submittat. quippe
scriptum est, Nathanem prophetam venisse
coram rege, & specie honoris prono ore pro-
eubuisse in humum. Quid quod ipse Da-
vid, quem pridem antea vates regem fe-
cerat, adeò veritus non est summi pon-
tificis decus usurpare, uti sacrum ejus
amiculū, quod Ephod appellant, induc-
rit sibi, ac mox quæsi verit ex numine,
an auspiciatò educturus copias in hostem
esset? Locus ille illustris extat in com-
mentariis Samuëlis, quem omninò
perverterunt nuperi interpretes, viri
hercle eruditissimi, sed qui hîc dormi-
tavisse, aut egisse aliud videntur. Iudi-
ces ego eos omnes fero, qui vel leviter
has literas attigerunt. Ecce illa verba
ויגיש

^a In lib. I. Sam. 30. vers. 7.

: דוד ויגיש אביתר את האפור אל דוד : sic reddita ab illis sunt, applicavit sibi Ebiathar amiculum Davidis causâ : cum planè illud significetur, quod nos diximus, Davidem, acceptâ Ebiatharis sacra veste, oraculum consuluisse. Sed referamus porro, quæ ex Rabbīnorum scriptis sublegimus. Utrique etiam in illo positus apex dignitatis fuit, quod Rabbi Maimonides tradit in capite secundo in Halachâ Melachim, & in cap. septimo Hal. Beth Habbechira, שֵׁן ישיבה ביצורה אל למלכי בית דוד : אס נכנס ליעורה, nulli hominis fas fuisse in tote templi atrio sedere, præterquam regi, qui ex familia Davidis esset. Quare & illud ibidem paulò antè ait, אם נכנס ליעורה, si intret atrium, & sit de familia Davidis, seſsio ei est. Erat quidem illud atrium certis spatiis divisum, ut pars hæc sacerdotibus, illa populo esset assignata: sed tamen ne præscriptos quidem terminos aliter sacerdotes, quàm stantes, tenebant. Senatoribus Sanhedrim autem sedendi jus fuisse, sed : בחציה של חור, in medio ejus loci, qui prophanum vulgus capiebat. autor Maimonides est in Hal. Beth Habbechira in cap. septimo. At sacratiora atrii spatia neminem sedentem, nisi regem, adspexere ; ut hoc ille eximium præ sa-

cerdotibus habuerit , quasi Deum propius contingeret , & religionum major antistes esset. Utique, si ad alias gentes eatur , Aristoteles primos mortaliū ait fermè habuisse eundem & regem & sacerdotem. Id quod haud prævum videri potest , propterea quod illi naturam adhuc incorrupti sequebantur , & quantò propius ab ortu & divina progenie aberant , tantò melius , quæ erant recta , cernebant. Sed ut de Hebræorum regibus dicamus , magnopere ea res conditionem illorum sacravit , quod unctiōe initiati essent. Hoc enim illis , pontificibusque maximis propriam fuisse Talmudici tradunt. Ex sacerdotibus autem illud adjungit , qui מִשּׁוּחַ מֶלֶכֶת־מִיִּי ab ipsis dictus est propterea quod auspiciōrum causā ungebatur , ut prosperè res bellica succederet. Ea unctiō celsitudinem quandam divinam Regibus , majestatemque addidit , sacrosancti in terris ut essent , & commercia cum numine haberent. Sanè , quod interdum illi eā tempestate ceremonias , religionesque constituerunt , aut restaurarunt , nequaquam illud ex hac re factum est , quia vates fuerunt. perperam id existimatum à quibusdam est , neque probari hercle potest. Etenim , si Davidem unum , &

for-

fortasse etiam Saulem, exceperis, ceterorum nemo quisquam divino afflatu futura prædixit. Sed omninò Salomo, & Josaphatus, Ezechiasque, & Josias, atque alii jus & potestatem in res divinas exercuerunt, quia vis sacri unguenti pervaserat ad eos. Hoc unguentum conficere Moses jussus est, ex illis aromatum generibus, quæ Meimonides describit in Halacha Cele Hammikdasch in capite primo. Ajunt autem Talmudici, adhibitum illud initiationi, consecrationique fuisse usque ad tempora Josiæ, qui illud in templo recondidit sub humum in loco abdito secretoque, quem diu ante summa cura rex Salomo paraverat, cum ex vatum responsis didicisset futurum olim uti templum ab Assyriis solo æquaretur. In eodem specu Talmudici arcam quoque iæti foederis testem, & Aronis baculum, tum lapides Urim & Tummin cum residuo Mannæ posuisse Josiam tradunt, eorumque omnium nihil quidquam Judæis restitutum esse, cum reversi Babylone in patrias sedes templum secundum extruerent. Quare ex illa tempestate regibus, pontificibusque haud fuit ex initiationum mysteriis eadem majestas. Sed nec ceremoniis plerisque ac sacris tam præsens adfuit

adfuit numen, ut ante solebat. lactant illa vulgò Iudæi, quæ in libro Iuchasim refert Rabbi Zacuth : *המזבח אשר על רובץ ככלב כי במל כחו שחטרו חמשה דברים בבית שני ובבית ראשון היה : באריה : Ignis super altare cubabat , tanquam canis , quia vis ejus extincta erat , postquam quinque res defecere in posteriore templo. At in priore erat ignis iste velut leo.* Enimverò ait eruditissimus scriptor, illa quinque defecisse, quæ jam diximus sic occultata à rege Josia esse, nunquam ut postea reperta à nepotibus sint. Ponam in extremo, quod pene me fugerat, quia leve est. Placuit Talmudicis, reges Israël, qui, secessione à Judæis facta, sedem imperii Samariam tenebant, haud delibutos illo oleo fuisse, quod ex edicto numinis confectum à Mose erat. quare Eliam non nisi balsamo vulgari usum esse, cum Iosaphati filium lehu ungeret. Sed ipsi addunt : *שרבר זה ממור ביד החכמים* id modo sic traditum à sapientibus esse. ut jam non magnopere laboremus, quàm hoc verum sit.

C A P V T. XV.

Quibus artibus Hieroboamus ad regnum obrepserit. Rerum publicarum inclinatio, conversioque. Scipionis prudentia vero.

verecundiaque in lūstro condendo. Carmen lūstrale pro republica. Ingenium plebis quale. Cur urbem Sichemum tenuerit Hieroboamus. Religionum sacrorumque mutatio quoddam flagitiosa dominationis arcanum. Ex decem tribuum secessione quot mala extiterint. De Sesostris falsa Herodoti narratio. Regni Samaritici eversio. Transportatio gentium cur à victoribus facta. Judaeorum exilium. Ex Ierosolyma spoliis templum Beli, & Babylonis munitio, tum pensilia nemora, marique coctiles. Gracorum futilitas, ex Beroso. Reditus Judaeorum in Palaestinam. Imperium ad Levitas devolutum. Contentiones eorum de imperio.

Gentis Hebraez unitas, & pulcherri-
mi imperii contextus in duas par-
tes dissiluit, Hieroboami, hominis
gnavissimi acerrimique, artibus, qui,
quod apud Aristotelem Thessalus ille
ait, esurire sibi visus fuit, ni imperita-
ret. Is, cum in bello tribui Iosephi prae-
esset, atque à vate adductus in spem re-
gui esset, ratus, id quod res est, princi-
patum fato dari, animum vastum cu-
pidumque ad obtinendam domina-
tionem flexit. Jam primum fidem mi-
litum sollicitavit, eorumque studia à
Salo-

Salomone avertere ad se conatus est. Sed cum palam esse id consilium intellexerat, supplicium ut vitaret, in Ægypto delituit. Mox defuncto Salomone, in patriam reversus, opportunos magnis conatibus reperit transitus rerum. Ibi tributorum onera, exactio- numque iniquitatem obtentui sumpsit ad commovendam plebem, omniaque late turbavit, & maximarum calami- tatum, quæ Palæstinam mox invadere, autor fuit. Enimvero, est hoc ita natu- ra comparatum, nullius ut magnæ ci- vitatis diu eodem loco stet fortuna. Pervenerat tunc ad summum felicitatis Hebræa respublica. Tutæ, tranquil- læque res omnes, adfluentia opum in- credibilis, reges principesque in vicino, atque etiam procul, amici erant. Ne- que jam ultra fuit, quo exurgeret ejus magnitudo. Quare, incrementis con- sumptis, restabat uti fati lege decresce- ret, iretque in pejus. Id quod profecto longe est in conditione rerum huma- narum miserrimum. Scipio Africanus, cum censor esset, & lustrum conderet, atque in sacrificio solenne carmen ei scriba præiret, quo dii immortales ro- gabantur, ut populi Romani res me- liores amplioresque facerent, satis esse eas bonas ac magnas dixit, Itaque pre- catus.

natus est, uti eas perpetuo incolumes
 servarent: ac protinus in publicis ta-
 bulis ad hunc modum emendari car-
 men iussit. Utique videbat vir corda-
 tissimus, neutiquam fieri, ut muneri-
 bus suis semper faveat cœlestis benigni-
 tas, aut propria ea cujusquam popu-
 li faciat. Quare conversiones vicissitu-
 dinesque formidavit, atque omnino
 eas causas animo suo peregit, quæ ex
 ipsis rebus publicis enatæ, nullo extrin-
 secus impellente, turbant eas plerum-
 que, vitiantque. Sane quidem Jeroso-
 lyma, florentissima urbium, cui David
 Salomoque, summa virtute atque pru-
 dentia duo reges, pacem altam & secu-
 ram confecerant, haud diu quiescere
 potuit. Etenim, defuncto Salomone,
 etsi hostem foris non habebat, domi
 tamen reperit. Exortus est is, quem
 dixi, Hicoboamus, inquietissimus
 mortalis, qui tentatum semel infelici-
 ter facinus, mox meliore successu per-
 fecit. Concione enim convocata, sta-
 tum publicum, temporumque condi-
 tionem, & principis acta incusavit
 apud plebem, cui inesse semper mali-
 gnum quiddam & querulum in impe-
 rantes sciret. Ipse interim libertatem,
 & alia id genus speciosa nomina præ-
 texuit, cum nihil, nisi alienum servi-
 tium,

tium, & dominationem sibi, concupisceret. Ibi magna populi pars, quod fieri solet, violentis his vocibus inflammata, deteriori accessit; seditio-nesque & motus civiles exstiter, quibus interire ferme aut mutari vetustissima regna, atque maximæ respublicæ solent. Dehinc dux turbulentissimus illas ipsas decem tribus, quas ad rebellionem sollicitaverat, procul à Jerosolymitanorum finibus detinuit, atque urbem Sichemum, imperii tutam sedem, sibi elegit, unde in omnia regimen foret. Cæterum, quo firmitus coe-
ptis insisteret, patria instituta multa immutavit, & diversum quendam numinis cultum, atque alia sacra commentus est. Vitulorum enim adoratione sancita, veterem superstitionem novo paxillo suspendit, populumque quem causæ bonitate retinere in officio nequivisset, religione, quæ rerumpublicarum quoddam coagulum est, devinxit sibi. Quare ex illa tempestate profectò, decem Israëliticæ tribus, dulcedine sacrorum & nectare ebriæ, fidem societatemque cum Jerosolymitanis colere, & res cum illis communes habere, quasi numinis imperio, recusabant. & jam, ut quælibet alia causa hostilis odii abesset, summa tamen
ratio

ratio videbatur, quæ pro religione ræceret. Ita demum regnum constitutum est, quod Israëliticum dicebatur, à quo diversum deinceps fuit Judæorum regnum, cujus arx & caput Jerosolyma erat. Atque hæc igitur res omnium malorum causa Hebræis fuit. Defessi enim, exanguesque, nationibus exteris præda facti sunt, quos antea non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglobatæ movere aut contundere quibant. Statim Susacus Ægyptius sacram urbem, templumque expilavit, & , ne contumelia deesset, columnas passim disposuit, in quæ, fœdum dictu, incisa mulierum verenda erant. Nam quod Herodotus factum id à Sesostris esse prodidit, error nominis est, uti rectè Flavius judicavit. Et erant hæc quidem aspera profectò. Sed quæ postea uterque populus, Judæus Israëliticusque, multo tempore interjecto, perpessus est, graviora fuerunt. Ac primò quidem destructum penitus, eversumque decem tribuum imperium à Salmanassare Assyrio est, ductaque in Mediam Persiâque tota illa gens vacuas sedes Chytæis reliquit, hominibus profanis, quos mox deinde Esar Caddon in Palæstinam ex Persia misit, Israëlitarum ut terram inco-

lerent ; quemadmodum mos regibus
 fermè est , gentes prò libidine huc illuc
 transferre , pecudum in morem , quas
 pastores nunc in hibernos , nunc in æ-
 stivos saltus trajiciunt. Ita enim inge-
 nia populorum emolliuntur , mutan-
 turque ; & , qui in suo solo quidlibet
 audent , placidi quietique in alieno
 sunt. Nunquam deinde Israëlitis in pa-
 triam remeare , aut deletam perditam-
 que instaurare rempublicam contigit.
 Usque adeò enim sese nefario impieta-
 tis crimine obstrinxerant , uti placare
 numinis iram longa dies , revolutusque
 seculorum ordo nequiverit. Postquam
 Israëlitarum in exilium abducti erant , re-
 stabat uti Judæi quoque meritam pœ-
 nam luerent. Id quod profectò factum
 est , sed fero admodum. Qua enim
 tempestate Sedecias illis imperitabat ,
 Nabuchodonozor cum ingenti exer-
 citu Ægyptum , Syriamque armis do-
 muit , ac Jerosolymam , & templum ,
 quod illuc erat immensæ opulentia , in
 cineres redegit. Inter quæ ille , nuntia-
 ta Nabolassari morte , cum regni hæ-
 reditatem adire magnis itineribus ma-
 turaret , negotium ducibus suis dedit ,
 uti Judæos Babylonem , & circum ea
 loca deducerent. Atque ibi mox sedes
 illis , agrosque assignavit , in quæ novi
 colo-

coloni vitam agerent. Superfunt veneranda antiquitatis monumenta ex Berosi annalibus, in quibus scriptum est, Nabuchodonozorem ex spoliis, quæ inde reportavit, templum Belo extruxisse, urbemque Babylonem pro majestate imperii auctam coëtilibus cinxisse muris. ad hoc, hortos aërios, & nemora pensilia fecisse, in gratiam uxoris, quæ in montanis Mediæ educata, sylvas spectare, in edito quæ essent, amabat. Ex quo fit, uti vanum & nihili sit, quod magno consensu Græci tradiderunt, admiranda ea opera extructa à Semiramide fuisse. Confutat enim eos apud Flavium autor omni exceptione major, Berosus Chaldeus, quem & antiquissimum esse, & summa religione ac fide res populorum suorum ad æternitatem consecrasset, creditum ab omnibus est. Judæis neque graveis poenas summus Deus, neque nimis longas inflixit. In exilio enim miti, facilique, tanquam in patriis sedibus, vivere. Ac dein, circumacto septuaginta annorum orbe, redditi Palæstinæ sunt, & Jerosolymam templumque ædificarunt, constitutaque iterum respublica eorum est. Hic verò status rerum longè alius, quàm antè, fuit. Etenim imperium,

G 2

quod

quod penes Davidis pōsteros quondam fuerat, nunc Levitz, vario quidem illi & diverso modo identidem, sed tamen Levitz usurparunt. Ii homines, summam potestatem nacti, rempublicam quidem ditissimam maximamque fecēre, sed ipsi inter se, dum de imperio, honoribus, gloria certabant, divina atque humana promiscua habuere. Ita nihil ad pietatem modestiamque illis sanctissimum nomen religionis profuit, quos ex ceterorum civium communione selegerat sibi, seposueratque olim Deus, uti inter sacra ceremoniasque, procul ambitione, aetatem agerent.

C A P V T X V I.

Reipublica regimen apud pontifices. Eorum flagitia, & improba machinationes. De Elia sibi filijs. Templum Garizitanum qua impietate exstructum sit. Onia detestabile scelus. Matthias Hasmonaeus laudatissimus dux. Principatus Iudae Maccabaei. de Alcimo nequissimo bipedum. Iudaea iterum sub regibus. De Herode. de Idumaeis, & numine eorum Cosa. Samea vera divinatio. Qua iniquitate Herodes imperium exercuerit. Ut Iudaeorum leges temereret.

Ex

Ex Levitica gente, post templi urbis-
que restaurationem, primum pon-
tifices rebus gerendis præsuerunt, nul-
lo principis aut regis nomine assum-
pto. Apud hos omnis gratia, potentia,
divitiæ erant, aut ubi illi volebant, cæ-
teri vulgus erant, sine honore, sine au-
ctoritate. Itaque tanti muneris decus
non mediocribus consiliis appetive-
runt, qui Levitæ modò essent. quidam
per vim, plures fraudibus, fallaciisque,
at pauci vera via illuc nitebantur. Ni-
hil turpius cogitari potest, quàm quod
post Eliafibi pontificis mortem duo fi-
lii fecêre. Nam & Jesus summum sa-
cerdotium, ope Bagosis, ducis bar-
bari, per nefas fratri Janni ereptum
ibat, qui ritè illud, atque ex lege acce-
perat: & Jannes, ut acceptum retine-
ret, majus flagitium in se admisit. il-
lum enim ipsum Jesum, in templo nu-
minis, atque inter religiones, manu
sua obruncavit, fratrisque sanguine re-
spersit aras. Janni non multo post suc-
cessit Jaddus. Atque hujus pontificatum
rursus Manasses frater speravit. Sed is
Manasses, cum contra legis edictum
Sapaballetæ filiam, mulierem pereгри-
nam, in matrimonio haberet, orta hinc
populi seditione, intellexit aut solven-
dam sibi affinitatem soceri potentissi-

mi, aut hercle, quod secundum erat, amittendam spem esse summi sacerdotii. Hic cum diu anxiam mentem in partes varias egisset, tandem, communicatis cum socero consiliis, facinus nobile concepit, quod omnis posteritas loquitur, sed nulla probat. Templum enim ædificare in Garizin, monte Samaritæ altissimo, destinavit, ejusque rei potestatem mox ab Alexandro per Sanaballeten accepit. Ita, qui Jerosolymæ fungi amplissima dignitate, propter violatam legem nequibat, in adulterino templo, saltem quo poterat pacto, pontifex fuit. atque id affectus, jam digito cælum se putavit attingere. En cor nequissimi hominis, in quo tu dubites ambitio major, an impietas fuerit. Et tamen exile hoc videtur, præ ut alia sunt, quæ Onias quartus fecit, cupidine dominationis. Is, pontifex factus, cum imparem se Jasonis factioni cerneret, in gratiam Antiochi Epiphanis, quod illo defensore indigebat, leges Mosaicæ ejuravit: pro quibus religiones & ritus suscepit Græcorum. tum &, ne circumcisionis notas in corpore gereret, præputium arte medicâ paravit, suisque omnibus, idem ut facerent, author fuit. Demum Antiochi Epiphanis impietas, ministro
hoc

hoc pontifice, omnia Judæorum instituta pervertit. Et jam nihil pristini integritque moris supererat, cum Matthias Hasmonæus, magnus rerum restaurator, armis sumptis, leges suas Judæis reddidit, remque publicam principis nomine sub imperium accepit. Mortuo illo, principatum Judas gessit, is, qui Macchabæus dictus est. Sed vis tamen magna, auctoritasque in pontifice fuit. Quare Antiochus Eupator postea, Jerosolymam dolo ingressus, cum Onia diffideret, quod pendere ex illo populum & rerum momenta cernebat, pontificem in loco ejus Alcimum fecit. Sed is, sacrum honorem ubi adeptus esset, longe pravior fuit. Statim enim ad Demetrium Seleuci filium transit, principemque Judam, quem ferre imperitantem nequibat, criminatus apud regem est. Inquieta in se res impietas est. nunquam uno scelere contenta fuit. Igitur Bacchiden regium præfectum, cum armatâ manu, adversus patriam adduxit: reversoque illo, re infectâ, ad regem, copias militares, quas à Bacchide acceperat, concursu hominum sceleratorum auxit. Omnes undique parricidæ, sacrilegi, adulteri, quos flagitium consciusque animus exagitabat, ad Alcimum

venère. & ipse blanditiis, alloquiis, largitione, omnium officia provocabat. Ad extremum, præclarus hic pontifex muros etiam sanctuarii, qui à vatibus atque ab Hælidæis erant ædificati, diruere paravit, ut hoc quoque ad ejus laudes accederet. Sed talia agentem atque meditantem mors occupavit, constitutusque in ejus loco pontifex à populo Judas est, qui omnium primus summum sacerdotium unà cum principatu gessit. Hoc idem post eum Jonathan, Simon, & Jannes fecère, donec Aristobulus, posito principis nomine, regem se tulit. Ita tandem, post Sedeciam extinctum, reges iterum Judæa accepit, sed Levitas utique, quorum ultimus Antigonus fuit. Illo pulso occisoque regnum Herodes tenuit, quod ante à Romanis acceperat, homo non herede regia stirpe, neque sacerdotali familia ortus, sed de Idumæorum gente, insititius Judæus. Non enim Idumæi verè Judæi erant, sed habiti modò appellatique Judæi sunt, ex qua tempestate eos Hyrcanus religiones ceremoniasque suscipere veri numinis coëgit, cum antea Deum, nescio quem, Cosan colebant, cujus sacra semper custodierat illiæstris in illa natione Costobarorum domus. Celebrata est Samææ vaticinatio,

natio, qui Herodem Judæis regem datum iri, sed in pœnam pestemque, multò antè prædixerat. Neque profectò alitèr cecidit. Statim enim Idumæus ille Aristobulum pontificem, admodum adolescentem; mox Hyrcanum ex Parthis allectum; postremò quicquid de Hasmonæorum sanguine supererat, extinxit sustulitque. Neque melius actum cum septuaginta senibus est, qui assessores magni concilii erant, quod Sanhedrin appellitant. Ita submotis omnibus, unde metus aut periculum erat, paulatim insurgere, atque ex magno imperio usurpare licentiam coepit. Patria enim Judæorum instituta mutavit, nova invexit, multa contra leges fecit. de quâ re sic loquentem audire Josèphum libet: *Ξενικῶς ἐπιτηδύμοισιν ὑποδιδάσκει τὴν παλαιὰν καὶ ταύταις, αἱ παρὰ χεῖρ ἔσαν· ἐξ ὧν ἔμικρα ἔωρε τὰ αὐδιστὰ ἢ δὴ κήτημα, ἀμεληθῆντων ὅσα πρὸ τέρου ἐπὶ τὴν αὐτοῦ ἡγετὺς ὄχλους. peregrinis studiis veterem disciplinam labefactavit, in qua nihil novi tentatum erat. Ex qua re nostris his, quæ post insecuta sunt, temporibus, non mediocriter laesi sumus. Neglectis enim habita ea omnia sunt, quæ antea multitudinem ad pietatem perducebant.*

CAPUT XVII.

De Messia, Judæorum atque gentium omnium rege. Mystica vocis scriptio in verbis Esaiæ. Bileami vaticinium ex Judæorum interpretatione. Quid singulare in hoc regno. Rabbi Abrami animadversiones in Maimonidem. Ezechielis obscurissima oracula de templo, deque sacris in regno Messia. Nimis imprudenter in istac inquire.

ATque hunc quidem in modum, post reditum Judæorum ex Babylone, imperium, si tenuere, quorum id minimè fuit, plurimum pontifices, mox principes Hasmonæi Levitæ, dein reges ex eadem tribu, ac tandem Herodes Idumæus, is, sub quo natus Messias est, rex regum, ex familia Davidis ortus, ad quem unum referri demum illud oportet, quod promiserat Davidi Deus, æternum fore solium ejus, confessuramque in illo prolem ejus. Non enim profectò de Salomone illud, neque de nepotibus ejus dictum est, siquidem illi regnum semel amissum nunquam post exilium Babylonienſe receperunt. & omninò vana falsaque fuisset numinis promissio. quod cogitare summa impietas sit. Quare ita habendum est, prolem

tem eam esse Messiam, libertatis nostræ vindicem assertoremque, de quo angelus istud pronuntiavit, quod scriptum apud Divum Lucam extat, *τῆ βασιλείας αὐτοῦ ὅσο ἴσται τελέσθαι*. *regnum illius sine fine erit*. Ea verba traduxit angelus ex Esaie capite nono, ubi Rabbi Jarchi

notavit, *דרך דרש הסופרים שהם סגור בתוך המלך* *subtili quodam disceptationis modo quaesitum olim à scribis esse, cur in medio vocis, contra quam fieri solet, positum à vate clausum sit*. Uti- que haud de nihilo fuit tam anxia hæsitatio. & visum Talmudicis est, significari ea re mysterium quoddam ingens, quod non promiscuè, nec omnibus pateret, sed reductum, & in interiore sacrario clausum esset. Cum permulta extent in sacro codice oracula de rege maximo Messia, nullum æquè Judæi dignum admiratione existimant, quàm illud, quod numinis instinctu effatur Bileamus in Numerorum capite viceesimo & quarto. Sed iidem, cum sensa vatis penitus introspicerent, sagaciterprehenderunt, non istæc de uno rege dici omnia. quare ita dividendum esse oraculum, pars ut ejus ad Davidem, qui ex Judæâ stirpe primus regnum tenuit, cætera ad Messiam pertineant, ultimum quidem

quidem ex eâdem stirpe regem , sed majorem . cæteris , potentiorēque. Quæ persecutus accuratissimè Maimonides est in fine Misnæ. Ibidem etiam maximus magister eos refellit, qui alium naturæ vultum , & rerum perpetuò euntium novum cursum in regno Messiaë expectant. Non enim intellexisse eos Esaiaë verba ait , quæ sunt in capite undecimo : esse enim illic ænigmata quædam , quibus significatum est , quietem piis bonisque omnibus fore inter nefarios & sceleratos, nihil ut metuendum ab illis sit. Nam quod Rabbi Abraham , Davidis filius, Maimonidem hîc reprehendit , & ex legum Mosaicarum libris illud recitat, *חַיָּה רַעֲוָה מֵהָאָרֶץ* penitus diversum est , & ad tempora Messiaë non pertinet. Sed profectò persæpè solet acris ille & diligens vitiorum Maimonidaë animadversor quædam ejusmodi sublegere , quæ speciem magis solidæ rationis , quàm vim habent , & exussa evanescunt. Quoties sacra , ceremoniasque & religionum solennia perlustrò , quæ in extrema parte libri sanctissimus vates Ezechiel descripsit, subit animum meum cogitatio , quid ea velint , aut quò referenda sint. adeo diversa sunt ab iis , quæ Moses præcepit, neque

neque unquam usurpata à Judæis sunt. id quod ipsi confitentur. Sed quid de illis habendum sit, constitutum in Talmud est, in tractatu, quem Menachoth appellant. Breviter autem rem complexus Maimonides est in Misna, libro octavo, cap. 2. Neque nos pigebit verba ejus hîc referre. Ait igitur, כל שיעור הגסכים האמורים בספר יחזקאל ומנין אותן הקרבנות וסדרי העבודה הכתובים שם כולם מילויים הן ואין נוהגין לדורות אלא הנביא צוה ופירש כי צד יהיו מקריבין המילדים עם חנוכת המזבח בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי: *Omnes modi libaminum, de quibus agitur in libro Ezechielis, & quaecunque illic scripta extant de numero oblationum, deque ordine divini cultus, nihil sunt nisi sacrificia pacifica, quæ mortalium seculis usurpata non sunt, neque in morem popularem transivêre, lubet autem exponitque vates, quo pacto peragere debeant sacra pacifica in dedicatione novæ aræ, temporibus Messiae, cum extrahetur templum tertium. Non est hoc somnium Judæicum, neque Talmudicorum commentum. vera certaque res est. aliud templum, quod in Messiae regno foret, aliaque sacra descripsit vates: atque etiam structuram templi, atria, portas, cæteraque ad legem operis accuratam*

ratam exegit. Quare Judæi ajunt, formam ejus non planè intelligi: Ezram autem, cum ædem secundam, ad instar ædis Salomonice, conderet, etiam illa secutum esse, quæ de tertio templo Ezechiel præcipit, sed non ultrà, quàm captus hominis sanctissimi fuit in re obscura implicataque. Hoc illud est, quod significavit summus Rabbinus iis verbis, quæ subjecimus ex cap. primo, *Hachacha Beth Habbechira*: בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלבים: וכן בנין היתיד להבנות אף עלי' שהוא כתוב ביחזקאל אנו מפורש ומבואר ואנשי ביה שני כשבנו בימי יערא בנוהו כבנין שלמה ומיען דברים המפורשים בהו יקאל: Est tamen Judæorum hallucinatio in eo non levis, quod extruendum iri à Messia ædem ejusmodi sperant, quæ adspici, adiri, & pedibus calcari poterit. Quod secus esse, nos profectò, qui in Messie regno nati sumus, intelligimus. Omnia ea, quæ de modo ædificii, deque partibus ejus dicta illic sunt, occultiores sensum habent. singula autem quid significant, aut quo pacto sint explicanda, difficile dictu est. Ego hercle, quod Xenophanes Colophonius apud Marcum Terentium Varronem ait, id omnibus hîc suadeo, uti *quid putet quisque, non quid contendat, ponat.*
hominis

hominis enim est hæc opinari, Dei scire. Utique Judæi, cum מַלְאָךְ appellent quædam Biblici codicis partes, quarum interdicta lectio adolescentibus, juvenibusque est, in earum numero illa ponunt, quæ vaticinatus in fine libri sui Ezechiel est. Neque id injuriâ illos statuisse existimo. Est enim omnis sermo ille numero Platonis obscurior. Advocent industriam suam omnes, qui se divinæ sapientiæ consultos videri postulant. Sudabunt satis, antequam minimum quiddam earum rerum, illæ quæ reconditæ sunt, aperiant.

Bene qui conjiciat, vatem hunc perhibebo optimum.

Sed multa conjectanti, opinor, nihil procedet. Pro certo constat, hæc & alia hujus generis quædam esse, quæ adiri humanis animis summus Deus noluit. Etsi enim in hac Evangelii luce ingens progressio facta ad cognitionem, scientiamque sit, aliquid tamen relictum admirationi est. Quare in his oraculorum arcanis ultra id tendere, quod in expedito spiritus sacer posuit, stolidæ audaciæ sit.

C A P V T XVIII.

Status Iudæorum post Messia adventum.

De restitutione Iudæorum, quæ adhuc exspe-

expectatur. Qua sit dignitas etiam hodie illius gentis. Quantum Judæis nostra debeat religio. An sacrilibri ab illis interpolati aut corrupti? de Masoritarum diligentia & fide.

Judæos sacerdotium regium, genusque hominum electum dici, & sacra sua religionesque ab illis solis suscipi, tantisper voluit immortalis Deus, donec ille dies illuxisset, qui Messiam terrarum orbi repræsentaret. Ex eo tempore, Dei filius beneficia cœlestia, quæ diu propria uni genti fuerant, communia esse omnium voluit, idque per dissitissimos populos nuntiarum solis prout credentibus. Atque hinc verò nemum admiranda quædam fuit rerum conversio. Summum enim salutis auspicem, qui cœlestia regna reliquerat, uti rebus hominum lapsis succurreret, cum gaudio & veneratione receperunt profanz nationes. At Judæi, quem constituto tempore & loco venturum significaverat olim non unus vates, cum venisse jam & adesse præsentem non intellexerunt. Tanta vecordiaz vis eos pervaserat. Cæci erant oculus, cum animus alias res ageret, & videre illa recusaret, quæ posita in medio erant. Hinc abdicati spretique à numine sunt, atque etiam nunc hodie

hodie lentem edunt, & amissam deflent primogenituram. Delictum eorum in durissimo adamante scriptum esse, Ieremias vates ait. Neque sanè poenam ipsi suam deprecati sunt, cum illud dicerent, sanguis ejus super nos sit, & super filios nostros. Admodum notabile est illud, quod Romanis prodidit Divus Paulus in ea epistola, quæ scripta ad illos est. Ibi¹ sic inquit: nolo vos ignorare hoc mysterium, abdurationem, qua est ex parte, evenisse Israël tantisper, dum plenitudo gentium introierit. Profecto aderit tempus, cum Judæi in rectam semitam reducentur, qui nunc errant misere ignorantia viæ. Nondum omnium dierum soles occiderunt. Fulgebit illis quoque iterum sua lux. Cecidisse eos, non excidisse, certum est. Publicavit de eadem re etiam Ezechiel quædam oracula, quæ extant in cap. xxxvi. Ait enim futurum vates, uti coelitus cor novum illis detur, rectioresque sensus in eorum pectore habitent. Tunc tolletur velamen illud, quod vultui suo Moses imposuerat. convertent enim se ad Deum, qui vivere eos in tenebris & summarum rerum inscitia sivit, uti tandem aliquan-

H do

¹ In epist. ad Roman. cap. 11. v. 25.

do occasione uteretur notæ clementiæ. Atque in hunc quidem modum nos commodè interpretamur Divi Pauli verba, ἡνίκα δὲ αὖ ἐπιστρέψῃ Ἰσραὴλ εἰς κύριον, περιαιρεῖται τὸ καλύμμα². qui locus multis obscurissimus visus est, & quorundam exercuit industriam. Res hæc, de qua loquimur, magna est, & planè ejusmodi, uti meritò non possimus in posterum Judæos, velut victimas publici odii, penitus averfari, cum adhuc illis tantarum rerum super sit spes. Et profectò D. Paulus veneratur eos, & laudibus magnifice effert etiam sic errantes. Ait enim, *Quorum est adoptio & gloria, & fœdera, & legis constitutio, & cultus divinus, & promissiones: quorum sunt patres, & ex quibus Christus est, quod ad carnem attingit. Quæ poterat esse major nobilitas? Tot patriarchas, vatesque, & reges in avis proavisque numerant, denique tot excelsos & divinâ virtute viros, quorum sunt nomina cœlo consecrata. Sunt quidem, fateor, hodie vernili atque illiberali ingenio cuncti Judæi; neque,*
si vitari

¹ Locus extat in 2. epist. ad Cor. cap. 3. vers. 16. ² Id est, cum autem ad dominum se verterit Israël, auferetur velamen.

si vitam eorum aut studia intucâre, quicquam magnopere reperiâs, quod sit magnis atque erectis animis dignum: sed nos ejus rei causam non miramur. habent enim hæc quoque quendam velut orbem: ut, quemadmodum temporum vices, ita & morum vertantur. Profectò, qui dies illis candidam libertatis lucem abstulit, imperiumque de eorum excussit manibus, idem ille ingenuos quoque spiritus eorum perdomuit, nihil ut amplius habeant nunc vividi vigoris. Apud Homer. optimus Eumæus regi suo Ulyssî illud divinè ait,

ἡμῖν τ' ὀρεῖται δαΐδιν' ἄρ' ὅπως
 ζῶς
 αἰέρε', αὐτ' ἂν μὲν κτ' δέλιον ἦ-
 μεας ἔλῃσι.

Quemadmodum arcule, in quibus nani fasciis constricti à mangonibus aluntur, corpusculorum incrementa non prohibent modò, sed minuunt quoque, atque contrahunt; ita quælibet servitus compedes quasdam etiam ipsis animis injicit, & generosam suffocat indolem. Quid possunt sublime spirare, qui per tot annos, per totum orbem tantis fatigati contumeliis sunt? quos pueri jam olim laciinâ, viri barbâ traxêre? denique in quos om-

nium Cæsarum detumuit furor ? Tiberius juventutem eorum per speciem sacramenti , in provincias gravioris cœli distribuit. Erat insigniter pestilens Sardinia. In hanc missa quatuor millia sunt , uti malè interirent, Haud multo pauciores Titus bestiis objecit, cum Beryti , atque Cæsareæ spectacula ederet. Ipse Trajanus , qui omnium fuit principum lenissimas, decrevit ne legem legissent. quod ab aliis quoque imperatoribus crebro factum postea est. Ea fuit maxima afflictio, & à Rabbi Zacuth inser *שמדות* *persecutiones* numeratur, cum ait, *גורו שמד של אי קראו בתור* *decreverunt persecutionem, ne Iudæi legem lèstarent.* Sed hæc à paganis facta sunt. Nos , qui arctiore vinculo cum illis sociamur, amemus inter nos, & hoc habeamus commune, quod iussa audimus ejusdem numinis. Divus quidem Paulus pro illis caput suum devovere cupit. adeò impense amat gentem. Etiam illud ait, *si primitia sunt sanctæ, sancta etiam est massa: & si radix sancta est, etiam sunt rami.* Non ego nunc ambiose eorum laudes celebrabo. quippe à nulla re magis, quàm ab ineptiis, abhorremus. Sed tamen ad hæc sera tempora quod attinet , sanè, si benè rationem putamus , haud exiguum est, quod

quod illi genti nostra debet religio. Quinam sunt enim illi, qui nobis Biblica volupina facta testâ servavêre, nisi Judæi? Quot menda scriptionis in sacrum codicem inrepissent, si illius custodia solis Lactantiis, Augustinis, Gregoriis, Chrysostomis, viris sanctissimis, sed imperitis Hebraismi, mandata fuisset? Inter Græcos omnes Latinosque, qui veterem Ecclesiam rexêre, unus Origenes cum Hieronymo Hebraicè scivit. & ferme nimium dixi. cæteri nec elementa quidem didicerant. Quare, si quid collapsum incuriâ librariorum esset, non tali auxilio, nec defensoribus istis tempora tunc egebant. At Judæis unum studium, unaque omnibus cura fuit, libros Moïsis, vatumque, & ea quæ Hagiographa appellantur, à temporum injuriis vindicare. Hæc laus eorum propria est. Nulla alia gens in illius gloriæ societatem se offert. In libro Iuchasin, quem scripsit Rabbi Abraham Salmanticensis, admodum illustris est locus, ex quo discimus, omnia Biblica exemplaria fuisse emendata ad quendam venerandæ antiquitatis codicem, quem sua manu olim conscripserat Rabbi Hillel, summus Judæorum præsul, qui Babylone in Syriam venerat sexaginta an-

nis antequam Deus dominusque noster
 Christus nasceretur. Verba ejus dignis-
 sima sunt, quæ hîc recitentur, במלכות
 ל'און הוציאו ספר הארכערה ועשר'
 אשר נקרא הביכיליא שכתב אותם
 ר' הלל זמשים היו מניהם כל הספרים
 ואני ראיתי חלק מהם שנמכרו באפריקא
 ובזמני הדד ט' כאור שנה שנכתבו
 והקמחי אמר בחלק הדקדוק בפסוק
 למען תזכרו שהחומש היה בטל מולא !

*In regno Leon exuerunt librum , Arba
 Veesrim , qui vocatur Biblia, quem exa-
 ravit Rabbi Hillel. atque ex ejus fide emen-
 darunt omnia exemplaria , ceterum ego
 vidi partem ejus, quæ venalis erat in Afri-
 ca, eratque tunc meo ævo ante D cccc an-
 nos scriptus. Ait Kimchi in sua Gramma-
 tica in Pasuk למען תזכרו, quod Penta-
 tuchum fuit in urbe Toleta. Erat igitur
 illa tempestate penes Judæos arbitrium
 & vis ac norma emendandi Biblicum
 contextum. Profectò , quàm facile illis
 fuisset, interpolare ea loca , quæ redar-
 guere eorum deliria videbantur, cum
 vix tria verba Hebraicè intelligerent
 Christiani ? sed obstabat pietas , veta-
 batque moveri, quæ sacra essent. Et ta-
 men fuère, qui existimarent, malà fide
 eos descripsisse multa. quibus homini-
 bus luculenter respondit Origenes in
 octavo volumine explanationum Esaiz.
 Equi-*

Equidem ego, quoties Masoritarum indefessam diligentiam considero, pene obstupesco. Omneis enim Hebræi codicis parteis accuratè recognitas & collatas, notis quibusdam impressis obsignaverunt. Id factum est post templi secundicidium anno plus minus quadringentesimo tricesimo & sexto. Observatum ab illis est, non modò quot commata & verba, sed etiam quot literas continerent libri singuli. Quare, quod postea, cum summa barbaries orbi incubuisset, nullus apex de præstantissimo illò scripto perierit, illorum beneficium est. Non sine causa illud à Rabbiniis est dictum, *תמסרה סיג לתורה*, *Masora est velut paries & sepimentum legis*. Apud Rabbi Zacuth, quem jam modò testem laudavi, sunt ineptiæ Iudaicæ, quibus (si Deo placeat) colligitur, accentus atque puncta tempore Ezræ extitisse. Quod ideo retuli, uti hoc quoque adjicerent ad reliqua sua nugacissima argumenta ii homines, qui hodie negant esse hoc Masoritarum inventum. Sed moneamus illud quoque, in ejusdem Rabbini libro, eadem probatione ad Ezræ seculum referri Targum Onkelos. quod etsi futile est, & facile ostendit, quanti sit prior conjectura, reperiet tamē defensores suos, vel ob hanc saltem causam, ne alterum illud

H 4

cadat.

cadat. Agit jam pridem multos tam pervicax studium, uti, dum ad sententia suæ præsidium arripiant aliquid, quo modo aut quid arripiant, sua interesse haud putent. Nos, quod sacrae scripturae lectio in incerto non sit, & mutari jam haud amplius possit, illis Judæis acceptum ferimus, qui serò & post templi secundi excidium vixere. Etenim, cum jam rebus magnis opulentisque excidissent, cura illis esse coepit, uti in summa calamitate hanc saltem ex naufragio reservarent tabulam cujus esset pretium inestimabile. Atque hoc profecto unum in illis amamus. Cætera miserationem merentur. Apices enim, literasque, & libros versant, sed versant tantum. Sacros verosque sensus nec inspiciunt, nec quæruunt. Itaque quadrat hoc in illos, quod ipsa vernacula lingua sua ajunt, *וְעַקְר הַתֵּיבָה הַזֶּה* *Quod fundamentum rei est, accessionem faciunt: quod accessio est, fundamentum.* Atque hoc est pessimum. infantiam ipsi suam inscientiamque non sentiunt. Etenim, cum infelicitatis eorum omnis posita in divinæ legis ignorance sit, illi amissas patrias sedes, ereptumque regnum, & alia hujusmodi causantur, quorum neque possessio quenquam beatum, &

verè

verè miserum neminem iactura facit. Harpasten, uxoris fatnam, Seneca memorat, quæ subitò desit videre. *nesciebat esse se cacam, & subinde pedagogum suum rogabat, uti migraret. agebat domum suam tenebrosam esse.* Idem illis quoque accidit. Circumferunt ipsi in pectore mali sui causam. Quod si quis numinis favor illos Cananæ redderet, coelum utique, non animum, mutarent. Comitatur eos, quocunque se verterint, sua nox, neque prius demetur, quàm vecordiz suæ, obstinationisque, dederint grævis poenas.

PETRI CUNÆI
De Republica
HEBRÆORUM,
LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Familia Pontificalis. De Alcimo malè existimatum. Pontificis constitutio pones quos. Chalcidensium regi quid beneficii à Claudio datum. Pontificis munia. Quando nobile officium suum Pontifex obierit. Quem habitum tunc gesserit. Flavii Iosephi error, ex prope- rantia natus, qui omnes hactenus decipit. Ejus confutatio. Maimonida restat sententia.

Proximus regis dignitati honos in summis sacerdotibus fulsit : estque Rabbiorum vetus verbum, tribus rebus Israël, tanquam coronis, fuisse decoratum, regno, pontificatu, atque lege. Nos, quoniam de regibus ea, quæ in mentem iniecebant, diximus, cætera eodem pacto, hoc est, incuriose, & sine delectu exequemur. Cum sacerdotales
familie

familiz olim à Mose duodecim, mox autem à Davide essent viginti & quatuor constitutz, una modò pontificalis fuit, cujus erat præ cæteris excellens nobilitas. Apud Flavium Onias, Oniaz tertii filius, pontificali genere juvenis, per indignationem in Ægyptum aufugit, uti templum illuc conderet, propterea quòd pontificatum libidine Antiochi transferri ad Alcimum videbat, hominem sacerdotali quidem familiâ ortum, sed non ex successione pontificatus. Hallucinatur enim eruditissimus Sigonius, qui¹ eum ex posteris Levi, sed non Eleazari, aut Ithamari, fuisse prodidit. Estque is error manifestus ex Flavii verbis, quæ de hoc Alcimo extant in Antiquitatum libro vicesimo, in capite octavo. Post Alcimum etiam Judas Maccabeus pontificatum, extraneus alienusque, nullo successionis jure accepit, etsi sanè de gente sacerdotum fuit. ut jam constet, ad hanc indignationem non omnes Aronis nepotes, sed duntaxat paucos quosdam pervenire per legitimos tramites potuisse. Pontifex is fuit, qui omnibus præfectus erat sacerdotibus. eamque dignitatem illi universus confessus septua-

¹ In lib. 5. cap. 2.

tuaginta senum conferebat , in quorum judicio atque potestate totum hoc , quantumcunque erat , positum fuit. Ita enim traditum rectissime à Maimonide est , in Halacha Cele Hammikdasch , in capite quarto. Sed Herodes , cum pauca ex honesto & bono , pleraque autem contra leges & mores majorum gereret , creare pontifices , amovereque , uti erat libitum , instituit. Ac tandem electio summi sacerdotis concessa Agrippæ Herodi Chalciden-
sum regi à Claudio est. idque jus re-
tentum successoribus ejus fuit , usque ad extrema belli Judaici. Ac sacerdo-
tum quidem cæterorum divisa fun-
ctio erat , nemo ut adolere aris hono-
res , vel victimas cædere , nisi factâ sor-
titione , posset. Soli autem pontifici
omnia sacra , & omni tempore , obire
jus fasque fuit ¹. Non enim in ordi-
nem cogeatur , neque vices stationes-
ve observabat. Munus pontificis no-
bile atque primarium fuit , templi ady-
ta intrare , quæ Sancta Sanctorum He-
bræi appellitant. idque semel in anno ,
non amplius , fiebat , solenni expiatio-
num die , atque eâ horâ tantum , quæ
dicata

¹ R. Maimon. in cap. 5. Hal. Cele Hammikdasch.

dicata piaculari sacro erat. Sed de eâ re mox plura dicendi locus erit. Quali habitu pontifex fuerit, cum venerabile illud loci secretum celeberrimo die adiret, hætenus disceptatum à nemine est. Magnâ enim securitate crediderunt omnes, indutum eum illo tempore fuisse duobus amiculis illis, quorum unum fuit Humerale & Ephod appellatum, alterum verò dicebatur Coschen sive Rationale, propterea quod cordis rationisque sedem, hoc est, ipsum pectus, cingeret. Non nos hîc de artificiosissimo opere utriusque vestimenti differemus. Ex auro enim, & purpura, coccoque, atque gemmis confectum fuisse, certum est, plane in eum modum, uti edicitur in Exodi capite vicesimo & octavo. Sed illud jam dicimus, nunquam iis amiculis usum fuisse pontificem in templi adytis. Quare convellenda nobis opinio est, quæ jam pridem summis nixa auctoribus, nunc & omnium est, & quotidie crescit. Atque utinam saltem à Josepho nobis recedendum non esset, quem virum genere ortum sacerdotali, summisque honoribus in urbe Hierosolyma perfunctum, ea transmisisse ad memoriam posterorum scimus, quæ viderat oculis suis, & comperta habebat.

bat. Sed quis tam consummatæ diligentia est; cui non somnus interdum in longâ commentatione obrepit? aut quid non potest festinatio & incogitantia, quæ in rebus etiam obviis improvida est & cæca? Igitur non possumus illud ferre, quod in capite decimo & quinto libri quinti ἀλώσεως ait de veste Ephod, deque amiculo Coschen. ταύτῃ τῇ ἰοῦθῆναι ὅτι ὁ δὲ χειρὸς τῷ ἄλλῳ χροῖον, λιγότεραν δὲ ἀνελάμβανεν, ὁπότῃ δὲ εἰσίοι εἰς τὸ ἅδυτον. εἰσὴ δὲ ἅπαξ καὶ ἐν αὐτὸν μόνον ἐν ἡ νηστύῃ ἐθῶς ἡμέρας πάντας τῷ θεῷ. Hunc vestitum pontifex non quolibet alio tempore habebat, (viliorē quippe sumpsit) sed tunc, cum intrabat in adytum. intrabat autem semel duntaxat quotannis, illo die, cum mos patrius omnes jejuniis colere Deum iussit. Contra hæc nemo hiscere ausus est. tanto consensu accepta ab omnibus sunt. Sed enimvero meminisse debebat scriptor maximus, id quod in vetustissimis Iudæorum scitis est, fuisse vestimenta quatuor peculiaris, eaque alba, & ex lino tantum contexta, quibus solis usus pontifex est, cum piaculare sacrum in adytis, semel in anno, faceret. Ex quo accidit ut proprio nomine לבן בגד, vestes laban, id est, alba, à Iudæis

Iudæis dicerentur. de quibus ita inſit
 Maimonides in capite octavo, in Hala-
 cha Cele Hammikdaſch, ex tractatu Tal-
 mudico, qui Maſſachta Ioma vocatur,
 בגדי לבן הם ארבעה כלים ששמש
 בהן כהן גדול ביום הכפורים וארבת
 לבנים ומן הפשתן לברו הן: כתנת
 Vestes laban
 fuere indumenta quatuor, quibus indutus
 pontifex ſacra faciebat, die jejunii. Erant
 autem ea albi coloris, atque ex lino tan-
 tum: nimirum tunica, brachæ, cingulum,
 & infula. Dies jejunii, eſt dies decimus
 menſis Tiſri, cum in Sancta Sanctorum
 pontifex ibat. Hæc primi Talmudiſtæ
 odorati ſunt, quibus non ſine periculo
 hic fidem habemus. atque adeo mira-
 mur, qua oſcitantia neque Flavius Joſe-
 phus, neque quiſquam alius animum ad-
 verterit ad luculenta verba, quæ in Le-
 vitici capite decimo & ſexto extant; ex
 quibus hoc, quod diximus, evincitur.
 Non abs re criſtoſtomum eum deſcripiſſe.
 Ita enim ibi præcipit Moſi Deus de je-
 junii & expiationum die: Dic Aharoni,
 fratri tuo, ne quovis tempore ingredia-
 tur in ſanctuarium intra velum, ut non
 moriatur. Cum his autem rebus ingredia-
 tur in ſanctuarium, cum juvenco ſub-
 tumo, qui ſit pro peccato, & cum ariete,
 qui ſit in holocauſtum. Tunicam lineam
 ſanctam

*sanctam induito; & brachia linea sunt
 super carnem ejus: & baltheo lineo accin-
 gitor; & infula linea tegitor. Ea vestes
 sacrae sunt. Mox in extremo capitis ad-
 dit, Expiationem sacerdos faciet, & in-
 duet vestes lineas, vestes sacras. De cæte-
 ris amiculis, quæ extra templi adyta
 pontifex gessit, non jam difficile est di-
 cere. Ea Talmudici בגדי זהב vestimen-
 ta aurea vocant, non hercle quòd in-
 textum omnibus aurum esset, sed
 quòd ornatiores essent. Fuere autem
 hujus generis indumenta octo, è qui-
 bus quatuor quidem erant commo-
 nia pontifici cum cæteris sacerdotibus,
 כִּתְנֹת וּמִכְנֵסִים וְאַבְנֶת וּמַגְבֵּעוֹת, tu-
 nica talaris, brachæ, baltheus, & infula:
 quatuor autem propria pontificis e-
 rant, מִיָּצִיץ וְאֶפֶד וְכֹשֶׁתֶן וְחֹשֶׁן וְאַבְנֵי חַיִּיטִים
*pallium hyacinthinum cum tintinnabulis &
 malis Punicis; item amiculum hume-
 rale sive Ephod; tum Pectorale sive
 Coschen; & postremo lamina aurea,
 quæ infulæ apponebatur. Neque verò
 dicat aliquis, ex octo istis indumentis,
 priora quatuor videri eadem esse cum
 illis, quorum usum antè diximus fuisse
 peculiarem in Sancto Sanctorum.
 Nam & ex pretiosiore lino erant, quæ
 pontifex extra adytum gerebat, &
 baltheus fuit opere Phrygiano. Quæ
 mani-**

manifestè cernet, qui contulerit quæ leguntur in Exodi capite vicesimo octavo, & quæ extant in Levitiei capite decimo sexto. Nam etsi linea sunt, quæ describuntur utrobique, tamen **לָוַי** vulgare *linum* est, cum **שֵׁשׁ** *byssus* exquisitissimi generis sit. Sed nec illud repugnat opinioni nostræ, quod in Exodi capite vicesimo octavo, versu **xxix.** & **xxxv** jubetur Aharon cum veste Ephod, & amiculo Coschen, & cum tunica hyacinthina ingredi in sanctuarium. Sane enim pro vero constat, sanctuarii partes insigniores duas fuisse, quarum fuit una exterior, quæ Sanctum ubique dicitur, altera vero interior erat, quæ Sanctum Sanctorum in sacro codice, non semper quidem, sed plerumque tamen, appellatur. Hæc nescire, summæ imperitiæ foret. Porro de vestibus *laban*, seu albis, quod diximus pontificem eas gerere, nisi in adyto, non potuisse, usque adeo verum est, ut illo ipso die decimo mensis Tisri, cum ex more adytum ingrediebatur, ad ea tamen sacra peragenda, quæ etiam extra adytum tunc fiebant, induere **כִּנְרִי זָהָב** *vestes aureas* necesse habuerit. Atque hoc recte proditum in Talmud est, in Massechta Ioma, in capite tertio.

CAPUT II.

Pontificis sacra vestis modo à Romanis, modo à Iudæis asservata. De Pontificis galero. De sacerdotum pileis. Lapidēs Urim & Tummim, in quibus vis oraculū fuit. Quando ii amissi sint. Cur alii facti, & adhibiti postea sint, cum eorum nulla vis amplius esset. Quis fuerit modus consulendi oraculum Urim & Tummim. Quibus de rebus responderit Pontifex.

QUAM pulchro & admirando opere fuerint indumenta, quibus adornatus pontifex extra adytum erat, ex illo manifestum est, quod Flavius refert *תלם ישרי יד ה' תלם* sacram pontificis vestem magna cura servatam in turri fortissima fuisse, quam in parte templi Septentrionali olim ab Hasmoneis conditam, Herodes tantum Antoniam de Marci Antonii nomine appellaverat. Utique pergloriosum fuit illam vestem custodire. Quare eum honorem identidem Romani sibi vendicaverunt: ac rursus Iudæis eam, sed beneficii loco concessere. Diximus ex octo regminibus, quæ aurea Talmudici vocant, quatuor fuisse, quæ communia Pontifici cum reliquis sacerdotibus erant. Inter illa galerus, seu infu-

la fuit.

la fuit. Pontificibus enim, sacerdotibusque nudo capite sacra curare fas non erat. quemadmodum nec flaminibus Romanorum id licuit. Pontificis galerum non penitus similem fuisse sacerdotum pileis, Judæi tradunt. Maimonides fascias quasdam ait Pontificis capiti ita circumdatas fuisse, quemadmodum membrum contritum aut fractum obvolvitur; sacerdotum autem pileos velut galeas fuisse. unde & מִשְׁנֵה עֹרֹת eos dici, quod instar collium exsurgerent. Ab hoc dissentit Rabbi Abraham Ben David, cujus מִשְׁנֵה אֲנִימֵהוּ *animadversiones* extant in Maimoniden. Ait enim ille, pileos quidem sacerdotales, quasi galeas fuisse, at pontificum infulas longè altiores fuisse, fasciis in orbem sic circumactis, ut sunt hodie Arabum tiaræ. Hoc idem ait accuratissimus author Rabbi Ioseph, cujus commentationes, quæ מִשְׁנֵה הַקֹּרָא *corona Misna* inscribuntur, inæstimabiles sunt. Lapidēs Urim & Tummim, qui vestimento pontificis indebantur, absconditos à Iosia in templo priore fuisse, neque postea reperiōs in templo secundo esse, dictum à nobis supra est. Facti tamen alii lapides, & inditi in amiculum Choschen sunt, non quod jam eorum ope amplius oracula pontifex

• tífex ederet, sed ut consummatus earum rerum numerus esset, quas maximus Moyses ad pontificem rite ornandum præscripserat. Nam si quid vel minimum forte deerat, utique pontifex כחוסר בגדים *defectus vestibus* dicebatur, & sacris operari non magis poterat, quam si de prophana plebe unus esset, quem talia conantem lex divina capitis damnat¹. Sed quid illud est, cur nec consuleretur in templo secundo pontifex, nec responsa redderet? Disputant de ea re Judæorum cordatissimi, & visum illis est, id adeo ex hac causa esse, quod spiritus sanctus numinisque præsentior vis illinc abcessisset. mentem autem humanam fati & futuræ sortis nesciam esse, nisi instinctus divinus afflatusque accesserit. Quo nihil existimari rectius potest. Refert hæc omnia Maimonides in Halacha Cele Hammikdasch², capite decimo: ubi morem etiam edisserit, quo oraculum illud consulebatur antea. Stabat enim pontifex, & vultum componebat arcam versus. erat autem à tergo, qui responsus petebat. is, cum
sciisci-

¹ Rabbi Maimon. in Hal. Beth Habbechira, cap. 4. & in Hal. Cele Hammikdasch, cap. 10.

sciscitatus de successu rei esset, quam apud animum suum proposuerat, ibi pontifex statim, spiritu cœlesti concitus, amiculum Coschen inspexit, atque ex literis mirâ vi illic protuberantibus, quid futurum esset, didicit, responditque. Ea consulendi ratio non privatis, aut de plebe hominibus, sed regibus duntaxat, summisque judiciibus, aut iis, qui publicè missi à populo essent, usurpata fuit. Quoties enim res magna agebatur, itum illuc est. Privatorum negotia votis precibusque relicta sunt, ne oraculi sanctitas evalesceret.

CAPUT III.

Vestimenti laceratio quatenus Pontifici permissa. Item quatenus sacerdotibus. De Caipha. Lex conjugii alia pontifici, alia sacerdotibus posita. Matrimonium virginis, vidua, vitata, & per divortium dimissa. Polygamia, Habitatio Pontificis. De Augusto Casare.

Nunc referamus alia quædam summi Pontificis jura. Inter quæ illud est, quod ei vestem lacerare in animi dolore fas haud fuit. Quod præceptum tamen Talmudici ad lacerationis modum restringunt, ut Pontifici disrumpere vestem quidem, sed infra

tantum circum pedes licuerit ; supra verò, & ad finum pectoris, vetitum sit. at cæteris sacerdotibus jus esse lace-
randi à summâ parte deorsum ajunt. Ita diffinitum in fine ejus tractatus est, quem Massechta Horsaioth appellant. Quæ si veræ sunt, nullo necessario argu-
mento colligitur, id quod interpre-
tes volunt, Caipham contra legem fecisse, cum ad Messiz augustam vo-
cem ipse togam sibi per impatientiam discinderet, uti proditum à Divo Mat-
thæo est in capite vicesimo & sexto. Hæc ultra exquirere, nostrum non est. Cum enim diligentissimè in his ope-
ram posuerimus, restabit, ut nobismet irascamur, qui pedibus finum scal-
pturimus, unde nullum granum crui-
tur. In Levitici capite vicesimo & pri-
mo edicitur pontifici maximo, uti vir-
ginem duntaxat in matrimonium pe-
tat. Quod profecto non sine mysterio est. Non enim sacerdotibus posita ea-
dem lex fuit. quippe viduam illi uxore
rite duxerunt, dum modò ab iis
abstinerent, quæ corpore quæstum fa-
ciebant, aut per divortium expulsæ à
marito erant, quibusve oblatum vi-
tium fuit. In Talmud, in Massechta Io-
ma, in capite primo, traditur, nefas
Pontifici fuisse uxores duas simul in
matri-

matrimonip habere. quod si haberet, utique cum altera faciundum illi divor-
tium fuisse ante diem decimum mensis
Tisri. ni id fecisset, obire cum piaculare
sacrum solenni illo die in templi adytis
nequivisse. Enimvero hoc singulare
fuit. Nam cæteris hercle Judæis plures
uxores ducere per legem licuit. idque in-
fra ostendemus, cum res ipsa feret. In
Massehta Middoth scriptum extat, ædi-
culam fuisse Pontifici in templo extru-
ctam, in qua ille interdum mansitavit fer-
me, eamque לשכרת כהן גדול *conclave*
Pontificis esse dictam. De domo vero,
quæ extra sanctuarium illi erat, ita Mai-
monides tradit, debuisse eam Ierosoly-
mæ, atque in ipsa urbe, non alibi, esse. At
Romanorum legibus cautum fuit, uti
Pontifex maximus in domo publica ha-
bitaret. Quare Octavius hercle, M. Le-
pido mortuo, cum tanti nominis hono-
rem adeptus esset, & domum publicam
accipere, à senatu per modestiam re-
cusaret, suarum ædium partem ipse pu-
blicam esse iussit, quo satis factum legi
esset.

CAPUT IV.

*Contra Divum Augustinum, atque con-
tra Carolum Sigonium disceptatur de*

Pontificis ingressu in Sancta Sanctorum. Locus in epistola ad Hebræos malle à Sigonio intellectus. Aliare suffituum non fuisse in Sancto Sanctorum, contra quàm Divus Augustinus sensit.

Libet postliminio ad id redire, quod intermissum à nobis est. Diximus enim Pontificem in templi adyta introisse solenni expiationum festo, quod die digimo mensis Tisri celebratum quotannis est. Ita Judæi omnes, & qui Græcorum Latinorumque eruditissimi sunt, magno consensu tradidere. Neque nos profecto aliter statui-
mus. Non enim alio tempore, neque aliam ob causam visere ei secretissimum locum fas fuit. Et tamen in illa ipsa erudita antiquitate unus extitit Augustinus, summa sanctitate atque eruditione vir, cui ita visum est, pontificem quotidie Sancta Sanctorum ingressum esse, uti thura adoleret. quod autem semel duntaxat introivisse dicatur, id ad anniversariam expiationem retulit, quæ sanguine purificationis fiebat. Huic sententiæ Carolus Sigonius, cum applauderet, aliud insuper præsidium addidit, existimavitque, Pontificem quotidie quidem adyta esse ingressum, sed sacerdotum comita-
tu

su stipatum; semel autem in anno so-
 lum, id est, sine sacerdotibus. Profectò
 non est committendum nobis, ut tam
 crassum errorem non refellisse videa-
 mur. Ac Sigonius quidem, ut de illo
 prius dicamus, manifesto sophismate
 aut deludere nos voluit, aut hercle im-
 prudenter delusus ipse est. Sine dubio
 enim verba Apostoli in animo habuit,
 quæ in epistola ad Hebræos extant in
 cap. ix. *εἰς τὸ δαπτέραν οὐλοῦν ἁ-
 πλὴς ὁ ἐνιαυτὸς μὲν ὁ ἀρχιερεὺς
 εἰσὶν ἡ χερὶς αἵματος.* secundum ta-
 bernaculum semel quotannis solus pontifex
 ingressus est non sine sanguine. Enimvero
 illa verba sententiam ejusmodi habent,
 Pontifici semel in anno duntaxat, &
 quidem soli, adyta introire fas fuisse.
 Sigonius autem in aliam mentem hæc
 distorsit, scilicet quasi semel quidem
 quotannis solus, at quotidie cum aliis
 intraverit. Qua quidem interpretatione
 nihil excogitari futilius potest. Omitto
 Talmudicorum omniū Rabbiorumque
 gravissima judicia, quæ semper apud om-
 nes cordatos permagnū pondus habue-
 re, quoties de patriis ritibus eorum, ec-
 remoniisq; orta disceptatio est. ex quo-
 rum sensu illud est, quod Maimonides
 ait in Halacka Beth Habbechira, in ca-

bite septimo. בית קדש הקדשים מקודש
 מבין ההיכל שאין נכנס לשם אלא
 כהן גדול ביום חכפורים בשנת
 : Sanctum Sanctorum est sacra-
 tius reliqua parte templi, quia nemo illud
 adit, nisi Pontifex, die Expiationum, ipsa
 sacrificii hora. Nihil nunc opus est à Ju-
 dæis testimonium eblandiri tam mani-
 festæ rei. Ajo nullum sacri codicis lo-
 cum esse, ex quo colligi probabiliter
 possit, quemquam hominem ritè illud
 locum arcanum adiisse, uno pontifice ex-
 cepto. At ipse pontifex quam sæpe adyta
 intraverit, ex illo discimus, quod in Le-
 vitici capite decimo & sexto scriptum
 est : Dic Aharoni, ne quovis tempore in-
 grediatur in sanctuarium, quod est intra
 velum ante operculum propitiatorium,
 quod est super arcam, ut non moriatur.
 Nam in nube apparebo super operculum il-
 lud. Sed cum his rebus ingreditur Aha-
 ron in sanctuarium cum vitulo & ariete
 in holocaustum. A cætu autem Israelita-
 rum accipiat duos hircas in peccatum, &
 arietem in holocaustum. cumque obtule-
 rit vitulum, & oraverit pro se, ac domo
 sua, duos hircos constituat coram Domi-
 no, in ostio tabernaculi testimonii, & mit-
 tat super utrumque hircum sortes, sortem
 unam Domino, alteram capro emissario.
 Ecce, sanctuarium, quod intra velum
 esse

esse dicit, nihil aliud est, quàm Sanctum Sanctorum, ubi & arca fuit cum operculo propitiatorio. Quæ autem fieri illic præcipit summus Deus, omnia ejusmodi sunt, quæ duntaxat decimo die mensis Tisri agebantur, celebri expiationum festo. Ex quo consequitur, nunquam pontificem, nisi quo die ista fierent, adyta intravisse. Id enim plane edicitur. Quare facessat Sigonii hariolatio. non enim est pro indole tanti viri, quem alibi nos sæpe admirati sumus. Sane enim, quod sperare improbum erat, bene ille atque feliciter in summa Hebraismi ignorance res Judæorum composuit. Sed quid Augustino respondebimus, qui aram incensi fuisse in adytis existimat, ad quam pontifex thura adoleverit quotidie? Enimvero in Magno errore versatus homo sagacissimus est, neque subtile illud & peracre judicium suum hic adhibuit. Omninò enim locus ille, in quo erat altare incensi, separatus velo ab ipsis adytis fuit. Quare cum in Levitici capite xvi sanctuarium, quod intra velum est, appelletur ipsum adytum, contra de incensi & suffituum ara dicitur in Exodi capite tricesimo, fuisse eam ante velum illud: plane ut in medio oppositum velum inter adyta

ta aramque suffitum esset. Recitabimus verba ex capite tricesimo Exodi, ne lectorem suspensum teneamus. Ita enim ibi dicitur, *Fac aram incensi è lignis Schittim, atque eam auro obduc, pariterque latera ejus & cornua. Pone autem eam ante velum, quod ante arcam testimonii, atque ante operculum propitiatorium est, ut adoleat super illud Aharon suffitum aromaticum unoquoque mane. Profecto, nisi stupor aut pituita sensus nostros tardat, illud intelligimus, aram incensi ante velum, at velum ipsum ante arcam testimonii fuisse; ut aram incensi ab arca testimonii, atque ab operculo propitiatorio distinxerit veli interjectio. Equidem fateor in quadragesimo Exodi capite, versu sexto, edici, *ut ara incensi aurea coram arca testimonii collocetur*: sed, quod ibi de medio velo expressum non est, mox paucis interjectis additur, *aram auream in tentorio conventus ante velum esse positam*. Quare ista ratio hercle apud me nauci non est.*

C A P V T V.

Philonis Iudai quadam loca excussa, & explicata. Lapsus Philonis. item ejus, qui librum I. Maccabaeorum scripsit. Post reditum Iudaeorum ex Babylone, legem non plane servatam fuisse in templi

templi adificatione. Argumenta quaedam dissentientium rejecta. Quid Mose pro Pontificibus concessum fuerit.

Nimis indiligenter hic sumus, qui Philonis Judæi illustrem locum nondum produximus, qui, cum Sigonii oculos non fugerit, admonere illum poterat, quam sit inconsulta Augustini hæsitatio. Ait scriptor gravissimus in libro, qui *περὶ ἱερῶν* extat; *Ὁ νόμος προστάζει δὲ οὐ καὶ κατασκευάζει τὰς θύρας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ὕλας, καὶ τοὺς τόπους, ἔτι καὶ τὰς χρεῖας ἀναφέροντας. ὁ μὲν γὰρ ἐκ λίθων λογαίων ἀτμήτων ἀνακοσμήσεται, καὶ ἐν ὑπαίθρῳ παρὰ ταῖς θύραις κατασκευάσονται ἱερύται, καὶ γέφυρε πρὸς χρεῖαν τὴν τῶν ἐν αἵματι. ὁ δὲ χρυσὸς μὲν κατασκευάσεται, ἱερύται δὲ ἐν αὐτῷ εἶσι θύραις καὶ κατασκευάσονται, ὅς ἐστιν ἡ ἀλλὰ ἐστὶν ὁρατὸς ὅτι μὴ τοῖς ἀγνώστοι τῶν ἱερῶν. καὶ γέφυρε πρὸς χρεῖαν τὴν τῶν θυμιαμάτων. Lex duas ponti aras jussit, quæ materia, loco, atque usu differrent. quippe una ex lapidibus selectis, sed impolitis tamen, extructa est, atque sub dio sita est, prope templi vestibulum, ejusque usus positus in victimarum immolatione est. altera vero aurea, intra primum velum, in loco*

in-

inaaccessio est, quam videre nemini mortaliū licet, nisi sacerdotibus, cum in casto sunt. facta autem est in usum suffitum. Omnino ait, aram hanc intra primum velum fuisse, quod oppansum Sancto erat; planè ut diversum fuisse ab illo velum secundum significet, quod Sanctum Sanctorum à Sancto separabat. Utique, quemadmodum Sanctum Sanctorum sacerdotes non recepit, sed Pontificem duntaxat: ita Sanctum, in quo suffimentorum ara erat, plebem arcebat, sacerdotes autem solos una cum Pontifice admisit. Apud Divum Lucam quidem Zacharias, qui sacerdotis, non Pontificis erat dignitate præditus, ad hanc ipsum suffitum aram odora menta flammis ustulat. At de plebe ita scriptum extat, ¹ πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ τῷ θεῷ ἀχέμενον ἔξω, τῇ ᾧρᾳ τοῦ θυμῆματός. tota multitudo populi foris precabatur, tempore suffitum. Et mox rursum ², ἡ δὲ λαὸς προσδοκῶν τὴν Ζαχαρίαν. καὶ ἰθαὺμαζον ἐν τῷ χερνίζειν αὐτὸν. Exspectabat Zachariam populus, miratusque est eum diutius morari. Quoniam jam citare Philonem testem coepimus, libet aliqua quædam ex illius commentationibus

¹ Luc. c. 1. vers. 10. ² Ibidem v. 21.

bus adferre. Enimvero, qui in Sanctum, quod intra primum velum est, non introivisse nisi solos sacerdotes dixit, is alibi disertis verbis Sanctum Sanctorum, quod intra secundum velum est, non à sacerdotibus, sed à Pontifice adiri, & quidem semel duntaxat in anno, ait. Verba ejus de hac re in libro secundo *ὡς ἐκ μὲν ἀρχαίας* hæc extant, quæ itidem Sigonius, cum vidit, officere proposito suo non intellexit. *ὁ νεὼς παντὸς λόγου κρείσσων, ὡς ἐκ τῶν παλαιφαινομένων ἐστὶ τεκμήρια. τὰ γὰρ ἐν τῷ ἁγίῳ πάντι τῷ, πλὴν ἐν τῷ δόχμῳ. i. e. templum omni prædicatione est pulchrius, ut quidam ex iis, quæ apparent, colligi potest. nam quod ad ea pertinet, quæ in penetralibus sunt, ea nemini visuntur, nisi uni, hoc est, Pontifici maximo. Nunquam Sigonius effugiet. ita manifestè tenetur. Addit illud ibidem Philo de Pontifice: καὶ τῶν μέντοι δ' ἑταίροι ἐπιτιτράμηνον ἀπὸς εἰσιέναι πάντ' ἐστὶν ὁρᾶν. atque huic tamen omnia cernere licet, cum quotannis & semel duntaxat intrare fas sit. Oratio mediis fidius languida & elumbis, quæ corrigere aliquid velle eorum, quæ dicta sunt, videtur, cum nihil minus efficit. Quid enim diversum hic, aut contrarium supra dictis est? Non*

magnus

magnus labor est , sententiæ vim suam reddere , atque ita locum constituere ,

κὶ τὸ τῶ μὲν τοι δὲ ἔτις ἐπιτελεσμεν ὅν
 ἂ παρ' εἰσέναι , πάντ' ὅκ' ἐστὶν ὄραται .

Sanè hoc longe aliud est. Postquã enim dixerat , pontificem unum solumque adyta templi videre , mox revocans ipse se ,

Atqui huic ipsi, inquit, cum quotannis duntaxat semel intrare fas sit, non tamen omnia cernere licet. De hinc ejus rei ratio sequitur , quæ sane notabilis est ;

πυρεῖον μὲν γὰρ ἀνδράκων πλήρες κὶ θυμιάματα εἰσκομίζεαι . πολλὰς δὲ ἀναδιδομένης , αἷς εἰσὸς , ἀτμίδ' , κα-

τέχεται τὰ ἐν κύκλῳ πάντα κὶ ἐπὶ τοῖς ἐπισκιάζει , κὶ ἀνακροπὴν ἵχθ' , ὥστε

χωρεῖν ἀδυνατῆσαι . Etenim thuribulum ignitis carbonibus & odoramentis plenum illuc infert . omnia autem circum circa te-

nentur multo fumo , qui , ut consentaneum est , excitatur . tum vero & visus quoque obtenebratur , inhibeturque , neque longius

sese ferre quit . Hoc igitur illud est , quare Pontificis ipsius oculis non omnia lu-

strari posse ait , quæ in adytis sunt . Atque hætenus luculenter ista Philo , atque etiam divine . Quanquam illud non sine errore dixit , quod antea ex libro ejus

ἐπεὶ θύοντων recitavimus , aram alteram , quæ prope vestibulum templi sub-

dio

dio posito sanguinem victimasque accepit, constructam *lapidibus integris, im-*
politisque fuisse, ex legis edicto. Contra
 enim, lignea ut sit, atque ære obduca-
 tur, numinis placitum est in Exodi ca-
 pite xxvii. quod & Moses exequitur
 mox in capite xxxviii. & diu post
 maximus rex Salomo, cum templum
 conderet, non neglexit, ut est in libro
 ii. Chronicorum, capite iv. & in li-
 bro i. Regum, cap. viii, vers. lxiv.
 Quod vero de ara ex cespite aut saxis
 faciunda edicitur in Exodi capite xx,
 id ad ea tempora pertinet, cum popu-
 lus sacer, per vasta terrarum spatia &
 hostili solo circumerrans, sedem reli-
 gionibus stabilem, & domicilium cer-
 tum non haberet. Scio ego, qua tem-
 pestate templum secundum stetit,
 aram hanc quoque ex lapidibus fuisse.
 sed quam multa id genus alia enume-
 rare possum, in quibus servata tunc
 veterum legum præscriptio non est?
 Sanè atroci & formidoloso reipublicæ
 tempore, cum incerta sæpe omnia me-
 tu hostium, & dissensionibus civicis
 essent, in ædificanda æde secuti dunta-
 xat legem aliquatenus sunt homines
 sanctissimi. Nam quod in primo libro
 Maccabæorum, in cap. iv. dicitur, *Ac-*
cepit lapidibus integris secundum legem,

adificatum esse altare novum ad formam ejus, quod fuerat prius: oppidò leve est. Nos enim cum authorem, quisquis fuit, non magis veremur erroris reum facere, quam Philonem Judæum. Uterque verbis illis deceptus est, quæ in Exodi capite xx extare diximus. Sed in hæc convertere, nihil necesse erat. De ara suffituum agere definemus, si id dixerimus, in quo maximum momentum est. Jabet in Exodi capite xxx immortalis Deus cornua hujus aræ semel quotannis vituli sanguine rigari, illo die, qui constitutus jejuniis & expiationi erat. Sed eum sanguinem prius in Sancta Sanctorum inferri, ac mox exire illinc Pontificem, & conspergere aræ cornua necesse fuit. Ita enim sanctum in Levitici decimo & sexto capite est. Quare jam rem confecimus, nihil ut opus argumentis amplius sit. Etenim profecto, si exire ex adytis Pontifex ad riganda aræ cornua debuit, aram eam in adytis non fuisse certum est. Hæc contra Divum Augustinum, &, qui assensit illi, Carolum Sigonium, excutienda erant, ut illud omnibus persuasum esset, quod Hebræi veteres, Græcorumque & Latinorum eordatisissimi prodidere, Pontificem semel duntaxat quotannis secretum sanctissimi loci adiisse. Ajunt quidem

quidem Talmudici, id quod supra retulimus, Pontificem, cum oraculum ex gemmis Urim & Tummim peteret, facie ad arcam obversa stetisse. sed id fieri in qualibet templi parte potuit: ne jam forte credat quispiam, toties eum adyta intravisse. Atque hic est ille consulendi oraculi modus, de quo scriptum est in libro Judicum, cap. 1, & capite xx. tum & in priore Samuelis commentario, in cap. x. De Mose aliter habendum est. quippe is ad arcam testimonii, prope ipsos Cherubinos, & ad operculum propitiatorium, verba vocesque commutavit cum numine. quod ex cap. xxv. Exodi, vers. xxix. atque ex Numer. cap. vii. vers. ult. neutiquam obscurum est. Verum quæ de ientia esset, Aharoni cæterisque pontificibus transcribere, quæ uni Mose contigere? Sane enim eum virum ex communi mortalium conditione Deus exemerat, postquam loqui coram, & una esse cum illo, atque ab illo aspici etiam dignatus est. Quæ omnia esse negata aliis, annotatum in sacro codice est. Sed jam non amplius verbum addimus. Qui enim pauca delibare de multis constitueramus, pene præ studio omnia exhaustimus.

CAPUT VI.

Vicarius Pontificis sub decimum diem mensis Tisri constitutus. Quot gradus dignitatum inter pontificatum & sacerdotium interpositi fuerint. Fusiurandum solenne quotannis Pontifici delatum sub templo secundo. & causa ejus. Hæresis orta de suffitu in adytis adolendo. Hircus in desertum missus. Mons Hazazel. Judæorum scita quædam super ea re.

Quoniam Pontificis nobile munus in iis esse rebus positum diximus, quæ die decimo mensis Tisri agebantur, idoneum visum est plura exequi quæ huc pertinent. Scribit Maimonides in Hala-cha Habodat Iom Haccippurim, in capite primo, solum Pontificem omnia sacra obiisse, quæ illo die fiebant, ne illis quidem exceptis, quæ propria illius festi non erant. quare illa quoque, quæ quoti- die sacerdotes etiam curabant, commis- sa tunc Pontifici fuisse. Ait præterea, quo tempore festum hoc instabat, septem continuos dies custoditum cum publice magna cura fuisse, ne qua res fortuita eum contaminaret, prohiberetque so- lenni sacro. Quæ traducta ex initio tra- ctatus Talmudici sunt, quem Massechta Ioma vocant. Tum & illud prodit ibi- dem

dem maximus Rabbini, quod relatu dignum est, de Pontificis vicario, qui quotannis creatus sub diem jejunii est: מתקנין לו כהן גדול אחר שאם יארע בזה פיסול יעבור האחר תחתיו. בין שאירע בו פיסול קודם תמיר של שחר בין שאירע בו פיסול אחר שהקריב קרבן כזה שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך. עבר יום הכפורים הרי הראשון חוזר לעבודתו והשני עובר. ואם מר

Nos sententiam, non verba exprimemus. *Positum in more fuit, inquit, ut Pontifici constituerent quendam alterum Pontificem. Nam si quid ei contigisset, quo impuratus videretur, alter ille vice ejus rem sacram faciebat. Caterum vicario huic, qui pro illo in adyta ibat, nō opus initiatione fuit, si ve contaminari Pontificem ante iuge sacrificium matutinum, si ve post oblationes pervactas contigisset. Quā primū autem dies expiationum prateriisset, prior ille redibat ad munia sua: vicarius autem se abdicabat. Quod si prior moriebatur, alter ille in ejus locum substitutus est. Non multum ab his abludit, quod traditum à Flavio est in libro decimo septimo Antiquitatum, in capite v i i i. Is enim quendam Iosephum Ellemo progenitum refert, qui in unum diem functus pontificatu sit, cum summus sacerdotum Mat-*

thias immundo visu per somnium se inquinasset, illa ipsa nocte, quæ expiationis festum antecessit. Hujusmodi vicarium Maimonides גגן appellat in Halacha Cele Hammikdash, in capite IV, aitque sub imperio ejus cunctos sacerdotes esse. ex quibus tamen duo sunt, quos vicario eandem operam præstare ait, quam Pontifici ipse præstat, eosque קתיקולין appellat. ac rursus quendam ordinem illis inferiorem facit, in quem sacrificulos septem adscribit, qui אמרכלין dicti sunt, & claves atrii custodiebant, nemo eorum ut aperire illud posset, ni unà omnes adessent. Rursum his subesset tres גזברין, id est, thesaurarios, sive sacro ærario præfectos, ait. quos sequitur ראש המשמר, qui custodiis templi præst. tum is, qui ראש בית אבא dicitur. ac tandem proximus ab his dignitatis locum tenere cæteram sacerdotum plebem ait. Hoc ferè pacto sacerdotum gradus distincti à Talmudicis sunt. nisi quod iidem inter Pontificem maximum, atque inter vicarium ejus constituunt quendam diversæ generis sacerdotem, quem מלחמה hoc est, *prælii causa unctum* appellant. Sed de hoc infra dicemus. Nunc de expiationum festo, quæ in promptu sunt, addamus. Apud Mai-

Maimonidem¹, legati à senatu missi
 juramentum quotannis solenni more
 à Pontifice exigunt, pridie quàm per-
 agendum piaculare sacrum erat. Id
 adeò fieri ex hac causa consuevit, quod
 sub templo secundo caput extulisset hæ-
 reticus quidam, à quo propagata Sad-
 ducæorum secta est. Is odoramenta,
 queis suffumigandum adytum erat,
 imponi ignibus primum, ac mox in-
 ferri in adytum voluit, quum Judæis
 per manus traditum jam inde à Mosis
 ævo esset, accendi demum ea in ipsis
 adytis oportere. idque profectò legis.
 sententia etiam arguit in Levitici capi-
 te xvi. versu xii. & xiii. Sed nova-
 torem illum ea verba movebant, quæ
 extant in ejusdem capituli initio: *בֵּינָן
 עַל הַכִּפֹּרֶת אֲרָאָה* *in urbe apparebo
 super propitiatorium.* Quæ certè adeò
 nullum præsidium ad ipsius causam ad-
 ferunt, ut planè id stabiliant, quod in
 versu xii & xiii expressum esse di-
 ximus. Et tamen nihilominus crescebat
 quotidie tam improbabilis opinio, late-
 que animos hominum pervaserat. Qua-
 re, cum metus ingens esset, ne in illum
 errorem sese Pontifex quicquid transferet,

K 4

insti-

¹ In cap. i. Hal. Habodat Iom Hac-
 cippurim,

institutum fuit, ut pridie decimum diem Tisri sollenniter cum legati iurejurando obstringerent. cujus formulam Maimonides in hæc verba conceptam refert, **משביעין אנו עליך במי ששכן ארץ שמו בבית הורא שלא תשנה דבר : מכל דבר שאמרנו לך :** *Nos te jurare jubemus per eum, cujus nomen in hac æde habitat, ne quid immutes eorum, quæ dixerimus tibi.* Dein cætera subjecere, de quibus cautum esse intererat omnium. Ad celebritatem hujus festi maximè pestinuit religiosa sortitio illa, quæ ex duobus hircis unus destinatus aris fuit, alter verò in vicinum desertum ad montem quendam Hazazel dimittebatur, ut illinc præceps rueret. Tradunt Iudæi cum hircum magno molimine in desertum ab alienigena quopiam deductum, ac mox de summo monte detrusum ad ima esse. De tabernaculis quoque ab urbe Jerosolyma usque ad desertum dispositis, nescio quid, loquantur, in quæ confederunt, qui hircum identidem escâ reficerent. Tum & funiculum, cujus pars altera cornibus hirci, altera deligata ad scopulum fuit, atque etiam colorem funiculi, & id genus multa alia describunt, quæ profectò mecum ignorant. Quare nos hæc in medio relinquimus. propterea quòd

quòd rationibus conjecturisque melioribus distituta, vim haud capiunt ex ipsa frugalitate.

CAP. VII.

Initiatio Pontificis duplex, & qualis. Quando altera cessaverit. Quando Pontifex ab juveni mactatione, quam lex præscripsit, immunis fuerit.

CONSECRATIO Pontificis duas res præcipuè habuit, vestitum unctionemque. Sancitum enim à numine fuit, uti, qui summum sacerdotium gesturus esset, tunicis apiculisque sacris per septem dies indueretur, atque oleo linceretur, quod confectum ad eam rem ratione quadam singulari erat. Talem Pontificem Talmudici מתרבה בגדים *auctum inauguratumque amictu*, & כתרבה בגדים *auctum atque initiatum unctione* dixere. Ipse autem actus solennis dictus ab illis est ריבוי בגדים *accessio majestatis ex amictis & unctione*. Sed enim verò, postquam sacrum oleum periit, quod in priore templo conditum esse ab Josia in specu quodam, & nunquam postea repertum ab Ezra aliisque in posteriore templo diximus, ab illa tempestate hercle Pontificum initiatio peracta si-

ne unctio est. Satis enim fuit, solo vestitu eos inaugurari. Vestimenti autem modus ejusmodi fuit, qualem Talmudici describere in tractatu, qui Massechta Joma dicitur, in capite primo. Amicula octo erant, quibus Pontifex per dies septem continuos mane quidem induebatur, vespere autem exuebatur; totidemque per dies freri unctio solita fuit, antequam amissum sacrum oleum esset. In Massechta Horaiot, in capite ultimo, traditum est, nullam fuisse differentiam inter pontificem, cujus consecratio unctio fiebat, atque inter eum, qui solo amictu initiatus erat, nisi quod is, qui unctus esset, mactare numini juvenum lege jubebatur, si ita deliquisset, ut unius culpa peccatum ab omnibus esset. Hac necessitate solutus fuit, qui sine unguento erat vestibus inauguratus. ceteris autem rebus omnibus ambo pares fuere. De juveni mactatione quod observarunt Talmudici, erutum est ex Levitici capite 17. Summam vero eorum omnium, quæ ad initiationem pertinere diximus, complexus est illis verbis maximus Rabbinus Aegyptius in capite 17. in Halacha Cele Ham-mikdash. כמנין כהן גדול הוציא את
לכל הכהנים ומושהין אותו בשמן
המשחה ומלבישין אותו בגדי כהונה
גדולה:

גדולה: ואם אין שם שמן המשחה
 מרבין אותו בגדי כהונה גדולה בלבד.
 כשם שמתרבה בשמן המשחה כך
 מתרבה בבגדים: כיצר מרבין אותו
 בבגדים. לובש שמנה בגדים ופושטן
 וחוזר ולובשן לפחד שבעת ימים יום
 אחר יום וכשם שריבוי בגדים שבעה
 כך משחה בשמן שבעה יום אחר יום:
 Sequitur dein illud, paucis interjectis,
 אין בין כהן משוח בשמן המשחה
 למרובה בגדי אל אפר שמביא כהן
 המשוח אם שגג באחד מן המצו' שה"כ
 : Non libet nobis, hæc ver-
 tendo, tempus atque operam conterere,
 propterea quòd eorum sententia jam re-
 lata à nobis abunde suprà est.

CAPUT VIII.

Sacerdotum stationes, & ἐπιμειναι.
 Qui judicaverint de vitiis sacerdo-
 tum. Damnati sacerdotes qua condi-
 tione fuerint. Lignile. Antigeni in Hyr-
 canum facinus.

CUm hætenus de Pontifice maxi-
 mo, qui sacerdotum princeps erat,
 dixerimus, plane fieri in tantâ rerum
 vicinitate nequirit, quin multa attin-
 geremus quoque, quæ ad ipsos sacer-
 dotes, atque ad munia eorum perti-
 nent. Quæ profectò iterare nunc pro-
 positum nobis non est. Fuere sacerdo-

tes ex Levitis selecti, uti oblationes & sacrificia facerent. eorumque erant VIII stationes à Mose constitutz: è quibus quatuor ab Eleazari, totidemque ab Ithamaro gentem suam deduxêre. Postea summus rex David stationes hujusmodi viginti & quatuor fecit, ut ex Eleazari posteritate sexdecim, ex Ithamari octo essent: quas omnes Flavius Josephus incolumes usque ad Jerosolymæ everisionem fuisse prodire, nunquam ut permixta earum successio sit. Quod tamen verum est, si ab Encæniis Maccabzi per insequentia tempora retrò descenderis. Atque id profectò vel sic etiam incredibile ferme est in tanta rerum Judaicarum sursum ac deorsum euntium mutatione. Sed penes autorem fides esto. Istæ viginti quatuor classes per vices suas singulæ Jerosolymam veniebant, & in templo hebdomadam unam sacris operabantur. Itaque post centesimum & sexagesimum octavum diem cuique stationi suus ordo redibat: nisi quod per tria celeberrima festa, quæ Judzi סוכות appellant, fas fuit omnibus stationibus simul in templo sacra obire, illâ præscriptione, ut votivas spontaneasque hostias, & jugia sacrificia iiduntaxat curarent, quorum functio

tunc

tunc in orbem recurrebat. Hæ sunt stationes illæ, quas D. Lucas, de Zacharia cum loquitur, *ἱερουσίας* appellat.

Quæ omnia divinè pertractavit vir illustris Josephus Scaliger in Isagogicis Canonibus, quos in Eusebium publicavit. Itaque in his operam non ponemus. Multò enim satius nobis est illa exequi potissimum, quæ prætermissa ab aliis, aut certè tradita incuriose sunt. idque jam secuti ab initio sumus. In tractatu Talmudico, quem Massechta Middoth appellant, traditum est, potestatem & jurisdictionem senatorum, qui adscripti in magnum synedrium erant, sitam præcipuè in hoc fuisse, quod in parte templi, quæ Gazith dicta est, iudices de sacerdotibus sedebant, quibus familiæ & generis mota controversia est. qui, siquidem causâ cecidissent, vestibus induti nigris, atque exauctorati, cum ignominia ex ario excessere. sin vicissent, albat per hominum ora se extulerunt, atque è vestigio munus sacrum cum collegis administrarunt. In capite secundo ejusdem tractatus Talmudici scriptum est, cognovisse etiam eosdem senatores de vitiis, morbisque, queis adfecti sacerdotes, tanquam mali omnis res, ex legis edicto reprobabantur.

li damnati, deinceps in parte templi de-
gebant, quæ לשכר העצים dicta est,
quasi *tu lignile* appelles; atque illic ligno
findebant, quæ in altari struerentur. Et si
autem mulctari sacerdotio erant, tamen
nihilominus illis jus fuit cum sacerdoti-
bus ejus stationis, in quâ ipsi fuerant, ad-
huc de sacris epulari. Atque id proditum
etiam à Flavio Josepho est, in libro v.
αλώσιως, in capite xv. Porro, quæ ex
Talmud¹ jam diximus, relata etiam à
Maimonide sunt iis verbis, quæ subjeci-
mus. בית דין הגדול היו יושבין בלשכר
הנזיר ועיקר מיצויהם התדיר שהיו
יושבין ודנין את הכהונה ובודקין הכהנים
ביוחסין ובנזוים: כל כהן שנמצא פסול
ב"חוסו לובש שחורים ומתעטף שחורים
ויוצא קן היערה: וכל מי שנמצא שלם
ונשר לובש לבנים ונכנס ומשמש עם
אחיו הכהנים: מי שנמצא כשר ב"חוסו
ונמצא בו מום יושב בלשכר העצים
ומתלע עצים למערכה וחולק בקדשים
עם אנשי בית אב שלו ואוכל:
Horum sententia plana ex supradictis est,
ut opus versione non sit. Neque verò
sacerdotes solos, sed etiam pontifices
corpore esse integerrimo lex jussit. Uti-
que apud Flavium Antigonus Hyrcanum
captum utrisque auribus truncat.

Ita

¹ In Hal. Biath Hammikdash. ca. 6.

Ita provisum abunde fuit, ne fungi in posterum sacratissimo honore posset. atque id monere eum amici non destiterunt, cum ex Parthia Judæam stolido consilio repetebat, ut illic Herodis ope pristinū teneret statum dignitatis. Res poscere videbatur, ut diceremus, quæ jura connubiorum posita sacerdotibus sūt, deque sortitione, quæ singulis munia functionis suæ quotidie, vicesque assignabat: tūm, quibus gradibus distincti fuerint, ut alii קְהִלָּה, para אֲמֹרָלִין, quidam גִּבּוֹרִין dicerentur, cæteri autem numerus & plebs essent. sed hæc, cum de Pontifice ageremus, indicata à nobis in transcurso sunt. Atque etiam illic de indumentis quatuor diximus, quæ communia illis cum Pontifice maximo erant. Propria enim non habuere. Quare hæc omittimus.

CAP. IX.

Sacerdotes Levitasque fuisse partem quandam magni concilii Sanhedrin. Negotia regia atque civilia publice Levitis commissa. Virtutum insignis imago in illis. Accessisse eos ad meliorem partem, atque ad aquirem causam, cum scissa olim divisaque Hebræorum respublica fuit. Quantopere degeneraverint mox à recta indole, atque à veter-

à veteri integritate. Summum reipublicæ regimen occupatum ab illis, atque immodeste usurpatum.

AIT Maimonides in Halacha Sanhedrin, in capite primo, Levitas sacerdotesque in eum senatum lectos fuisse, qui Jerosolymæ supremus erat, & LXXI viris constabat, in quem adscripti etiam primores cæterorum Israëlitarum erant. Ex quo fit profectò ut non sacra duntaxat curasse, sed judicia exercuisse etiam civilia, & cum principe, aut summo populi ductore consultavisse, de summâ republica quosdam Levitarum sacerdotumque appareat. Magnum enim senatum Sanhedrin rex indicebat, princepsve, aut quocunque alio nomine appellandus fuit, qui statum publicum tuebatur. Atque hoc est, quod inter Mosis instituta Flavius Josephus posuit, *αρχιεὺς ὁ μὲν ὁ βασιλεὺς διχαὶ τὸ ἀρχιερεὺς καὶ τὸ γερουσιαστὴν γνῶμης.* Nihil agat rex, nisi de Pontificis & senatorum sententia. Neque id nos miramur in illo regno, quod ipse Deus, ut sæpe diximus, sacerdotale appellat. Sanè in secundo Chronicorum libro, in capite xix, Josaphatus rex, cum Zebadiah iis negotiis præficit, quæ ad regem,

gem, atque ad populum Judæ pertinēbant, etiam ſatrapas Levitas ei adiungit, qui in partem curarum veniant. Et multò ante illum maximus David Haſabiam, ejuſque agnatos mille & ſeptingentos præſſe Benjaminitis, & Simeonitis, Judæiſque, ac res gubernare tam divinas, quàm regias, juſſit. Idemque imperium, ac planè geminam poteſtatem Jeriæ, agnatiſque ejus bis mille & ſeptingentis rex ille in Rubenitas, Gaditaſque, & in dimidiam tribum Menaffitarum dedit. cujus rei teſtimonium extat in primò Chronicorum libro, in capite xxvi. Atqui proſectò Haſabia, & Jeria, & eorum agnati, quos Chronicorum author ſummos honores geſſiſſe in republica, & fuiſſe ad quater mille & quadringentos, ait, Levitæ erant, & nomen ſuum profeſſi in ea tribu ſunt, quæ ſacerorum omnium cuſtos fuit. Accedit, quod legum omnium, & rerum humanarum, divinarumque ſummam ſcientiam ſuo quodam ſibi jure Levitæ vindicarunt, quam in ſynagogis per Judææ oppida populo tradidère: ut non immeritò omnis ingenii, eruditioniſque, & bonarum artium patres atque autores habiti ſint. Igitur ab his pietatis virtutiſque exempla petita ſunt.

L

Etenim,

Etenim , cum pars ceremoniis sacrisque ministrarent , alii in disciplinas incumberent , plurimi muneribus officiisque civilibus intenti reipublicæ consulerent , omnes tamen sine cupiditate vitam agitabant. Dissensione verò tribuum orta , eum à Judæis divortium cætera gens Israëlitarum fecisset , relictis urbibus , quas inter Israëlitas habebant , eam partem amplexi sunt , quæ patrio more integra & incorrupta religionum solennia tenuit. Sed , ut nihil perpetuum est , tandem post Babylonienſe exilium , cum extructum templum secundum eſſet , temporum iniquitas bellorumque æſtus quadam fati lege cauſam depoſuit ad aliud ſchema. Primò enim pontificatum maximum gerere ii ex Levitis auſi ſunt , quibus per legem illud affectare non licuit. Ea quaſi materies omnium malorum fuit. Fecit enim avidos nimia felicitas : nec tam temperatæ cupiditates fuère , ut in eo , quod contigerat , deſinerent. Gradus à magnis ad majora factus eſt , & , qui inſperata acceperant , ſpe improbiore aſſecuti principatum ſunt. Ac tandem verò , quaſi actum adhuc nihil eſſet , regio nomine aſſumpto diadema capiti impoſuère. Hinc inſidia inter eos , doli , artesque patri-

patritiz, & nulla modestia votorum. Ex qua enim tempestate sibi pulcrum duxerunt supra rempublicam stare, qua via illuc pervenirent, dum pervenirent modò, nihil pensi habebant. Ita, qui ratissimam laudem, & nulli adhuc ordini concessam concupiverant olim, innocentiam, postremò mutatis studiis omnia divina humanaque promiscua habuerunt, unius arrogantiz superbizque dominio. Sed de hoc etiam antè diximus.

CAPVT X.

Qui fuerint Anscha Hammaamad. Quali legatione functi sint. Sacrificio pro populo peracta. Legatos hos etiam extra Ierosolymam munus suum in synagogis obisse. De jejuniis eorum. Cur pridie & postridie Sabbati non jejunaverint.

IN Talmadis tractatu, qui Massechta Tahanaïot dictus est, de iis agitur, qui à populo, aut ab universitate missi legationem publicam obibant sacrorum causa. Cujus rei observatio, quoniam sane singularis est, neuiquam silentio prætereunda nobis videtur. Enimverò illud sancitum lege erat, ut, qui numini victimam donumve offerret, sacris

præsens adstaret. Quoniam vero oblationes quædam etiam totius populi nomine fiebant, utique immensa illa civium multitudo, quæ locis urbibusque diversa habitabat, adesse ad sacram ædem nequirit. Igitur institutum à prificis vatibus est, uti ex Israëlitis quidam summa integritate & religione viri deligerentur, qui legati universitatis forent, & ad oblationes, vice populi, adessent. Atque hos Talmudici אנשי מעמד appellant, quasi crassius paulo *vires stationarios* dicas. Fuere autem classes eorum viginti quatuor descriptæ, planè ut de sacerdotibus quoque, deque Levitis diximus. ducebaturque singulas antecessor quispiam, quem שר המשמר *stationis principem* vocaverant. Lex porro posita legatis universitatis hæc fuit, ut qua septimana statio cujusque in orbem redibat, nemo quisquam tam solenne manus defugeret. Atque hercle eos quidem, qui Jerosolymæ, aut in propinquo habitabant, convenire in templum necesse fuit unà cum Levitarum sacerdotumque geminis classibus, quarum vices in eam hebdomadam inciderant. Quod si verò procul aliqui à sanctissima urbe in remotis oppidis degebant, his adempta longitineris molestia est. Satis enim erat in

in synagogam istius loci convenisse eos una, atque animos cogitationesque ad eam transmisisse, quæ Jerosolymæ erat. Ita publicam sacrorum causam absentes quidem, sed eadem hora tamen, atque etiam publicè, prosecuti sunt. Legatis his, dum hebdomadale munus peragebant, jejunandum quater fuit, & quidem certo tempore. Constitutus enim ad id dies Lunæ, Martis, & Mercurii, ac Jovis est. Neque refert, Jerosolymæ in templo, an in oppidorum synagogis convenerint. Pariter enim jejunii necessitas eos tenuit. Datum tamen sabbatho id honoris est, ut pridie essent lege hac soluti. quemadmodum profectò nec postridie se macerabant: *שלא יצאו מיעונג שבת לצום* ne sabbathi latitiam moror exciperet jejuniorum. Ac de his quidem satis dictum est. Cætera, quæ de precibus legatorum universitatis, deque legis recitatione tradunt Talmudici, ab ipsis petantur.

CAP V T X I.

De Levitis illis, quorum ministerio sacerdotes utebantur. classes eorum, & diversa munia. Nethinai. Lex annaria de Levitis lata quando cessaverit. Levitas non iidem, ut sacerdotes, repro-

L 3 bator

batos fuisse. Quantum nefas fuerit, confundi eorum ministeria.

Sequitur ut præterea de Levitis quædam dicamus, quorum appellatio duplicem rationem habet. modò enim sic dicti communiter omnes ii sunt, qui de tribu Levitica essent, ad quos in universum ea pertinent, quæ suprà diximus in hujus libri capite 1x. Interdum verò hoc nomine vocantur, qui in urbe Ierosolyma per vices sacrum ministerium subibant, quod erat longè à sacerdotum functionibus diversum. De qua re breviter dicendum nobis hîc est, ne eam partem non attigisse videamur. Igitur Levitarum horum munus fuit sacerdotibus ministrare, eaque obire, quæ ignobilioris operæ erant. Planè enim, quod Romanis inter sacra atque in templis victimarii, popæque, & aditui, ac præciæ, tibicinesque præstitère, id Judæorum mos, lexque Levitis demandaverat, non omnibus hercle, sed iis duntaxat, qui progenitore Levi sati, genus tamen suum ab Aharone non traxerunt. Et si enim profectò Aharon quoque eodem satù editus fuit, tamen, quia in ejus familia & posteritate dignitas stetit sacerdotii, non ita frequenter in sa-

CRO

ero codice Levitarum nomen datum
 nepotibus eius est. Ac initio quidem,
 ex Mosis instituto, Levitz sacerdoti-
 bus duntaxat operam navabant, ar-
 camque humeris portabant, & vasa
 sacra curabant. Eiusque generis mox
 classes viginti & quatuor David fecit,
 quæ singulæ per vices suas hebdoma-
 dam unam in templo essent: planè
 quemadmodum etiam sacerdotum
 divisæ stationes erant. Cæterum idem
 ille rex David eadem lege totidem
 quoque familias alias instituit Levita-
 rum, quorum pars voce, alii organis
 nabliisque inter sacra canerent. Ac
 rursus eodem auctore viginti & qua-
 tuor stationes ædituorum factæ sunt.
 Postremo, quemadmodum Levitz sa-
 cerdotibus ministrabant, ita ipsis Le-
 vitis dati alii sunt, qui lignatum aqua-
 tumque mitterentur. Hi primum Gi-
 beonitz erant, quos maximus populi
 ductor Josua in bello servaverat. mox
 Davidis Salomonisque tempore alii ex
 victis gentibus accedere, atque uno
 nomine omnes appellati Nethinzi
 sunt, quasi dedititios aut adscriptitios
 dixeris. Verum hæc Cornelius Bertra-
 mus, Carolusque Sigonius, eruditissimis
 ambo commentationibus, tam dili-
 genter persecuti sunt, nihil ut addi à

nobis possit. Quare alia quædam circumspiciamus. In tractatu Talmudico, quem Massechia Cholin appellant, in fine capitis primi, annotatum est, legem eam numinis, quæ Levitis quinquaginta annos natis missionem dat, haud perpetuam esse, sed eo tempore duntaxat valuisse, cum transferendum identidem sacrum tabernaculum esset. mox enim, cum religionum ceremoniarumque sedes stabilis in æde Hierosolymitana esset, nunquam eos solenni ministerio sese abdicavisse, qui quinquagenariis majores erant. In extremo ejusdem capitis traditum quoque est, non fuisse in Levitis id spectatum, an corpore integro essent. nullum enim vitium fuisse, quod sacro munere eos prohiberet. Quare profectò, quod de sacerdotibus, deque Pontifice diximus, ad hos non pertinet. Vocem tamen ibidem Talmudici excipiunt, quæ, grandi ætate cum deficeret, vitium in cantoribus fecit. Scribit Maimonides, crimen capitale fuisse, si Levita sacerdotis curas capefferet, aut ex ipsis Leviticis munus aliquod ejusmodi obiret, quod assignatum illi non esset: puta, si ædituus cantoris vice fungeretur. quod si sacerdos Levitæ ministerium subiret, non illum capite pœnasuisset, sed tamen

men תשעל בלל *contra nuntium in-*
verdictum fecisse.

CAP. V. T. XII.

*Templum Jerosolymitanum. Cur intus
 illic tanta vis auri. De templis vete-
 rum, in quæ aurum non inferebatur.
 non esse id Judæorum institutis con-
 trarium. Confutatus quorundam er-
 ror. Talmudicorum scitum de iis,
 qui sacram adem adunt. Quid sint
 תע סאנ in Messia edicto. Salomonis
 industria in templi extructione. Quam
 celeriter consummata ea operis moles.
 Diana Ephesia ades quibus impensis
 quam lente adificata. cur in palustri
 solo ea posita. Judæorum commentum
 de monte Moria.*

Nihil rerum Judaicarum pulcrius,
 magnificentiusque fuit, nec quod
 magis celebratum monumentis om-
 nium sit, quàm illud immensæ opu-
 lentia templum, quod in urbe Jeroso-
 lymâ extructum, dedicatumque à Sa-
 lomone est. Ejus descriptio luculenta
 apud Flavium Josephum extat in octa-
 vo Antiquitatum libro. Quare nos,
 quæ de magnitudine, deque arte &
 modo operis dici possunt, non ex-
 quemur. Utique, quod hujus ædis in-

L 5

terius

terius sacrarium auro magni ponderis obductum erat, quodque vasa innumera ex puro puto auro conflata sunt, non regis effusa quædam liberalitas in summa opum affluentia videri debet, sed iustus edictumque numinis fuit. Non æstimat quidem donorum pretia, neque terrenis indiget opibus summus Deus, cujus est hoc omne, quod videmus, & non videmus: sed tamen grata illi mortalium pietas est, id offerentium quod amant ipsi vehementer, rerumque humanarum maximum putant. Ait Plutarchus in Politicis præceptis, templa quædam olim fuisse, in quæ ingredi nefas fuerit, nisi auro ante fores posito. Ex quo viri quidam incomparabiles collegerunt, antiquitatem, cujus iudicium incorruptissimum fuit, delubra damnavisse, quæ donariis magnificis, & multo auro radiarent. In quo certè eorum ratio fugit. neque id Plutarchus voluit, qui è vestigio ibidem illud addit, etiam ferrum eos deposuisse, ædem qui intrare vellent. & in promptu esse causa utriusque nobis videtur. nam & sine auro nummisque, aut ornatu operosiore adstrare debuerunt, qui diis supplices in loco angustissimo erant: & rursum, magis sibi opem omnem esse in numine positam intellexere, qui ferro

ro armisque se nudaverant. Ego verò Plutarchum, ista cum scriberet, cogitasse de veteri Jerosolymitana adeo opinor. Penè enim eadem sunt, quæ traduntur in Talmudis tractatu, quem Massècha Ievamot appellant, in capite primo: ex quo ista transcripsit Maimonides, quæ in Halacha Beth Habbechira leguntur, in capite vii. לא יבא אדם להתרחק במקלו או במנעל שברגלו או באפונרתו ובמעות הצדורין: Nemo in montem templi veniat cum baculo, aut calceamentis pedum, neque cum manticâ aut pecuniis linteis involutis. Apud Divum Marcum in Evangelii cap. xi, servator hominum Messias, cum reducere priscum ac fugitivum morem vult, edicit ἵνα μὴ τις ἐπιγυῖαι σκεῦος ἢ ἰστίον, ne quis per templum eat vasis ullis, instrumentisve, aut impedimentis onustus. Ita enim id, quod σκεῦος dicit, accipimus, ut ad loculos etiam, & ascoperas, atque ad ea omnia pertineat, quæ oneri exuberant. Certè ille idem Messias, cum propter excellentem seculi perversitatem verus hoc institutum exolevisset, nummularios, atque eos, qui intenti distrahendis mercibus erant, procul à sacro limine abegit. Templi admiranda moles urbem

bem ex alto despectavit. Posita enim
 in montis crepidine fuit, cuius spa-
 tium rex Salomo ampliavit, aggesta
 in profundissimam vallem humo ad
 altitudinem quadringentorum circiter
 cubitorum. Consummata autem tanti
 operis constructio intra septem annos
 est. Quod pene incredibile dixeris.
 Sanè tardior in ædificando Græcia fuit,
 quæ Dianæ Ephesiæ templum ducente-
 simo & vicesimo anno vix absolverat,
 etsi adjuncta totius Asiæ opibus est. sed
 coepti difficultas ex natura loci fuit.
 quippe condi eam ædem in palustri solo
 placuit, ne terræmotibus quateretur.
 Vanissimum est, & exhibari debet,
 quod Rabbi Eliezer in capitulis suis ex
 communi Judæorum opinione prodi-
 dit, montem, in quo ædes Jerosoly-
 mitana stetit, hunc ipsum esse, in quo
 primus hominum parens Adamus sacra
 fecit: atque ibidem mox Abelum,
 Cainumque munera sua numini obtu-
 lisse. rursus vero & Noachum illic al-
 tare posuisse, cum ex arca egrederetur:
 & Abramum coelestibus monitis huc
 profectum fuisse, uti filium mactaret.
 Eiusdem generis est, quod in Bereschit.
 Rabba, in Pasuk 737, & in Talmu-
 dis Hierosolymitani tractatu, qui 712
 inscriptus est, in capite xxxiii. legitur,
 Ada-

Adamum ex pulvere illius montis esse conditum, atque recte dictum à sapientibus veteri verbo esse, שֵׁנִבְרָא מִמְּקוֹם, כִּבְרָתוֹ creationem ejus in illo loco contigisse, ubi peracta ejus expiatio est. Nemo nostrum tam bardus est, qui hæc credat. Es tamen ipsis vetus commentum placeat. Sed hæc deficiia pluribus persequi, id vero nostrum non est.

CAPUT XIII.

Admiranda quædam de templo, deque sacrificiorum & sacerdotum multitudine. De festo Paschatis singulare quid, & penè supra fidem. Eignorum tres strues in altari. De æternis ignibus. Corban Hahitfin, oblatio lignorum, & dies festi ad hanc rem. Talmudicorum & Flavii Josephi discrepantia. Superstitio eorum, qui intraverint templum, quique exiverint ex illo.

DIFFICILE esset dicere, quot sacrificiorum oblationumque genera & causas Judaica religio habuerit. Sanè, cum Flavius ¹ dicat, in singulis classibus, quæ hebdomadam unam per vires in templo sacris operabantur, fuisse

¹ In Apolog. adversus Apionem.

se plus quàm quinque millia sacerdotum ; omninò opus ingenti victimarum numero quotidie fuit, ne tot manus otiosæ essent. Notat idem scriptor² uno die Paschatis ducenties quinquagies quinquies millena & sexcena animalia immolata esse. Diximus autem, solenni Paschatis die, & præterea duobus aliis festis, omnes sacerdotum classes Ierosolymam venisse, & junctis operis sacra simul fecisse. ut jam necesse sit, eodem tempore, atque die uno, centum & viginti millia sacerdotum munus suum obisse. Quod si jam è numero victimarum, quas cecidisse Flavius in illo festo prodit, mactatas à sacerdotibus singulis binas cogites, supersunt quindecies millena, & sexcena, quæ adhuc quærunt, cujus manu pereant. Porro harum omnium immolatio facta in uno altari est, in quo quotidie tres lignorum strues compositas fuisse, Rabbi Moses Ægyptius ait. de quibus singulatim illud prodit, in Halacha Temidin & Musaphin, in capite secundo: ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות: שנייה בצדה קטנה שמכנה לוקחין אש בכחתה להקטיר קטורת בכל יום: שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצוות

² Lib. 6. α' λω σ. cap. 45.

מצות הראשונה שנתאמר שנתאמר

Prima strues, inquit. magna erat, in qua iuge sacrificiū, ceteraq̃, quæ offerebantur, apponebant. Secunda, ad latus ejus, minor fuit: de qua ignem exceptabant acerra, ut suffimenta in altero alteri adolerent, quod prope Sanctum Sanctorum erat positū. Tertia illud duntaxat habuit, quod ratam faceret legis divinæ præceptionem, quæ de igne extat ejusmodi. Accendes ignem perpetuum. Scribit Flavius in libro secundo αλω τως, in capite tricesimo & primo, fuisse Jerosolymæ diem festum quemdā, quem τα ξυλοφóεια ipse appellat propterea quod Judæi tunc omnes ex sylvis magnam lignorum vim in templū comportabant ad alendos sacros ignes, quos esse æternos, & nunquam extinguī lex divina jusserat. Hic verò leviter à Flavio Talmudici discrepant. Ajunt enim, non id uno tempore factū ab omnibus simul esse, sed familiis singulis ad hanc rem fuisse certos dies constitutos. quod nos ita accipimus, ut status quisq̃ dies plures familias, puta viginti aut triginta, hujus officii causa sociaverit, non Judæorum hercle per reliquam Palæstinam habitantium, sed Jerosolymitanorum duntaxat. Addunt Talmudici, eas familias, queis signationum vices in orbem redierant, holo-

holocaustum spontaneum obtulit, quod קרבן העצים dictum fuit, quoniam superadditum lignationi est. fas autem illis non fuisse, ea tempestate in luctu & squalore esse, aut jejunio se macerare. Talmudicorum sententiam Maimonides illis verbis complexus est, in Halacha Cele Hammikdash, in capite sexto: זמן קבוע היה למשפתו לצאת ליערים להביא עצים למזבח: יום שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים הם מקריבין עלות גדולה והם קרבן העצים והיה להם כמו יום טוב: Porro, ut in animis major veneratio inesset sacrae aedis, introductum illud non lege Mosaeica, sed vetustissimis Judaeorum institutis est, ut quisquis templum intrabat, gressum ad dextram obverteret, ac sic circumiret, eaque via egrederetur, quae ad sinistram erat. Contra autem, qui in luctu fuere, qui-ve ejecti ex Judaeorum communione erant, eo submotionis genere, quod נירי appellatur, iis circuitio facienda à sinistra dextrorsum fuit. Qui ipsi sacerdotes, cum rem sacram fecissent, recessim ad portam arrii cedebant, penè ut neque solent, sed paululum tamen obliquo latere. Hac, & id genus plura in libris Talmudicis traduntur, & referenda ad illud tempus sunt, cum jam in animos homi-

hominum, res insana, superstitio invasisset. •

CAPVT XIV.

Addita religionibus majestas. Talmudicorum sententia de muro, qui adyta separabat. & cur is in templo secundo non restitutus. De custodiis templi. An rectè eas Maimonides esse ex lege tradiderit? Morbi crebri sacerdotum unde fuerint?

Fuit illud à sapientissimo Salomone, non ab seris nepotibus ejus, institutum, ut discreta sacerdotum, Israëlitarumque, & mulierum atria essent. Ita provisum rectè est, ne religionem commixtio foedaret. Nam quod ipsis sacerdotibus non penetrare in templi intima licuit, sanè verò etiam id agendæ majestatis fuit, cujus major est ex occulto admiratio. Atque ante quidem, cum inter Sanctum & Sanctum Sanctorum murus quidam unius cubiti latitudine stetisset, post cum ædem secundam ii exstruerent, qui reversi Babylone erant, debitum est qui proportionem, quove pacto spatium ejus muri irmissum in Sancta, inque Sanctum Sanctorum fuisset: &, cum

decideret res nequireret, vice muri duo
M vcla

vela oppansa sunt, inter quæ spatium cubiti interfuit. nam antea hercle duntaxat unum pependerat. Traditum id à Rabbi Mose Ægyptio est, in capite IV, in Halacha Beth Habbechira. Atque ex eo constat, quam scrupulosa eorum hominum religio fuerit. Sed ejus rei etiam alia documenta sunt. Ait ille idem magnus Rabbinus, semper Levitarum sacerdotumque vicenas quaternas stationes excubias nocturnas in æde sacra, & circum illam iniisse, non quod ab hoste grassatoribusve metus fuerit, sed uti honos religionibus esset. Leges autem illis præscriptæ ejusmodi fuere, ut sacerdotes intus, Levitæ foris custodirent; & illorum quidem tres, horum verò essent XXI stationes. Denique Levitæ totas noctes pervigilabant. at sacerdotibus somnum capere haud nefas fuit. Non culcitæ tamen, non tæmenta mollem requiem illis fecerunt. dormiendum humi in solo erat; ut hoc illi commune fuerit cum Delphici Apollinis sacrificulis, qui à Callimacho perquam eleganter dicti sunt

μηλέες θεράποντες αἰσιγῆσι λί-
βηται.

Nos hæc, quæ de custodiis diximus, sero admodum, & labante republica,
esse

esse instituta putamus , quo tempore
 multa alia sunt inventa , quorum nec
 vestigium antea , nec vola extiterat.
 Nam quod summus Rabbinus Ægy-
 prius testimonia quædam ex Pentateu-
 cho recitat , utique mendose facit.
 Quæ enim cunque in Numerorum ca-
 pite secundo & tertio edita sunt de
 castrorum metatione , quam circum
 tabernaculum fieri in deserto oport-
 uuit , ea verò ad urbem Jerosolymam
 traducere , ubi sacris ceremoniisque
 rata sedes fuit , magna imprudentia
 est. Quid quod post Babylonienſe exi-
 lium quindecim munera in templo ad-
 ministrata sunt , de quæis Jūdæorum
 reges antea , qui de Dawid's familia fuê-
 re , nunquam cogitaverant ? Ea me-
 morantur in Talmudis tractatu , qui
 Massechia Schekalin dicitur , in capi-
 te v. interque hæc fuit , cura tempo-
 rum solennium , aquarum , sortium ,
 custodiarum , vestium , panum Pro-
 positionis , cortinarum , suffimenti
 conficiendi , & aliarum rerum , quas
 recensere pretium operæ non est. Fuit
 autem singulis præfectus quidam im-
 positus , quem כַּמְנָה appellabant :
 eratque sub nutu ejus ingens ministro-
 rum multitudo. Ait Maimonides mul-
 tis morbis obnoxios sacerdotes fuisse.

propterea quòd carnibus fere vescebantur, & leviter vestiti inter rem divinam amiculis lineis erant, quæ exuere toties, & sumere necesse habuere, quoties aut operationem intermittebant, aut redibant ad eam. tum & in pavimento stabant semper, neque sedere illis in toto atrio, in quo sacra fiebant, fas fuit. Hinc languor, venarumque inflatio, & mille mala. Haud illud inscitè dictum à Juvenale est in causa plane simili,

--- varicosus fiet aræspex.

Igitur delecti sunt, qui publice sacerdotum curarent valetudinem. quibus præerat is, quem *ממונה על החול* appellant. Sed de his hætenus. Cætera, quæ de templo præclare Talmudicè tradiderunt, his relinquimus, qui fortassis post nos aliquando hujus messis reliquias persequentur. Duntaxat enim aliorum excitare ingenia volumus. Et jam illud à nobis, opinor effectum est, omnes ut intelligant, permulta esse, quæ de rebus Judaicis adhuc dici post eruditissimorum aliquot hominum commentationes possint.

CAPUT XV.

De Jerosolyma & templi excidio. Quid Romanos ad rem atrocissimi exempli soli-

ſolicitaverit. Caſus quidam admirabiles à Iudæis notati de excidio templi prioris & poſterioris. Titi miſeratio & lacryma. De tertio templo, quod adhuc exſpectant Iudæi. Ælia Capitolina in ruinis Ieroſolyma condita, & additum à Caſare Hadriano ludibrium.

JAM ad alia divertamus. Fuit ab omni Javo magnis quaſſata tempeſtatibus urbs Jeroſolyma; in qua ædes ſacra, & religionum domicilium erat. quippe Aſſyriorum primò, Babyloniorumque, mox Antiochi Epiphanis, aliorumque regum, ac poſtremo Romanorum quoque ſenſit arma. Capti ci-
ves, diruta mœnia, vaſta omnia mœſtaque fuere. Vetus templum incendit Nabuchodonosor, inſtauraverat autem denuo Zorobabel. Sed decrant ad priſcam altitudinem ſexaginta cubita. Quare Herodes multò poſt, opibus & omni rerum copia affluens, reddidit illi eximium decus. Et jam erat hæc ædes inter orbis miracula. Nulla fuit tam ſepoſita aut barbara gens, ex qua ſpectator in Syriam non veniret. Sed fati ea lex eſt, nunquam datum ut ſit rebus ſummis, ſtare diu. Decreverat tantarum rerum cumulum diruere Deus: &, quia vim ſuam

ingruentem frangi non volebat, passus
 est temeritate paucorum quorundam ad
 defectionem sollicitari populum. Paruit
 ducibus suis imprudens multitudo, &
 reverentiam excussit Romani principis.
 Ita error in culpam transiit; & cum
 causa atque origo omnis furoris apud
 autores esset, poena omnium fuit. Ob-
 sedit Hierosolymam vastavitque Titus,
 ac ne templo quidem pepercit, quod
 manserat antea tot cladibus incolume.
 Res admiranda est, & singularis quorundam
 divini iudicii nota id, quod Rab-
 bini observaverunt, quibus studium est
 vetera & recentiora contendere, atque
 omnia scrutari subtilissime. Recitabo
 verba Hebræa ex Chronico, quod Seder
 Olam vocant: היה ר' יוסי אומר מגלגלין
 זכות ליום זכות וחובה ליום חובה
 שנמצאת אומר כשחרב הבית כראשונה
 אותו היום מוצאי שבת היה ומוצאי
 שביעי היתה ומשמרתו של יהודי היתה
 ותשינה באב היה וגו' שניה וזוה וזוה
 הלוי עומדים על דוכן ואומרים
 שירא ושב עליהם את אונם :
 Eorum est talis sententia, sed paulò libe-
 rius à nobis reddita: *Rabbi Jose dixit:*
Quemadmodum meriti remuneratio,
etiam post longum tempus, recidit ac re-
volvitur in eundem diem, ita & peccati.
Atque id experimento compertum est,
nam

nam cum antea vastaretur templum, erat, extremum sabbati : & rursus extremum septimi anni erat. præterea erat septimana¹ stationis Joarib, & novus dies mensis Aberat. Et ita suere quoque hac omnia in secundo excidio. In utroque autem Levitæ stabant in cathedra, recitabantque oden hanc : Retribuet illis iniquitatem suam. Apud Josephum accurata est excidii descriptio. Sanè ait ille tam tristem tunc rerum faciem fuisse, uti miseratus eam hostis quoque sit. etenim Titum, cum evetisa omnia, dirutaque cerneret, ingemuisse cum dolore, & defectionis succensuisse autoribus, quorum execrando scelere acceleratum urbis fatum erat. nam illum, non nisi invitum, tam aspero remedio admovisse manum. Et sanè non erat illi viro animus ferox, insatiabile gentium malum. Deliciæ enim amorque non Romanorum, sed humani generis, dictus habitusque est. Verùm, quid ageret? Reipublicæ causâ adhibenda severitas fuit, & crudelem medicum intemperans æger fecit. Periiit urbs, quam perire etiam pereuntium intererat. Jacebat dirutum, flammisque exustum

M 4

tem-

¹ Ita appellat Judæus magister תלוי
 יפומעיא, sive פולאקל.

templum, quod per XLVI annos vix extruxerant reversi exules : denique quod refecerat tandem, & ad invidiam ornaverant Herodes, nihil ut jam inimici in eo, nisi pulchritudinem culparent. Verissimus vates apud Divum Matthæum Messias est, cum ita inquit, *ὃς μὴ ἀφεθή-
ῶδε λίθος ἐπὶ λίθον ὅς ὃς μὴ καταλύ-
θῇ τεταί.* *Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non dissolvatur.* Inter summam magnificentiam, & deformes reliquias momentum intercessit. Ita vertuntur subitò cuncta. & omninò natura, quæ ad originem rerum parcè utitur viribus suis, ad ruinam toto impetu venit. Exspectant adhuc Judæi tertium templum, ajuntque tribus Patriarchis, Abrahamo, Isaco, & Jacobo suam cuique deberi ædem. Id erutum ab illis ex sacri codicis quibusdam locis est, quæ non intellexêre. Ita se miseri sua spe solantur, & cum Sabinis somniant quod volunt. Templi urbisque vix vestigia restabant, cum Hadrianus Cæsar, multis post Titum annis, in eodem solo Æliam suam, & pro templo veri numinis quoddam extruxit templum Jovis Capitolini. Ad hoc, in fronte portæ, qua Bethlemum iter erat, suam posuit marmoris insculptam, uti Judæos malè uret

ureret intuitu exosissimi animalis. Hoc memoriae pròditum ab eruditissimo Eusebio est.

CAPVT XVI.

De templo Samaritanorum, quod in monte Garizin. Qui fuerint Chutai. Unde aduecti in Samaria sedes sint. Quanto deteriore conditione fuerint quam Iudai. De religione eorum quaedam. Fuisse eos primum idololatrias: mox, abdicato idolorum cultu, lapsos in haeresin esse.

ATque ædes quidem Ierosolymitana, de qua jam diximus, à solis cultu Iudæis fuit. Samaritanorum autem aliud quoddam templum in monte Garizin erat, quod Sanaballetes, magni Alexandri permissu, extruxerat, uti generum suum Manassen pontificatu ornaret. Quare profectò, cum pridem antea Iudæi Samaritanique per æmulationem diversa sacra habuissent, recenti hac ædificatione mirum in modum vetera odia exarsere: quæ mitigari nec tunc quidem contigit, cum, ducentis post annis, dirutum id templum ab Hyrcano est. De Samaritanis, quos sæpe rerum Judaicarum scriptores loquuntur, pauca in transitu dixisse satis erit. Non erant illi vera Israëlitarum propago, sed incondita

M 5

colo-

colonorum multitudo, quam ex Chæ-
tæorum, Babylonienſiumque, & Cha-
mathæorum, ac Sepharvaimitarum,
Chavæorumque ſedibus collectam rex
Aſſyriæ in Samariam tranſvexerat, poſt-
quam Iſraëlitæ omnes, qui ſeceſſionem
à Judæis fecerant, abducti in longa exi-
lia, diſperſique per Colchos, Parthos,
ætque Æthiopes ſunt, nunquam ut ex
illa tempeſtate in Palæſtinam redierint.
Quare jam Samaritani, qui in vacuum
eorum regionem miſſi ſunt, nihil niſi
retrimenta hominum & mendicabula
fuere, plane ut ſunt illi apud Sicalum
vatem

--- ἔπε λόγων πρὸς αἰετοί, ἔτ' ὀρθο-
μητοί,

δύσανοι μετὰ ρῆες ἀπμοπάτη εἰς
μῆρα.

Sanè quanti pretii fuerint, monet nos
vetus Judæorum verbum, quod Rabbi,
Elias refert, למה היה דור המלך דומה
: לכותי המחזיר עץ הפתחים Cui rex
David ſimilis fuit? Chutao oſtiatim ſti-
pem petenti. quod nos de maximo rege
dictum putamus, qui apud Acifſchum
illuvie ſordibusque ſeſe ſædaverat, ut
contemptu tutus foret, ubi in jure pa-
rum præſidii eſſet. Apud Romanos qui-
dem, proſtigatis penitus Palæſtinorum
rebus

rebus cum victoris arbitrio jura omnia amitterent retinerentve tam Samaritani, quàm Judæi, longè deteriore conditione Samaritani fuere. Interdictus enim illis omnis legitimus actus fuit: ac duntaxat testamentaria testimonia, quæque in ultimis elogiis, vel in contractibus consistunt, propter utilitatem publicam permissa illis sunt, ne probationum facultas angustaretur. Judæis vero testimonii quidem dictio contra orthodoxos in judiciis non fuit, at inter se, ubi litigandum existimassent, fœdus permixtum habuere, & dignos litigatoribus etiam testes introducebant. Quæ constituta in hunc modum à Justiniano sunt in *l. xx i. C. de Hæreticis & Manichæis*. Idem porro Justinianus in *Novel. cxx ix. Samaritas* pridem atroces, elatosque contra Christianos, & in omnium velut novissimam superbiam excedentes ait: ut mirari nemo amplius debeat, cur in *Novel. cxl iv.* cautum sit, ne majores natu, qui eam superstitionem coluissent, ad sacrum lavacrum admitterentur, antequam Christianismi elementis initiati per duos annos essent. De religione eorum simplex esse sermo nequit. variata enim identidem temporibus est. Ac initio quidem Israëlita, qui à Judæis per civiles discordias segre-

segregati Samariam incolebant, idolorum cultores fuere, vitulosque aureos venerati sunt ad Ægyptiorum imitationem, quibus summum numen Apis erat. Mox, qui in vacuas sedes eorum adducti populi sunt, gentilia singuli sacra habuere. Chamathæi enim Aschimam, Chutzi Nergalem, Babylonienses Succot Benot, Havzi Nibchanem & Tartacum, Sepharvaimitæ Adramelechum atque Hanamelechum adoraverunt. Ea enim arte usus Esar Chaddon Assyriorum rex est, cum novos colonos in Samariæ agros deduceret. Nihil sibi fore adversus subditos utilius credidit, quam si in commune consulere eos religionum non sineret diversitas. Quamquam postmodum, cum nova malorum cohors terris illis incumberet, legatorum, qui missi ab illis sunt, precibus idem rex permotus, sacerdoti Israëlitico gratiam exilii fecit, ut propere profectus sacra patria eos edoceret, placaretque iratum numen. Ita veterum indigenarum ceremonias receperunt. sed fixa tamen in animis omnium mansit gentilis superstitio. Tandem autem, sero quidem admodum, sed aliquandiu tamen ante Sanaballetæ tempora, penitus omnem idolorum cultum abdicare,

cavere, lecturæque eas religiones sunt, quas divinus Moses præscripserat. Hic vero notanda insignis eorum hæresis est. Etenim, cum Judæi tria volumina sacri codicis susceperint, Pentateuchum, Hagiographa, & vatum effata, in quibus singulis divinitatem spirare, atque inesse quiddam sacrosanctum credunt, ipsis visum est solum Pentateuchum retinere; cætera, tanquam leviora, atque ab hominum ingeniis profecta, aspernari.

C A P V T X V I I.

De Hæresibus sectisque Judæorum. Quando ea orta sint: & veræ causæ earum. Cur ante exilium Babylonienſe in idololatriam, post illud exilium vero in hæreses inciderint Judæi. Quare difficile sit ab idololatria ad hæresin deſciſcere. De Bano, deque Gaulonitis, & Zelotis, item de impostoribus quibusdam, qui in Judæa religionum prætextu grassati ad res novas sunt.

Samaritanorum prava de Hagiographis opinatio, quam percrebuisse diximus, tunc orta denum est, cum à paganorum superstitione recesserant: ut non ante facti hæretici sint, quam esse idololatræ desissent. Sane etiam
Judæis

Judæis plane in eum modum res processit. de quorum sectis ut deinceps aliquid dicamus, nunc bona occasio est. Illud hercle constat, non semel Judæos à recto numinis cultu ad sacra peregrina, atque ad falsos deos sese convertisse. unde tot varum acerbæ conciones in eam gentem fuisse, quas etiam nunc hodie amplissimis literarum monumentis consecratas viritum terit publicus usus. Sed rursus illud observavimus¹, sub posteriore templo Judæos, cum ab omni idololatria alienissimi erant, diverso genere vitiosos fuisse. Etenim ex illo tempore variis interpretationibus sacri codicis, dissensionibusque de religione, deque rebus divinis inter se pugnaverunt. Quare aliud malum, non leve profecto, ortum tunc est, sectæ hæresisque. In partes enim se divisere varias homines male curiosi: atque uno ex errore infiniti, diversi omnes, & contrarii nati sunt. Jam primum Saducæorum vesana opinio permultos tenuit, esse animas, ut corpora, mortales, neque post vitam præmia aut poenas bonos malosve sequi. Et rursus Pharisei, homines supra modum factiosi, commentis suis legem divinam multo latius, quam summus Moses voluit, extenderunt.

Et.

Ex quibus dehinc Essai tertium genus
 orti, religionum sanctimoniam om-
 nem paulo magis scrupulatim ad an-
 xias quasdam superstitiones exege-
 runt. Hæc dissensionum atque secta-
 rum nomina tunc reperta demum
 sunt, cum vates sacri sub templo poste-
 riore nulli essent, & idolorum cultum
 nesciret amplius Judæa natio. At an-
 te, cum prophetarum vox Palæstinam
 sub priore templo personaret, idolo-
 latricam quidem sæcula viderunt, hære-
 ses autem, perversæque & pugnantes
 de religione sententiæ nusquam erant.
 Cujus rei ratio perquam probabilis edi-
 potest. Enimvero qua tempestate vates
 verba cum numine commutabant, aut
 alio pacto cœlitus ea accipiebant quæ
 publicanda mortalium generi erant,
 nullæ disceptationes controversiæque
 oriri de sacrorum curatione, deque
 legibus & præceptionibus divinis po-
 terant, præpterea quod erant in me-
 dio, qui mortalium ineptas hæsitatio-
 nes, & disputandi intemperiem rese-
 carent. Autoritate enim plus quam
 humana armati vates, legum sacra-
 rum atque ipsius numinis voluntatem
 proloquebantur. Quare, qui illis au-
 scultare recusabant, profecto quoniam
 infirmitate judicii, aut errore vel ig-
 noran-

norantia labi in pravos sensus nequibant, necesse fuit, ut refractarii contumacesque fierent, & excussa pietate ad idolorum cultum desciscerent. Nihil medium erat. Capeffunda vatum imperia erant, aut ponenda numinis reverentia fuit. At sub templo posteriore, cum prophetas major vis, afflatusque divinus non ageret, omnia hæc fecus fuere. Quoniam enim jam nusquam erant sacrarum legum, coelestiumque arcanorum consulti, in quorum verbis inesset plena fides, continuo dehinc mortales, non contenti scire, quæ ab illis acceperant, ardorem mentium ultra ad rimandum omnia tulere, & suis se tenebris involvit humana imbecillitas. Quare controversias & quæstiones ex sacris literis erueret, morbus esse cæpit deterioris avi. Talmudicorum illud est, octodecim res esse, de quibus contentio fuit inter familiam Hillelis & Sammæi, quas nec Elias quidem expedire possit. Profecto hoc est ad desperationem desipere. Adeo enim nodosa atque intricata commenti sunt duo illi dissidentium sectarum duces, ut nec vatem quidem, aut cœleste oraculum ferre opem potuisse autument. Accedit quod sub prioris templo lex recitata duntaxat à Levitis.

vitis populo est, aut etiam domi à singulis legebatur. interpretatio magistrorum, commentatioque nulla erat. At sub posteriore oraculis cessantibus, receptum paulatim more publico est, ut verba Biblici contextus, sensaque explicarentur. Ad quam rem eruditi ingenium suum advocavere. Ex quonataz disputationes, sententiarque contrariæ sunt. & cum pertinax studium, pravaque ambitio accederet, sectæ atque hæreses extiterunt. Scio equidem, ante Babylonienſe exilium fuisse quosdam, qui Naziræi, Kenæique, & Rechabitz dicerentur: sed ii certa quadam vitæ disciplina, non opinionibus sentiētiisque, diversi à reliquo populo erant. Quare id profecto ad rem, de qua nunc agimus, nequaquam pertinet. Porro jam promptum est divina-re, cur sub posteriore æde, cum ortæ hæreses sunt, idololatria locum apud Iudæos non habuerit. Ita enim comparatum natura est. Constantissime morales eas ceremonias religionisque tenent, quas commentis suis atque fictionibus adornant interpolantque. Amat enim quisque hoc, quod repertum à se est, & ingenio suo applaudit. Nulla mater filiolar suam æque exosculatur, ut isti sectarum patres in-
 N venta

venta sua. Quare Judæi profectò hæc mercede postremis temporibus Mosai-
cam religionem coluerunt, dum de suo
adderent quippiam. Quod quia per va-
tes non licuit antea, sæpe desertores
facti sunt, & ad idola sese converte-
runt. Diximus principes sectas tres
fuisse, Phariseorum, Saducæorum, Es-
sæorumque. Eas Flavius Josephus se-
perambulasse, tentasseque singulas ait,
uti quid in quaque probandum maxi-
me esset, exquireret. Mox, cum stu-
dio sapientiæ flagrantem animum coër-
cere nondum posset, per totos tres an-
nos apud Banum quendam se fuisse scri-
bit, qui in deserto corticibus arborum
vestitus, cibos duntaxat sponte natos
sumebat, corpusque nocte & die frigi-
dis undis mergebat, quo vitam castius
ageret. Sunt apud eundem Flavium plu-
res alix sectæ, de quibus differere lon-
ga morâ esset. Ex his quædam, quia
religionis obtentu & honestis vocabu-
lis summa reipublicæ, atque ea, quæ
imperii erant, tentabant, factiones po-
tius, conjurationesque, quàm sectæ
facere. Utique Gaulonitz, pervicacissi-
mæ pietatis homines, ut Cæsarem de
cervicibus suis depellerent, solum Deum
tepere terrarum regna jactabant. Et
in Zelotarum motibus, qui ornem
pene

pene Judæam turbaverunt, nihil perinde obfuit, atque mos jam exortus, ut speciosa præscriptione homines quidam turbulenti spei suæ, cupiditatique velificarentur. Jam illa quoque non instinctu divino, sed dominationis libidine evenerunt. Theudas impostor quidam sub Cuspido Fado, ingenti Judæorum multitudini persuaserat, uti bona convasarent, seque ad Jordanem sequerentur. Vatem enim esse se professus est, promissitque se flumen istud siccis pedibus transiturum. Nec minore vesania Ægyptius quispiam populum ad Olivæ montem, quasi numinis imperio, vocabat, iturus hinc Jerosolymam, atque una voce muros urbis subversurus, ut per ruinas apertum iter tutumque omnibus foret. In universum vero Flavius, cum Judææ statum publicum, qui sub Felice erat, exsequitur, pene indignabundus illud in hunc modum ait¹, ληστειῶν ἡ χώρα ἀνεπλήσθη, καὶ γῆτων ἀνδρώπων, οἱ δ' ὄχλον ἡπείτουν. Latronibus tota regio & quibusdam magis atque fascinatoribus repleta est, qui multitudinem seduxere. Et mox de iisdem ita subjicit,

N 2

dei-

¹ In lib. 20. Antiq. cap. 6.

δειξάντες ἑφάλας χάριτον τέρατα καὶ ση-
μεῖα καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ὑπο-
μῖνα· ἔπολλοι πειθέντες, τὸ ἀφρο-
σύνης πνεύμας ὑπείχον. *Ajebant*
manifesta prodigia atque portenta se edi-
turos, quæ Dei cura providentiaque eve-
nirent. Et plurimi, cum fidem illis habe-
rent, dementia sua stoliditatisque pœnas
pertulerant. Usque adeo nihil in speciem
fallacius est, quam fanaticorum quorun-
dam insidiosa hujusmodi religio, pietas-
que. Statim enim plebs, ubi Dei numen
magnis ausubus prætenditur, facilem se
ad omnia præbet, & melius vatibus suis,
quam ducibus regibusque parat.

CAPUT XVIII.

Virtus bellica Iudæorum. Quanti ea fue-
rit apud externos reges. Verba Chæрили &
Flavio Iosepho male accepta. Qui sint
Solymorum montium habitatores in
Chæрили carmine. Tonsuræ modus Iu-
dæis vetitus. Quid hoc sit, quod de
Phœnicum sermone Chærilus ait.

DE rebus Iudæorum dicenti, pertra-
ctanda quoque ea sunt, quæ ad mi-
litiæ eorum spectant. quippe omni-
no posita omnia sunt latentque in tu-
telis atque in præsidio bellicæ virtutis.

Sed

Sed profecto veterum Rabbiorum industria adeo incuriose hanc partem reipublicæ Hebrææ peruestigavit, pene ut nihil hîc sit, quod proditum commentationibus eorum meminimus. Fortitudinem quidem militarem in hac gente summam fuisse illud argumento est, quod homines exules, atque Ægypto profugî, quos longus error, & quadraginta annorum calamitas imparatos à rebus omnibus in Arabum desertis attriverat, Cananzam omnem bellicosissimis populis habitatam, brevi tempore subegerunt. Flavius verò ubique, quoties de indole Iudæorum naturaque loquitur, durum à stirpe genus describit, periculorum atque mortis securum, laborisque & inedia patiens penè ad pertinaciæ infamiam. Quapropter reges exteri quoque, cum auxiliares copias aliunde adsciscerent, persæpe usi hoc milite sunt. & compertum egregiis experimentis est, virtute eorum atque ope res esse maximas patratas. Certè Alexander Magnus, dum gentes multitudine infinitas, terrarumque spatiis longe diffitas, parva militum manu vinceret, Iudæos partem exercitus sui fecerat, ut gloriam domiti orbis etiam illis acceptam ferret. Tum, quod Fla-

vius adversus Apionem notat, ἵνα πῶ-
 τες εὐλαβέσθην τοῖς πατρώοις ἔθουσιν ἐμ-
 μύροντας, & κτ' ταῦτα ζῶντας. potestatem
 illis fecit, ut mores patrios, priscaque insti-
 tuta in militando servarent, ac secundum
 ea viverent. Quod profecto honori eo-
 rum datum est, & apprime tunc inusita-
 tum fuit. Existimat quoque Flavius, Xer-
 xem, cum nobilissimam illam expedi-
 tionem adversus Græcos susciperet, Ju-
 dæos inter auxilia atque inter socios ha-
 buisse. Et in fidem ejus rei, testimonium
 Choerili recitat : de quo paulisper agen-
 dum nobis est, quia nunquam credere
 potuimus, Flaviū rectè sententiam per-
 cepisse vetustissimi vatis. Verba Choerili,
 quæ Flavius Apioni objicit, istæc sunt,

Τῷ δ' ὅππῃθεν διέδοικε γρόθ' ἰα-
 ματὸν ἰδίαξ,
 Γλῶσσαν μὲ Φοίνισσαν ἀπὸ τομῆ-
 των ἀφίενπες.
 Ωίκει δ' ἐν Σολύμῃσι ὄρεσι πλάτῃη
 ἐν ἰλίμνῃ,
 Ἀνχυγαλέδι κερυφᾶς, τερχοκέε-
 δες· αὐτὰρ ὕψῃθεν
 Ἰππῶν δαρυτὲ πῶς σποπ' ἐφόρων
 ἰσκληρότα κραιπνῷ.

Hæc in hunc fermè modum reddita sunt
 ab interpretibus :

Exiῶ

*Exin miranda speciegens castra secun-
ta est,*

*Phœnicum ignoto quæ voces ederet
ore.*

*Hæc Solymos habitans montes, stagnum
prope vastum,*

*Circumtonsa comis, squallenti vertice,
equini*

*Exuvias capitis duratas igne gere-
bat.*

Hic vero Flavius Solymos montes esse eos ait, quos in Palaestina Judæi incolunt, & Asphaltiten lacum significari putat, qui omnium in Syria latissimus maximusque est. Sed hoc, quantumcunque est, nihili est. Quid enim causæ dicet, aut, quam rationem nobis Flavius ostendet, cur Judæos Chœrilus *ῥεγχχεῖδας*, hoc est, *in orbem circumtonsos* dixerit? Sane pro certo est, id tonsuræ genus invisum Judæis omnibus & pene execrabile fuisse. quippe interdictum illis severissima lege fuit, *שלא יקפו פאת ראשם* ne angulum capitis circumtonderent. De qua re extant verba numinis in Levitici capite xix. Jam verò, quod de Solymis montibus, deque lacu adjacente ex Chœrili celeberrimo carmine adfert ille, id vero diluere non difficile est. Alios enim montes Solymos, procul à Palaestina sitos,

Homerus celebravit, cum de Ulyſſe navigante ita inſit in Odyſſe:

Τὸν δ' ἐξ Αἰθιοπῶν ἀνιῶν κρείων
Εἰοσίχθων

Τηλόθεν ἐκ Σολύμεων ὀρέων ἴδεν
εἴζαρ γαίρ οἱ

Πόντον ἐπιπλείων.

Atque hos Piſidarum eſſe, atque ab illis incolæ, traditum à maximis vetuſtiſſimiſq; auctoribus eſt, qui etiam ſtagnum quoddam in vicino ponunt, plane ut omnia Chœrili verbis conſonent. De Phœnicum autem lingua, qua locutos montium iſtorum incolæ Chœrilus ait, ita exiſtimandum eſt, latiffimè uſum ejus idiomatis patuiſſe, ut omnes penè, qui circumcirca erant, populi quaſdam veluti dialectos uſurpaverint ex Phœnicum ſermone. Quare proſectò ad ſolos Judæos hoc pertinere, nihil neceſſe eſt.

CAPUT XIX.

De bello, quod lege indictum fuit, de quo eo, quod ſponte ſuſceptum ab Hebræis eſt. Quales pacis leges oblata hoſtibus ſint. Quid illud ſit, quod Talmudicè de ſeptem præceptis tradunt, qua ſervanda omnibus gentibus fuère. Quàm citò poſt orbem conditum, & quàm latè animos mortalium pervaserit idolola-

lolatRIA. Hebraorum notabilis sententia de Abramo : & quando in re. sum numinis cultum suscepit.

Sed, omissis istis, expediamus porro quæ de militia Judæorum in mentem nobis veniunt. Duplicis generis bella Talmudici constituunt, quæ gesta à sacro populo fuere. nam & מלחמות מצות ea bella appellant, quæ jussu numinis, legisque suscepta sunt : & rursus מלחמות הרשות ea esse aiunt, quæ pro imperio, atque ad ampliandam rempublicam gessere. De priore genere ita Maimonides. infit in Halacha Melachim, in cap. v. מלחמת מצוה היא מלחמת שבעה עממים וקלחמת עמלק ושרי Bellum, quod legè indictum dicitur, illud est, quod cum septem populis, atque cum Amalekitis fuit : aut si suppetias ferri necesse fuit cuidam Israëlita tribui, quam hostis invaderet. Septem illi populi, de quæ loquitur, fuerunt Chitzi, Girgazi, Emorzi, Cananæi, Chivzi, Perizzi, & Iebuzzi, quorum sedes armis invadere Israëlitas jubet Deus in Exodi capite xxv, & in Deuteronomii capite vii. De memoria autem Amalekitarum oblitteranda illustre est numinis edictum in Deuteronomii capite xv. Ad posterius bel-

N 5 lorum

lorum genus ea pertinent, quæ subjicit
 ibidem Maimonides, מלחמת הרשות,
 היא המלחמה שילחם המלך עם
 שאר העם להרחיב גבול ישראל
 : Bellum, quod
 pro imperio susceptum appellant, illud
 est, quod cæteris populis rex intulit, ad
 proferendos Israëlitarum fines, atque ad
 augendam magnitudinem famamque eo-
 rum. In eadem Halacha in capite vi.
 persequitur Maimonides quasdam cau-
 tiones, quas in utroque bello servari
 summus Deus voluit, quæ in Deutero-
 nomii capite xx. scriptæ in hanc ferme
 sententiam sunt. Cum veneris ad ali-
 quam urbem, ut oppugnes eam, primum
 in vita eam ad pacem. Si responderint se
 pacem colere velle, portasque aperuerint,
 sint tibi tributarii, serviantque tibi om-
 nes, qui in ea urbe sunt. Quod si non in-
 ceant pacem tecum, sed bello & armis ex-
 periri tecum malint, obside urbem. cumque
 tradiderit eam Deus in manum tuam, per-
 eute omnes masculos acie gladii, feminas
 vero puerosque, & gumenta, denique quic-
 quid erit in urbe, & omnia spolia ejus,
 auferes tibi, fruerisque prada hostium
 tuorum, quam dederit tibi Deus. Atque
 hoc quidem pacto victoriam exercebis
 duntaxat in iis urbibus, quæ procul à te
 aliis in terris sitæ sunt. At cum iis urbi-
 bus,

bus, quas tibi Deus inus habitandas pleno hereditatis jure dat, aliter agendum est. Cave enim, ne illic vitam cuiquam homini relinquant. Hic quod summus legislator parcendum illis gentibus ait, quæ oblatam pacem acceperant, ita intelligendum Talmudici ex vetustissima majorum traditione ajunt, ut insuper necesse habuerint ex gentes suscipere septem præcepta, quæ filiis Noachi data ante beatum Abrami seculum sunt. alioquin vitam illis relinquendam haud fuisse, quibus religio nulla numinisque observantia esset. Enimvero Judæorum sapientissimi ita ajunt, sex res fuisse, de quibus edictum numinis acceperit primus hominum parens. nam & coelitus didicisse eum, celebrandam divini nominis majestatem esse, atque jura dici mortalibus debere: & rursus, interdictum illi fuisse, ne sanguinem humanum funderet, neve idola coleret, aut rapinas exerceret, tum ne multiplicato mox hominum genere, incestis se nuptiis foedaret. Atque hanc quidem esse Cabbalicam quandam doctrinam, quæ tradita posteris per manus sit ab usque Mosis seculo: cæterum, ex tacito sensu cujusque, atque in universum ex verbis Pentateuchi manifestum esse, hæc præcepta in hunc modum data primo homini

mini fuisse. Tandem vero Noachum
 coelesti voce admonitum esse, ne mem-
 brum vivi animalis comederet. Scri-
 ptum enim in Genesi esse, *carnem cum*
anima ejus, quæ est sanguis ejus, non edetis.
 Ita septem præcepta confici ajunt, qui-
 bus tantisper gens mortalium regeba-
 tur, donec Abramo posita lex de circum-
 cisione fuit. Talmudicorum sententiam,
 quæ exposita à nobis est, eruditissimus
 Maimonides illis verbis recitat, quæ ex-
 rant in Halacha Melachim, in capite יא.
 על ששה דברים נצטווה אדם הראשון
 על עכוב ויעל ברכת השם ושל שפיכות
 דמים ויעל גילוי עריות ויעל הגזל ויעל
 הרגים: אף על פי שכולן הן קבלה
 בידנו משה רבינו והרעת נזרה להן
 מכלל דברי תורה יראה שיעל אלו
 נצטווה: הוסיף לנח אבר מן החי שנאמ'
 אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו: נמצאו
 שבעה מצוות: וכן היה הדבר בכל
 העולם עד אברהם בן אברהם
 נצטווה יתר על אלו במילה:
 Antequam à diverticulo ad rem redeamus, libet
 nobis exponere quid illud sit, quod ex
 Talmudicorum sententia diximus, inter
 septem præcepta, quæ primis mortalibus
 data sunt, etiam hanc sanctionem numi-
 nis fuisse, qua interdictus illis idolorum
 cultus est. Utique Maimonides in Hala-
 cha

cha Habodat Cochabin & Mazzaloth, luculenter ostendit, vitiosam religionem inter ipsa mundi initia inolevisse. etenim jam tum Enoschi tempore ex hominum quadam superstitione sidera planetasque in magno honore esse coepisse, licet à vero numine nondum penitus desciscebatur. mox, ut est foecunda res error, templa atque simulacra stellis consecrata esse, donec tandem, spreto plane numine divinam religionem omnem planetisq; duntaxat tribuerunt. Excipit tamen maximus Rabbinus paucos quosdam, Chanochum, Methuscelahum, Noachum, Semum, atque Heberum, qui Deum unum, eundemque vere optimum atque maximum semper purum, integrum, incorruptum & mente & voce venerati sunt. De errore enim, qui mortale genus tenuit, deque seculi vitio loquitur. Ipsum Abramum sero admodum, cum jam quadraginta annos natus esset, agnovisse ait Deum conditorem suum. fuisse enim eum in Ure Chaldæorum tenebris & caligine mentis demersum, inter homines supersticiosos, idololatriasque, atque una cum illis eandem insaniam insanivisse. tandem vero, cum meliora edoctus à numine esset, studuisse eum in scitiam veri Chaldæis eximere: sed quoniam insidiis à rege petebatur, in Charanensium

nensium sedes eum concessisse, atque hinc in Cananzam venisse, ubi coelestem doctrinam tam feliciter ad suos propagavit, ut jure eum Maimonides *עמוד שן יסודי* *columnen atque stabilimentum seculi* appellet. Hæc summo iudicio animadvertit author cordatissimus. Neque nos ea referre piguit, quia illustrare Talmudicorum scitum poterant, quod de septem illis præceptis retulimus, quæ Noachi posteros ita obligabant, ut, si forte populi quidam inter pacis leges suscipere eorum observationem recusassent, eos Judæi exscindere penitus, tanquam barbarie atque immanitate efferatos, jussi sint.

CAPUT XX.

Feciales pacis offerenda causa missos esse etiam ad septem Cananæa populos, contra quam vulgo existimatum est. Cur Gibeonitis dolo atque astu opus fueris ad petendam pacem. Cur septem Cananæa populi ad internecionem occisi. Cur Ammonitis & Moabitibus oblata pax non sit. De sacerdote, qui prælii causa ungebatur.

Nunc porro alia exequamur, quæ Maimonides ad interpretationem Jorum verborum attulit, quæ nos paulò

paulò antè ex Deuteronomij capite vicesimo adscripsimus. Sanè quod legatos de pace prius mitti summus Deus ad eas nationes jubet, in quas Judæi arma parabant, id Ægyptius ille certissimo documento pertinere etiam ad septem populos evincit, quorum fortunatas sedes Israëlitis Deus promiserat. Quod quidem contra opinionem eorum est, qui sine discrimine, & nulla exceptionis lege factam à numine proscriptionem earum gentium ajunt. Sed refellit eos insignis testimonium, quod Maimonides noster citat ex libro Josue, ex capite xj. ubi sic ferè scriptum est: *Nulla fuit civitas, quæ pacem fecerit cum Israëlitis, præter Chivæos Gibeonitas. Cateri omnes bello capti sunt. Induraverat enim animos eorum. Deus ad pugnam cum Israëlitis conferendam, ut internecione occideret eos, nec fieret illis gratia. Enimverò illud hinc efficitur, deletas propterea eas gentes esse, quia belli fortunam tentare, quàm conficere pacem in Israëlitarum leges maluerunt. Quod si fecialibus auscultassent, utique jam salus earum neuti-quam in dubiò fuisset. Quærit dehinc Maimonides, quid igitur causæ sit, cur Gibeonitæ astu doloque petendam pacem censuerint, seque gentem procul*
in

in aliis terris sitam finxerint , cum hercle certum illud sit , vera via pervenire eos ad hoc , quod cupiebant , potuisse ? Sed responder princeps Rabbiorum , antea legatos ad Gibeonitas quoque , sicut ad reliquas sex nationes , missos fuisse ; eosque ab illis spreto esse . quare ex ea tempestare legem numinis adversus eos valuisse , quæ de interneeione septem gentium lata erat . Gibeonitas autem , cum eam legem postea resciscerent , copiasque Israëlitarum latè victrices pertimescerent , venienti malo cavisse : & , quia post spretam semel pacem , vera remedia consumpserant , fallaciis atque arreusos esse . Hæc in hunc modum ferè decisa à Maimonide sunt . Porro , quod in septem gentes illas victoria aliter exercita , quàm in cæteras , fuit , ita ut illæ quidem excindi viros foeminasque atque infantes etiam , hic verò sufficere expiationi solam virorum cladem lex voluerit , ea disparitas ab hac aded causa est , quòd septem illi populi vulgo & passim in sese flagitia quædam foediora admisere , à quibus recta ratio naturaque hominum communis refugit atque abhorret . Quare profectò summus Deus eos , veluti terræ odium onusque fuisse significat , cum in Levitici capite

xviii, enumeratis id genus vitiis, postremò ita fatur, *Polluta est terra, & iniquitatem ejus ego visitavi adversus eam, & evomni terra habitatores suos.*

De Ammonitis & Moabitis edictum singulare exstat in Deuteronomij capite xxiii, quo cautum fuit, ne eos unquam Israëlitz ad pacem sollicitarent. & causa ibidem editur ejusmodi,

quia com meatum Israëlitis non advenxerant ex Ægypto venientibus. tum &, quod Billamum vatem magna mercede conduxerant, qui omnia infausa eis auguraretur. Subjicit autem quandam cautionem Maimonides, quæ huc trans-

scribenda est, אף יל פי שאין שואלים בשלומם אם השלימו מעצמם תחלה

: *Etsi*, inquit, legatos de pace non mittebant ad eos, tamen sponte sua initio eam cuperent, non repellabant eos. In Halacha Melachim,

quam identidem memoravimus, in capite vii, multa prodit Ægyptius noster de sacerdote quopiam, qui prælii causa consecratus publicè fuit, de quo

ita infit: אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת המצור ממנין כהן לר בר אל העם בשעת המלחמה ומושחין אותו בשמן המשחה והוא הנקרא משוח המלחמה *In bello, tam quod gerebatur*

pro imperio, quàm quod lege divina indi-

o

sum

ctum fuit, sacerdotem creabant, qui exercitum alloqueretur sub tempus praelii, ungebantque eum oleo sacro. Atque hic ille est, qui *המלחמה* hoc est, praelii causa nactus dicebatur. Oratio ejus, qua ad populum usus est, recitatur in Deuteronomii capite xx, fuitque ejusmodi: *Eia, audite Israëlita. Vos proceditis hodie in praelium contra hostes vestros. Ne mollescat cor vestrum, non trepidate aut expavescite metu eorum. Progreditur enim vobiscum in expeditione Deus vester, pugnatque cum hostibus vestris, uti servet vos.* Refert Maimonides etiam alia verba, quæ sacerdos ille ex tabula aut libro publice pronuntiavit, non sub ipsam paginam hercle, sed tunc, cum ad bellum exiret populus. Sed nos tenuissimas particulas, atque omnia minima mansa huc non inferemus.

CAPUT XXI.

Qui fuerint immunes militia. Sanctis ferveritas in cogendo milite. Pœna in eos sancita, qui sacramentum detrectarent. Unde Flavius scripserit, deos peregrinos in bello non violandos Iudæis. Laudabilis Iudæorum religio, cum Belia des refecta ab Alexandro est.

IN Deuteronomio privilegia quorundam recensentur, quibus vacatio mili-

militiæ concessa ad breve tempus fuit :
 inter quos fuere , qui recens vineam
 plantassent , quique exstruxissent no-
 vam domum , tum qui sponsi aut no-
 vi mariti essent. Ex quo certe constat,
 munia militiæ non eos duntaxat su-
 biisse , qui ultro nomen dabant , sed
 quoscunque rex , populive ductor ad
 sacramentum adegit : ut jam hoc to-
 tum necessitatis fuerit , non arbitrii.
 Utique Saul quidem , cum arma capes-
 sere omnes vellet , membra duorum
 boum frustillatim concisa per duode-
 cim Israëlitarum tribus circummisit,
 interminatus hoc idem se facturum
 armentis eorum, qui sequi se ad bellum
 recusassent. Quare profecto jam non
 sine exemplo est Romanorum severi-
 tas, in quorum institutis olim erat , ut,
 qui ad delectum non respondissent,
 tanquam proditores libertatis in ser-
 vitutem redigerentur : qui vero filium
 suum militiæ subtraxisset , in pace fustibus
 caderetur , belli tempore exilio &
 bonorum parte multaretur. Quæ sic
 relata ex Carrii Menandri libris sunt
in l. 4. §. 10. & 11. ff. de re militari. Di-
 vus quidem Augustus equitem Roma-
 num , quod duobus filiis adolescenti-
 bus causa detrectandi sacramenti pol-
 lices amputasset, ipsum bonaque sub-

jecit hastæ. & præceptum Divi Trajani fuit, ut hujusmodi parentes deportarentur. Non uno edicto maximus legislator Moses Israëlitis præceperat, ut terram hostilem armis ingressi, simulacra omnia, templaque, & altaria Deorum diruerent, quos cæteræ nationes per errorem coluissent. Ait tamen Flavius¹, lege Mosaica constitutum fuisse, *ὅτι μὴ τι χλευάζειν, μὴ τι βλασφημεῖν τὴς νομιζομένης θεῆς παρ' ἐπίθρησι αὐτῆς ἐνικῶ πρὸς ὁμοθυμαδὸν ὅτι θεῶν.* ne quis eos derideret, quos gentium aliarum opinio Deos confinxit, neve quisquam male illis diceret, saltem enim prodesse illis honorem tanti nominis debere. Nos ex qua Pentateuchi parte illud Flavius in sua scripta transtulerit, divinare non possumus. Quin existimamus potius, hallucinatum eum esse, neque intellexisse verba ea, quæ in Exodi capite x. x. i. scripta in hunc modum sunt, *לֹא יִשְׁתַּחֲוֶה עַם יִשְׂרָאֵל לְעֹלֵלִים* non execraberis deos. quæ profecto in eam sententiam accipienda sunt, ut significetur, sacrosanctos esse rerum publicarum moderatores, qui in terris vice numinis funguntur. Illud vero, quod in eadem dissertatione Flavius adversus Apionem adducit,

¹ In Apolog. adversus Apionem.

ducit, magis ex vero est, & militum Judæorum summam constantiam in retinendis patriis legibus arguit. Ex Hecataei enim, maximi scriptoris, commentariis prodit, qua tempestate olim Alexander Babylone erat, & ad instaurandum Beli templum, quod corruerat, cunctos milites aggerere terram jubebat, solos Judæos imperia ejus detrectasse, & verbera multa tulisse, atque graviter multatos esse, donec tandem illis & ignovit rex, & securitatem præsistit.

CAPUT XXII.

Sabbatorum observatio Judæis saepe noxia in bello. Ea superstitio animis hominum exempta per Matthiam Hassamonaum. Scratonica febriculosa pietas. Auspiciorum atque omnium vis à Mossollamo, acerrimo milite Indæo, elusa. Ostenta & omina esse in potestate mortalium. Lex divina de sexuum distincto habitu non intellecta à Flavio. Adulterarum toga apud Romanos. Charonda miles stolatus. Medorum Persarumque mollieties.

DUm in his sumus, non præmittendum est, quod Maimonides notavit, שָׂרֵי עֵירוֹת כּוֹתִים בְּשֵׁנֵי יוֹשֵׁן

ויושין עמם מלחמה בשבת: *Iu-*

daes paganorum urbes, cum sabbatum est, obsidere, atque etiam praelium cum illis conferere. Sed hoc non semper profecto receptum ab illis fuit. Etenim Matthias Hassamonzus, fortissimus imperator, cuius fuit virtus toti Iudææ salutaris, primus popularibus suis persuasit, non esse hoc divinæ legi contrarium. nam antea hercle execrabilis opinio omnes tenebat, malis auspiciis & irato numine geri, quæ tali die pro se quisque, aut pro republica tentaret. Agatharchides quidem apud Flavium, dum Stratonicam deridet, quæ capta à Seleuco, occisaque est, quod in fugam se dare ob somnii cuiusdam ludibrium ausa non esset, geminam Iudæorum & germanam dementiam adjungit. Captam enim Ierosolymam esse à Ptolæmæo Lagi filio ait, propterea quod cives cunctos sabbatorum observatio defensione urbis prohiberet. Ac Matthias quidem Hasmonæus, uti diximus, hoc errore suos liberavit. Cæterum incessere rursus animis hominum eandem superstitionem contigit. Pompeium enim diu postea positum urbe scimus, cunctis per sabbata desidentibus. Equidem ego Matthiam istum celsa indole virum, atque iudicio rectissimo

mo

mo fuisse existimo, qui fieri quibusdam casibus posse intellexerit, ut omiſſa ceremoniarum anxia obſervatio vel laudem ferat. Utique nullæ leges poſitæ neceſſitati ſunt, quæ ſemper magnum humanæ imbecillitatis patrocinium fuit, & quicquid coegit, defendit. Adde, viri illud & dæcis eſſe, non dæſſe fortunæ præbenti ſe, & oblata caſu ſteſtere ad conſilium. idque valere in omnibus rebus humanis, ſed maxime in bellicis, quæ ex pactis conventis non procedunt, ſed ipſæ ex ſe multa obijciunt nec opinantibus, quæ extremum diſcrimen pariunt ex mora. Jam miraculi inſtar nobis eſt, Judæum reperiſſe, quem incepta urgere & favori numinis inſtare non vetuit ſcrupuloſa pietas. Longe diverſi generis eſt, quod Hecætus de milite quoſpiam eiſdem nationis. prodidit: quod referemus tamen, quia in pectore Judæi inſignem ſuperſtitionis fuiſſe contemptum probat. Ait ille ſcriptor, ſe in expeditione Alexandri fuiſſe, contendique ad rubrum mare cum Judæis aliquot equitibus, qui ſeſe comites addiderant: interque eos fuiſſe, Moſollamum, hominem animoſiſſimum, qui jaculandi peritia omnes & Græcos & barbaros anteciret. ibi, cum properantem exercitum

aitum augur quispian luteret, propterea quod alitem sedentem videbat, ex cuius volatu captare omen itineris parabat, è vestigio Mosollamum, correpta ingenti sagitta, confixisse alitem, atque insuper amarulento joco stultitiam eorum inculasse, qui miseram avem alieni consciam fati crederent, cum ignara sui esset. neque enim scivisse eam, quantum periculi à Mosollamo Judæo immineret. Enimvero istud est sapere, non ex hariolorum responsis, nec è cantu sinistro oscinis, aut, è tripudiis solistimis pendere, sed agendo vigilandoque vana ostentorum ludibria antecapere. Sane quidem C. Plinius, diligens harum rerum observator, in ipsa augurum disciplina constare ait, *neque diras, neque ulla auspicia pertinere ad eos, qui quamquerem ingredienti observasse se ea negaverint.* Quo munere divinæ indulgentiæ nullum esse majus fatetur. Cætera, quæ dici de re bellica queunt, vix annotare libet. Ait Flavius, inter disciplinæ militaris præcepta & illud fuisse, ne in bello aut mulier virili, aut vir muliebri habitu uteretur. Enimvero, quæ in Deuteronomii capite vicesimo & secundo extant, paulo
ille

^a In lib. 28. cap. 2.

Ille liberius audaciusque interpretatus in hunc modum est: Φυλάσσετε μά-
 λιστα ἐν παῖς μεγάλαις, ὥστε μή τι γυναι-
 κας ἀνδραγῆ σκευῇ χρηῖται. μή τι ἀνδρα-
 γῆ γυναικείᾳ. Sed profecto male ac-
 cepit verba numinis, quæ in Deutero-
 nomio extare diximus. Habet enim di-
 vina ista lex non tam in militia locum,
 quam domi & in pace, atque in omni
 reliqua vita. Nolebat enim sexus utrius-
 que apparatus cultumque perverti aut
 confundi immortalis Deus, propterea
 quod maxime contrarium id honestati
 erat, ad quam nos fecit ille, formavit-
 que. Quare profecto nec usurpatum hoc
 aliis gentibus unquam fuit, nisi per
 ignominiam, & poenæ loco. Utique
 apud Romanos quo pacto ornatae pro
 suis virtutibus foeminae ambulaverint,
 quæ convictæ adulterij erant, proditum
 multis autorum jocis est. ex quibus in-
 signe est illud Martialis,

Thelin viderat in toga spadoneum.

Damnata Numma dixit esse matrem.

Apud Græcos vero Charondas, seve-
 rissimus imperator, milites suos, qui
 ordinem in acie deseruissent, per tri-
 dum pro concione stolatos destituit.
 Scio ego Medos olim stola ad talos de-
 missa, mulierum in morem, incesse :

○ §

& Per-

& Persas quoque, id quod Xenophon in octavo Pædiz ait, ad horum se imitationem composuisse: sed ij populi, quoniam hercle ad mundi teporem jacebant, evirati ipso terræ cælo & solo erant. Quare infamiz eorum mollities apud cæteros fuit, & posita in vitio semper est.

CAPUT XXIII.

De Iudæis, qui extra Palaestinam in aliis regnis habitavere. Gentium plurimum migrationes, & voluntaria exilia. De Iudæis Asiaticis, deque Babylonensibus, tum de Egyptiis & Alexandrinis, Pecunia ab illis Ierosolymam missa. Quanta opes in sepulcro Davidis. Darius à Semiramide elusus. Iudæorum Hellenistarum, & Palaëstinarum insensa amulatio. Quo jure, quaque conditione apud Romanos Iudæi fuerint post everfam sacram urbem. De polygamia.

MARCUS ANNAEUS SENECA in consolatione, quam ad Helviam scripsit, populos quosdam enumerat, qui patrio solo relicto sedes suas commutarint, & transtulerint domicilia. Nam & in mediis barbarorum regionibus Græcas urbes esse, & inter Indos Persasque Macedonicum audiri sermonem,

nem , tum civitates Achaiz Ponticis
esse impositas literibus, & Tyrios in
Africa habitare, Pœnos Hispaniam in-
colere ait. Quæ quidem omnia ille ni-
hil aliud nisi publica exilia vocat, in
quæ alios domestica seditio, alios ex-
cidium urbium suarum, quosdam ni-
grandi libido, alios alia causa emisit.
Sed profecto hujus rei nusquam illu-
strius documentum est, quam in Ju-
dæis, qui per Ægyptum, Græciamque,
perque omnem Asiam & Africam late
sedes suas procul à Palæstina posuere,
& res illic amplas, uberesque habue-
runt: regum autem principumque
tantis affecti beneficiis sunt, ut inter
exteros vitam exigere, quam in patria
beato solo religiones, templumque
venerari ex propinquo mallent. Atque
Asiaticorum quidem dignissimi, nobi-
lissimique erant Babylonienenses, de qui-
bus in libro primo, in cap. v i i i. dixi-
mus. Inter Hellenistas autem quos
non Ægyptus duntaxat, sed omnis
Græcia acceperat, primatum quen-
dam Alexandri tenebant. Utique
Ptolemæus Lagi filius, cum Judæorum
fidem & virtutem summam perspexis-
set, omnia Ægypti propugnacula &
præsidia ipsis commisit: &, ut Cyre-
nam ceterasque Libyæ urbes firma di-
tione

tione teneret, multas eorum colonias in ea loca deduxit. Mox Philadelphus ad eos deditus fuit, qui sub imperio ipsius erant, ut leges eorum, & sacratissima jura verti Græce, atque in omnium esse manibus voluerit. Postremo Philometor, & uxor ejus Cleopatra curam tutelamque totius regni Ægyptiensibus his Judæis dedere: copisque illis, ex quibus rerum momenta pendebant, Dositheim & Oniam, homines itidem Judæos, præfecere. Libertate autem omnes in illis ipsis sedibus tanta usi sunt, ut templum quoque in Heliopolitana præfectura habuerint, quod magna religione adirent. Neque fuit id profecto tumultuarium opus, quod casus, aut desperata exulum temeritas excitaverat. nam & Ptolemæi regis permissu constructum erat, & per annos trecentos ac quadraginta incolume stetit: ac tandem vero sub Vespasiano demum clausum prophanatumque est. Mansit tamen in hæcque tam Hellenistis profecto & Ægyptiensibus, quam cæteris omnibus, qui extra Palæstinam degebant, amor affectusque in ædem Hierosolymitanam. Quippe pecuniæ ab illis statim tempore illuc mittebantur: & donatia eorum amplissima erant. Recit-

tat

tat Flavius Josephus ¹ literas Octavii Augusti, Agrippæque, & Norbani Flacci, atque Julii Antonii ad Cyrenenses, Ephesios, Sardos, atque ad alios missas, in quibus scriptum erat, ne Judæi, qui apud illos habitabant, dona pecuniasque in usum templi & sacrorum mittere Jerosolymam prohiberentur. Sanè quidem ii, quos Mesopotamia & Babylonia acceperat, urbes duas natura pariter atque opere munitissimas, Neerdam & Nisibin, habuere, in quibus, tanquam in arario quodam, fici omnes thesauri erant, quos in Palæstinam identidem, cum tempus esset, infinita hominum multitudo devehebat, ne formidandæ Parthorum rapinæ forent. Et fuit tunc profectò in summum culmen evecta Jerosolymitanorum opulentia, cum ad eos tanta vis auri à popularibus mitteretur, qui variis locis sparsi sedes incolebant disjunctissimas. Quamquam & antea mirum in modum amplæ eorundem divitiæ erant, antequam Israëlitiæ decem tribus per discordias civiles secessionem à Judæis fecissent. Davidem quidem gazas incredibiles possedisse constat, nemo ut regum

¹ In lib. 16. *Antiq. cap. 10.*

gum Hebræorum , exterorumve conferri cum illo potuerit. Quare etiam sepulchrum ejus , ossaque , & cineres filius superstes circumfluere opibus voluit , quæ in cellulis pluribus erant reconditæ. Earum autem quæ summa fuerit , facile divinabit , qui cogitaverit , Hyrcanum post mille & trecentos annos , cum ab Antiocho Pio esset obsessus , conditorium illud adiisse , atque ex illo ter millena talenta exemisse . ac rursus ; multo tempore interjecto , Heroden , cum alias cellulas recluderet , reperisse illuc quantum satis erat maximis impensis faciundis. Jusserat haud dubiè divitias eas summus rex recondi illuc secum , ut velut inaccessæ , & loci religione tutæ essent. Hac enim causa , permotos etiam alios sæpe fuisse , idem ut facerent , proditum memoriæ est. & Darius verò risum , jocumque omnibus excitavit , cum Semiramidis monumentum intraret , cujus inscriptio ingentes thesauros promittebat , cum nihil intrus , nisi tabella esset , quæ homini sacrilego malam rem precabatur , propterea quòd mortuorum loculos temeravisset execrando scelere. Sed enim verò de opibus sacri populi dicebamus , quæ ante tribunal asportationem Ierosolymæ erant. Ex
autem,

autem, quam Davidis tempore admo-
 dum ingentes essent, longè majores
 tamen sub Salomone, qui huic succes-
 sit, fuerunt. Advexit enim ei tertius
 quisque annus quæ in Oriente pretio-
 sissima erant. & principum, qui pro-
 pe habitabant, liberalitas potentiam
 augebat sapientissimi regis. Quare Fla-
 vius Iosephus rotundo ore illud effa-
 tur, quod sæpe mirati fuimus, ἐν τῇ
 δὲ γυναικὶ τούτῳ ἐποίησεν πλῆθος ἐν
 Ἱερουσαλὺμοις ὁ βασιλεὺς, ὅσον λίθων
 λίθων. effecisse regem, uti tantum pecu-
 nia in urbe Ierosolyma esset, quantum
 erat lapidum. Quæ profectò ejusmodi
 sunt, ut jam venisset ad summum fortu-
 næ rex ille videretur. Non finit nos in-
 cepti lex pluribus hæc exequi. Redeun-
 dum enim ad illos Iudæos est, quos sub
 exteris regibus vixisse diximus. Horum
 porro non unum genus fuit, neque de
 omnibus similiter existimandum est.
 Nam Babylonienſes quidem nihil præter
 jus fasque fecere, cum extra terram san-
 ctam habitarent. idque singulare privi-
 legium fuit. de quo antè diximus. At ve-
 rò qui ante transportationem gentis Iu-
 daicæ, aut post eam Palæstinorum sedes
 reliquere, ut alias terras, quæ in vicino
 erant, incoherent, eorū infamia posteris
 tra-

tradita est, iudicatumque. ab omnibus
 fuit, esse eos terræ sanctæ contempto-
 res. Recitant Talmudici severissima
 numinis edicta, quæ cautum fuit, ne
 Judæus quispiam migrandi libidine pa-
 triam solum verteret. Estque eorum
 scitum quoddam hujusmodi, כל הדר
 בראצה לארץ כאילו עובר עכום: *Qui*
peregre extra terram sanctam degit, ve-
lut syderum planetarumque cultor habен-
dius est. Atque ejus rei fidem faciunt ex
 dicto Davidis ad Saulem, quod ita re-
 latum à Samuele est: *Si te homines inci-*
taverunt contra me, maledicti sint coram
Jehova. quippe expellunt me hodie, ne
pars mihi sit in ea terra, quæ hereditas
Jehovæ est, dicuntque. Abi, cole deos
alienos. Una modò causa fuit, quæ mi-
 grantes gravi culpa liberaret. Ea autem
 vis major erat: cujusmodi est fames, ste-
 rilitasque, atque alia id genus, quæ in
 iram numinis, velut ultima malorum,
 vertunt. Non prætereundum est, quod
 in Halacha Melachim, in capite quin-
 to, eruditissimus Maimonides prodit.
 Etenim postquam quosdam hujusmodi
 atroces casus exposuit, ob quos Judæis
 fas interdum fuerit domicilia in exte-
 ris regnis ponere, solam Ægyptum ex-
 cipit, quam ne quis habitandi animo
 adiret, tribus interdictis vetitum esse
 à nu-

à numine ait. Nulla necessitas, neque occasio aut causa ulla excusare quendam potuit. Supervacuum foret testimonia recitare. penes autorem fides esto. Rationem quidem ipse adfert, quæ in promptu maximè fuit, מפני שמעשה מקולקלים יותר מכל הארצות *quoniam facta ejus gentis deteriora, quàm aliarum gentium, sunt.* Addit Rabbi Maimonides, quod singulare est, שאלכסנדריא בכלל האיסור *etiam Alexandriam summa interdicti esse comprehensam.* Enimverò quoniam Ægyptiensium Judæorum nobilissimi florentissimique erant, qui Alexandriam incolebant, meritò hos quoque in ordinem cum cæteris cogit eruditissimus scriptor. pariter enim contra legis præscriptum fecerant. Hi autem illi sunt, quos Alexandri humanitas volentes & sponte procul ab Hierosolymâ abduxit, & cum parte Macedonum in ea urbe locavit, quam de nomine suo condebat rex ille. Mox etiam ingens turba illuc per Syriæ motus exundavit. ac tandem non pauciores Ptolemaum Lagi filium comitati sunt, inter quos summus quoque Pontifex Ezechias fuit. Ita per omnem Ægyptum latè sedes suas posuère. Venerunt quidem illi Hierosolymam quotannis, aut

mirtebant eo quoddam ad solennitate-
sta : sed in contemptu apud Palæsti-
nos erant , & desertores habitati sunt.
Utique donaria , quæ in usum templi
& sacrorum afferebant , magna ac pe-
ne immensa erant. Sed tamen efficere
ea res non potuit, uti communes cum
illis habere synagogas cæteri vellent.
Auxit odii causas patriæ linguæ ne-
glectus , quam plerique ne intellige-
bant quidem. Quare Hellenistæ dicti
sunt, tam qui Ægyptum incolebant,
quàm qui ab illis profecti , Græciam &
vicina tenuère. quippe propagati ab
Ægyptiis fermè cæteri erant. Horum
nihil dici de Babylonienſibus potest,
quos Palæstini , tanquam fratres ger-
manos , atque ut incorruptam mayo-
rum suorum sobolem summo in ho-
nore habuerunt. Quanquam tamen
illud hercle omnino in omnibus Ju-
dæis , qui extra Palæstinam habitarunt,
peræque laudandum est , quod patriæ
instituta religiosissimè semper servave-
runt inter prophanas gentes. Non e-
nim Babylonienſium propria hæc glo-
ria est , sed communis ea etiam illis
fuit , qui Ægyptum jam tum ab Ale-
xandri temporibus incoluère. Et mox
verè ii ipsi , qui per Romanum orbem
variis locis sub Cæsarum imperio vi-
uebant,

vebant, in quadam accurata observatione earum legum, quas divinus Moses præscripserat, perstiterunt. Quod profectò haud difficile illis fuit, quoniam benigne, leniterque, atque honorifice habiti ab iis sunt, quorum recepti sedibus fuerunt. Caterum post templi urbisque everisionem deterior longè conditio eorum apud externos fuit, & privilegia eorum ubique multifariam imminuta sunt. Utrique constitutiones imperatoriæ in iis solis sine molestia eos esse jussere, per quæ cultus eorum inquinari videretur. l. 15. §. 6. ff. de Excusat. Cautum verò fuit, ne synagogas novas extruere, aut cruces in celebri festo Purim exurere ad poenæ quondam recordationem possent. l. ult. C. de Jud. & Cæl. l. 11. C. eod. Denique addita sanctio quoque est, ne morem suum in conjunctionibus retinerent, neve juxta legem suam nuptias sortirentur, aut in diversa sub uno tempore conjugia convenirent. l. 7. C. eod. Atque ex hoc postremo colligitur hercle, licuisse illis per legem antea plures simul fœminas in matrimonio habere. quod nos supra diximus, cum de Pontifice maximo ageremus, cui soli hoc interdictum fuisse Talmudici ajunt, quod cæteris jura permittebant. Sanè

cum ¹ Davidem regem summus Deus Nathanis voce affatur, esse illi datas à se ait Saulus conjuges. Et in Levitici capite xviii edictum numinis extat. quo Judæi duas sorores eodem tempore habere uxores vetantur, non ob aliam causam profectò, quàm quòd ardentissima esse inter has æmulatio in tali conjunctione solet; cum extraneæ omnino, quæ ea consanguinitate non sunt, æquiore animo sub eodem marito ætatem unà agant. Scimus equidem primis humani generis parentibus jus planè contrarium fuisse latum, quod reduxit tandem, & ex integro nobis sanxit Deus Dominusque noster Messias: certum tamen est Iudæorum eam in republ. Mosaica libertatem ex legis permissu fuisse. Atque hunc quidem morem vetustissimum usitatissimumque Judæi ii, qui nondum Messie reverentiam susceperant, diu sub principibus Romanis coluerunt: donec tandem Theodosius, Arcadiusque, & Honorius nihil discrepare hac re à Romanis eos voluerunt. qua tempestate etiam pleraque alia, quæ observata illis fuerant, exolverunt. Ius quidem ipsum, quo deinceps

¹ In lib. 2. Sam. cap. 12.

inceps usi sunt, commune cum Romanis fuit: adibantque solenni more iudicia, cunctasque Romanis legibus conferebant & excipiebant actiones, in his causis, quæ tam ad superstitionem eorum, quàm ad forum & leges ac iura pertinerent. l. 8. C. de Ind. & Cæl. Quare obruta tunc sepultaque eorum libertas fuit, vix ut umbra ejus superesset. Nam quod communi pactione ad similitudinem arbitrorum litigare apud populares suos, & sortiri eorum iudicium jure publico poterant, d. l. 8. C. eod. sanè id oppidò exile est. quippe & in civili duntaxat negotio factum id fuit, & eorum sententiam iudices quidem, sed Romani, exequabantur. d. l. 8. In ipsis tamen avitis sedibus illorum paulo plus privilegii fuisse illis concessum videtur. Etenim in l. 17. C. eod. imperatores Theodosius & Valentinianus quosdam Judæorum primates fuisse significant, qui in utriusque Palestine synedriis dominabantur. Sed eorum potestatem jurisdictionemque pene in rebus nihili fuisse sitam arbitramur.

CAP. XXIV.

De lege, quam Iudæis Moses scripsit. Opinio veterum quorundam de sabbato consultata. De amne Sabbatico qua

Plinius, Rabbi Maimon, & Flavius Josephus retulere, excussa. Cur magis suis, quam ceteris animantibus abstineant Judai? Plutarchi rationes rejectæ. De Egyptiorum morbis. Judæos non fuisse Bacchi cultores, contra quam Plutarchus & alij Romani scriptores senserunt.

INter sacra gentis præcipua honestamenta, Lex fuit, quæ à Mose scripta cunctarum gentium institutis legibusque major, certeque dignior est, quia Deum autorem habet. Ea autem quinque libros implet. est enim multiplex, & copiosa, ac sæpe repetita. Summa tamen ejus decem comprehensa capitibus est: quorum pars prior ad res divinas pertinet: posterior continet ea, quæ Marcus Tullius appellat hominum munia & officia. Omnis, qui numini exhibetur, honos aut sensu aut cultu constat. Sensus est reverens & recta de Deo existimatio. de qua re plura dicere supervacaneum est, quoniam ea nunc spectamus maxime, quæ sunt historiæ affinia. Cultus est in ceremoniis ritibusque positus. Ceremoniarum unus in decalogo & simplex præcipitur modus, sabbati solennitas, quæ à primo mundi ortu instituta, & à san-

à sanctis hominibus observata semper, novissime tandem, cum Lex ferebatur, sancita ex integro est. Causam sabbati veram expressit numinis vox in formula decalogi. Sed Judæi rationem hujus rei mysticam petunt ex illo celebri dicto Rabbi Eliæ, quod extat in libris Talmudicis. Ille enim tribus illustribus periodis, quæ æquali spatio inter sese distarent, mundi tempora distinxit, ita ut expletis sex annorum millibus nova rerum facies, novusque ordo surgeret, & fessa jam pridem gens hominum, melioribus deinceps auspiciis capefferet beatam quandam quietem. Cornelius Tacitus Sabbati originem aliunde eruit. Saturno enim cum honorem ab Hebræis haberi existimat: *sen principia religionis, inquit, tradentibus Idæis, quos cum Saturno pullos, & conditores gentis accepimus: sen, quod è septem syderibus, quæis mortales reguntur, altissimo orbe, & præcipua potentia stella Saturni fertur: ac pleraque cælestium vim suam & cursum septimos per numeros conficiant.* Neque hæc vero unus Tacitus dixit. Rabbi Aben Ezra recitat sapientis cujusdam argutias, qui novem Legis capita totidem cælestibus orbibus ex adverso locat; & ne septimo die otium existimetur sine

causa indictum, maligna ait esse Satur-
ni & Martis sydera. quo enim die illa
dominatum tenent, infelicitur cuncta
tentari. Ego istum magistrum, quis-
quis fuit, inter discipulorum cathedras
plorare jubeo. Nimium ingeniosus
fuit, ubi nihil opus erat. At nos mino-
rum gentium homunciones sumus, &
ad obvia confugimus. Sabbatorum re-
cta observatio posita fuit in dictorum
omnium factorumque sanctitate, at-
que in cultu divino, precibusque. Rab-
bi Aben Ezra author est, tunc etiam
oracula fuisse consulta. Sunamitidi
quidem ait maritus, de Elia loquens,
*Quid est, cureum hodie adeas, cum nec
calenda sint, nec sabbatum?* Cæterum,
ne rebus divinis profanæ miscerentur,
cun&i eo die omittere sueta opera ju-
bebantur. qui aliter fecisset, capital ad-
mittebat. Enimvero id docebatur po-
pulus, haud esse in transcurso sacris
operandum. Totam sese mens in con-
templatione ponat necesse est, cum
Deum, mentem purissimam, colit. Hoc
nec Pythagoras, nec Numa ignoravit.
& recte olim in Romanorum sacris à
præcone solennibus verbis clamatum
est, *Hoc age.* At Iudæi, quorum mos est
omnia sanctissima instituta perverte-
re, multa ad Legis odium adjecere,
de

de quibus Moses nihil diffinivit. Itaque sacratissimæ diei celebratio in anxiam superstitionem abiit, & interdum illis exitio fuit. Pergendum nunc ultra est. Sabbati sacrum otium videtur ipsa natura, optima rerum mater, approbavisse, si fidem Plinio habemus, qui in Judæa rivum quendam ait sabbatis omnibus ficcari. Sed ignoscat nobis Plinius. Nunquam hoc credere potui.

— *Sum paulo infirmior, unus
Multorum.* —

Quid tamen Romanum scriptorem deceperit, expediam. Judæi jam olim somniant, reliquas decem tribus Israëlitarum captivas detineri prope fluvium, quem ipsi Sambationem appellant. Hunc per totam septimanam adeo rapidis vorticibus ferri ajunt, nemo ut transire possit: at sabbatis quiescere, & pedibus pervium esse: hancque poenam Israëlitis esse positam, ut, quo tempore undarum impetus constitit, sabbati eos veneratio inhibeat, & movere vetet pedem. Ita ad libertatem via illis ante oculos posita est, sed uti pejus crucientur. vident enim eam, & visa ac relicta, intabescunt. Non potuit magis traducere se Plinius, quam cum tam futile Judæorum commentum arripuit tam avide. Pictori-

P 5

bus

bus poetisque quidlibet audendi potestatem esse, Flaccus dixit. Recte hercle. Sed Judæos addi volo, qui non ex decore, neque pudenter, sed sola animi libidine mentiuntur quæ dissona & ridicula sunt, hanc unam ob causam, ut mentiantur. Neque movet me, quod R. Moses Ben Maimon, quem merito laudibus in cœlo locavimus, fluvium hunc esse Gozan ait. Nos & illum delirasse asserimus, & una Josephum quoque in ordinem redigimus, qui in libro *vii αλωπας*, in cap. *xiii*, quædam contraria quidem supradictis, sed tamen æque portentosa refert. Sane quidem Plinio non semel sic decipi ab aliis contigit. Pleraque enim, quæ in eodem capite memorat de fontibus, fluviisque, & de aquis, ejusdem levitatis sunt. Rerum incredibilium atque inusitatarum narrationem in Julio Obsequente, non in Plinio, summo historiarum scriptore, toleramus. Raro solitum modum egreditur natura. Miracula creduntur facilius, quam fiunt. Sed enimvero tenet plerosque amabilis insania, & favet sibi atque plaudit imprudens temeritas. Aniles ineptias tradimus in vicem accipimusque, non incauti hercle, sed scientes, & inter seria. De sabbato diximus plus quam

quam satis sit. Cætera persequi, quæ ad decalogum pertinent, non est patientiæ nostræ. Postquam leges duarum tabularum latæ fuerunt, in quæ edictum inerat de sabbato, data est ex hinc Mosi fusior earundem legum interpretatio: addiditque Deus cæremonias ritusque: & quibus victimis sacrisque, ac quo modo coli vellet, populo significavit. Cujus rei causa haud in obscuro est. Non sufficebat simplex numinis cultus, qui decalogi sanctione jubebatur. Quippe facile se cuncti ad Ægyptiorum idola convertissent. Itaque planè opus fuit rebus multis externis, quæ sensus quoque eorum in recta religione detinerent. Sanè oppidò difficile est mortalibus, Deum invisibilem solo animo colere. Nisi aliquid sit, quod oculi usurpent, nimium hercle citò incautis obrepit non intellecta impietas. Quanquam profectò etiam tum antea, primo seculo, sacrorum extitisse quasdam sanctiones, cæremoniasque, certum est. Nam & animalium mundorum immundorumque discrimen divinitus didicerat Noachus: & idem ille vesci sanguine vetabatur minaci interdictione. Sed lex, quæ à Mose lata est, magis accuratè hæc cuncta suis finibus terminavit. U-
tque

236 P. C V N E I L I I . II .
tique in capite undecimo Levitici , longa extat numeratio earum animantium , quarum esu tactuve polluerentur Hebræi . Multa illic in censu impurorum posita sunt , non naturæ aut rationis dictamine , sed incertâ numinis voluntate . Itaque causas earum rerum exquirere , anceps est ; nec ideò assequare . Quis nostrum tam arroganti fiducia est , uti se posse ea explicare omnia existimet , quæ posita vel in ipsorum hominum institutis sunt ? Olim Lacedæmonum legibus vetabantur Ephori statim , ut magistratum inierant , barbæ alas pascere . & Solonis sanctio eum , qui seditionem & motus civicos quietus spectavisset , ignominia notabat . Non dubitat Plutarchus , quin utrumque optimo consilio factum ab illis sit ; sed tamen , *mens* , inquit , *authorum ignoratur* . Et nos igitur idem in his contingere putemus , quæ summus legislator Deus iussit . Doceat me quispiam , cur edicto numinis impuræ sint quadrupedes , quarum fissæ ungulæ non sunt ? Nam cuniculos quidem leporesque inter cibos habere apud cunctas hercle nationes fas & jura sinunt . at solis Hebræis haud licitum est . Quoniam verò etiam de suis in eodem Levitici capite extat

tat legis edictum, exspatiandum paulisper nobis est, querendumque, cur hoc animal magis anxie vitaverint semper Iudæi, quàm cætera omnia, quorum odium pariter fugamque lex indixit. Memoratu digna sunt, quæ Plutarchus adfert. Suem enim Iudæis haud sanè inter res execrabiles haberi, sed summo in honore apud eos esse autumat, quippe quam venerantur ut arationis magistram. Id eos primum in Ægypto didicisse ait. quippe illic agros nunquam aratro verti, sed, simulac Nilus post solitam exundationem in alveum se recepit, è vestigia suæ ab incolis propelli in agros, ut uberem glebam rostro fodiant, & semina occulant terra quare vomerem quoque Græcis *ὄν* dici, originatione optima. Et quid mirum, inquit, tam foedum animal à superstitiosa gente coli, cum Ægyptii quoque felem, gryphem, crocodilum adorent? Denique, si abominantur, scire causam se negat, cur invisissimam bestiarum interficere nemo audeat. Nam magos quidem, quibus à Zoroastre origo est, nihil pulchrius sibi, nihil gloriosius ducere, quam si multos occiderint mures aquaticos, quos religione quadem ridicule cuncti odere. Hæc confutare non magnus est labor.

labos. Quæcunque animantia Ægyptii
 eoluere, ea tangere manibus nulla re-
 ligio illos vetuit. Porrum & cape mor-
 su frangere, nefas ingens erat. Et Flac-
 cus joco se, tanquam de impia cæde,
 dixit;

— *Si porrum & cape trucidas.*

Alius quispiam etiam indignatur &
 clamat,

*O sanctæ gentes, quibus hæc nascuntur
 in hortis*

Numina!

Et tamen hos ipsos deos manibus suis
 è terra eximebant, recondabantque in
 cellis armariisque ad alios usus viæ
 necessarios. At Judæi porcorum vel so-
 lo tactu polluebantur. Quod neutiquam
 ita esset, si superstitionis causa fuis-
 set ex cultu & veneratione. Hinc porro,
 cum attingere haud dignarentur, etiam
 occidere nolebant. Itaque de nihilo est,
 quicquid ait Plutarchus. Neque pluris
 æstimari debet, quod Petronius venu-
 stissimo epigrammate luset,

*Indaus, licet & porcinum numen ado-
 ret,*

*Es cali summas advocet auricu-
 las, &c.*

Sunt hæc ex communi Romanorum
 errore, in quorum animis hæc opinio
 insederat. Simul & nos sententiam
 mu-

mutamus, qui Petronii verba sic emendanda censuimus quondam,

—— *Et porcinum nomen abhorret.*

Male divinavimus. Quod si tamen ita dixisset, tum vero demum recte dixisset. nunc, quia aliter dixit, hariolatus est. Sed libet nobis, potius erravisse Petronium, quam nos feliciter coniecisse. Enimvero optima ratione tunc permoti, eam comminiscebamur emendationem, quam nunc spernimus. Ita enim res habet. Judæi ipsum nomen hujus animantis inter res scævas & mali ominis numerant. Quoties enim loquuntur de illo, non nominant illud, sed recepto quodam more, uti malam scævam avertant, patrio sermone לחם חמץ ajunt. Romani id feliciter exprimere nequeunt. Nam si dixeris, *Res alia*, verbum quidem verbo reddes; sed sensum dicti non assequeris. At Græce esset, πρωγμα ἀλλόγου, sane perquam significanter. Cæterum, ob eandem causam etiam in festo paschatis solícite cavent, ne vocem לחם panis, inter loquendum usurpent. Ita enim existimant, piaculum immane eum admisisse, qui per eos dies in causa fuerit, uti alter quisquam de fermento vel leviter cogitet. Sed quid cessamus causam adferre, cur præ
cæteris

cæteris animantibus hoc unum fu-
 giant Judæi? Fuit olim populus Israë-
 liticus mire obnoxius iis morbis, qui
 Syros ut plurimum atque Ægyptios
 infestabant. Vitiligines enim, psora-
 que, & tetra ulcera jam olim illis gen-
 tibus, velut proprias pestes, adscripse-
 re summi medicorum. Hos autem, &
 similes pene morbos uno nomine
 complexus Moses est, & lepram voca-
 vit. Porro in suis scabies & immun-
 dities, non vitium, sed natura est.
 Quare ne ad corporum pravam affe-
 ctionem contagio quoque accederet,
 aliqua ex esu contactuque, paulo super-
 stitiosius averfati suem sunt, quam aut
 lex numinis fortasse jusserat, aut posi-
 tam in gentium aliarum institutis erat.
 Quamquam, qui potuit nimis cauta
 eorum hominum videri formido, si-
 quidem nullum vitium æque, ut le-
 pram, execrata lex sit? Referuntur in
 Levitico severa Dei edicta de lepra non
 hominum modo, sed vestium quoque
 & domorum. Cujusmodi autem id
 vitium in rebus fuerit inanimatis, Sy-
 ri fortasse & Ægyptii tunc intellexe-
 runt. nos hercle ignoramus. Et Plu-
 tarchus quidem, postquam multa su-
 per Judæorum superstitione conjec-
 vit, diversissima pleraque, & quædam
 contra-

contraria , in hoc uno hallucinatus non est , quod postremo de lepra diximus ex illius sententia. Cætera , quæ de Baccho , qui fuerit idem cum Adonide , tum quæ de interfectore ejus apro addidit , non sunt nauci. Quemadmodum & illud spernimus , quod Hebræorum sacris mysteriisque coli ipsum illum Bacchum , remulentissimum numen , existimet. Nam & per festos quosdam dies , inquit , sub tabernaculis desident , eaque palmitibus atque ederis inumbrant : & est tempus , cum ramos ac thyrsos gestant. Accedit tubarum clangor , inquit : & sabbati celebritas , quæ post septimum quemque diem redit , appellationem à Liberi sacris habet. Sibi enim vox in orgiis passim auditur. Tum & sabbatis bibunt largiter. & Pontifex maximus festis diebus cum mitra cothurnisque , & hinnuli pelle , ac veste ad talos demissa incedit. pendentque in ora tunicae tintinnabula. in sacrificiis quoque æra pulsantur , & mellis usus in illis nullus est. cumque multa poenarum genera apud illos sint , hæc maxime probrosa censetur , cum interdicatur damnatis vino. Hæc non unius Plutarchi , sed aliorum quoque fuit sententia , quam improbavit tamen Cornelius

Q

nelius

nelius Tacitus. Nos eam summatim retulimus, non quo confutarem operose singula, sed uti palam esset, quàm ingeniose pagani Judaicam traduxerint religionem. Alia enim ex illis omnino falsa sunt. quædam vera, sed in deterrimam partem accepta ab homine sanè eruditissimo, sed qui causas ignoravit primi cujusque instituti. Cur enim aut tabernaculorum festum iusserit celebrari Deus, aut mæl & ceram arcuerit à sacris suis, aut *καίδωρας* & *ποίανος*¹, esse in Pontificis fimbriis voluerit, iusta ratio fuit, quam Græcus scriptor quæsit fortasse, sed assecutus non est. Nam quod sabbatis potant Judæi, atque belluantur, vitium ipsorum est, qui labente seculo rem sanctissimam infamavere. atque id crebro in sacris voluminibus illi genti exprobrant divini vates. Non potuit Judæos magis invisos cunctis facere Plutarchus, quàm cum edita in vulgus hæc opinio est, esse eos Bacchi cultores. Apud Titum Livium, cum senatus decrevisset quæstionem de Bacchi sacris, Marcus Cato, vir gravissimus, cui ea res extra ordinem mandata erat, ad popu-

¹ Id est, tintinnabula, & corymbos aureos, qui Punicis malis similes erant.

populum in hæc verba loquitur: Nunquam tantum malum in republica fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quidquid his annis libidine, quidquid fraude, quidquid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse.

Flavius Iosephus in apolog. adversus Apionem, de Græcis historicis, qui res aliarum gentium scripserunt:

Αἱ τὸν αὐτοῖς ἔ· μὲν μὴ γινώσκοντες, τὸ λίαν ἀνεπίμικτον ἔ· ἡ γρηγορὴν ψαδῆ, τὸ βέλεαδ δόκων ἔ· πολὺν τ' ἄλλων ἰστορεῖν.

Q 2

P R Q.

PROLEGOMENA

in LIB. III.

Amplissimo viro

FRANCONI DUYCKIO

Consuli Leidenſi primario

P. CUNÆUS S. D.

MEmini ego, vir ampliſſime, qua tempeſtate animum meum ad graviora quædam diſciplinæ ſtudia adiicerem, in primis illud mihi propoſitum fuiſſe, uti in evolvendis omnis ævi ſcriptoribus nihil æque ſectarer, quam documenta quædam illuſtria earum rerum, quæ ad civilem doctrinam pertinerent. Exiſtimabam enim proſecto, id quod res eſt, pulcherrimis eos curis, cogitationibuſque fatigari, qui rerum publicarum incrementa converſionesque, & imperiorum præcipites caſus, ex hitoriarum monumentis eruerent, ut inde ſibi quiſque, ſuæque civitati quod imitandum eſſet, caperet, inde ſædum inceptu, ſædum exitu, quod vitaret. Quare jam pridem antea in Suetonii Tranquilli, atque in Caii Corneliſ Taciti quibusdam

busdam libris lustrandis ita operam posuimus, ut in rerum Romanarum peruestigatione pleraque etiam attingeremus, quae in universum omnibus civitatibus atque rebus publicis convenirent. Quae ubi editioni quondam matura erunt, ad te iudicem, atque ad eos, qui tui similes sunt, hoc est, ad homines eruditos, prudentesque, & rerum gnaros, pertinebunt. At in his de republica Hebraea, quos nunc edimus, libris, haud idem fecimus. Duntaxat enim de sacro populo diximus. cetera gentes quam recte constitutas respublicas aut secus habuerint, quibusve legibus eas aut institutis rexerint, haud traditum hic à nobis est, propterea, quod divina Moysis politica exemplo caret, atque omnino incomparabilis est. Sane quidem ceterorum legislatorum, quos tantopere admirata omnis vetustas est; sanctiones multa Mosaicis similes fuere. permagna enim civibus virtutis, fortitudinisque exercenda imposita necessitas ab illis fuit. sed, quae de sacris, deque cultu divino constituta ab illis sunt, haud ita penitus animos mortalium religione obstrinxerunt. Moses enim utique Deum unum atque aeternum, rerum potentem, cogitationum humanarum, consiliorumque omnium arbitrum, atque iudicem, nullius satum editum, immutabilem, atque oculis inaccessum tradidit, cu-

ius formam nulla ars neque opificis exprimere manus possit. Ita, cum vitam hominum, divino numine inuisi docuisset, plane omnibus, id quod res est, persuasit, nullius bonum malumve facinus pronihilo haberi. omninoque effectum est, ut iam non famam, aut aliorum conscientiam, sed se quisque testem formidaret. At de ceteris vero, qui vivendi praecepta atque leges olim gentibus dictavere, ita sentit Flavius, haud nescivisse quidem eos purum illud unicumque, & verum numen, sed tamen apud populum superstitione & praëjudicatis opinionibus corruptum, omnino eos hanc rem dissimulasse, ὅτι τὸ αἰγιόχοιο θεῶν δόγματ' ἔξεινυχτοῖν σὺν ἱπὸ λμηταῖς. propterea quod veritatem dogmatis proferre non audebant. Ipse Plato apud eundem Flavium fatetur, esse isthæc arcana quadam, quæ in vulgus edere periculosum sit. Quod profecto longe secus est. Nulla enim res Moisaicam rempubl. æque continuit, quam religionum illa doctrina, qua nullis fabulis, aut ineptiarum pigmentis incrustata, multo altius in Hebraorum pectora, quam quisquam Græculus ratus esset, descendit. Propositum nobis fuerat, legum Moisaicarum vim, sententiamque, atque etiam causas ex abdito eruere, atque omnia ea, quæ hujus generis essent, cum institutis & sanctio-

functionibus aliarum nationum conferre. sed conantes nos talia atque meditantes magnitudo operis tardavit, ut hoc, quod diximus, perducere ad exitum nondum potuerimus. Non tamen semper suspensam expectationem eorum tenebimus, qui saepe id à nobis serio efflagitarunt. Etenim profecto, quoniam per otium subinde, & succisivo tempore commentarios adornamus in universa opera FLAVII JOSEPHI, qui scriptor luculenter in libro IV Antiquitatum, & rursus in secunda Apologia adversus Apionem, totam eam rem pertractavit, neutiquam nobis illic deesse hujusmodi dissertationum poterit occasio. Nos, summe D V Y C K I, quemadmodum illud argumentum, ubi ex cultum à nobis erit, fore multis non inutile speramus, ita plane confidimus, hac, quae nunc edimus, ejusmodi esse, ut prateriri à nobis non potuisse videantur. Pleraque enim ne attigerunt quidem ii, quibus hoc aeo de republica veterum Hebraeorum aliquid scribere cura fuit. Interdum vero etiam commentationis materiem nobis dedit error aliorum & hallucinatio. omninoque necesse nobis fuit confutare quosdam, quos pridem eruditio sua, & consentiens hominum existimatio in excelsis collocavit. Quod tamen ipsum semper inviti facimus, pene ut nosmetipsos nostri pudeat.

Proditum à Caio Casare est, eos, quibus inter officia antelucana obvius fuisset Marcus Cato, cum caput ebrui retexissent, erubuisse, planeque esse ita existimatum, non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehensos. Idem nobis hic evenire confitemur. non enim honori eorum quidquam detraximus, sed ipsi nostra modestia vim fecimus, atque ita illos reprobamus, ut laudemus. Utinam vero adversus nos eadem equitate utantur, qui fortassis animadversiones nostras olim respiciunt bene profecto cum nobis atque praeclare actum esse existimabimus. Non sumus tam superba impotentisque arrogantia, ut in tanta communis naturae imbecillitate solos nos superesse existinemus, quibus interdum opus venia non sit. Hallucinamur omnes, alii gravia, alii leviora. nec est quisquam, qui tam bene animū suum disciplinis obfirmavit, ut nihil fugere eum possit amplius, aut fallere. Adde quod interdum vitii loco est, nusquam peccavisse. quod de Apollonio Rhodio Dionysius Longinus pronuntiavit, cum significare vellet artem & diligentiam in eo summam fuisse, at ingenii vim negatam illi esse. Spernit anxiam curam animus, simul ac illum implevit rei majestas. Miserum est ferme & jejunum, quicquid ab illis speratur, qui sese intra limites quosdam & praescripta spatia

spatia claudunt: qui sensa sua torquent.
Et de singulis rebus in consilium eunt: quo-
rum hic exitus est, ut, quum toto anno, per
omnes dies, magno molimine unum li-
brum extuderint, vitavisse potius repre-
bensionem, quam meruisse laudem videan-
tur. Quare idem ille acerrimi vir iudicio
Longinus maximos homines ab omni aro,
cum luculentissima quaque dicerent scri-
berentque, errores interdum in minimis us-
que adeo non effugisse ait, uti in quosdam
etiam sponte delati sint. Nimis angusta res
est, non errare. quod cui contigit, is solicite
quidem cuncta ad normam exegit, sed ta-
men extra culpam duntaxat est. At vero,
qui per generosos lapsus omnia soluto im-
petu pervadit, hic Et hominem esse se, ca-
dendo docet, Et, quia nihil mediocre con-
cupiscit, proximus tenenti summa est. Est
aliqua laus, magnis excidisse ausibus. Sed
nos nunc profecto nihil tam grande agita-
mus. Fuit tamen ex hac descriptione nobis
perquam suavis voluptas. Reolebamur
enim ea studia, quibus in adolescentia
quondam mire dediti fuimus. Fervabat
identidem cogitare, quantopere animum
nostrum delectavisset Hebraismus, cum
Biblica volumina, Rabbinorum commen-
tarios, atque alia multa, qua erudite à
Judais scripta sunt, evolveremus. Cujus
sane opera nunquam nos pernituit. Et si

Qs

onim

enim postea aliis curis in publico munere distringebamur, tamen quantum temporis tribuunt alii amicorum salutationibus, quantum aleæ, quantum cæteris otii oblectamentis, tantum egomet mihi ad eas artes celebrandas sumpsi, quarum fructus in omnem vitam videbatur utilissimus. Enimvero, cum sacri codicis lectio non Theologis modo, sed omnibus bonis viris, & præsertim eruditis, esse debebat jucundissima: quid aliud magis serio agendum nobis est, qui in hoc honesto otio vivimus, nisi ut quam optime nobis cognitus intellectusque sit is sermo, quo olim usus ipse Deus fuit, cum priscos Ecclesiæ rectores suo dignatus alloquio est? Dicendum aperte est. Valde supine atq; oscitanter vivimus. Hispanorum, Gallorumque, & Italum verba atque voces discimus: & postquam classes nostræ alium orbem petivere, etiam cum Indis loquimur barbare. Tam ingeniosi cum simus, unam illam non intelligimus linguam, quam profecto unam didicisse, opera erat pretium. Quod si qui sint, qui animum suum ad pulcherimum hoc applicant studium, admodum id fit plerumque persanctorie. Major enim pars ad fores Hebraismi accedit. quod facillimum est, interiora autem sacraria, Syriacum atque Rabbiniſmum, ne voto quidem penetrant. Atqui in Hebraismo, quot

Et quanti sint thesauri, non est eorum judicare, qui sola verba contextus Biblici scire contenti, satis sese doctos putant, uti etiam alios docere velint. Errant illi, meo quidem animo. Pergendum ultra est, disspiciendumque quid Judai, vernaculi Bibliorum interpretes, jam olim aut recte, aut secus dixerint. Hoc qui facit, ei jus fasque est de iis rebus libere dissertare, quarum notitia non aliunde erui, nisi ex sacro codice potest. Neque enim profecto putandum est, ad isthac transcendere illicitum esse iis, quos suus ordo locusque in aliis quoque muniis detinet. Ignorare mihi divinam animorum suorum præstantiam videntur, qui ad unius res misellam scientiam velut adstricti alligatique, ultra hanc aliquid tentare, haud esse hominis putant. Omnia erecta menti per via sunt. semper sese versat illa, concutitque, Et quietis impatiens est. quidquid pulchrum, Et grande, ac scitu dignum videt. id opus esse suum scit : Et, qua sibi imperat, pleraque obtinet. Atque hoc quidem etsi ita est, versantur tamen nihilo minus adhuc ante oculos nostros irritati animi eorum, quibus nondum satis sic expiavisse atrocissimi facinoris invidiam videbimur. Rom enim indignam, atque intolerandam clamabunt, invadi à nobis Theologiae fines, quis esse sibi solis ita relictos antumant, ut
domina-

dominatum ibi quendam, & plenam jurisdictionem teneant. Sed ii homines, quantum sunt oppido pauci, sed iniquissimi, non aliud responsum à nobis ferent, quam quod ex ipso sacro codice maxime nobis in promptu nunc est, incedere publice per hominum ora rerum dominam, divinam sapientiam, atque in triviis, & in compitiis etiam ad stare, omnino uti ad se invitet non flamines hercle duntaxat, sacerdotesque, & sacrorum antistites, sed plebem quoque, & pullatam turbam. Neminem illa aversatur, neminem à limine sua arceat, qui bonam spem non ejuravit. Quare exurgat quisque, & animosumat, ac se quoque dignum fingat Deo. Non tam præclare hodie rem gerunt quidam sacra sapientia consulti, ut ex eorum ore atque verbis penitus pendere debeat is, qui rectæ conscientia fiducia, atque morum & vitæ sanctitate integrum incorruptumque civem se præstare summo numini cupiat. Nos, cum certamina eorum, contentionesque plus quam theologicas cernimus, piis votis precibusque causam publicam juvamus, &, quod unum nobis jucundissimum est, procul ab insaniente multitudine nobiscum soli sumus, atque inter civilis doctrina & jurisprudentia curas, etiam per otium subinde theologiam quandam tractamus, non illam parti alicui aut magistro

gistro obnoxiam, sed hanc liberam, & sobriam, frugalemque, quæ literulis nostris Græcis, Hebraïsq; & Latinis subnixæ æstuantiam aliorum, & litigandi intemperiem contemnit. Reperies quidem in hoc tertio libro, Ampliſſime Dvucki, quaestiones quasdam de Melchisedeco, & Cabala, de fide veterum Hebraorum, tum alias id genus plures, quas paulò secus, quàm vulgò fieri solet, expedivimus: sed eas cum perleges, memineris, obsecro, esse nos paratos, simulac monuerit quis meliora, sententiam mutare. Pertinaciam enim pro opinione induere, hæc est nostrum. Ipsi nos, si quando errores quosdam nostros odorati fuerimus, sponte hanc gratiam à nobis inibimus, & primi eos indicabimus, ne quis forte studio nostri aut amore deceptus, vitia nostræ cæcis oculis prætereat. Sed hujuscemodi lectores, opinor, admodum paucos nanciscemur. Plures enim ea, quæ neutiquam reprehensione digna sunt, insectabuntur. aut, si nihil incusent, frigide tamen de illis judicabunt hercle. Quorum quidem hominum fastidiosam querimoniam expugnare nos non laborabimus. Magna enim esse eloquentia debet, quæ invitis placeat. Cæterum longe maxima pars eorum erit, qui hæc ne inspicient quidem, propterea quod insita quadam animi vesania grande dedecus existi-

existimabunt, aliquid in Hebraismo à nobis didicisse. Non sum falsus vates. Omnia hac ita, uti dixi, evenient. Sed profecto quicquid hujus erit, nihil morabor. Neque ideo à recto bonoque recedam. Ex judiciis quorumlibet lætitiæ dolorisve causas capere, id vero est, ambitioni sacramentum dixisse. quod nunquam nos fecimus. Apud Flaccum, argutissima mulierum, Arbuscula, cum explosa à multitudine in theatro esset, satis esse dixit, equites sibi plaudere. Idem ego aio, amplissime D V Y C K I. Paucis lectoribus, sed eruditis, gaudeo. Inter eos autem tu es, cujus iudicium acerrimis studiis, atque multa doctrina excultum, jure semper scio me fecisse maximi. Sed nimis operose prefatus sumus. Quare illud, quod propositum nobis est, ordiamur.

P B T R I

PETRI CUNÆI
De Republica
HEBRÆORUM,
LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

*Initia Ecclesiæ, & incrementa, Satana
• stratagemata. Locus in 1. cap. Genes.
explicatus de serpente. Quid sit caput
libri. Error Hieronymi. Liber Enoch
commentitius.*

OMnis de gente Judæorum
commentatio posita dua-
bus in rebus est. nam & de
Republica eorum agendum
est, quæ præ cæteris exi-
mium quiddam habuit & insuper inve-
stigari illud debet, qualis eorum fuerit
Ecclesiæ. Etsi enim ambæ istæ esse sic
conjunctæ videntur, uti pariter ince-
dant, & divelli haud possint: est tamen
earum magna diversitas, & inspicien-
da utriusque indoles seorsim est. Quare
nos, qui priorem partem duobus libris
ita pertractavimus, ut sæpe alteram
hanc,

hanc , quod omnino sic necesse fuit, attingeremus ; nunc , quod bene atque feliciter vertat, singulatim ea percurramus , quæ ad Ecclesiam pertinent. Sed hîc paulò magis ex alto arcessenda nobis sermonis initia erunt. Etenim, cum antea reipublicæ sacræ institutio relata à nobis ad Moſen authorem ſit, nunc vetuſtiora etiam ſecula luſtrare, atque hinc ad Moſaicum ævum , & ad ea , quæ inſecuta ſunt , tempora deſcendere decrevimus. Ac origines quidem ipſæ , proximaque originibus, quoniam ſimpliciſſimè in ſacris libris traduntur, non præbebunt nobis materiem notabilium obſervationum. At mox, ubi ex illis evaſerimus, res perſequemur luculentiores Divus Petrus, qui rectè olim à quibuſdam ſignifer fuit appellatus Novi Teſtamenti, Eccleſiam ait eſſe regium ſacerdotium quoddam , & genus hominum electum. Ipſe Deus Moſi dixit, gentium ſequidem omnium , terrarumque eſſe dominum : ſed addit, paucos duntaxat quosdam eſſe, quos ex hominum communitate ſegregatos , velut theſaurum & peculium ſepoſuit ſibi: iſſique regnum tribuit , ſed ſacerdotale. Hoc regnum ſanctum & inviolabile atque æternum eſt. Maximis quibuſque

que imperiis crescendi modum natura posuit. licet enim nulla vis extrinsecus laceſſat, tamen factorum lege omnia magna in se ruunt, & cedit oneri sue fortuna. Unum hoc regnum, de quo in sacris voluminibus sermo est, tempore ipso in majus solidiusque procedit, & à senio suo capit vires. Ecclesie prima incunabula mundus vidit recens natus, cum in quatuor capitibus flaret humanum genus. Confestim enim impurus genius, cui ex malis nostris jucunda voluptas est, Cainum à recta pietatis semita transvorsum egit in omne nefas. Itaque tunc Ecclesia orta est, cum improbos primum à piis seſungere, & suos sibi habere cepit Deus. Gregem oppidò exiguum, hoc est, quatuor oves in tantâ mundi vastitate agebat magnus ille pastor. unam ex his lupus hic abstulit. Ea fuit prima istius victoria de humana gente, quàm gravi peccato lapsam antea crexerat jam Deus, ut ad salutem perduceret. Haud ita multo post evenit, ut sacra Deo facerent duo fratres. Quod dum fit, haud obscuris indiciis significavit Deus, esse sibi Caini munera ingrata. Cuius rei causa in promptu est. quippe in Caino indoles inerat pravi ingenii. puras autem Deus, non plenas aspicit

R

manus:

manus : & mens integra ac recta pul-
 cherrimus numinis cultus est. Cete-
 rum Flavius Iosephus, autor omni
 laude dignus, & cui post factorum vo-
 luminum scriptores prima esse debet
 fides, haud satis consideratè hac de re
 verba facere mihi videtur. ait enim dis-
 plicuisse Deo laboriosam operam, quam
 in colenda terra sumpserat vir ille. In
 quo profectò fugit eum ratio. agrum
 enim primus hominum sator Adamus
 verterat, jussu ipsius Dei : & patrem se-
 cutus filius erat optimo exemplo. Sed
 procul dubio Rabbinos secutus est, uti
 solet interdum. Enimverò Iosephus,
 etsi gravitate supra cunctos Judæos emi-
 net, tamen haud ubique à deliramen-
 tis abhorret popularium suorum. Id ap-
 paret vel ex frigido illo mysterio, quod
 latitare credidit in voce אחד quæ est
 Genes. cap. 1. Nam ratio, quam in alio
 scripto feciditurum ait, cur Moses *unus*
dicam, non *primum*, dixerit, Rabbinnica
 fuit. Extat liber Judaicus, quem ככלל
 ופי' appellant. In eo sententia hæc Rabbi
 Mosè Ben Ezræ refertur, אמר אחד לפי
 שהאחד הוא סימן להתחלה אשר אין
 תהלה קודמת לה *Dixit, Unus, quia*
unus est nota principii, ante quod princi-
pium est nullum. Aut hoc profectò, aut
 simile quiddam Iosephus prodidisset in
 libro

libro *ἀπολογία*, qui non est nunc in manibus hominum. Periisse quidem eum, etiam illius interest, qui scripsit. Quid enim aliud, nisi autorem suum traduxissent tam putidæ argutiæ? Sed redeat ad Adamum, unde digressa est, oratio. Is, inter hæc initia, filium vidit suum indignâ peremptum eadē à quo minimè decuit: &, dum unius lueret mortem, magis tamen alterius tristatus scelere est. Hic ego existimo, prope fuisse, uti Satanæ dolis rursus apertum latus daret, rueretque. Sed firmavit eum vis major. Plus enim fuit, quod sperabat, quàm quod videbat. Vetus opinio est, eaque omnium eruditorum firmata consensu, Messiam humani generis servatorem promitti primis parentibus nostris, cum circumscriptorem colubrum in hunc modum alloquitur Deus, in capite tertio Geneseos, *Inimicitias feram inter te, interque mulierem: inter semen tuum, & illius. quippe semen ejus conteret tibi caput, & tu conteres ejus calcaneum.* Utrique hoc verissimum est. Concepit animo Adamus spem cœlestis atque æternæ vitæ. Quoniam tamen rationem rerum cunctarum esse dominam cupimus, sæpe mirati sumus, hoc ab illis, quorum scripta quidem vidimus, magis

affirmari pro certo, quàm ostendi. Quare visum nobis est ejusmodi testimoniū quærere, quod esset inexpugnabile. Enimverò ad veritatis plenam fidē haud satis est concors judicium, & opinio multorū. Nulla mysteria ex verbis contextus Biblici eruenda sunt, nisi quæ alibi spiritus Messia, optimus sui interpres, digito monstrat. Clausus enim, obsignatusque est sacra Scripturæ liber, cujus signacula solvit leo ille ex tribu Judæ. Ac nobis quidem de tota re seriò cogitantibus occurrebat illustris locus, qui est in Apocalypsi Divi Joannis. is est istiusmodi. *γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, ἐκράζεν ἀδίνουσα ἑ βασινεύουσαν κικεῖν. καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄρρενα, ὃς μέλει ποιμαίνειν πάντας τοὺς ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. mulier pragnans clamabat parturiens, & cruciabatur uti pareret. peperit autem filium masculinum, qui reget omnes gentes virga ferrea. Ecce Ecclesia, & Messias. His dein draco insidiatur, de quo subjicit Apostolus: Ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ῥαχαιῶτης, ὁ καλέμενος ἀβύσσος καὶ ὁ σατανας, ὁ πλανῶν τὸ οἰκουμενικὸν ὅλῳ, ἐβλήθη εἰς τὸ γῆιν. Et projectus est draco ille magnus, serpens ille antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas, qui seducit totum terrarum orbem:*

berem : projectus , inquam , est in terram.
 Vetus serpens ille, idem est, cujus verticem soboles mulieris frangit, Quidquid alii dixerint , nullum præterea idoneum autorem , me iudice , ista habebit interpretatio. Satis tamen est unus ille qui enim hunc sequitur, magno se atque nobili nomine tuetur. Possem etiam quædam argumentorum collectione & per ambages huc trahere verba Divi Pauli, quæ sunt in prima epistola ad Timoth. capite 2. *ἡ γυνὴ ἀπαλῆθεϊσα ἐν παραβάσει γίνεσθαι περὶ ἧς ἀγ. τ. το. κροτῆρας , ἐὰν ἐπιμείνωσιν ἐν πίστι & ἀγάπῃ. mulier , cum seduceretur , causa pravaricationis fuit. servabitur tamen liberorum partu , si in fide & charitate permanserint.* nam etsi aliud ibi agit, respiceretamen videtur ad pollicitationem Evæ factam Hæc illa sunt, quibus stabili communis illa , & pridem ab omnibus recepta sententia debet. Cætera, quæ afferuntur , speciem veri habent : at , si propius intueâre , nauci non sunt. Nobis haud ferendum est , uti res , quæ per se certissima est , præsidio nitatur frigidæ probationis. Pulchrè ait Mos Deus, *Exne calceos de pedibus tuis. locus enim , in quo stas , terra sancta est.* Hoc cogitent illi , qui contextum Biblicum

R 3 per-

perveniant. nulla in mente sunt, & peccata
 gerant ab opinione præjudicata, va-
 cuum. qui verum optimè excusserit, rex
 esto. Certè Hieronymi incogitantiam
 excusare non possumus, qui, cum vera ar-
 gumenta præteriret, usus est falsis. In
 epistola ad Hebræos, in capite decimo,
 exponitur Davidis vaticinium de Messia,
 ἰδοὺ ἡ κωνὶ ἐν κεφαλῇ βιβλίου γέγραπ-
 ται Δεὶ μὲν. *Ecce venio. in capite libri*
scriptum est de me. Id vaticinium David
 recitat ex libro secundo Legis Mosai-
 cæ. Quod sanè notum omnibus est. At
 divinus Hieronymus magna fiducia
 assoritur, verba illa vatis esse ad Genesios
 principium referenda. *Caput libri, est*
Genesios principium, inquit. Non ego
 nunc quæro, utrum vocem liminarem
 וְיִשְׂרָאֵל, an vero pollicitationem, quæ
 de prole mulieris est, in animo habue-
 ris ille. est enim ubi utrumque specta-
 vit. Illud satis est, esse eum falso testi-
 monio usum ad probandum quod
 volebat. Nobis constat, Hieronymum
 omnium, qui olim interpretati sacras
 literas sunt, fuisse eruditissimum. ad-
 eo 'penitus perdidicerat Hebraïsmum.
 Itaque quoniam fieri haud potuit, uti
 tantus vir temere & sine gravi causa
 sic erraverit, age, dicamus qua ex re sit
 nata

nata isthæc hallucinatio. Rationem quidem sententiæ suæ ipse prodit non semel, *Quia omnis scriptura unus est liber.* Equidem haud dubito, quin vir maximus scitum vetus Judæorum secutus sit, quibus placet, universa Biblia fuisse olim **קראקוד**, id est, *unum versum*, ita ut nullis sectionibus nullis capitulis, neque notis distincta fuerint volumina sacra. Memini ego amicum quendam nostrum exemplar cariosum vidisse, quod Judæorum manu in hunc modum esset olim exaratum. Etiam illud non animadverterat Hieronymus, quid sit hoc, quod Apostolus **κεφαλίδια βιβλίας** appellat. Nihil enim aliud **κεφαλίδια** sunt, nisi ea, quæ Judæi, & præsertim Talmudici, vocant **קראקוד**, hoc est, *membra & partes librorum*. Quare Apostolus, Judæus ipse, & ad populares suos Iudæos cum scriberet, percommode usus tali voce est. Nam quod dicebam modo haud divisum distinctumque fuisse Biblicum contextum, sane vero id ad descriptionis modum & continuatū tenorem pertinet. At nulla tamen hinc confusio fuit. Nomina enim, titulosque, & sectionem cujusque partis diligenter didicerant homines usq; ad derisum superstitiosi, in quorum manibus, ceu pingua

R 4

succina,

fuccina, attritos vidisses libros sacros. Satis jam manifestum est, quare deceptus Hieronymus sit. Nunc illud addimus, vaticinium illud, quod de Messia proditur in principio Geneseos, haud potuisse à primis parentibus nostris intelligi, nisi ex interpretatione Dei, qui arcanos hos abditosque sensus quadam animi miseratione illis retexit. Nam si id modo sequimur, quod verba sonant, tota res optime in serpentem quadrat. Qui aliter existimarunt, nã nos in illis magnopere hic iudicium desideramus. Enimvero, quid reperias omnium veterum, etiam gentilium, scriptis tam vulgatum, quam hominum naturale in serpentes odium? Hanc poenam isti animali posuit Deus, cum antea esset mortalium generi amicissimum. Apud Arteinidorum, in libro secundo, serpens inimicitiarum symbolum est. & in Theocriti *Ἀδωνιαζέου* ait muliercula.

Ἰ' π' π' κ' ἡ τ' ψυχρὸν ὄφι' π' μαλίστα δ' ἐδδινε.

Ecce, anguem rem cunctis maxime formidabilem esse ait. Falisci olim Tarquinienensesque, teste Livio, M. Fabium Ambustum prima acie fuderunt, cum sacerdotes eorum, anguibus prælatis, inaccessu furiali militem Romanum insucta

sueta turbarent specie. Quod autem pedibus amissis reptile factum sit id animal, sane neutiquam Satanæ congruit. Aristoteles, quia veram causam ignorabat, rationem ejus rei mire ingeniosam ex ipsa attulit natura. Nos meliorem usi magistro, esse istud scimus ab irato numine. Neque vero res inaudita est, brütum animans excepisse voces & reddidisse. nam & de Bileami asina palam est; & alibi balænam affatur ipse Deus. Poenam quoque haud immerito tulit coluber. quippe ministerium impuro genio commodaverat ad immane flagitium. De contritione capitis quod subditur, aptissimum est. Etenim hac parte qualiscunque læsio anguibus lethalis est. itaque quoties periculum imminet, admiranda industria in spiram se colligunt, & caput reliquo operiunt corpore. cujus rei luculentus est testis Hieronymus. Sed, non est his diutius immorandum. Libet Ecclesiæ nascentis initia persequi, in quibus mira divinæ sapientiæ vis illuxit. neque per tempora, sed per species, singula, ut quidque observatu est dignissimum, notabimus. Non enim historia nobis contexitur. Sæpe integrum seculum transiliemus. De Caini posteris pauca memorantur. non enim

de gente Dei electa erant. At Sethi filios, nepotesque, & totam ab origine gentem solcite tradit scriptura. ex hac enim stirpe patriarchæ & Messias fũere. Sethus natus est centenis plus minus annis post Abeli eadem, cum Caini progenies prophana late suas sedes posuisset, & regnum teneret impietas. At Sethus Dei metuens erat. Itaque statim, ut de illo loqui cœpit scriptor Geneseos, subjicit illud, *tunc ceptum est invocari nomen divinum.* Non intellexit hoc Rabbi Schelemo Iarchi, qui tunc ait cœpisse עבודה זרה idololatricam; & addit, חקגה בשמו של חקגה *ad eam rem abusos esse nomine veri Dei.* Quæ inepta sunt. idolorum enim cultum illa mundi infantia ignorabat. & tamen excepta est à plerisque hæc interpretatio cum plausu. In Sethi nepotibus aliquandiu sopita fuisse virtus videtur. aut, si aliqua in illis viguit, paulum distat sēpultæ inertię. celatur enim. At Enochum, qui sextus ab illo fuit, insignis nobilitat pietas. Eum virum Deus mori vetuit. viventem enim ad beatas sedes traduxit corpore integro. Judæi satis inepte ajunt, שבעה בני שדם שקפלו את חעולם כולו ואלו הן אדם הראשון ומתושלח ושם יעקב ועמרם ואחיה השלונג ואליתר ועדין.

:ס"ק נון וי"ז *septem esse viros, quò
 omne mundi ævum volunt. esse autem
 hos, Adamum primum, Methusalem, Se-
 rum, Iacobum, Amramum, Abaiam
 Silonitem, & prostrerà Eliam, qui adhuc
 superest. Utique stultissimum id. est. Pari
 enim ratione dixerit quispiam, non sep-
 tem, sed duos tantum esse, Adamum, &
 Enochum, qui post Adamum xvi an-
 nos in terris fuit, eumque sepeliit.
 Quamquam certè opinantur Judæi, &
 inter hos præcipuè Rabbi Aben Ezra,
 fuisse Enochum, communi lege, fato
 functum. Nos Divo Paulo credimus, qui
 obiisse illum negat. Et profectò, quod
 Enocho contigit, id cunctis datum fuisset
 hominibus, si in vitæ integritate per-
 sistissent. Nunc noster nos error, gravif-
 que noxa, mortalitate damnavit, quam
 per languores & mille corporis mala
 explemus. Non est dubium quin severa
 increpatione Enochus improbitatem
 castigaverit hominum sui ævi. Atque
 hæc res quosdam nugatores excitavit,
 quia stulta persuasiones yderati, spera-
 vère se posse scæ posteritati illudere.
 quippe inglorio studio, & jejuna ope-
 ra librum olim in vulgus extruserunt,
 quem ipsi, si Deo placet, ab Enocho
 scriptum ajebant. Profectò is liber aut
 è diluvii undis integer evasit, cum per-
 irena*

itent tere binitia : aut postea ex coelo
 delapsus est. quod est anile. Quan-
 quam quid non audebit asserere in-
 eptorum vecordia , cum etiam Judzi
 dicant Eliam , septimo anno postquam
 raptus fuit , literas ad Joramum regem
 dedisse ex coelo , & addant, וַיִּכְשֵׁי הוּא
 כֹּתֵב מַעֲשֵׂי כָל הַדּוֹרוֹת כֹּלֵם
hodie illis omnium temporum fastos ab
illo componi. Et illorum quidem hallu-
 cinatio veniam meretur. non enim in-
 tellexêre verba , quæ exant in libro se-
 cundo Paralipomenum , in capite vice-
 simo & primo. Cæterum Enochi com-
 mentitia oracula ita spreuit cordatior
 antiquitas , uti Hieronymus Judæ epi-
 stolam , quæ de septem Catholicis una
 est , ob hanc causam à plerisque è cata-
 logo sacrorum voluminum dicat expun-
 ctam , quia testimonium ibi citatur ex
 hoc futili scripto.

CAPUT II.

*Ecclesia identidem admiranda numinis
 judicio intra unam familiam coarctata.
 Id exemplis ostensum.*

POSTquam Enochus terras reliquit,
 illa ipsa Sethi familia , quam sibi se-
 legerat Deus , afflata seculi veneno est.
 Qui enim antea sollicitè matrimonii
 con-

conditiones quæſiverant in ea gente, intra quam Eccleſia arctabatur, nunc ſanos affectus amplius non tenuere. Mens eorum vanas accepit imagines. Pluris eſſe formam, quàm morum ſanctitatem, vitio ipſa ſuo favens credidit libido. Hæc res contagionem dedit, quæ ab impiorum filiabus profecta, manavit latius. Protinus in ævum erupit omne nefas. Perierat juſ, integritas, fides, & qui ſemel dimiſſus nunquam redit in gratiam, pudor. Nullum ſcelus exemplo caruit. nec vacabat cuiquam vetus odiſſe crimen, cum quotidie oriretur novum. Tam immedicabile malum aſpero remedio indiguit. Non poterat improbitas extirpari, niſi cum hominibus. Perdendum fuit mortale genus. Supererat adhuc unus Noachus, vir ſclerum purus; quem D. Petrus præconem appellat juſtitæ, quia voce illius uſus eſt Deus, uti ad ſanam mentem flecteret nefarios. Datum illis eſt ſpatium centum & viginti annorum, intra quod reſiſcerent. Omnino ſic accipiendum eſt id, quod dicitur in ſexto capite Geneſeos. Nam Flavius quidem Joſephus perperam hæc verba in alium ſenſum detorſit. Nec verò obſtat, quod temporum, quæ ſecuta ſunt, calculus haud ſatis

satis cum serie congruit narrationis. Viderunt hoc eruditissimi Rabbino-
rum, Aben Ezra, & Salomo Iarchi. sed
addunt iidem, quod diligenti dignum
observatione est, **אין מוקדם ומאחר**
בתורה *in libris Mosaicarum legum non*
tradi quid sit prius aut posterius gestum.
Cum frustra datum ad pœnitentiam
tempus esset, concitis undique flumini-
bus, & immissa pluviarum vi orbis terræ
effusus in undas est. De tot modò mil-
libus pauci supererant, quos Deus reli-
querat in semen, uti humani generis
iacturam nova sobole repararet. Mox
instauravit rectum numinis cultum
Noachus: &, ne diluvium alterum
formidaret, intueri iridem, atque huic
fidere sacramento iussus fuit. Erat Ec-
clesia tunc paucorum hominum. Et
tamen displicuit Deo indiscreta mul-
titudo. Iterum in minorem numerum
contractio fit. Etenim, cum Noachus
tres filios, Semum, Chamum, & Iephe-
tum genuisset, in unius Semi stirpe Ec-
clesia hzsit. Chamum natu minimum
fuisse quidem perperam colligunt ex
verbis Mosi, quæ ad Chami filium
potius referri decet. nam ipse Chamus
quidem anno uno Semum antecessit,
uti rectè divinavit Rabbi Zacuth. Cer-
tè Hieronymus eandem secutus sen-
tentiam

tentiam est. atque etiam mysterium in hac re latere ait, quod, si verum non est, at est tamen ingeniosum. *nudatum patrem, inquit, irrisit major filius, minor texit: & Deum crucifixum illuserunt Iudaei, & honoraverunt gentiles.* Verba extant in disceptatione illius adversus Luciferianos. Post Semum aliquot annis pauca memoratu digna evenere: nisi cui libeat de turri Babylonica tragicè ampullari, aut genealogiis volumina implere. à quo mirum in modum mea semper ratio naturaque abhorruit. Demum Abramus, qui de Semi nepotibus erat, intet vetusti seculi heroas illustre extulit caput: sub quo juvenia quædam Ecclesiæ, & velut robustior maturitas fuit. Enimverò hic est ille justus, quem ab Oriente excitum ait eloquentissimus vatum Esaias. Terram enim Chaldæam, quæ prima nascentem exceperat, patriosque lareis, & cætera omnia, quæ longè mortalibus jucundissima sunt, deseruit, uti ignotam adiret regionem, in qua, pedem ubi poneret, non habebat. Sed parendum Deo fuit, cujus auspiciis vocabatur ad majora. Excelsa generosaque res est animus sapientis. nunquam iisdem spatiis, quibus hæc contine-

tur

tur vita , cogitationes suas terminat. quæ multis post seculis eventura sunt, ad se quoque pertinere credit. Intellexerat vir divinus regnum Cananæ fato posteris suis deberi. hoc solatio ille præsentem inœrorẽm edulcabat. Cæterum spem eam, quam de posteritate habebat , multa morabantur. ipse senex erat , & per ætatem defluerant vires. uxor vetula , quæ nec florentibus annis peperat prolem. & tamen , quoniam cœlitus ingentia promissa animum ejus firmabant , credidit Dei immensa virtutẽ fieri id posse, quod negabãt naturæ infirmitas. Itaque jure parens credentium dictus habitusque est. primus enim eas res , quæ nec erant usquam , & esse non poterant , animi cogitatione præsentis sibi fecit , intuitusque est. Atque hoc proprium est fidei , quam pulchrè sacer codex *ὑπόστασις* appellat *τὸ μὴ ὄντων*. Natus dein Isacus est : is nempe , ex cujus familia olim Messias oriretur. Hic iterum numinis consilia , haud iniqua certè , sed arcana tamen , mirari libet. Ex Agare Ismaëlem susceperat Abramus , à quo Saraceni Arabesque traxere originem. & rursus Cetura illi enixa erat non unam prolem. Tot liberorum pater erat religiosissimus se-

ncx.

nex. cæterum ex omnibus unus modò
 extitit , cui præcipuè suam addiceret
 benevolentiam summus rerum arbiter
 Deus. Ab unâ Isaci gente coli , ab hac
 una religionem , sacraque , & cæremo-
 nias suas suscipi voluit. Sæpe jam habi-
 tus hujusmodi delectus fuit. neque
 enim verebor identidem id iterare ,
 quod scitu est perquàm necessarium.
 Ex Adami liberis tantum Sethus , ex
 hujus stirpe Noachus , ex Noachi filiis
 Semus , ex illius posteritate Abramus ,
 ac postremò ex numerosa Abrami so-
 bole unus Isacus placuit electusque est ,
 cujus familia Ecclesiæ nomen atque di-
 gnitatem ineffabili ratione , velut per
 successionem , sibi vindicaret. Cæteræ
 gentes , tanquam prophanz , spretæ à
 numine , posthabitzque sunt , donec
 Messias terrarum orbem ingressus , in-
 tergerinum disjecit parietem , effecit-
 que , quod dudum Abramo promissum
 fuerat , uti per sobolem ejus cunctis na-
 tionibus sine discrimine daretur sperata
 salus.

CAPUT III.

Sententia nostra de Melchisedeco contra communem receptamque opinionem confirmata. Vis præsidiique ingens additur epistola ad Hebræos.

QUæ cum ita sint, monet me animus quædam de Melchisedeco dicere. Etenim res inopinata, & miraculi similis est, illo tempore cum Ecclesia unius familiæ hæreditas esset, extitisse in impia Cananzorum gente cum virum, qui non modo rectum teneret numinis cultum, sed Abramo quoque, summo Ecclesiæ præsuli, & recens in eas terræ oras advecto, cœlestia bona precatus, impertitusque sit. Equidem scio ego quæ sit aliorum de Melchisedeco sententia. sed mihi religio non erit ab ea recedere. non enim cuiusquam præscriptum sequimur. neque id siverit genius noster, uti in aliena juremus verba. Inæstimabilis res libertas est: quam esse judicii animam qui crediderit, is sententiæ suæ adscribat meam. Luculenta est Hieronymi epistola ad Euagrium, in qua ille ex Græcorum docet voluminibus, fuisse Melchisedecum hominem mortalem, Cananzæ incolam, Salemensium regulum,

gulum, & summi numinis sacerdotem, qui velut imagine quadam & figura Jesum Christum, maximum item regem atque pontificem, mortaliū seculis repræsentavit. Dein explicat verba Apostoli, quæ sunt super hæc in epistola ad Hebræos. Magna majestas eorum est, quos autores nominat, Irenæi, Hippolyti, Eusebii Cæsariensis, & Emiseni: tum & Apollinarii quoque, & Eustathii, quem primum vidit Episcopum Ecclesia Antiochena. Horum judicium magno consensu sequuntur hodie cuncti eruditi. Etsi enim suas singuli rationes produnt, tamen diversis argumentationibus conveniunt in unum. Non est, fateor, convellendum temere, quod à pluribus constanter statutum est. quippe, ubi hoc fit, periculum est, ne omnia pervertat innovandi libido. Cæterum, quoniam receptæ opinioni adversari ipsa ratio mihi videtur, valentior esse omni auctoritate debet veritas. Ego sic existimo, Melchisedecum, non hominem utique ex hominibus genitum, sed diviniore naturæ fuisse, majoremque homine, ac digniorem certe, qui tanto benedixit patriarchæ. Miserrat ad Hieronymum Euagrius librum incerti auctoris, qui hoc, quod diximus

nos,assereret. Sed rejectus spretusque ab Hieronymo est , plane, ut mihi videtur, præter meritum. Etenim , quoties epistolam, quæ scripta ad Hebræos est, inspicere soleo , toties in eam adductus sententiam fui, ut existimarem aut plane intelligi eam epistolam non posse , aut certe rectum , verumque illud videri , quod nos contra opinionem Hieronymi , cæterorumque omnium asserimus. De Melchisedeco nusquam est mentio in libris veteris testamenti, nisi duobus locis ; videlicet in cap. xiv. Genes. & in Psal. cx. Ex illis petitum est , quidquid sublimi oratione dissertavit Apostolus in ea epistola , quam ad Hebræos scripsit. Tanto citius profectò rem confecerimus. Scilicet valido argumento sese niti arbitrantur, qui urbem , in qua imperium rex iste tenuit , fuisse Salem ajant, quæ sita in Cananza fuerit: ut non possit hoc regnum rectè, nisi hominis, intelligi. Sed quæro ex istis , quo cujus edicto non licebit nobis potius Apostolo, quam istis, credere ? Ecce, ait disertè, *πρῶτον μὲν ἑρμηνεύμεθα βασιλῆος δικαιοσύνης, ἑπὶ τῇ καὶ βασιλῆος σαλήμ, ὅ ἐστι βασιλῆος εἰρημίας.* qui primum quidem ex interpretatione dicimur Rex justitiæ, deinde verò etiam Rex

Rex salem, quod est, rex pacis. Duo nomina tribuuntur huic summo regi in Genesi. prius est *Melchisedec*, alterum *Melechsaalem*. non enim illud magis, quam hoc, existimari nomen proprium decet. Vox *melech* Hebræis regem, *sedec* iustitiam, *saalem* pacem notat. idque tironibus in Hebraismo haud est ignotum. Itaque *saalem* non est hic¹ nomen urbis, quemadmodum neque *sedec*. aut eant, qui veteribus erroribus novos superstruunt, & in regno Cananæ imaginariam urbem aliquam Sedec collocent. par enim ratio ejus erit cum stramentitio illo *saalem*. Sed hoc leve est. Nos profectò, nisi solidis argumentis agimus, imprudenter tot eruditissimorum hominum, totque seculorum labefactare consensum aggressi sumus. Sed bene speramus. Procedant in numerum cætera, quæ idem nobis Apostolus subministrat. Is magna epistolæ parte docet, excellentius majusque fuisse Messiaæ sacerdotium, quam Aaronis aut Levitarum. quippe Levitarum munus fuisse tempora-

S 3

neum,

¹ Fuit quidem Salem oppidum Cananæ, sed hîc pro appellativo accipitur, & pax vertitur ab ipso Apostolo. Hoc multi non satis perpenderunt.

neum, quia dignitatem sacerdotii quæque cum vita amittebat, & in locum demortui subibat alius. At Christi, inquit, sacerdotium, pariter ut Melchisedeci, æternum est. & verò, ne fides dictis desit, Davidis vaticinium de Messia recitat ex psalmo centesimo & decimo. *Tu es sacerdos in æternum, sicut Melchisedecus.* In Græco est, *καὶ πρὸς αἰῶνα, secundum ordinem.* Sed David, cujus mentem magis, quam verba secutus est Apostolus, ait, כַּרְבֵּרְתִּי מֶלֶךְ יִצְדָק, quod eruditissimus Rabbiniſ Aben Ezra rectè explicat כַּמֶּנַח מֶלֶךְ יִצְדָק *in morem Melchisedeci, vel, quemadmodum Melchisedec.* Neque aliud profectò verba Hebræa sonant. Enimverò ita res est. Profligaverat prælio reges impios Abrahamus, & victrices reducebat copias. Forte tunc in itinere obvium se illi tulit filius Dei, specie humanâ, habitu sacerdotis regisque indutus, ejusque animum faustis vocibus ad omnia ingentia erexit. Etiam panem vinumque fesso dedit, ne quid hac quoque parte desideraret ille principum debellator. Statim Abramus esse hoc majus quiddam celsiusque sensit. Itaque quod sub imagine latebat, mente coluit, & Messiz, summo regi sacerdotique, quem mortalibus olim datum iri intelligebat, præſenti præſens munera decimasque

masque obtulit. Et quid causæ, obsecro, est, cur hunc iustitiæ & pacis regem non credamus fuisse eundem illum filium Dei, qui postea, ad quereum Mamre, duobus comitatus sociis, Abrahamo apparuit, cibum cum illo sumpsit, adfuit unà in unis ædibus, ac denique collocutus cum illo est? Mihi sanè majus certiusque argumentum divinæ coelestisque naturæ videtur, homini in media via de repente, velut è machina, supervenire, eique benedicere, & alimenta potumque dare, quàm hominis tectum subire, hospitio ejus excipi, epulis accumbere, sermones cum illo serere. Unum modò discrimen est, quod in capite XVIII. Geneseos expresse tandem dicitur, Deū fuisse, qui Abramum adierit: de Melchisedeco autem illud non ait quidem scriptor Geneseos, sed mysterium hoc relinquit explicandum Davidi & Paulo, qui nos de illo dubitare amplius non sinunt. Nec verò obstat, quod rex ille sacerdosque æternus quadam propria appellatione Melechsaalem & Melchisedec vocatur. Sæpe enim sacer codex Deo nomina hujusmodi ex re nata aptat, quorum omnis posita vis in significatione rei est, de qua forte tunc agitur. Itaque alibi *Ehie ascher ehie* dictus est, & *Emmanuel*; plane ut nunc *Melech saalem* & *Melchisedec*.

dec. Nemo miretur multis nominibus eum appellari, qui unus est omnia. Tot sunt nomina ejus, quot spectamus virtutes atque opera. Virtutes autem ejus quisfando enumeret? cum multas percensueris, longè erunt plures, quas omittes. Ne illud quidem scrupulum injicere cuiquam debet, quod in Genesi scriptum est, *Erat sacerdos Dei altissimi*. Hoc enim *ὁ εἷς τὸ ἅγιον ὁ ἱερεὺς*, sive ad habitum sacerdotis pertinet, quem induerat Dei filius. Et profectò fuit cum etiam alias sumeret personas cujus rei exempla in illustri posita sunt. Ajunt præstantissimi theologorum, quotiescunque Deus immortalis hominibus apparuit, apparuisse personam secundam, id est, filium. Quod sanè ab illis rectè existimatum est. Utique cum Apostolus ait, *Sape Deum antea per Prophetas, novissimè autem locutum fuisse per filium*, non ille negat visum antea in terris Messiam esse, sed haud obiisse eum concionandi illud munus significat, quod olim à vatibus semper, ac tandem verò susceptum ab ipso est. Etiam nos existimamus, filium Dei, cum in via Abramo occurreret, eum vultum, eumque habitum corporis sibi finxisse, quem postea gessit in terris. atque hoc illud esse, quod Apostolus

ait,

ait, ἀφωμοιωμένον τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

Assimilatus filio Dei. Non poterat ipsum illud corpus induere, quod in terris postea intuiti sunt, & contrēctavēre mortales. Id enim serō admodum genitum formatumque est, neque antē existit, quare imaginem duntaxat illius representavit Abramo, sed planē eandem, quam inter homines habuit. Neque alio pertinere mihi videtur, quod scriptum a Joanne est, *Abram gessit videre diem meum, & vidit, gavisusque est.* Id enim uni Abramo contigit, & singulare quiddam fuit: cum de cæteris illud dicatur, *Multi prophetae & iusti cupiverunt videre, quæ videtis, & non viderunt.* Sed neque hoc sententiæ nostræ repugnat, quod iustitiæ ille pacisque rex ἀπατήρ καὶ ἀμήτωρ, sine patre, ac sine matre fuisse dicitur. non enim profectō Divus Paulus mysterium illud duplicis naturæ spectavit, quod ejusmodi est, uti Messiae quidem divinitas patrem, mortalitas verō matrem, at seorsim neutra utrumque parentem agnoscat. Pertinere illud ad ea tempora non potuit, cum nondum hominem induisset humani generis servator. Sed hoc utique sensit potius Apostolus, non esse eum communi lege ex patre

S 5

atque

atque matre, neque ex libidine aut conjunctione viti foeminaeque satum, sed æternum eum esse, & (quod Esaias vates in capite LIII ait) *nihil posse dici de generatione ejus*. Sane verò ii ipsi, qui Melchisedecum Salemensium regulum, hominemq; mortalem fuisse volunt, fateri coguntur ea omnia, quæ de illo Apostolus dixit, etiam Messiae convenire. Quod cum ita sit, profectò non aliter Messiam ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ ἀπὸ τῆς μητρὸς, patris matrisque exortem cogitare possumus, quàm eo pacto, uti jam nos significavimus. Equidem ego animadverto quoque, Melchisedecum sacerdotium à Divo Paulo perpetuum atque infinitum constitui. ita quippe ait, *μητι δὲρχλὼ ἡμερῶν, μητι ζωῆς τέλος ἔχων, ἀλλ' ἰσθδὺς εἰς τὸ διηνεχές*. neque initium dierum, neque vitæ finem habens, manet sacerdos jugiter. Ex quo colligitur, si Messiam atque Melchisedecum non esse unum eundemque, sed duos credimus, etiam hinc duos jam effici sacerdotes, quorum functio nullis circumscripta ætatorum spatiis in omne ævum durat. Quod certè nemo veterum antea, neque è recentioribus quisquam hætenus vel per somnium dixit. Nunc tandem illud dicamus, quod rerum omnium primum maximumque nobis est. Haud dubium est,

est, quin Judæos genius aliquis malè advocatus in eum detraserit errorem, uti existimarent, id quod hodie in scriptis eorum legitur, *Melchisedecū fuisse filium Noachi, Semum, qui ad tempora usque Abrami Isaciq; superstes fuerit.* Hac futile opinione imbutos Judæos Apostolus ad sublimiorem vocat contemplationem: & de hoc ipso Melchisedeco, qui non Semo tantum, sed cunctis major esset hominibus, verba factururus, hac præfatione utitur, *ὡς ἔστι πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ δύπερ μὲν αὐτὸ λέγειν.* De quo nobis multa sunt dicenda, eaque difficilia explicata. Ecce, stupet ad magnitudinem personæ, & ineffabilē confitetur. quod nunquam facit, cum de aliis umbris typisque loquitur, quibus fuerat olim regnū Messie figuratum. Dein subjicit, *χωρὶς πάσης ἀντιλογίας τὸ ἑλάττω ὑπὸ τῷ κρείττονι διλογεῖται.* Sine ulla controversia, non benedicit nisi major minori. Hoc vult, diviniore cujusdam naturæ eum fuisse, nec in hominibus numerandum: quia, qui tanto benedixit patriarchæ, certè major illo digniorq; esse debuit. Eriā comparat illum cum Levitis, καὶ ὡς μὴ δευτέρως ἀποδεδήσκοντες ἀνδραπεί-
λαμε-

¹ Ad Hebr. cap. 7. vers. 2.

λαμβάνουσιν, ἐκεῖ ᾧ, μαρτυρέμεθα
ὅτι ζῇ. *Atque hîc quidem homines, qui
moriuntur, decimas accipiunt; illic au-
tem is, de quo testatum est, quod vivit.*
Duo notat; primum, quod Levitæ, qui-
bus decimæ dabantur, homines erant:
dein quod morerentur. at hunc sacerdo-
tem, cui Abram decimas dedit, non
hominem, non mortalem ait fuisse, sed
eum, de cujus vita & aternitate, inquit,
testimonium habemus omni exceptione
majus. Quodnam autem illud est? nem-
pe hoc Davidis, quod citat¹; Tu es sa-
cerdos in aeternum, sicut Melchisedec.
Quasi dicat, Tu es ille justitiæ pacisque
rex, ille, inquam, sacerdos, qui vivis
æternusque es; quem vidit Abrahamus,
decimisque & muneribus veneratus est,
& Melchisedecum appellavit, cum appel-
lare eum majore atque ampliore nomine
hæud poterat. Etiam illud scriptum extat,
vers. 15. & 16. καὶ τὴν ὁμοιότητά Μελ-
χισεδὲκ ἀνίσταται ἰσραὺς ἐπὶ, ὅς ἐστι
καὶ νόμον ἐντολῆς σαρκικῆς γένηται
ἀλλὰ καὶ καὶ δύναμιν ζωῆς αἰχμαλύνει.
*Ad instar Melchisedeci exoritur sacerdos
alius, diversusque à Levitis, qui non ex
lege, cujus mandatum sit carnale, sacerdos
est,*

¹ Ibid. vers. 17.

est, sed ex vi indissolubilis vitæ. Nimirum, quod in Levitis fuisse negat, id in Messia & Melchisedeco ponit, *vim indissolubilis vitæ.* Paulo ante dixit, v. ii; *Si consummatio per Leviticum sacerdotium erat, quid amplius erat opus aliud exoriri sacerdotem, secundum ordinem Melchisedeci?* Utique hoc omnino significare vult, nullam consummationem earum rerum, quæ promissæ quondam erant, fieri potuisse per Leviticum sacerdotium. itaque opus fuisse sacerdotio perfectiore, cujusmodi fuit Messia illud, sive Melchisedeci. at si Melchisedecus mortalis homo fuit & Salemensium regulus, sacerdosque, ut isti ajunt; sane ineptum sit majorem perfectionem hujus sacerdotio, quam Levitarum, adscribere. Salemenses enim siti in mediâ erant Cananza, quæ regio nondum sacra susceperat rectæ religionis, quoniam recens in eos terræ fines advenerat Abrahamus. Sed esto, fuerit apud eos summi numinis reverentia. quis tam rerum omnium ignarus est, uti nesciat cultum religionis, etiam in ipsis patriarcharum familiis, rudem duntaxat informemque fuisse, donec lege lata societatem atque ordinem Levitarum instituit ipse Deus, præcepitque quibus cæremoniis sacrisque coli deinceps vellent,

vellet, cum id antea haud usquequaque factum esset debitis ritibus? Si omnia argumenta convec̄tare velim, justo volumine opus sit. Satis diu jam hoc saxum volvo. liberari cupio. Dicendum tamen in extremo est, quid veteres recentioresque commenti sint ad locum Apostoli interpretandum. Videbant rem obscuram & difficilem esse. Magnum aliquid audendum fuit. In re crepera & ancipiti præcepta capienda via est. Igitur illud, ἀπατὴρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, *sine patre, sine matre, sine genealogia*, haud ideo dictum putant, quia parentes non habuit Melchisedecus, sed quia nec antè, nec postea eorum nomina adscripsit Moses. Et rursus, μήτε ὄρχην ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, μένθ' ἱερῶς εἰς τὸ διωσκέειν. *neq; initium dierum, neque vita finem habens, manet sacerdos in æternum*. Nempe, *natus quidem est, inquit, mortuusque; sed quoniam ejus rei mentio non fit, fuisse æternus existimatur: & Messia divinam naturam velut typo representavit*. Profecto, hoc non est mysteria, sed rerum ludibria consuetari. Quot enim possem Levitas sacerdotes, quot alios sanctos illustresque heroës ex sacris libris recensere, de quorum natalibus & morte altum

Glen-

Silentium est? Igitur, quod felix faustumque sit, jam totidem figuras Messiae habebimus. Judzi credunt Jacobum non obiisse, quia in Genesi non dicitur, *Et mortuus est Jacob*, sed, *expiravit*. Jam istud alii ad juvandam firmandamque vulgarem de Melchisedeco opinionem prodiderunt, quo autore, incertum est, sed authore tamen Judæo. Ego quidem certe in scriptis Rabbi Schelemonis Iarchi id me legisse memini, sed purum putum existimavi delirium esse, neque magis excusari debere, quam hoc, quod de Melchisedeco vane creditum est. Qui tale præsidium ad sententiæ suæ probationem adferunt, nã illi nugas nugis propugnant. Nihil tam facile reperitur, quam ineptiendi occasio. Et quid tandem non fiet? Jam etiam metuo, ne Tobia canem aliquis sine cauda fuisse putet. quippe nihil de ea scriptum est. Sed omnes futilitatis numeros implevit Athanasius, qui Melchisedecum quendam fingit, cujus imprecationibus effectum sit, ut terra ima dehisceret, patremque illius & cunctos absorberet consanguineos. atque hanc causam esse ait, cur cum Apostolus fuisse sine parentibus, & sine genere dicat. Nemo ægrotus quidquam somniat tam in-

infandum, quod non aliquis affirmet sapiens. Nihil vane hariolatus est Marcus Terentius Varro. Quotidie magis magisque hoc verum reperio. Sed mittamus ludos. Si nihil aliud dixisset Apostolus, quam ἀφαιελογητο, adduci possem uti in eorum sententiam pedibus irem, nunc diserte explicat verba sua, aitque ¹, μήτε δρχήν ἡμερῶν, μήτε τελῶ ζωῆς ἔχων, μένδ ιερδς eis τὸ διδωκέ. *nec initium dierum, nec vitæ finem habens, manet sacerdos in perpetuum.* Utique non quid Moses dixerit, tacueritve, sed quid res sit, & quid sibi videatur, ait. Quidquid tribuit illi Apostolus, fultum est non Mosis reticentia, sed Davidis affirmatione. Quod hætenus non observaverunt interpretes, non enim ait ², *cujus mors reticetur à Mose,* sed contra, *de quo Davidis testimonium exstat, quod vivit, ὁ μαρτυρεῖ μὲν ὅτι ζῇ.* Quod profecto longe aliud est. Potest is obiisse, cuius obitus tacetur: potest & in vivis esse. quod enim silentio transmittis, in incerto est. nihil quippe affirmas. at, de quo dicitur, ὅτι ζῇ, quod vivit, & quidem cum emphasi, ad differentiam Levitarum, qui in eodem commate appellantur

¹ In cap. 7. vers. 3. ² Ibid. vers. 2.

lantur ¹ ἀνθρώποι θνητοί, *homines mortales*; is, inquam, de quo tam evidenter hoc asseritur, non potest mortalis fuisse. aut, si fuit, profecto jam non hominum, sed angelorum lingua locutus est Apostolus. eam autem linguam an alii per insomnium aut revelationem didicerint, nescio. ego quidem homuncio ad istum sapientiae gradum non perveni. Ceterum, qualis sit hæc vita, quam Melchisedeco tribuit Apostolus, nemini obscurum esse potest. Ait David, *Tu es sacerdos in æternum, sicut Melchisedec.* nempe sacerdotium æternum Melchisedeco adscribit vates: & ad exemplum illius, etiam Christo. Hoc David testimonium citat Apostolus, verbis quidem aliis, sed eodem sensu, ὁ μετὰ τὸν κτλ. ὅτι ζῇ. quod perinde est, ac si diceret, *is, qui teste Davide in æternum vivis, sacerdosque est.* Hæc est vera & genuina sententia verborum Pauli. aut, si aliter existimamus, actum est de facili interpretatione epistolæ, quæ scripta ad Hebræos est. Equidem ego diu miratus apud animum meum sum, repertos fuisse quosdam, quibus hæc epistola displiceret.

T qui-

¹ *Ibid. vers. 8.*

quidem, quia favere Novatii erroribus videbatur, quod temere tamen & falso creditum fuit: at neminem vero deprehendisse perplexa illa ænigmata, quæ in his de Melchisedeco verbis laterent, siquidem ex communi interpretum opinione explicarentur. Agant se versentque in omnes partes ii, quos & præsens & prior ætas tulit. Nihil nisi nubes atque inania prensabunt nequicquam, & suis se tenebris involvent. Non utar circuitione. Ego initio, cum operam darem, ut quam minimo negotio deciderem cum tantis incommodis, de epistola quidem hac, quin merito olim à Latinis Ecclesiis spreta esset, nullus dubitabam. ceterum Davidis verba, quæ de Melchisedeco sunt, non ad Messiam, sed alio-vorsum trahebam. Enimvero Judæos magistros sequebar, quorum est per-
 sæpe in Biblico contextu interpretando admiranda industria. Rabbi Aben Ezra ait, psalmi istius authorem esse non Davidem, sed quendam מְשֹׁרֵרִים
 è cantoribus. Itaque cum statim initio dicitur, *Dixit Deus Domino meo, sede ad dextram meam, donec inimicos tuos fecero scabellum pedum tuorum, &c.* verba hæc sunt non Davidis de Messia, sed, ut ipse vult, cantoris de Davide, ut hic
 • sit

fit sensus, *Locutus est Deus Domina meo Davidi: esto rerum omnium securus. hostes enim tuos Pelistaeos sic omnes fundam, ut eorum capitibus insultes.* Postquam plura in eandem sententiam dixit psaltes, tandem adicit, *juravit Deus, & non poenitebit: tu es sacerdos in perpetuum, ut Melchisedec.* Persæpe spiritus divinus reges principesque & ductores populi, sacerdotes appellat, quia caeremoniarum ad eos, religionumque cura & tutela pertinet. Itaque, *Eris sacerdos*, mutatis verbis esset, *regnabis, eritque tibi summum imperium in cives tuos.* Illud vero, *In seculum*, putat Rabbi Kimchi dictum ob hanc causam, quia Saulis fuerat execrabilis & brevis potestas. at David inter res lätas florentesque consenuit. Sequitur, *sicut Melchisedec.* Hic non idem sentiant Judæi. Rabbi Abraham ait, *המַעַם שִׁישְׂרָאֵל יִלְחָמוּ וְאַתָּה תִּקַּח חֲמִישָׁה כֶּסֶף לְקַח מֶלֶךְ צֶדֶק!* mens verborum est, *pugnabit Israël, & tu decimas prædæ accipies, ut Melchisedec accepit ab Abrahamo.* Rabbi Moses ne ad historiam quidem hæc retulit, sed Chaldazum secutus Targumistam est, *cujus est hæc interpretatio, דַּאֲנִי מִתְּחִנִּי לְרַב־לְעֵלְמָא, דַּאֲתִי בְּגִין זְכוּתֵּי דַּהוּיָתָא מֶלֶךְ וְכֹא:* *tu constituëris dux princepsq; annis conso-*

quentibus, idque propter iustitiam, quia
 es res iustus. ita enim accipio verba
 Chaldaica, quæ alii secus intellexere.
 Ut ad pauca redeam, memorat plures
 id genus psalmos Aben Ezra, in quibus
 non David, sed cantor, quisquis fuit il-
 le, de Davide loquitur. Inter eos est
 psalmus vicesimus, *exaudiat te Deus in
 die angustia.* Tum & is, qui sequitur,
domine in fortitudine tua letabitur rex.
 item septuagesimus secundus. Hæc
 cum hunc in modum cogitarem, com-
 modum obtulit se oculis nostris lucu-
 lentus locus divi Matthæi, qui est in
 capite vicesimo & secundo. Ibi Phari-
 sæos interrogatione illaqueat ipse
 Christus, πῶς Δαβὶδ πρὸς μὲν κύ-
 ριον καλεῖ χριστὸν; λέγων, εἶπεν ὁ κύ-
 ριος τῷ κυρίῳ μου, καθὼς ἐκ δεξιῶν
 μου, ἕως αἰῶνος &c. Quomodo David spiri-
 tu divino actus, appellat Christum Do-
 minum? dicens, sede ad dextram meam,
 usque dum &c. Non alio argumento
 nobis opus est ad confutandam vani-
 tatem delirii, quod penè nobis impru-
 dentibus obtruserant Rabbinī. Per to-
 tum illum psalmum non cantor de
 Davide, ut ipsis placet, sed David de
 Messia loquitur. Id Phariseos in Evan-
 gelii libro docet supremus, maximus-
 que

que magister, penes quam fides esto. Erravit Aben Ezra, Rabbi Moses, & Kimchi, atque Chaldaus Targumista, & quantum uspiam est verporum. Manet manebitque veritas mysterii, quod de Melchisedeco effatus est David, quem secutus est Apostolus, cujus epistola ad Hebræos sacrosancta est, & nihil nisi Deum spirat. Nescio equidem an post Euangelium Ioannis ullus sit novi testamenti liber, in quo plus profundæ reconditæque sit theologiæ. Quare non sine causa antea cruciebat me conscientia averſigenii mei, cum unius loci non intellecta vis iudicium tardaret meum de tam illustri scripto, quod cæteris sui partibus omnia prædebat magna & excelsa. Non temere poteram divino spiritu dictatum credere, in quo tam inconcinna cernerem: & tamen, sicut magnorum fluminum capita admiramur, & in sylvis quibusdam secretum umbræ, atque arborum proceritas fidem numinis facit; ita, cum oculos ad ea conjicerem, quæ in eodem illo auctoris monumento supra hominum essent mediocritatem, decreveram cum animo meo tantisper isthæc venerari, donec cætera quoque, quæ non capiebam, tandem assequeretur aliquando. Et profecto non pessime res successit. Nam

quæ de Melchisedeco diximus, si non omnino certa, at verisimilia tamen sunt. Filius Dei fuit, cui Abrahamus decimas dedit. Neque aliter quæstionem hanc, quæ mere historica est, decidimus. Equidem nescio quibus sit documentis usus scriptor *ἀντιρροῖ*, quem tam cupide damnat Hieronymus. argumentationes enim illius nec recenset, nec confutat. Fortassis ille imperite defenderat causam optimam. quod sit interdum. Sententia quidem ejus recta veraque est. Quamquam illud tamen improbamus, quod putavit Spiritum Sanctum apparuisse Abramo. quippe satius est, uti jam ostendimus, filium Dei eum fuisse. Exterorum disceptationes referre, super-
vacuum est. Magni tamen nostra interesset, extare Origenis homilias, in quibus multa ille de Melchisedeco disputavit, teste Hieronymo, ac tandem illuc perduxit rem, uti *angelum fuisse* eum diceret. Quæ opinio, etiam nobis non admodum placet, quia incommodi quiddam habet, tamen laudanda est præ ista, quam Hieronymus & ceteri sunt amplexi veteres recentioresque. Quod manifestum faceremus, si opus esset. Certe magno fuit vir ingenio, atque excellenti eruditione Origenes:

genes : uti non immerito scientiam illius optaverit Hieronymus , etiam cum invidia nominis. Fuit ille quidem perniciosorum quorundam dogmatum author : sed tamen , quia prastantissimus erat sacrae scripturae interpres , ita spernendi errores ejus fuere , uti nihil derogaretur summis ejus virtutibus. Falli & hallucinari humanum est. solitudinem quaerat oportet , qui vult cum perfectis vivere. Pensanda vitii bona cujusque sunt , & , qua major pars ingenii stetit , ea judicandum de homine est.

CAP V T IV.

Ecclesia fata ab Abrami temporibus usque ad regni Israëlitici scissionem , quae post Salomonis mortem contigit. Divinandi vis in morituris. Israëlitarum idololatria in Aegypto. Superstitionibus Aegyptiorum saepe posita obnoxii Israëlitae in Palaestina. Apis. Serapis. Vitulorum , & serpentis veneratio. An Judaei asinum coluerint ? Cur Aegyptii asinum execrati sint ? Cophinus facinumque Iudaeorum , qui Roma erant. Res legesque Judaicae intactae Graecis Romanisque scriptoribus , & quare. De Theopompo & Theodecte. Iudaeorum

POSTquam ex his scopulis enavigavi-
mus, pertexendum jam est, quod
antea exorsi sumus. Perduximus ad
Abrahami tempora Ecclesiam: in qua
seligenda hoc maxime spectavit Deus,
uti in una familia, & interdum penes
unum esset. Abrahamo unus Isaac
successit. ad ceteros ejus liberos non
est devoluta tantæ rei hæreditas. Rur-
sus, cum ille ex Rebecca gemellos, Esa-
vum & Iacobum, suscepisset, singula-
re fatum Jacobi fuit. idque multo an-
te ex oraculo intellexit mater adhuc
gravida. Secuta divinam prædictio-
nem patris auguratio est. Sæpe heroi-
cis temporibus patriarchæ, sanctissimi
mortales, conceptis verbis res futuras
significavere liberis suis, paulo ante
quam illis natura finem vitæ faceret.
Nimirum erat in animis eorum quid-
dam præsentiens atque divinans, cum
illud instabat tempus, quo onerosi
corporis vinculis exoluti, ad cælum
suum, & speratas beatorum sedes mi-
grarent. jam tum enim, etiam in ter-
ris adhuc, frui divinitate sua incipie-
bant, & majore vi agebantur. Idem
Isaco accidit. Oculos ejus caligo pepu-
lit:

lit: menti lux accessit: &, cum in vicino mors erat, vatem egit. Longum esset differere, per quas rerum difficultates eluctatus Jacobus sit, dum insidias illi tenderet frater, vir haud admodum numinis observans, sed qui progeniem post se reliquit longè nequiores. Atque hîc insignis jam rerum mutatio incessit. Etenim ex Iacobi duodecim filiis ortus est is populus, quem Israëlem appellat sacer spiritus. Itaque cum hætenus identidem alia atque alia familia, sed plerumque una duntaxat, sacrorum religionumque fuisset custos, tandem nunc id decus datum cunctis Israëlitis est; quibus certe solis licet consecrare origines suas, & ad Deum referre authorem. Hæc gens incredibile memoratu est quantis incrementis aucta sit brevi tempore. Sed quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros, quibus artibus potentiam adepti sint, abunde in iis dictum est libris, quos de Republica eorum scripsimus. Nunc libet alia persequi. Sanctum populum statim initio longa sterilitas & agrorum ingratitude alias in terras expulit. Sedes illi præbuit Ægyptus, quæ regio mirè segetibus semper exuberat, & Nili sui inundationibus læta nihil cælo imbri-

T ;

busque

busque debet. Illic dum fuere, per multos annos patriis ritibus eorum & aviris sacris incorruptus honos stetit. Sed tandem, ut nihil perpetuum est, in superstitionem delapsi sunt, quæ jam olim per Ægyptiam gentem fusa, tunc quoque illorum imbecillitatem occupavit. Certè Israëlitis obijciuntur in capite vice-simo Ezechielis, quod in Ægypto idola & stercoreos deos honoraverint. Nihil illa oratione, quæ ibi extat, luculentius est. At in capite vice-simo & tertio, paulo obscurior sermo est; sed idem tamen dicitur: *Fili hominis, duæ mulieres, unius matris filia, fuerunt, quæ fornicatae sunt in Ægypto. Ibi pressa sunt ubera carum, major Aholà dicta est, & soror ejus Aholibà, mea, inquam, fuerunt, & filios filiasque pepererunt.* Fictis nominibus Israëllem designat & Judam. Diu Judæis idololatriæ adhæsit contagio, quam ab insolenti & ventosa natione traxerant. Etenim quod serpens æneus, quem in paucos dies, & ob aliam causam Moses crexerat, thure postea & sacrificiorum libamenti usque ad tempora Hiskie cultus sit, id verò torum ab Ægyptiorum profectum vanitate est, qui, ut Marcus Tullius ait, *quamlibet carnificinam prius subierint, quam aspidem aut ibi violent.* Ipsum Serapidem draco

draco representabat, emittitque id animal præcipue inter fercula Isiæ pompæ, de qua Ovidius in hunc modum loquitur,

Pigraque labatur circum donaria serpens,

Et comes in pompa corniger Apis eat.

Percommode Apin nobis in mentem vocat Naso. quippe is fuit sanctus bos, & summum numen Ægyptiorum. Eos imitatus Hieroboamus Israëlitarum rex est, aureamque bovis imaginem in Bethel & Dan erexit, uti hac re populum sibi retineret, firmaretque, Ægyptiæ superstitionis memorem. Quid multa? quotiescunque Iudæi, spreta Moïsi lege, animalia quædam, effigiesque venerati sunt, ad Ægyptiorum se exempla composuerunt. Itaque mirari satis nequeo, quid Plutarcho, aliisque maximis autoribus in mentem venerit, cum Iudæos asinum divinis coluisse honoribus tradiderunt. Futilia hæc sunt & nugatoria. nam nec legibus eorum istud sancitur, quæ adhuc integræ in manibus hominum sunt: & rursus ab Ægyptiis esse ejus rei origo nequit, quoniam profecto nullum animal magis invisum huic genti est. Typhonem enim quendam Osiridis interfectorem omnibus contumeliis mortuum infestabant.

Stabantur : & , quia is fulvo crine fue-
 rat , eunĉtos asinos , ob similitudinem
 coloris , de saxo præcipites dare , mos
 eorum fuit. Nemo quisquam ruffus
 reperiēbatur , qui non publicè ludibrio
 esset. Etiam Busiritas ac Lycopitas ait
 Plutarchus tubis non usos , quod sonus
 earum quiddam clangere asinum
 visus est. Supra omnem festivitatem
 est , quod de Ocho Persarum rege pro-
 dunt. Eum Ægyptiī identidem asinum
 appellaverant , incredibilem hoc igno-
 miniam rati. quibŭs ille , ὁ μὲντοι ὄντι
 ἔτι τοῦ ἰμῶν κατὰ δυνάμιν τε καὶ βίην.
atque , inquit , *iste asinus vestrum bovem*
comedet. Apin autem designabat. Fal-
 sum est igitur , quod de Iudæis magno
 consensu memorant tot scriptores. Et
 tamen adeò blandita est iis hominibus
 commenti dulcedo , ut reperti sint , qui
 septimo quoque anno hominem pere-
 grinum huic fuisse asino immolatum
 affirmant. Nos hæc omnia in odium sa-
 eræ gentis conficta arbitramur. neque id
 insolens fuit Romanis Græcisque. Inge-
 niosa est ad mentiendum impietas , &
 favet ipsa industriæ suæ. Sed tempus est
 ab his facessere. Ad Isrælitas redeo,
 quos in Ægypto sedes posuisse jam retu-
 li. Nihil rerum mortalium tam instabile

ac fluxum est, quam aliorum quod beneficio tenes. magna enim mobilitate sunt animi hominum. quisque alterius rebus consulit. suam ipse fortunam habet in consilio. ubi res postulat, fides & pacta posthabentur. Enimvero Ægyptii beneficium suum rati, quod Hebræi in rebus bonis essent, postquam metus jam erat, ne advenæ in partem regni acciti contra omnes valescerent, animum mutavere, & quos diu benigne persecuti erant, repente velut fatigati distituunt. Placuit eos dura servitute oppressum ire. Hoc factum ea tempestate ait Moses, cum Joseph & cuncti fratres ejus fato functi essent. Non magni est, quod Rabbinij notant: אין לך בכל השבטים שקצר ימים: פתור מוסף ואין לך בכל השבטים שהאריך ימים יותר מלוי וכל זמן שהיה לוי קיים לא נשתעברו ישי' לנצרים ומש'ה לוי התחילו המצרים לשיעברם: מכאן אמרו אחך מן האחים שמר ודאנן כל האחים אחר מן החבירה: ומש'ה ש'ה תראנן כל החבירה: sententia est, Iosiphum minime diu vixisse, diutissime autem Levi. quo extincto, oppressos Israelitas esse. Atque hinc natum esse Hebræorum illud adagium, unius fratris obitu ceteros omnes affligi, & uno socio ablato, in luctu esse totam societatem. En acumen Iudæicum. Equidem ego sic semper existi-

existimavi, pleraque Hebræorum adagia insulsa esse & frigida. Valde lentis maxillis edunt, quibus istæ deliciae sapiunt. Non sunt nauci, si admirabilem vim & felicitatem cogites, quæ in Græcis Latinisque est. Sed hæc præter rem sunt. Quam miseris modis sanctam gentem prophana afflictauerit natio, traditum in iis libris est, quibus Mosaicæ continentur leges. instabant duri operum exactores. in cessantium terga saxum fustibus est. ibat coelo clamor virorum. Alij lateres condendis urbibus coquere: quidam stipulas convecitare, pars stercore egerere: postremo, cuncti servilibus officiis intenti ætatē agere. Iudæis in hujus rei memoriam etiam hodie in coena Paschali puls quædam comeditur, quam peculiari nomine *חזית* appellant. Neque profecto alia causa est, cur Iuvenalis Iudæos Romæ semper eophinū foenumque habuisse dicat in supellectili.

——Cophino fœnoque relicto

*Arcanam Iudæa tremens mendicat in
aurem,*

*Interpres legum Solymarum, & ma-
gna sacerdos*

Arboris.

& antea quoque,

*Nunc sacri fontis nemus & delubra lo-
cantur*

Iudæis,

*Indais, quorum cophinum foenumque
supellex.*

Enimvero cophinum foenumque gestabant, cum quod fiseellis stercora lutumque portaverant in Ægypto, tum quia stipulis foenoque usi erant ad fingendos lateres. Intererat eorum, per hæc monumenta cunctos docere mortales, quam aspera olim & foeda pertulissent. Nemo illa poëtæ verba rectè explanavit, præterquam Philippus Berzoldus, inter Italos quondam apprime eruditus vir. Satis gravem testem citavimus, Iuvenalem. Sed tamen procedat etiam alter, cuius sermones haud cinerem quæritant. Venustum est Marcialis epigramma in Gelliam; quæ, cum honestissimas condiciones respuisset sæpe, tandem superbiæ poenas dedit, & Judæo nupsit, contemptissimo bipedum.

*Dum proaves, atavosque refers, &
nomina magna,*

Dum tibi noster eques sordida conditio est,

*Dum te posse negas, nisi lato, Gellia,
chavo*

Nubere, nupsisti, Gellia, cistifero.

Mendicabulum hominis, Judæum, vocat cistiferum, qui cum foeno cophinoque perambulabat urbem. Ne-

mo

mo facile magnæ calamitatis obliviscitur. Manebat alta mente repositum inclemens Ægyptiorum imperium. Cæterum, dixerat Abrahamo Deus fore, uti per quadringentos annos Ægyptiis servirent, Hebræi. quod secus cecidit, consilia enim in melius retulit, haud dubie misertus eorum. Ad hanc rem pertinet quod Chaldaus Targumistes scriptum reliquit : *Abbreviatum est tempus præfinitum propter meritapatrium, qui comparati sunt montibus. Et deminuit de tempore servitutis centum Et nonaginta annos propter iustitiam matrum, quæ comparata sunt collibus.* Habebat ea ætas divinum virum Moysen, cujus auspiciis ex Ægypto evasit populus Hebræus, ingressuque iter longum est per desertissimas solitudines. Non fuit excundi autem Hierosolymus aliquis aut Iudas; neque conquistum collectumque vulgus, tanquam invisum diis, alias in terras, montem Hammon, avexit Baccchoris rex. hariolatus est Cornelius Tacitus, atque ii omnes, qui hæc illum docuerunt. Sed nihil mirum est tam falsa prodidisse de Judæis eos scriptores, qui sacra volumina nunquam inspexere. Odit profanum genus damnatque tenebris Deus: neque passus est profecto, uti sancti populi res cognoscere

scerent etiam ab ea parte, quæ publica est. Extant apud Flavium Josephum verba Demetrii: qui, mirante Ptolemæo, cur Mosaicarum legum nec historici ulli, nec poëtæ meminissent, causam ejus rei contulit in magnitudinem negotii, quam angustia pectoris illorum non caperent. Ad hoc, divinitus poënas dedisse ait, qui eas sollicitassent, Theopompum atque Theodectem. quippe illum mente, hunc visu esse orbatum. Quod si qui sint inter eos, qui de illis aliquid scripsere, pluribus modis labefactata ab illis veritas est. Nemo illorum quisquam est incorruptam fidem professus. Etenim, ut quædam vera sunt, ita singulis ferme aspersum mendacium est, & quidem malignum. Quocunque oculos conjeceris, tale quiddam deprehendes etiam in præstantissimis authoribus. Vel Juvenalis, ecce, quam aliena effutivit, cum de Judæorum loqueretur superstitione?

Romanas autem soliti contemnere leges,

Judæis cum ediscunt, & servant, ac metuntur jus,

Tradidit arcane quodcunque volumine Moses:

Non monstrare vias, eadem nisi sacra celenti,

*Quæsitum ad fontem solos deducere
verpos.*

Vera falsis miscuit, plane uti confusa
res sit. Sane vero non fuit tanta amen-
tia Moses, ut hoc tam barbarum jus
introduceret. Quid fuisset aliud de ho-
mine in ferum animal transire, si non
hoc fuisset? Præclare ab Ennio di-
ctum est,

*Homo, qui erranti comiter monstrat
viam,*

*Quasi lumen de suo lumine accendat,
facit.*

*Nihilo minus ipsi lucet, cum illi ascen-
derit.*

Natura ad humanitatem nos forma-
vit. hujus imperio petere & dare jube-
mur quæ posita in communi sunt.
Quidnam est igitur? injuriæ in Mosem
sunt, qui hæc illi affinxere. Diu post
tempora illius, coepit hoc esse Judæo-
rum primo vitium, dein mos quoque:
ut recte Hieronymus dixerit, *pejores esse
eos nunc, quam olim.* Fuit illis hinc ad-
versus omnes gentes hostile odium.
separati epulis, discreti cubilibus, alie-
nigenas, ut purgamentum, vitabant.
in summa mendicitate superbire, Dei
se gentem dicere, patriam religionem
& antiqua nomina jactare, denique
nihil

nihil moderati neque pensi habere. Profecto, insigniter invidos & zelotas oportet fuisse, qui decretum istud Hyrcani & Aristobuli tempore fecere, quod Rabbi Zacuth memorat in libro Iuchasin, אדור מי שילמד לבנו הכפה יוניר, *Maledictus sit, qui filium suum Græcorum instruxerit disciplinis.* Ab eadem malevolentia fuit; quod tantopere indignati sint, legem Moïsis fuisse Alexandriæ in profanum sermonem conversam, Philadelphi, optimi regis, iussu dolorem quidem certe suum quottannis solenni jejunio ad VIII Teveth fassi sunt. Hæc mera ærugo erat, hic nigra loliginis succus, qui animos eorum venenaverat. Sed non opus est tantas moles convec̄tare ad refellendum, quod Tacitus falso dixit de Judæorum exitu ex Ægypto. Faceſſat Romanus scriptor, ubi vir divinus loquitur Moſes, *עֵן אֶת אֱלֹהִים דֹּעֲלֵתָם וְהוּא הָאֵלֹהִים.* qui p̄pe is testis est ex Jovis tabulis. Postquam in Arabum deserta ex Ægypto evaserant Israëlita, mire illis adfuit semper numinis clementia. Ajunt Rabbi-ni tres fuisse insigni pietate homines, quibus tria maxima beneficia tulit accepta populus Israël. כֵּן בּוֹכֵרֵי כִשֶׁר יִשְׂרָאֵל עֵן בּוֹכֵרֵי אֶחָד בָּאֵר בּוֹכֵרֵי מִיָּד בְּתֵּיבָה לֵרֵם נִסְתַּלְקָה הַבָּאֵר וְהָיָה לֵקֵץ

להן בזכות משה ואהרן מר אהרן
 ונסתלק עמוד הענן חזר להן בזכות
 משה כר משה נסתלקו שלשתן ולא
 חזרו שניה שנאמר ואכחיד את שלשת
 : *Manna ilbis contigit ob merita Moſis , columna nubis propter Aaronem , puteus propter Miriam . Moriente Miriam , periit puteus . ſed reſtitutus eſt propter Moſem & Aaronem . Obiit Aaron , evanuitque columna nubis . reddita tamen eſt propter Moſem . At Moſe extincto , ſublata ſunt ſimul tria hæc . Scriptum enim extat , exſcindam tres paſtores menſe uno . Verba , quæ citantur , Zachariæ ſunt . Sequitur autem Rabbinicam interpretationem , uti ego opinor , Hieronymus : atque inſuper cauſam addit , cur uno menſe obiſſe eos dixerit vates , qui , ubi accurate rem exigis , potius uno ceciderunt anno . Ut ut hæc ſunt , præpotens numinis vis fuit , quæ populum exilem & omnium rerum egenum , in aſperriſimis locis tam diu ſuſtentavit . Quod ſi jam illa intueare , quæ paulo poſt evenerunt , cum Canaanam ingreſſus Iſraël eſt ; ibi vero , quot res geſtæ , tot miracula occurrunt . maximæ hoſtium copię parva manuſuæ : per altiſſimos fluvios ſiccis pedibus , velut continenti , pervium iter . oppidorum moenia , nullo impellente , ſubverſa .*

Quæ

Quæ omnia ejusmodi sunt, uti vim eludant humani ingenii. Illud vero multo maximum est, quod etiam Solis cursum voce sua tardaverit per integrum diem summus populi ductor Josue. Chaldæus Targumista Cantici Canticorum ait, Josuen tunc cecinisse hymnum illum, qui ex decem, quos numerant, quintus est. Quid causæ sit, cur Judæi, auctoritate cujusdam Rabbi Jose permoti, tradiderint hoc factum esse בִּירַח שֶׁל גִּיטָן *Kalendis mensis Nisan*, atque in eam diem, præter solitum, incidisse æquinotium; nos divinare non possumus: nisi quod profecto fatalis delirandi libido subegerit eos miraculi extenuare magnitudinem. Satius fuisset, ad venerabile rei mysterium stupere. Sed tandem habeat finem aliquando hæc dissertatio. Postquam igitur Cananensium potiti Israëlitz sunt, diu Ecclesia communis fuit duodecim tribuum. nec ante mutatio incescit, quam Salomonis decessus inter dominandi avidos certamen ingens excitasset de regno. Ibî scissus in contraria studia sacer populus est, cum pars hæc Roboamum Salomonis filium, pars illa sequeretur Effraimitam Hieroboamum Nabatho genitum. A Roboamo Judas & Benjamin stetit: ab Hieroboamo reliquæ decem tribus.

ille Microsolymam & finitima loca, hic Sichemum tenuit. Ita duo regna extitere: quorum alterum Judaicum, alterum est Israëliticum dictum. Neque vero mansit intemerata religio. quippe ad idolorum cultum tribus suas averterat Hieroboamus, ut sacrorum dissimilitudo dissidium quoque augeret infensarum partium. Quare ex illa tempestate ad solos Judæos redacta Ecclesia est; quorum nomine etiam Benjaminitæ propter summam, quæ fuit inter eos, conjunctionem, appellantur. In libro quidem Esteris, Mardocheus dictus Judæus est, cum esset de nepotibus Benjamin. id quod Rabbi Elias publicavit. Hæc est illa tantopere celebrata Ecclesia Judaica. cujus quæ fata, quæve mutationes fuerint, paucis sic dixisse, ingens operæ pretium fuit. Nunc ad aliam pergimus.

CAPUT V.

De circumcissione. Quæ gentes olim fuerint circumcissæ. De Aegyptiis, Aethiopibus, & Colchis. Verba Jeremia de Aegyptiis à quorundam interpretatione vendicata. Pauli locus de iis, qui præputia reducunt, perperam ab Hieronymo intellectus. Immodicus assus Hieronymi in libris adversus Iovinianum.

*ianum. Hallucinatio ejusdem in ver-
bis Iosua de repetita circumcissione. Cur
circumcissio octavo die celebrata.*

PER diu sane populus sanctus reliquas
inter gentes nulla diversitate nota-
bilis fuit. Noscebat suos, quos delege-
rat Deus; & ab his noscebatur. insi-
gnia & notæ aberant, quæ usurpari
oculis possent. Primus Abrahamus,
cui facta rerum maximarum spes erat,
sacramentum accepit, cujus vi de fu-
tutorum eventu esset certus. Jussus est
circumcidere suorum præputia, ejus-
que rei exemplum transmittere ad po-
steros; quibus eadem posita lex fuit.
Nihil tam religiose observatum ab illis
est. Sed imitatz tamen morem hunc
etiam aliz gentes sunt. quæ res accu-
ratissimos scriptores in errorem im-
pulsit. haud enim sciverunt ex qua sit
origine hoc ductum. Herodotus ait,
solos omnium mortalium Ægyptios,
Colchosque, & Æthiopes id fecisse.
Syros verò, qui in Palæstina sunt, hoc
est, Judæos, ab Ægyptiis didicisse. ne-
que verò dubitandum esse, cum hoc
confiteantur illi ipsi Syri. Sed enim ve-
rò danda est errori huic venia. obscu-
ra enim propter vetustatem sunt re-
rum initia. Nos Abramum circumci-
sionis

sionis authorem cunctis Judæis fuisse, non opinamur hercle, sed certò scimus. In hoc uno tamen Herodotum sua non fefellit divinatio, quod Æthiopes potius ab Ægyptiis, quàm hos ab illis accepisse morem existimat. Quippe primi Ægyptii Hebræos, quos sedibus suis exceperant, imitati sunt. Exinde res manavit ad finitimos, Colchos, Æthiopesque. Quoniam de prophatarum gentium circumcissione diximus, confutandus nobis est eruditissimus Rabbîus, cujus extat liber in manibus hominum, qui Aruch dicitur. Magnum atque memorabile facinus inceptât, qui in animum induxit ruspando ventilare quicquid errorum est in Rabbinicis scriptis. Homines enim Hebræi, egregia eruditione, sagacique ingenio, cum sacri codicis secula patrio sermone evolva nobis darent, multa feliciter repererunt, quæ aliorum nunquam asscuta esset industria. Sed iisdem rursus aut confidentia interdum aut ambitio interpretamenta quædam dictavit, quorum falsitatem incogitantibus deprehendere haud facile est, quia veris proxima sunt. Non ego nunc de allegoriis, mysteriisque, neque de fabulis loquor, quibus sua ipsi scripta miserum in modum infamaverunt.

verunt. monstra enim hæc sunt, in quæ si Hercules incidisset, putasset sibi tertium decimum laborem venisse. Sed eas dico interpretationes, quibus מושב, ut ipsi vocant, hoc est, *simplex verborum sententia* explicatur. Hac enim parte soli Judæi, ingratis omnium gentium, tenent quendam principatum. Et nobis quidem de Judaicarum interpretationum virtutibus vitiisque alio loco abunde dicetur. Nunc Jeremia recitabimus verba, ex quibus author libri Aruch olim. commentum fabricatus est, quod probavere amplexique sunt hac ætate viri eruditissimi. Ait apud vatem Deus in capite nono: *Ecce, prope adsunt dies, cum animadvertam in omnes, qui circumcisi sunt cum præputio. & addit, in quos animadversurus sit; in Ægyptios, & in Judæos, in Edemitas, & in Ammonitas, Moabitasque. Circumcisi cum præputio, ii sunt, inquit autor libri Aruch, qui postquam circumcisi essent, præputium attraxere. Tales autem erant Ægyptii, inquit; quia circumcisi quidem erant, quo tempore vivebat Joseph: at, illo mortuo, adduxerunt sibi præputium. Nempe hoc sentit Rabbinius, odio Israëlitarum Ægyptios, ut obiit Joseph, omisisse circumcisionis ritum,*

quem olim, vivente illo, ab ipsis didicerant. quin & ad hanc rem arte usos esse ait, quæ abscissam cutem repararet. noluisse enim eos quidquam commune habere cum ea gente, quam per se pridem pastoritio vitæ genere invisam, ob unius tamen Josephi merita hætenus, sed ægrè hære in parte regni siverant. Hæc est sententia præstantissimi Rabbini, qui putat Ægyptios non fuisse circumcisos, ex qua tempestate, relictis eorum finibus, in Palestinam concessere Israëlitz. Sed non ita est profectò. Etenim suo adhuc ævo recutitam prisco more fuisse eam gentem, Herodotus atque Strabo, &, qui diu post illos vixere, Hieronymus Ambrosiusque memorant. Enimverò perperam intellexit scriptor Hebræus verba Jeremiæ, quorum interpretatio mihi ea videtur optima, quæ est pervulgata. Scio equidem cum autore libri Aruch etiam sentire V. C. Joannem Drusium, quo sumus magistro quondam nri. Sed ille, quâ fuit animæ æquitate, dedisset ingenuo candori nostro veniam. Etenim incorruptam libertatem professi, sine amore, sine odio, quid rectissimè dicatur, exquirimus. Profectò, quoniam spiritus sacer *circumcisos cum præputio* appellat primam

mum Ægyptios, dein Iudæos; interpretamentum istud de omisâ speratâque circumcissione, si ad Ægyptios refertur, falsum quidem est, ut jam ostendi, sed tamen colorem veri habet. at ubi Iudæos spectas, de quibus ibidem sermo est, jam nequaquam procedit commentum. Etenim is populus, etsi ad impietatem identidem prolapsus est, & Deum negligere, sacra prophanaque omnia polluerè didicit, circumcissionis ritum tamen retinuit constantissime, eaque re gloriatus semper est usque ad ineptias, & cum derisu. Sed omisâ hac disceptatione, redeamus ad primam sanctissimi instituti causam, quam diximus hanc fuisse, uti populus Israëliticus aliqua diversitate nosceretur. Libet & alteram huic addere, quæ gravior certè, maiorque est. Inter eas res, quæ Messie sacrificium figuraverunt, etiam sanguis ille fuit, qui præputiorum circumcissione fundebatur. Quoniam autem rerum soliditas inania pellit umbrarum, æquum fuit, ut, postquam Messie vultus terrarum orbi affulisset, ex imagines tollerentur, in quibus fuerat olim mysterii huius occulta quædam significatio. Quare illâ tempestate vim suam circumcissio perdidit. Nam neque ii, qui ex prophanis

phanis gentibus venerati Messiam sunt, præputia ponere necesse habuerunt, uti Ecclesiæ sacris initiarentur; & rursus Judæis, si qui adorare eundem voluere, nihil quidquam officiebat, quod recutiti essent. Est super hac reluculentus divi Pauli sermo ad Corinthios, in capite septimo primæ epistolæ. περιτμη-
 μέν τις ἐκλήθη; μὴ ἐπιπῶ αἶσῶ. ἐν
 ἀκροβυστία τις ἐκλήθη; ἢ περιτμη-
 νός ἐστιν. ἡ περιτμὴ ὅθεν ἐστίν, καὶ ἡ ἀκρο-
 βυστία ὅθεν ἐστίν, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν
 θεῶ. *Circumcisus aliquis vocatus est? ne
 attrahat præputium, in præputio aliquis
 vocatus est? ne circumcidatur. Circum-
 cisio nihil est, sed observatio mandatorum
 Dei.* Enimverò erant illo ævo quidam
 malè superstitiosi, qui, cum ex Judaïs-
 mo sese in Christianismum transferent,
 usque adeò nulla Judaici ritus superesse
 vestigia in corpore suo voluere, uti præ-
 putia quæ infantes amiserant, jam re-
 pararent viri. Ad eam autem rem me-
 dicorum usi operâ sunt. Quæ fuit pro-
 fectò nimis anxia religio. Et jure igi-
 tur eam culpavit Apostolus. Sæpe subit
 animum meum cogitatio, quonam mo-
 do D. Hieronymum fugerit sententia
 verborum Pauli, cum tamen nihil illo
 viro eruditius viderit veterum ætas.

Bkisti.

Existimat ille, per totum istum locum de cælibatu & de conjugio agi. Verba autem sic interpretatur: *Eo, inquit, tempore, quo vocatus es & credidisti, si circumcissus, hoc est, calebs eras, noli ducere uxorem, id est, noli adducere præputium, ne circumcisionis & pudicitia libertatem oneres sarcina nuptiarum. Rursum, si in præputio quis vocatus est, ne circumcidatur. Habebas uxorem, cum credidisti. noli fidem putare causam dissidii. in pace enim vocati sumus.* Quæ de servis adduntur à beato Apostolo, eodem pacto explicat. Hæc, & his gemina, non uno loco Hieronymus; sed præcipuè in commentationibus, quas in Esaiam edidit. Et verò, uti ostendat Pauli locum non esse verbo tenus, aut sine allegoria explicandum, disertè ait, *hand esse potestatis nostra, præputium adducere post circumcisionem.* Nos Hieronymo non opponemus illustrium medicorum consensum, qui fieri id posse affirmant, quod negitat ille. Satis illum redarguit tot historiarum fides. Quamquam hercle, quod in Maccabæorum libris scriptum est, filios Tobie fecisse sibi præputia uti Græcis essent similes, illud ipsum frigida interpretatione pervertit. Atqui Flavius Josephus ejus rei tam certus est author,

thor, uti addubitare amplius, non sit
 hominis sobrii. Enimverò ita res est.
 Abripuit Hieronymum, ultra quàm
 satis est, cælibis vitæ amor. Hunc
 enim ille uti mortalibus commenda-
 ret, omnia sollicitavit prophetarum
 atque apostolorum dicta, plerisque
 etiam vim fecit. Quemadmodum ar-
 quatis & veteriosis, lutea quæ non
 sunt, æquè ut lutea videntur: sic, cu-
 jus animo semel sedit pervicax opi-
 nio, desinit ille res verâ notione dis-
 cernere, & quidquid obviam uspiam
 est, id omne inservire suæ causæ au-
 tumat. Certè quidem in libris adver-
 sus Iovinianum effertur sine habenis,
 exuberans exultansque. argumentor-
 um verò delectum habuit nullum.
 Etenim, quod magnæ imprudentiæ
 est, cum multa se in pectus illius in-
 nuarent, omnia, quæ animi calor ad-
 mittebat, in vulgus publicavit. Ita
 permagnum adiit nominis sui pericu-
 lum. ut omittam, quod nimius fue-
 rit cum in laude virginum, tum in vitu-
 peratione nuptiarum. Marcioni e-
 nim & Manichæo favere visus est: &
 dum unum latus protegit adversus Iov-
 inianum, in altero vulnus accepit à
 spurcissimis hæreticis. Quare Pam-
 pachijs, summus amicus ejus, plera-
 que

que exemplaria suppressit. & ipse pro se scripsit apologiam, adeò pulcram mediis fidius, uti jam in sanctissimo viro illud continentiz vehemens & acre studium non feram modo, sed amem quoque. Quod enim plerique maledictum ingens existimant, eam ego laudem ducō maximam. Modus quidem tenendus est, fateor: sed quia difficile est temperamentum, quidquid æquo plus futurum est, in hanc potius partem præponderet. Sed iterum longius, quàm decet, recessimus à proposito. crescet in immensum nostra commentatio, nisi in posterum magis pressè insistamus lineæ. Circumcisio per quadraginta annos, dum in Arabum desertis errabant Hebræi, ommissa est. Etenim, quoniam sæpe movenda castra erant, agrorum imbecillitas ex recenti vulnere moram injecisset profectiōi. Accedit, quod in vastissimis illis locis nullæ erant gentes, quibus misceretur sacer populus. quare distinctione & notis neutiquam opus erat. Interea tamen, quoniam circumcisos prosequeretur singularis quædam numinis benignitas, utique valde infelices videri possint, quos in solitudine natos fati vis extinxit acerbo funere. Sed nobis sacri codicis

con-

contextum acrius inspectantibus nulla adhuc reperta ratio est, cur in deserto crederemus aliquos periisse, qui nati ibidem essent. Illud constat, eorum omnium, quos ex Ægypto Moses eduxit, neminem, exceptis duobus, in Palæstinam venisse. Itaque, quod summus populi ductor Josua, cum Jordanem transisset, Isr.ëlitas denuò circumcidisse memoratur, id verò ad eos pertinet, qui circumcisi nondum fuere, quia nati in deserto erant. Repetita tamen circumcisio dicitur, quia revocabatur mos, qui usurpatus olim in Ægypto, ac dein intermissus, postremo penitus abierat in desuetudinem. At Hieronymus præter rem hîc se fatigat, & nodum quærit in scripto, cum disputat, qualis ea fuerit circumcisio, quam repetiverit Josua. Nam *se juxta litteram illud accipimus*, inquit, *penitus stare non potest. non enim excisa pellicula iterum nascitur.* Aliqua via elabendum fuit in rebus creperis fortissima quæque consilia tutissima sunt; & capienda hîc præcepta via est. Igitur, uti nobili aliquo facinore sese expediat, *cultellum quendam Evangelicum* fingit in hac iterata circumcisione; neque aliud hercle significari ait, nisi mundationem animorum. Est hæc
non

non exigua hallucinatio. & tamen ipsi commentum placet. Exterum, quod dixi eos, qui nati in deserto sunt, incolumes evasisse cunctos in Palaistinam, conjectura modo nostra est. putamus enim, non asserimus. Si qui tamen interea temporis, dum intermittebatur circumcisio, mortui forte sunt, his non minus propitium fuisse credimus numen, quam illis, quæ natura finem vitæ fecit antequam institutus solennis hic ritus esset. Idem de infantibus quoque judicandum est, quos dulcis vitæ exortes, & à matris ubere ante octavam lucem raptos, abstulit atra fors. Quapropter ridicula est verporum hodie superstitio, qui pueros sic extincto, circumcidunt tamen apud sepulcrum. Quoniam omnia persequimur, (volumus quidem certe) dicendum est etiam, cur circumcisioni octavus sacratus dies sit. Nimis longe arcessitum est, quod plerique hic de ætate octava ajunt, quæ vitæ æternæ redditura mortuos est. Mysteria ex rebus quibusque obviis & apertis effodere, eorum est, qui via hominum pervulgata sapere fastidiunt. Quæ res sæpe excidit in febriculosam putiditatem. Nos non inventionum acumen, sed rerum pondera amamus.

X

Cun-

Cunctæ animantes, cum recens nati sunt, quia brevem lucis usuram habuere, & incertum adhuc est an vita illis vitalis sit, ante octavum diem vix in censu animantium æstimantur. ad hoc, nondum spurcicies diffluit, quæ ex utero illis, atque ex partu credita est adhærescere. Ea causâ est, cur ex hoc genere mactari victimas sibi vetuerit Deus, cui ingratum est, quicquid semiperfectum aut impurum est. Extat edictum in Levitici capite vicesimo & secundo; *Bos, ovis, & capra, cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ. die autem octavo & deinceps offerri poterunt domino.* Igitur, quoniam etiam circumcisio velut quoddam solenne sacrum fuit, per quod puerorum surgentem spem consecrabant numini, plane oportuit hæc eandem oportuni temporis legem esse. Placuit autem octavus dies, non ob arcani vim, quæ in numero esset: sed quia nec ante peragi sacer ille ritus potuit, &, ut diutius differretur, haud necesse fuit. Quod si dies post octavum quivis alius ex parentum fuisset delectus libitu, jam metus erat ne superbia hominum & socordia quotidie res in deterius iret. Ita enim fit in viâ. Primum prolatatio & ignaviæ quædam

dam dulcedo allubescit : mox contemptio succedit atque neglectus. Neque vero ipse sabbati dies , si octavus à natali esset , exceptus fuit , quamvis ab omni alio opere continerent tunc manus suas Judæi. Verba facit hac de re ipse Messias in capite septimo Evangelii , quod scriptum reliquit Divus Joannes. Quæ de circumcisione dicenda erant , persecuti pleraque sumus. nisi libêret nobis Thomam Aquinatem & alios præstantissimos quosdam scriptores refellere , qui circumcisioni adhibitum à Tzippora & Josua cultellum ajunt , non ferreum , sed lapideum ; eâque re significari Messiam , salutis auspiciem , existumant , de quo divus Paulus illud pronuntiat , ἡ ὁ πέτρα ἡ ἐστὶν Χριστός. *petra autem erat Christus.* Sed nos ab hac porrigine unguis continebimus , cum positum in laude commentantium sit , rebus illustribus immorari. Cætera iis relinquenda sunt , qui palmarium petunt ex ignobili labore.

CAPUT VI.

*De religione Iudæorum. Cur Judæi num-
binum & incerti numinis cultores ha-
biti olim sint. Quid illud in Petronii
Cataleſtis ſit, cœli auriculis advoca-
re. Non eſſe id Cœlicolis dictum. Athe-
nienſium calumnia in Socratem. Ara
ignoti Dei apud Athenienſes. Iudæo-
rum inexpugnabilis conſtantia in unius
numinis cultu poſt templum ſecundum.*

ET ſi omnibus locis ad eſt Deus, mor-
taliūque audire vota ubique po-
teſt; tamen ediſto legis Moſaicæ ſan-
ctum eſt, uti, cum populus Hebræus
in Cananzam perveniſſet, una modo
urbs eſſet, in qua ſacra publica, priva-
taque, atque omnes cæremoniæ pera-
gerentur: illuc cuncti ex tribubus at-
que oppidis ſuis ad religionum ſolen-
nia convenirent: ibi primitias offer-
rent; Deum caſte adirent; ſanctè vo-
ta redderent. Nos, quoniam de ſtatu-
tis Moſaicis quædam diximus, urique
prætermittere jam hoc non poſſu-
mus, quod maxime habuit neceſſita-
tem legis. Extat illud ediſtum in capi-
te duodecimo Deuteronomii, perti-
nuitque ad ſolos Hebræos, quorum
infirmia mens ad cultum numinis fa-
cillime

cillime excitabatur, quum sacrificiis solennibus non dies magis statim, quam loca essent in quibus fierent. Religionum sedes hæc, Hierosolyma fuit, postquam Sionem spreverat Deus. Et initio quidem tabernaculum quoddam erat, quod præsentior infidebat numinis vis. Tandem Salomo, rex sapientissimus, auspicato inauguratoque templum condidit immensæ opulentia. Ibi altare, & arca cum insignibus sacri foederis erat: ad hoc, alia multa, quæ adiciebant aliquid receptæ religioni. Quisquis desideria sua numini exponere, quisquis vel opem ab illo, vel delictorum impetrare veniam vellet, is ad templi atrium accedebat. nusquam magis propitius mortalium preces exaudiebat Deus. In Joannis Evangelio Samaritana mulier ad Messiam ait, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν ἱερουσαλὺμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυῶν. Vos dicitis Hierosolymis esse locum illum, ubi oporteat adorare. Et alibi dicitur, ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι, ὁ εἰς φαρισαῖον, ὁ ἑπὶ τελώνης. homines duo adscendebant in templum uti adorarent: unus Phariseus, & alter publicanus. Neque vero erant hæc religione soluti, qui in diffitis locis vivebant, quæisque

adire non contingebat sacram urbem. nam & illi, cum Deum adorabant, id quod unum in tali re fieri potuit, ad eam Hierosolymitanam se convertebant. aliter nefas erat. Daniel quidem certe, Babylone, cum ter in diem genibus flexis supplicaret numini, fenestras cœnaculi aperiebat, locabatque se Hierosolymam versus. Ipse Salomo, in sacro illo carmine, quo constructam à se pulcherrimi operis molem dedicabat, plane futurum spondit, uti posterì ad templum sese obverterent, quoties aut ab hoste capti in alias terras abducerentur, aut malis affligerentur extra patriam. Verba ejus *luculentissima* extant in libro primo Regum, in capite octavo. Est etiam apud Ezechielem infensus Dei sermo in eos, qui tergis sanctuario oppositis Orientem adspiciebant precantes. Quem locum eruditissimus Rabbi Iarchi interpretatus est perquam feliciter. Porro, templi adyta, præter summum sacerdotum, videbat nemo. Primus Romanorum Cn. Pompeius, cum ex Asia victrices circumageret copias, debellatis in transitu Judæis, templi penetravit intimos recessus. Ex illo tempore vulgatum est, inquit Tacitus, *vacuam esse sedem, & inania arcana*. Enim-

vero tenuerat antea mortaleis opinio, esse intus numen aliquod, Apin, Ammonemve, aut Anubin, cujus nomen inter ipsos modo notum pronuntiari apud exteros profanosque fas haud esset. At postquam Pompeius, jure victoriæ, adyta reſeravit, palam omnibus factum est, de nihilo esse tot sacræ, totque cæremonias, siquidem neminem Deum præcipue colerent. Hoc voluit Cornelius Tacitus : ex cujus sententia illud Lucani est explicandum ;

— *Et dedita sacris*

Incerti Judæa Dei.

Ab eadem fama jactatum vulgo in Judæos est, esse eos nubium & cœli cultores. Certe apud Rabbinos, cum decem sint Dei nomina, in eorum numero *השכינה* *habitatio* ponitur & *מקום* *locus*, & *השמים* *cælum*. Quam usitata autem illis res esset, jurare per cœlum, non potest ignorare qui divi Matthæi verba legit in capite quinto, ubi istum morem reprehendit servator hominum Messias. Cæteram, non possumus hic assentiri Josepho Scaligero, viro illustrissimo, cujus admirabilem in omni doctrinæ genere excellentiam jure veneramur. Is, cum apud veteres scriptores crebra sit mentio sectæ cujusdam cœlicolarum, qui fuere

femichristiani Judæi , de iisdem putat loqui Petronium in Catalcctis,

Judæus licet, & porcinum numen adoret,

Et cœli summas advocet auriculas : &c.

Quod secus est. pertinet enim non ad hæresin quandam sectamve Judæorum, sed ad Judæos cunctos. Neque aliter accipi potest id , quod subjicitur,

Ni tamen & summas præcideris inguinis oras,

Et nisi nudatum solverit arte caput,

Exemptum populo ,¹ graja migrabit ab urbe,

Et non jejuna sabbata lege premet.

Sanè fuit hoc commune convitium, quod ridiculè confinxerunt Romani, ut invidiam facerent Judæis, quasi nil præter aërem colerent, qui colere omnium aliarum gentium recusabant Deos. Sed non tunc primò id factum est. Jam enim antea Athenienses quoque per summam malevolentiam, Socra-

¹ *Legendum est sacra. vel, ut alijs grati. sed prius malo.*

cratis numina esse dixerunt nebulas, & fluida elementa. Omnia, quæ Aristophanes in scena lufit, nihil nifi vulgi voces fuerunt,

Ωτ' δ' αὖ ποτ' ἀναξ ἀμέτρητ' ἀήρ, ὃς
ἔχ' ἄ πλὴν γλυῶ μετίωρον,

Λαμπρός τ' αἰθήρ, σιμναὶ τιθεαὶ νε-
φέλαι βροτῆσι κέρουνοι.

Et mox,

Αὐταὶ γάρ τοι μέναι εἰσὶ θεαί, τὰλ-
λα ἢ πάντ' ἐπ'

Φλύαρ.

Spernebat vir sapientissimus eos Deos, quos colebat civitas superstitionibus obnoxia, religioni adversa. Hoc cuncti cives ultum ivère putido maledicto. Dum isthæc de Socrate scribimus, aliud nobis in mentem incidit, sed quod magis ad propositum nostrum facit. Proprium & peculiare vitium fuit Atheniensium, laborare multitudine numinum: usque adeò profectò, uti etiam Israëliitarum verum illud & ineffabile numen colerent, sed nescientes. Aram enim posuère ἀγνώστῳ θεῷ, ignoto Deo. De qua re extat narratio in commentariis Actuum Apostolicorum, in capite decimo & septimo. Vi-

dit hoc divus Paulus, & miseratus est.
 itaque juxta eorum inscitiam, & fidenti
 oratione in medio Arcopago ad cives
 dixit, *ὁ ἀγνοῦντες ἀσεβῶτε, τῷ τῷ*
ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. Quem vos igno-
rantes colitis, hunc ego vobis annuntio.
 Non sine ratione hoc dixit Apostolus.
 Etenim, cum appellationes amplius non
 poterant reperire numinum, quæ cole-
 rent, colebant ignotum aliquod. quare
 cum nullus esset falsus Deus, cui posita
 Athenis non erat ara, restabat uti hic
 unus, qui *ἀγνώστου* ignotus erat, esset ve-
 rus. Nam divo Paulo quidem, qui talem
 fuisse affirmat inscriptionem, magis
 credimus, quàm Hieronymo, aliisque,
 qui de titulo nescio quid diversum tra-
 dunt. Judaicæ religioni honoris cum
 testimonium Tacitus, etsi aliud agens,
 dedit, cum ista scriberet, *Indei mente*
sola, unumque numen intelligant, sum-
mm illud & æternum, neque mutabi-
le, neque interiturum. Non poterat
 grandius aliquid homo paganus dixis-
 se. Habet hoc sacratissimæ religionis
 majestas. ornamenta sua etiam ab
 illis capit, qui contemnunt. Sed id ta-
 men sæpius factum est alia quadam ra-
 tione. Cæsar Agrippæ filius, Judæam
 prætervehens, apud Hierosolymam
 non

non supplicaverat. Placuit numini, ut hoc, quod adolescens ex principe domo deliquerat, tota Roma lueret. quippe inopia, fames, & summa annonæ caritas urbem attrivit. itaque errorem suum Octavius agnovit, qui nepotem suum Caium collaudaverat. Certè admodum illustre poenitentiae documentum ab Octavio datum ex Agrippæ regis oratione ad Caligulam colligimus, quam Philo recitat in libro de legatione. Ait ille, sacrificia Hierosolymæ quotidie supremo Hebræorum Deo facta fuisse de pecunia Augusti. Ita jusserat is princeps, qui constantissimè per omnem vitam aversatus peregrinas cæremonias est. Nimis ridiculè faciunt, qui hîc in dubium vocant Agrippæ fidem. Etenim profectò hominē Judæus non impune tulisset tam futile mendacium, apud Caium, & in eâ urbe, ubi recens adhuc omnibus hærebat memoria Octavii. Non minus præclarum est, quod de Alexandro Magno refert Flavius Josephus, in Antiquitatum libro undecimo. Sed non libet nobis omnia recitare. Satius est persequi quæ suggerit Tacitus noster. Inter cætera illud est: *Indei profanos credunt, qui Deum imagines mortalibus materiis in species homi-*

*hominum effingant. Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sunt. Putes Tacitum deditâ operâ Romanos suos stultitiæ damnare. adeò gravitatem asseverat, dum hæc dicit. At in Plinio haud idem studium videas. nam velut favens publico errori illud dixit, *Judæagens, contumelia numinum insignis.* Sunt in libris Mosaicis multa edicta, quibus idolorum vetatur cultus. Ne aurum quidem idolis argentumve auferre fas fuit. Quamquam non potest violatæ legis reus videri summus rex David, qui capiti suo imposuit coronam Molochi. quippe acceperat à Jethro Philistino. & purgatum jam erat vitium rei, quæ dominum mutaverat, ac præda fuerat non hominis Hebræi, sed alienigenæ. Sæpe infractam Judæorum admirati virtutem sumus, quos Romani compellere non potuerunt, uti imaginem reciperent Cæsaris. Subegerat rerum dominus populus non Judæam modo: sed Asiæ Africamque: & prolata jam tanti imperii reverentia ad illos quoque erat, qui alium solem, alia sydera intuebantur. Una Judæa aliquid negare ausa victoribus est, qui auferre vi, quod non impetrant, solent. quippe potestas, non modo*

modo si invitet, sed etiam si supplicet, cogit. Primum experimentum tenacissimi propositi datum sub Tiberio est. Sed tunc id modo agebatur, uti in urbe locarentur statuz. & cito destitit præfectus, cum non poterat hoc, uti erat coeptum, pertendere. Mox Caius etiam inferri templo voluit, & recusantibus minitatus extrema est. Accessit tandem numinis coeleste auxilium. quippe Petronius, qui provinciam tenebat, nuntium de Cæii morte multo ante accepit, quam eas literas, quæ tribus mensibus ante scriptæ, excidium jubebant sacræ gentis. Et sane significaverant hoc Cæio Judæi, malle se cum urbe penitus deleri, quam admittere, quod foret contra edictum divinæ legis. Tanta cupido gloriosæ mortis non in proceribus modo, sed in plebe quoque, atque in mulierum apparuit sequiore sexu.

• C A P V T. VII.

De vatibus, deque divino afflatu. De Elia. An vates furore correpti, & mentis impotes fuerint, cum futura canerent? Montani dogma, & muliercula sanatica, quas instruxit ille. De Delphicis vatibus, deque impostura, & artibus, quæ illis in usu. Ficta cum nomine

mine colloquia. Hæreticorum vsteres doli: & de Valente Arrianorum duce. De Esaia, deque Ieremia. Judæorum vesana opinio, Daniele vaticibus non esse annumerandum. Inutilis aliorum contentio super ea re. Crætetis affectata pauperies. Elia & Joannis Baptiste comparatio.

DUabus rebus, ante Messiz adventum, ad recta compellebatur sacer populus; legum sanctionibus, & oraculorum terrore. Itaque potissimam sacri codicis partem cum edicta Moisaica, tum vatum scripta occupavere. In divi Lucæ Evangelio dicitur diviti cuidam purpurato, *Habent Moysen & prophetas. illos audiant.* Ac de legibus quidem antea dissertatio nobis fuit. nunc postulare res ipsa videtur, uti etiam de vaticibus aliquid dicamus. Vates ii erant, quorum numinis peccanti populo denuntiarent; quique miracula ederent; & futuros rerum prædicarent eventus. Inter vates insigniter eluxit sanctitas & celsa quædam virtus Elia, qui, uti Deum totum admitteret, hominem exuerat; &, cum in desertis locis duram atque asperam ageret vitam, ad civium cœtus non adibat, nisi ut corrigeret. Elia vaticinia plera-

pleraque, cujus generis fuerint, difficile dictu est. pauca duntaxat in libris Regum sunt, sed quæ de Messia nullum perhibent testimonium. Scripta illius, si quæ fuere, Achabus suppressit. Non enim extant in manibus hominum. Cæteri ferme, quos sequens tulit ætas, oracula sua literis consignavere. Habent autem eorum libri tam infallibiles prædictiones earum rerum, quæ multis post seculis contigerunt, uti non alio argumento magis defendi sacra scripturæ debeat divinitas. Non ea scientia constare studiis, arte, aut præceptis potuit. quicquid dictum illic est, à numinis instinctu fuit. Zacharias quidem, Daniel, Ezechiel, quid aliud, quam cœli commercia habebant? Sæpe inter angelos esse se cernunt, loquuntur cum iis, populorum fata discunt. Ad summam, vere illis contigit, transilire mortalitatem suam. Atque hæc causa est, cur in libris eorum, sermo numinis ad eos ferme cum hac præfatione sit, *Audi, fili hominis.* periculum enim erat ne insolescerent, & caducæ sortis suæ fierent immemores. quicquid leve atque inane in animis est, inter res tantas atque tam inusitatas, sese extollit. Cæterum neutiquam est existimandum, fuisse vatam
men-

mentem extra se raptam, plane uti impos sui esset, atque ut ipsi ea nescirent, quæ loquerentur. *Spiritus vatum, ipsis subjectus est*, ait divus Paulus. quod secus esset, si fratros morderet, & rectorem suum raperet, ferretque extrarum terminos. Celebre est illud Messias, *Multi vates cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt; & audire, quæ auditis, & non audiverunt.* Sane desiderare non potuissent, quæ penitus ignorabant. Res quidem præsentis oculis cernuntur: quod illis non contigit. at futuras mente intui sunt. Joannem omnibus prophetis majorem ideo prædicavit Lucas, quod, quem cæteri venturum cognovere, illè digito monstravit coram, dixitque, *Hic est.* Hoc unum discrimen est. non ecstasis in illis, non animorum alienatio raptusve fuit. Montani delirium olim hoc fuit, quod ille obtrudere mortalibus nitetur, uti fraudibus suis nubem objiceret. Maximillam enim & Priscam, mulierculas insanas & bacchantes, velut in scenam adduxit, quæ in illo mimo partes secundas tractarent. Furere, & incompotis moribus agitari, eorum est, quorum os rabidum fatigat impurus genius, domatque corda & fingit preinendo.

Eiſi

Esti huiusmodi homines sane omnibus seculis pauciores fuere, quam vulgo creditum est. Dolus plerumque, & impostura fuit. facile sub persona furor simulatur: facilius quidem profecto, quam mens sana. Varibus Delphicis quæstui erant animi hominum superstitioni capti. Habebant per omnem Græciam emissarios suos, qui res & fortunas cujusque discerent. mox consulti, respondebant cuique convenientia. Inerant ramen dictis latebræ, & poterat eventibus interpretatio apparari. Marcus Tullius, cum disputat cur jam pridem Pythii Apollinis cessaverint oracula, causam adfert verissimam, quia minus esse creduli homines cœpissent. Nam quod vetustate extinctam vim loci dicant, nihili esse, cum nulla vetustas vim divinam conficiat: ac Demosthenem vero, ante trecentos annos recte istud dixisse, *Pythium φελομένην*. Non pluris fuerunt Ammonis responsa, Prænestinæ sortes, & alia de hoc genere. Atque in eundem ordinem igitur adscribimus Montani insanas fœminas. Fuere hæreticis nimium usitatæ istiusmodi artes. Qui opinionum fingunt portenta, nunquam illis bene procedit inceptum, nisi advocetur ex machina

Deus. Arrianorum dux Valens, postquam persuaserat Constantio, fuisse sibi cum angelo sermonem, altius dehinc semet extulit, principisque abusus simplicitate ad sua libita est. Sed facebant illi. non enim id nunc agebamus. Inter eos vates, qui de Messia scripsere, perquam disertus est Esaias. oratio ejus erudita ubique, & majestatis plena, facile ostendit, qua esset natus origine. Vir enim nobilissimus, & principum consanguinitate clarus, artes omnes scientiasque didicerat, quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitantur. Liber autem ejus non tam vaticinia continere, quam Evangelia videtur. Res esse pridem gestas, non futuras, putes. Jeremiz omnis majestas posita in verborum neglectu est. adeo illum decet rustica dictio. multaille effatus in Assyrios est, quos identidem per columbam designavit. quippe fuerat hoc Semiramidis. *לגד אור* *symbolum*, uti erudite censuit autor Judæus, cujus liber *מגילת דניאל* extat hodie. Cæterum, vaticinandi virtute nemo præ Daniele est. docet enim quo tempore sit venturus Messias, & regum edisserit sequentium seriem, annosque numerat; &, ne quid desit, etiam prænuntia addit signa.

Quæ

Quæ omnia ejusmodi sunt, uti Porphyrius, cui studium fuit isthæc eludere, nesciverit quo se verteret. quippe arguebat eum manifesta rerum fides. igitur ad calumniandum redactus est. quod ipsum adeo frigide fecit, uti cordatis hominibus gravedinem moverit & tussim. Defricanda hic nobis paulisper Judæorum insulitas est. Prodidit jam olim sanctissimus Hieronymus, Danieleꝝ ab illis non inter vates, sed hagiographos poni. Mea sic est ratio, & sic animum induco meum, esse hoc ab illis perquam inepte factum; siquidem hercle tot & tam illustria sunt illius viri vaticinia. Et nuper quidem hæc res disceptandi causam dedit viris duobus hac ætate eruditissimis, cum vatem unus esse, alter haud sic sensisse Judæos assereret. Quæ profecto contentio non est tanti. Ego, non quid fecerit olim versana gens verporum, sed quam recte fecerit, id vero exquirendum arbitror. Quid autem affertur tandem, cur hoc laudemus? Ratio quidem aut causa nunquam à Judæis exposita est, aut, si est, legisse me non memini nunc. At divinator tamen, & conjectura fit, ut in re crepera. Nempè, audio, quia in aula atque in regum cultu ætatem egit: quia politicus fuit, &

vatem professus non est. Atqui nec professus hagiographum est. Et cur igitur illum hagiographis adscribere? Utique hoc friget. Jam vero, quæ res vetet eundem amicitia principum florere, & simul vatem agere, nondum intelligo. Ipsi Rabbinæ, Judæorum columina, vulgo illud ajunt, שאין הנבואה שורה על אדם עשיר *Prophetiam non recubare nisi super divitem*, itaque suo se gladio confodiunt. & nos scimus, Davidem olim, aliosque, qui summum imperium tenerent, res futuras sacro afflatu cecinisse. Miseros vero vates, si nominis hujus honorem nemo tulit, nisi qui cum baculo aut pera ambularet. Apud Aristotelem Crates, ambitiosus sapientiz affectator, paupertate & sordibus gloriatur illis verbis, ὅτι οἶδον, πῆρην δύναμιν ἡλίχων ἔχει, γέγραπεν τε χολνιξ. *habet nescio quam vim peræ, & lupinorum modius*. mendose profecto, me judice. etsi ille veritus est peram quoque illam carmine celebrare, flexis leviter ad eam rem versibus Homericis, quibus nobilitata Creia est,

Πῆρην περ γαῖ' ἐστὶ μέγαν ἐπὶ οἶνοντι
τύρῃ,

Καλὴ καὶ πίσιον, αἰεὶ ῥύτῃ, εἰδὲ
ἔχουσι.

Pera

*Petrū est tellus quadam in medio nigri
fumi sita,*

*Pulcra, pinguisque, & undique ma-
dida, sed nihil habens.*

scilicet, quasi illuvies sapientiam gi-
gneret, aut bonam mentem. pluris erat
una Creta, quam ter mille perz. Sed
nobis fas haud est inter seria joculari. Il-
lud iteramus, solennia delirasse Judzōs,
cum Daniele ex eo ordine eximerent,
quem ille maxime honestat. Nunc ad
propositum revertamur. Vaticinatus est
Daniel in exilio Babylonico, quemad-
modum & Zacharias, Aggeusque, &
qui postremo hos sequitur, Malachias.
Qui viri ubi decessere, omnino vatici-
nandi illa vis apud Judzōs cessavit. do-
nec tandem Joannes Baptistes prodiit,
qui Malachiz longo sed intervallo
proximus fuit. Is simul & vatum ul-
timus extitit, & evangelisantium pri-
mus. Vatem certe fuisse, significatum
est verbis cantici, quod apud Lucam
pater grandius ore mortali sonat, καὶ
οὐ παῖδες ἐξουφάνης ὑψίστης κληθή-
σονται, ἐξουφάνης γὰρ ἐστὶν ἐξουσίαν
χειρὶς, ἰσχυροῦς οὗτος αὐτῶν. Tu ve-
ro, fili, propheta altissimi vocaberis. Eris
enim Domini anteambulo, uti viam illi
pares. Extat Malachiz oraculum in

hæc verba editum, *Mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Jehova maximus & verendus.* Eliam illum optimus oraculorum interpretæ Messias non esse alium, nisi Joannem, indicavit. Est autem alteri alterius nomen commodatum à vate, propter summam, quæ inter utrosque est, similitudinem. Cinctura & vestis eadem fuit. Jesabelem ille, hic Herodiadem offenderat libertate increpationis. Vasta ambo & inculta loca, procul à mortaliū profana multitudine, habitare: plane uti profectum ab illis videatur pium & laudabile veterum Eremitarum propositum. Adde, quod idem numinis afflatus, & eodem pacto utrumque inflammavit. Neque illud vane dictum ab angelo est, *in virtute Eliae venturum.* Messias quidem, cum in monte quodam, discipulis coram, in coelestem quendam habitum se indueret, Eliam ad familiarem sermonem adhibuit. id quod apprime gloriosum fuit. cæterum, qui Joanni datus ab eodem honos est, haud minor erat. negatenim quæquam hominem natum esse, qui eum antecelleret. Im ille acerrimus rerum judex luculentum dedit testimonium ei homini, qui natus erat quidem omni a ultimus, sed

sed tamen vaticinari ante coeperat, quam natus esset: qui integritatis exemplar fuit, totus innoxius, totus sacer: denique, cujus apud sepulcrum Paula, foemina sanctissima, vidit quondam demones cruciari. Hieronymo enim, qui illud indubitanter affirmat, haud derogande fides est.

CAPVT VIII.

De Cabala, sive, de lege, qua scriptura mandata non est. Quapacto reserandi sint nodi, qui in locis parallelis latent. Quam sobrie utendum sit anagogis & mystica interpretatione. De Judais Karraitis, quorum factio praeceteris cordata est, & fugitans ineptiarum. De opibus eorum.

Legem Judæi duplicem habent. quarum altera scriptis mandata, altera autem verbis duntaxat edita quondam est. Et de ea quidem quæ scripta est, pauca quædam, quæ offerebant sese nobis antea, retulimus. Superest Lex altera; hoc est, Cabala, sive ea doctrina, quæ licet à summo numine tradita sit, tamen in tabulas relata non est, ob hanc causam, uti plebs Judaica, quæ tunc adhuc rudimentorum decurrebat spatia, arcanos sacrorum

voluminum sensus admiraretur potius, quàm intelligeret. Didicerat Moses mystica quædam legis interpreta-
 menta, dum in monte Choreb sermo-
 nem cum Deo sereret. Hæc post illum
 aliis data commissaque fuere, qui Spi-
 ritu sacro agebantur. Absit enim, uti
 nunc Cabalam appellem putida quæ-
 dam deliria, & nugæ plus quàm ani-
 les, easve expositiones, quas ante Chri-
 sti ævum, & diu post illud Judæorum
 magistri quidam, febriculosi mortales,
 ceu mysteria alii aliis tradidere. Longè
 hoc aliud est. Ego veram Cabalam ap-
 pello, mysticum intellectum earum re-
 rum, quæ in sacris libris latent. Is in-
 tellectus, cum antea penes vates fuis-
 set, sed non vulgandus mortalium se-
 culis, tandem divino munere Aposto-
 lis & Evangeliorum concessus scripto-
 ribus est, uti, quod diu latuerat, publi-
 ca voce illorum proderetur universis.
 Itaque Cabalam, non cum vulgo eam
 dico, quam alii aliis tradidere, sed
 quam cœlitus acceperunt viri sancti.
 est enim קבלה *acceptio*. Divus Palus,
 qui ad pedes Gamalielis fœderat, eaque
 didicerat omnia, propter quæ superbi-
 rent Judæorum eruditissimi, tunc de-
 mum Rabbinicam didicit Cabalam;
 cum jam Apostolus factus, didicerat
 veram.

veram. nesciebat enim antea, τὸν νόμον εἶναι πνευματικόν, *legem spiritalem esse.* Danda est mihi paulisper opera, uti hæc manifesta sint. In Numerorum libro quædam de principibus & ducibus, deque tribunis & centurionibus referuntur. Ea narratio historica est. neque aliter tunc eam accepere Hebræi. At D. Paulus sublimiore sensu illa verba intellexit, & quod illis inest secretum, publicavit, cum ad Ephesios scriberet, *esse in cælis principatus, esse dominationes, esse potestates atque virtutes, & alia ministeriorum vocabula.* Etenim nefas sit, Paulum, quia sacra volumina accurate, si quisquam aliis, perlegerat, quidquam dixisse, quod in illis scriptum non extaret. Non veremur nos hîc Hieronymum sequi, qui planè sic opinatus est. Verum, age; proferamus alia quædam, quæ plaris sint: Certè illud confurari non potest, quod jam dicam. In Deuteronomii capite tricesimo, sapientissimus legislator Moïses, extrema oratione, qua populum allocutus est, sic inquit, *Præceptum hoc, quod ego precipio tibi hodie, non est occultum à te, neque longinquum. non est in cælis, ut dicas, quis ascendet nobis in cælum, & capiet illud nobis? neque est trans mare, ut dicas, quis transibit mare,*

Et accipiet illud ? propinquum est tibi
 verbum hoc valde, in ore tuo Et in a-
 nimo tuo, ut facias illud. Nempe hoc
 ait, non esse Hebræis longe eundum,
 uti sciscitentur numinis voluntatem,
 quippe in medio eorum esse legem.
 Hæc omnia Divus Paulus in Epistola,
 quæ ad Romanos scripta est, in capite
 decimo, alio vortum traxit, & de Evan-
 gelio interpretatus est. Ac primo qui-
 dem spectavit verba Moſis, quæ in Le-
 vitici capite decimo & octavo extant.
¹ Itaque ait, *Moses describit justitiam,*
quæ est ex lege, quod, qui præstiterit ea,
vivet per illa. Hic simplici sensu verba
 legislatoris accipit, uti sonant. Subji-
 cit dein alia ejusdem verba ex Deu-
 teronomio, non præter mentem qui-
 dem ejus, sed longe tamen aliter, quam
 intellecta non dicam ab Hebræis, sed
 à cunctis mortalibus fuerant usque in
 illum diem. ² At, *quæ ex fide est, justitia,*
ita dicitur: ne dixeris, quis ascendet in
cælum, aut descendet in abyssum ? prope
te enim verbum est in ore tuo, Et in corde
tuo. Huc est verbum illud fidei, quod præ-
 dicamus. Valde errant, qui hic nihil
 nisi quandam esse verborum allusio-
 nem

¹ In epist. ad Rom. cap. 10. v. 5. ² Ad
 Hebr. cap. 10. vers. 6.

nem arbitrantur. Duplicem enim esse justitiam Apostolus, autore Mose, ait, alteram ex operibus, alteram ex fide. Unum testimonium legislatoris citat, *על משמיע*, *uti sonat*: alterum Cabalice, *על מדרשו*, hoc est, ex sensu quidem Mo-
 sis, sed mystico. nam postquam verba ejus retulit, addit, *Hoc est verbum illud fidei, quod predicamus*. Nos hujusmodi expositionis modum etsi non intelli-
 gimus, tamen, quia à spiritu Dei est, rectum esse credimus & verum. Etiam in verbis, quæ extant in capite secun-
 do Geneleos, agnoscimus Cabalam. Quod enim ibi dicitur, *relinquet homo patrem matremque, & adhærebit uxori*, ex illo ignotum mortalibus sacra-
 mentum revelat idem Apostolus, in capite quinto Epistolæ ad Ephesios: *mysterium hoc magnum est: loquor au- tem de Christo & de Ecclesia*. Plura ejus-
 modi in illo luculento scripto sunt. Est enim profecto Epistola ad Ephesios plena mysticis atque abditis sensibus. id illi singulare contigit. Cæterum haud credendum est, Cabalæ esse locum in so-
 lis legum libris. Latius enim ea res patet. Quidquid fatidici vatum libri, quicquid hagiographa continent, ejus est duplex

¹ *Ad Rom. cap. 10. v. 3.*

significatio; una nuda, quæ פשוט recte dicitur, altera obscura latenſque, quam vel אגדה vel רשׁ appellate licet, quia eruenda, vestigandaque est. Vetus est Rabbiorum verbum, אין מקרא יוצא מדי פשוט אבל יש לו פשוט עם מדרשו ואינו יוצא מדי כל אחר מהן Sententiam duntaxat referre libet, ne nobis necesse sit *באפסאריזא*. *Nusquam, inquit, scriptura est absque sensu simplici. sed habet pariter, ut mysticum; ita & simplicem. his duobus non est ut careat.* In octavo Psalmo, de hominum excellentia agitur, qui dominatum in cætera animantia tenent, & propemodum dii sunt terrestres. At D. Paulus² Davidem locutum ait de altero mundo, deque Christo, qui illic rerum potitur. Nemini istud post natos homines in mentem venisset. adeo diversa sunt. nunc nihil indagemus ultra. expositio Cabalica est. hoc satis esto. Eadem arcana edoctus Matthæus fuit. Etenim beatam virginem, metu Herodis, in Ægyptum asportasse filiolum, & mortuo rege rediisse ait, eaquere effectum esse id, quod olim prædixerat vates, *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Atqui.

¹ Barbare loqui. ² Epist. ad Hebr. cap. 2. v. 5. & 6.

qui Hoseas, quidquid se versant fatigantque eruditi quidam interpretes, non de Messia, sed de populo Israëlítico locutus illic est, quem eduxit ex Ægypto quondam Deus, quemque filium suum non semel alibi, & primogenitum appellat. Itaque expositio, quæ apud Matthæum est, tota est mystica & Cabalica. neque aliter profecto existimandum est, nisi vim facere apertæ orationi, aut fingere ipsi nobis quasdam chimæras volumus. Nihil nobis facilius esset, quam illud multis argumentis evincere. Sed brevis esse laboramus. Profecto, nulla res omnibus cordatis viris plus negotii facessit, quam recta interpretatio testimoniorum, quæ ex lege & vatum ex libris in sua scripta transtulore Apostoli. quippe multa aliena videntur atque omnino usurpata præter mentem Moïsis atque vatum. quæ qui defendere alia via, quam ista, student, frustra sunt. Et tamen haud ignave jam antea præclaris viris elaboratum est, uti consonare omnia & quiddam habere convenientiæ inter se atque similitudinis viderentur. Sed pace eorum dixerim, non explevere nobis animum. Nam qui hæc nihil nisi allusiones esse quasdam volunt, næ illi haud intelligunt se ni-

se nimis frigide excusare Apostolos. Cur enim citant Moſis & vatum verba? nempe, ſi verum amamus, ob hanc cauſam, uti fidem faciant ſuis ſcriptis. At quam fidem facient, ſi mala fide uſurpent authorum dicta? denique, ſi ſenſum eorum aut torqueant, aut, quod pejus eſt, pervertant? Adde, quod ipſi profitentur plerumque, ſe illos reſtes citare, & factum eſſe illud, quod illi quondam vaticinati erant. Bene atque in tempore jam ante dixi, clauſum uſque in eam diem fuiſſe ſacræ ſcripturæ librum, cujus ſignacula ſolvit leo ille de tribu Juda. Hoc iterandum fuit. Scitum eſt illud, *ὅτι καὶ τοῖς τὸ καλὸν, bis & ter repetitur quod pulchrum eſt*, Enimvero, leo ille, Meſſias eſt, qui divina viſatque quadam inſpiratione Apoſtoliſ dedit myſticum intellectum earum rerum, quas nemo quiſquam aſſecutus fuerat. Nos ea, ad quæ mens noſtra imbecilla haud aſcendit, ſola admiratione venerationem: & quoties cauſas rationeſque iſtiusmodi probationum non cernimus, dicamus, Cabalam eſſe, non illam ineptam Judæorum, ſed hanc, cujus author Deus eſt. Hoc unum aſylum ſuper eſt, ad quod confugere licet. Secus, nodos video inextricabiles, & implexa.

implexa ænigmata, quæ dissolvere haud opis est nostræ. sed nec in alio quopiam esse eam ingenii vim opinamur. Diximus de mystica interpretatione, quod sentiebamus. sed addimus, haud promiscuam eam esse, nec plurimum, sed stare suis finibus. stat ea, inquam, intra Apostolos & Evangeliorum scriptores, quorum sunt commentationes *ἑρμηνεύσεις*. Nam quod postea sancti Ecclesiæ autistites idem illud imitati sunt, alia res est. nullum enim eorum inventum probare cogimur, nisi probe nobis ejus intellecta ratio sit. Ad Cabalæ divinitatem opus est, uti in hominis pectus vis cœlestis descendat. Non potest res tanta stare sine numine. Origenes, maximus sane vir, in anagogis tantum sibi permisit, uti modum exceßerit, neutiquam verecunde. at Augustinus & Hieronymus prudentiores fuisse. quare, ut nulla eorum commenta auctoritatem obtinent sacram, ita sunt pleraque tamen pulcherrima. Vel illud Hieronymi quam luculentum est, quod ideo referam, quia ad legis arcana, de quibus diximus hætenus, pertinet. Disserit super Matthæi verbis, quæ sunt in capite vicesimo & septimo, *Velum templi scissum est in duas partes, à summo usque*

que deorsum: Juxta anagogen dicendum est, inquit, quod inclamante Iesu & emittente spiritum, velum templi scissum sit, & omnia legis revelata sint mysteria, ut, quæ prius recondita tenebantur, universis gentibus proderentur. In duas autem partes, in vetus & novum testamentum: & à summo usque deorsum: ab initio mundi, quando homo conditus est, & reliqua, quæ facta in medio, sacra narrat historia, usque ad consummationem mundi. Et querendum, quod velum templi scissum sit, exterius, an interius? Mihi videtur in passione domini illud velum esse conscissum, quod in tabernaculo & in templo foris positum fuerat, & appellabatur exterius: quia nunc ex parte videmus, & ex parte cognoscimus. Cum autem veneris quod perfectum est, tunc & velum interius dirumpendum est, ut omnia, quæ nunc nobis abscondita sunt, domus Dei sacramenta videamus. Hæc & erudita sunt, & pie excogitata. Sane pleraque de hoc genere, quæ prisci Patres scripsere, plus genii habent, quam Judæorum argutiae. qui tamen homines, plurima cum habeant eruditionis præsidia, nihil intentarum reliquerunt. Nimium ineptiunt plerique, qui inter eos interpretati legem sunt, superciliosi magistri, qui errores erroribus tegunt, ne perpluant, & discipulos

los suos magna mercede unum hoc docent, *Nihil sapere*. Qui plurimos suisimiles, hoc est, putidos & nugatores effecerint, ii primas tenent, & nomine admodum insolenti sese appellitant כרבי צי תורה, quasi tu barbare dixeris, *Qui efficiunt uti lex recubet*, hoc est, quiescat inter eos, & sedem habeat in sola genta Judaica. Est tamen eorum factio quaedam cordatior. ii sunt Karraitæ, qui spretis hominum placitis, Talmudica præcepta pro nugamentis habent, & nihil admittunt, nisi sacri codicis contextum. Sed id hominum genus cæteris Judæis invisissimum est. Itaque, cum sint oppido pauci, sed ad unum omnes ditissimi, filias suas cum dote summa vix dare nuptum queunt. Hoc, quia ab aliis proditum jam est, non referrem, nisi persæpe nobis movisset risum. Profecto usque adeo bonam mentem ejurare putidissimi mortaliū, uti malint pecuniam, rerum reginam, spernere, quam socerum habere non ineptientem.

CAPVT IX.

Quid de Messia perceptum cognitumve habuerint Hebræi in veteri Ecclesia. Totæ res illa diligentius excussa. Quam pravo

prævo more omnia ad artem & ad formulas adstringantur.

IN superioribus libris, cum Judæos, post Messiam adventum, spretoſque à numine diceremus, demonstravimus causam ejus rei fuisse summam illorum incredulitatem. Et sane quæ potuit esse desperatior perversitas, quam quod oculis ipsi suis, suisque auribus fidem haud habuerint, cum aderant jam non rerum testimonia signaque, sed res ipsæ? Utique hoc vindicandum ultatricibus pœnis fuit. Nunc tibi nobis postliminio regredi in ea tempora, quibus Messiam beneficia per imagines modo figuræque, atque per vatum prædictiones significata quondam Hebræis sunt. Enimvero, cum insint in oraculis arcani sensus, cumque oppido arduum sit mortalibus res futuras, nedum earum umbras, intelligere, diu illud inter homines eruditissimos disceptatum est, quid de summo salutis auspice speraverit olim credideritve antiquior illa Hebræorum natio? Habet ea res magnum momentum ad rectam interpretationem totius sacri codicis. adeo late patet illius ambitus. est enim ubi Divus Paulus quædam diversa dicere videtur.

videtur. atque eadem est velut discrepantiz species in aliorum scriptis. Itaque excutienda hæc nobis sunt, haud sane in transcurso. Juvat enim interdum philologorum spatia relinquere, & in his consistere, quæ sunt sublimioris contemplationis. Eatur, quo nos rerum magnitudo vocat. Nisi semel statuerimus, quod consilium in illis sequamur, semper æstuabimus. Dignus hic vindice nodus est. Et opiniones quidem aliorum non percensebimus. positæ enim in magna varietate sunt. & præterea, nemo dixit quod penitus placeret. Nos nihil cuiquam detrahentes, mediam quandam secuti rationem, parenti via pergemus ad verum. Ac primo quidem de patriarchis deque vatibus dicamus, quos animi sui fiduciam in Messia posuisse, scientiamque habuisse summi mysterii, utique scimus pro certo. Tantæ rei cognitio, quoddam beneficium singulare fuit, quod numinis quidem favor illis tribuerat, sed omnibus haud ex æquo. Minus enim clare hoc quidam sciverunt, etli sciverunt tamen. Inter omnes, qui per illa tempora vixere, nemo fuit quisquam, qui plus crediderit, quam Abramus. Itaque de illò perquam magnifice ait istud servator hominum,

minum, *Abraham pater vester gessit ut videret diem istum meum: & vidit, & gratias est.* Quid potest pulchrius excogitari? Agitabat ille animo omnia magna atque excelsa: sed munimenta non habebat, quibus insisteret. orbis enim ejus, quia sine liberis erat, spernebatur. Id angebat viri animum. Audivit vota ejus propitius Deus, & progeniem illi pollicitus est, quæ late regnaret. et ille statim hinc altius aliquid meditatus est, & fore intellexit uti ex se Messias oriretur. ita enim divus Paulus ¹ interpretatur, *Abraham dicta sunt promissiones, & femini ejus.* Non dicit, *Et seminibus*, ut de multis: sed ut de uno, *Et femini tuo, qui est Christus.* In eodem ordine Jacobum, Davidem, atque alios quosdam, sed paucos, locamus. Quæ cæteris contigit ejusdem rei cognitio, obscurior fuit idque significatum est illo Messie dicto, quod antea quoque citavimus, *Multi rates, & justici cupiverunt videre, quæ videtis, & non viderunt.* Utique, quem venturum sciebant, cernere desiderabant. Hæc fides illorum fuit. Desideravit & Abrahamus. Hoc inter eos commune erat. At diversitas in eo est, quod

vidit

¹ *Ad Galat. cap. 3. vers. 16.*

vidit ille, quæ videre cæteris haud datum est. *Abraam cupiit videre, & vidit, letatusque est.* Hæc Abrami felicitas profecto non vatum modo, sed angelorum quoque excessit sortem. De qua re nos certos facit divi Petri isthæc oratio. *'De qua salute inquisiverunt propheta, scrutantes in quod vel quale tempus prænuntiavit ille, qui in ipsis erat, spiritus Christi, declararet eventuras Christo perpeffiones, & gloriam illas consecuturam. quibus perfectum est, eos non sibi, sed nobis ex administrare, quæ nunc annuntiata sunt vobis, in qua desiderant angeli introspectere.* De his, qui sanctæ gentis capita fuere, quique futura vaticinati sunt, ita habendum est, uti diximus. Atque id neutiquam obscurum est. At multitudinem & vulgus piorum si cogites, jam exquisitiore opus oratione est, uti expedias quid crediderint. Nobis haud committendum est, uti ullo pacto sequi videamur quosdam delirantium sectarum duces, homines vanissimos & spiritu vertiginis actos, quorum opinio est, non esse Judæorum plebem transmissam in eum rerum statum, in quem pios cunctos vindicavit Messæ virtus. Plane enim contra sentimus. Certum est,

¹ In 1 epist. cap. 1. v. 10.

est, Indubitatumque, quod Apostolus ait Hebræis suis, in capite nono, ob id novi fœderis mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum prævagationum, quæ fuerant sub priore testamento, promissam æternam hereditatem acciperent, qui vocati erant. Enimvero ait expiatum esse, quod ante deliquerant Iudæi. Neque alio pertinet, quod scribitur ad Galatas, in capite tertio, *Antequam venisset fides, sub legis præsidio tenebamur, conclusi in eam fidem, quæ erat revelanda.* Hæc negare, id vero esset ad summum vecordiz venisse. Non sumus tam imprudentes. Scimus illis obtigisse cœlestia bona. Sed de fide eorum, dispiciendum amplius est. Age igitur, primo consideremus, an non potuerint illis hæc omnia obtingere etiam sine sacra fide? Mox, ubi hoc palam fuerit, reliquum erit, uti & fuisse in illis aliquam fidem, & cuiusmodi ea fuerit, ostendamus. De priori capite sic statuimus; etiamsi multitudo nihil cognitum perceptumve habuisset de Messia, nihilo tamen minus cœlestem beatitudinem dari illis potuisse propter patriarchas, qui Messiam mente intuiti sunt, & fœderis hanc promissionem accipere à numine, *Ego Deus vester & posteritatis vestrae.* Hinc perfer-

persæpe Israëlitarum in sacro codice, cum veniam ab irato Deo, & insuper magna impetrant beneficia, cœlesti voce monentur, uti hoc totum acceptum ferant majoribus suis, Abramo, Isaco, Jacobo. Creber ille sermō est in Pentateucho, & in vatum scriptis. Porro fœderis illius, quod cum patriarchis sancitum diximus, sponsor Messias fuit, qui ob eam causam à vate appellatur *angelus fœderis*. Quare, quod si multitudini Israëlitarum data sic salus esset, propter Messiam data esset, profuissetque hoc illis, quod majores eorum tantis promissis quondam habuerant fidem. Et vero, qui hoc diceret, nihil faceret insolenter, siquidem etiam bene esse infantibus illis existimamus, quorum nascentia fata mors abruptit in vitæ limine. valet enim illis ad salutem pietas parentum, usque adeo certe, uti divus Paulus dicat, liberos, qui nati ex altero parente impio sunt, sanctos tamen esse propter alterius fidem. Locus est in epist. 1. ad Corinth. in c. 7. *Maritus incredulus sanctificatus est in uxore, & uxor incredula sanctificata est in viro. alioqui certe liberi vestri impuri essent. nunc autem, sancti sunt.* Non ignoro equidem, extare scripta gravissimorum hominum,

num, qui in infantibus, uti captus eorum est, inesse quandam sacre fidei vim tradunt. Sed hoc tam fatuum est, ut flagris castigari dignum sit. Apostoli enim vox est, *ὅτι ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς*, ex auditione fidei esse. addamus nos, *etiam ab assensu*. Agant vero illi, quorum est istud delirium, & memoriam pueritiae suae, quoad possunt, repetant ultimam. Sane haud dicent se vel illo tempore, cum inter æquales primum ludere inciperent, quicquam magnopere comperit habuisse de summo religionis mysterio. aut, si dixerint, tum vero mihi incedant cum manicata tunica. Ita decet profecto. nam ab incunabulis sapiunt. Ceterum, haud abs re est, quod Israelitas cum infantibus composui. Causa enim, cur numinis jussu in Arabum desertis per Mosen lata lex, sit, hæc fuit, uti religionum ritus quidam ceremoniarumque extarent, iisque se elementis infans solaretur populus, donec in terras venisset promissus majoribus ipsorum Messias. Præclare divus Paulus ad Galatas ait in hunc modum: *Lex transgressionum gratia addita est, usque dum venisset semen illud, cui facta est promiss-*

¹ Ad Rom. 10. vers. 17

promissio. Et paulo post : Lex nos, velut pueros, manu duxit ad Christum. Sed apertissime, in cap. 4: Nos, cum essemus infantes, sub elementis mundi eramus in servitutem redacti. Ea elementa ibidem infirma & egena appellantur, quæ relinquere, & solidam veramque doctrinam capessere iussi sunt mortales, cum Messias venisset. quippe scriptum alibi est, Mortui cum Christo estis & defuncti elementis mundi. Quare, qui hodie supersunt Judæi, non amplius pueri sunt, nec sub pedagogo vivunt. Atque adeo, non pertinent nunc ad eos illa beneficia, quæ olim rudi infanti-que plebi propter majores dari potuisse diximus. Venirenim ille dies, qui virile quiddam atque consummatum ab illis requirit. Ex his, quæ retulimus, constat, foedus olim duplex fuisse. Alterum cum patriarchis factum est, idque sancivit Deus promissionibus, quæ de Messia sunt. Hinc illa sunt in epistola ad Galat. ¹ Abrahamo dicta sunt promissiones. pactiorem autem confirmatam ante à Deo respectu Christi. Lex post annos 430 lata non facit irritam, ut aboleat promissionem. Et in commentariis Actuum Apostolicorum dicitur; Nos vobis, lata

Z portan-

† In cap. 3. vers. 16. & 17.

portantes, annuntiamus eam promissionem, quæ facta Patribus est. Alterum fœdus cum multitudine pepigit Deus, sanxitque legislatione. In eo fœdere pariter, uti in priore, promissiones quasdam fecit Deus, sed earum rerum, quas ideo desperabat populus, quia vivere ex legis præscripto non poterat. Conanti enim officiebat naturæ infirmitas. Itaque quod scriptor Epistolæ ad Hebræos ait in capite octavo, *Christus excellentius ministerium sortitus est, quo præstantioris est fœderis intercessor, quod præstantioribus promissis sancitum est*: sane illic novi testamenti pæctio non componitur cum fœdere, quod datum patriarchis est, sed cum eo, quod diu postea sancitum lege est. Locus ille obscurissimus est, & nisi commodè sic, uti jam subjiciemus, explicetur, tenebras offundet sacra scripturæ. Enimvero ita res est. Novi testamenti tabulæ haud promittunt res meliores, quam olim promissæ patriarchis fuere, neque novum dicitur testamentum, quasi veterem pæctionem cum Abrahamo factam abroget, sed quia illius vi aboletur alterum illud fœdus, quod cccc xxx annis post priorem pæctionem sancitum legibus est, in quo promissiones quidem fiunt populo,

pulo, sed quas *deteriores* appellat Apostolus, quia conditionem illis adiecerat legislator, quam præstare nemo poterat, *Qui fecerit ea, vivet in eis.* At de Abrahamo, cui in prioræ pactione promissus Messias est, ait sacer spiritus in Genesi, *Credidit, & iustus habitus est.* Hæc cum hunc in modum de prioræ illo capite dici perquam probabiliter possint, pergamus ad alterum, probemusque fuisse olim quandam fidei vim in multitudine piorum. Ac primo quidem, quæ in universum vulgus Israelitarum credere necesse habuit, ea ferme istiusmodi sunt; Dei virtute res posse maximas & admirandas perfici; certa esse illius promissa: colendum illum non vultu & fronte, quibus simulatio facillime sustinetur, sed animi obsequio: eam gloriam, eas opes esse pulcherrimas. Plura ejus generis referri queunt, cum ejus rei multæ sint magnæque affinitates. Sed nos nullis terminis eam circumscribimus. Ridicula superstitio est, de definitionibus semper sollicitum esse. Quædam enim haud recte limitantur. Ita rerum indoles fert. Profecto doctores umbratiles, qui omnia in formulas includunt, sæpe in arctum desiliunt, unde pedem referre haud finit pudor, & incepti

lex. Hinc discordia, iræque, & nulla modestia contentionis. Apostoli & Evangeliorum scriptores, si brevi usura lucis ad mortalium coetus redirent, mirarentur ad libros suos interpretandos tot esse analyses methodosque, & ex sophistarum nugis tot insanas moles convectatas. Divina quædam res est in eorum scriptis. horrida illa simplicitas, quam olim tanto quisque felicius secutus est hercle, quanto propius tempora illorum attigit. Nunc, in hoc mundi senio, postquam intra famelicæ artis spatia stetimus, levibus atque inanibus præceptis effectum est, uti corpus divinæ sapientiæ enervaretur & caderet. Sed non est hic nobis declamandum. Ad fiduciam illam, quam in universum ponere in Dei virtute promissionibusque debuit gens Israëlita, pertinent verba disertissima Divi Pauli in epistola ad Hebræos, aut quocunque nomine appellandus is author est, qui epistolam scripsit ad Hebræos: *Nobis evangelizatum est, sicut & illis. Sed non profuit illis auditus sermo: quippe qui fide contemperatum non fuerit apud eos, qui audierant. Oratione usus est haud admodum adstri-*
cta.

ita. Nam, si veteres Israelitas spectes, Evangelismum appellat, promissionem quietarum sedium, quas in Canana sibi fore intellexerant ii, qui cum Mose Ægyptum reliquerunt. Illis autem sedibus plerique haud potiti sunt, hanc ob causam, quia in vastissimo deserto, inter varios casus, rerumque inter discrimina, identidem in querelas quasdam & seditiosas voces erumpebat incauta mortalitas, neque durare fortiter, aut semet rebus servare melioribus poterat. Paulo ante ¹ dixit divinus scriptor, *Quibus autem iuravit, non ingressuros eos in requiem, nisi is, qui non obedierant?* Nimirum hoc ait, exclusos fuisse eos, qui immorigeri fuere. Itaque fides, de qua ibi sermo est, fuit obsequium: incredulitas autem, contumacia erat & inobsequens affectus. Sed incredulitatis illius indoles manifestior est in illis verbis, quæ ibidem ² scriptor epistolæ recitat ex Psalmo nonagesimo & quinto: *In deserto tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, & viderunt opera mea quadraginta annis. quapropter insensus fui nationi istæ, & dixi: semper errant corde, ne-*

Z 3

que

¹ Hebr. cap. 3. vers. 18. ² Ad Hebr. cap. 3. vers. 9. & 10.

que cognoverunt vias meas. Rursum vero ibidem, atque ex eodem Psalmo, aliorum quendam melioremque eruit euangelismum: cui quisquis fidem haberet, is non Cananzæ sedes animo contemplaretur, sed æternam cœlestemque quietem, quam non Josua, sed Messias, summus rex, suis civibus conficit. Hoc est ¹ in illis verbis, *si Josua eos in requie collocasset, nequaquam de alio posthac die locutus fuisset. itaque reliquus est aliquis sabbatismus populo Dei.* Enimvero ait eos, qui Josua dace in Cananzam venerunt, tamen propterea non frui cœlesti requie. Atqui jam dixit eos per fidem venisse in Cananzam. Ex quo profecto palam fit, fidem eam, quæ in Messiam est, haud ex omni parte eandem esse cum ista, quæ in universum Dei adhibetur promissionibus. Certe quidem ipse Moses prohibitus tranquillis Cananensium sedibus est, quia numinis diffidebat virtuti, cum saxum feriret. Hæc fuit mera incredulitas, & expresse id scriptum est in capite vicesimo Numerorum. at idem tamen ille quantam spem in Messie meritis habuerit, discimus ex illis verbis; ² *Moses majores divitias arbitra-*

¹ cap. 4. vers. 8. ² cap. 11, vers. 26.

arbitratus est probum Christi, quam Ægyptiorum thesauros: concitabat enim oculos in mercedem, qua sibi daretur. Itaque quidquid de veterum Israelitarum incredulitate in capite tertio & quarto dicit Apostolus, id vero caute accipiendum est. Monet enim sui seculi Hebræos, magnopere providendum esse, ne illis ad capeſſenda bona cœlestia obſit ſua incredulitas, quoniam proſecto majores eorum, poſtquam Deum irritaviſſent, excluſi fuere beata illa regione, quæ meliorem hanc cœleſtemque patriam figurabat. Hæc eſt ſimpliciſſima interpretatio illius loci, ex quo nunquam fore ſperaveram uti me expedirem. Omnis iſte ſermo nihil aliud niſi levitatem vanitatemque Hebræorum ſignificat, qui in Arabum deſertis, vitio humani ingenii, ſæpe lapſi graviter ſunt, & mala ſibi ſua accerſivere. Quanquam haud fuit ſane majus animi robur in illis, qui terram promiſſam intraverunt, quique ſacra illuc & religionum tranſtulerunt cæremonias. Extant de eo populo querele numinis adeo multe, uti in varum libris utramque paginam faciant. Utique, ſi omnia perſequi vellemus, magna nos circumfluere rerum copia. Sed breviter rem ediſſerit Sulpicius Severus, epi-

scopus sanctissimus, &, Augustino iudice, vir doctrina atque sapientia pol-
 lens. Ejus verba, quia elegantissima
 sunt, huc transcribam. *Semper Hebræi,*
inquit, in secundis rebus immemores cæ-
lestium beneficiorum, idolis supplicabant:
in adversis, Deo. Unde, cum reputare in
animo soleo, populum tot beneficiis Dei ob-
ligatum, tot cladibus, cum peccaret, coer-
citum, expertumque & misericordiam &
severitatem Dei, nequaquam fuisse emen-
datum, & cum semper veniam erroris ac-
ciperet, semper peccasse post veniam: nihil
mirum videri potest, Christum ab his non
esse receptum, cum jam inde ab initio so-
ties in dominum rebelles deprehendantur.
magisque mirum est, illis semper peccan-
tibus, nunquam Dei, quando eum im-
ploraverunt, defuisse clementiam. Satis
 diximus de fide, quam in universum
 Dei verbis commodare vetus Hebræo-
 rum debuit populus. Nunc tandem,
 quod caput rei erat, etiam illud dici-
 mus, plebem piorum olim, antequam
 Messias venisset, de Messia quiddam
 certum cognovisse atque credidisse. Id
 demonstrari paucissimis quidem testi-
 moniis, sed demonstrari tamen potest.
 In capite quarto Evangelii, quod scri-
 ptum à Ioanne est, muliercula Sama-
 ritana ex communi & recepta pridem
 homi-

hominum opinione, Messiam, quem venisse ignorat, sic affatur, *Novimus Messiam venturum, cum venerit ille, omnia nobis annuntiabat.* Erant Samaritani residua pars Israelitarum, quos à Iudæis olim Hieroboamus avulserat. itaque ignorare non poterant quod vulgo, cuncti Hebræi super hac re senserunt. Luculenter Apostolus in capite undecimo epistolæ ad Hebræos, fidem eam describit, cuius vim ingentem in omnibus piis fuisse ait. Ejus descriptio est istiusmodi, *fides est illud, quo extant, qua sperantur, & qua demonstrat, qua non videntur.* Subjicit exhinc, *ob hanc elogio ornati sunt prisci illi.* Post hæc, omnis ævi fastos percurrit. Fidei autem hujus laudem non summis modo populi ductoribus, sed plebi quoque Israeliticæ tribuit, quæ Dei jussis obsecuta, Ægyptum reliquit. ait enim: *per fidem transiverunt rubrum mare, velut per siccam terram.* Sane non possumus cogitare populum illum corpori tantum & sensibus fuisse deditum, cum eadem fides illi adscribatur, per quam alii heroes, qui in illo capite recensentur, Messiam & cœlestia contemplati sunt. Extat hercle ibi ¹ illud quod de

Z 5

Mose

¹ In Epist. ad Heb. cap. 11. v. 26.

Mose jam recitavimus, qui divitias putavit esse probum Christi. Et de aliis ibidem dicitur, *Secundum fidem mortui sunt isti omnes, cernui promissa conspicati, ac professi se hospites & advenas esse in terra. meliorem enim patriam expetebant, hoc est, cœlestem.* De Iosepho quoque illud ibidem haud de nihilo est; *Per fidem Ioseph moriens de egressu filiorum Israel meminit: deque ossibus suis mandavit.* Enimvero sciebat ille fore, uti in Cananensium sedibus olim Messiae infantia vagiret. itaque quiescere illic sua offa voluit. Alioqui valde hæc profecto incepta sollicitudo fuisset hominis sapientissimi. Quid enim interest quo loco sepeliare, cum nec illud tua intersit, an sepeliare? Semel hoc beneficium dedit morientibus Deus. cœlo teguntur, quos terra non tegit. Mæcenas, cætera vita molissimus, hoc unum viriliter dixit,

Nec tumulum curo: sepelst natura relictos.

Nondum illud retuli, quod amplissimis verbis de plebe Israelitica scribit ad Corinthios D. Paulus; ¹ *patres nostri omnes eandem escam spiritualem ederunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. bibebant enim ex sequente spirituali petra.*

¹ In I. epist. cap. 10. vers. 3. & 4.

*petra. petra vero erat Christus. Etiam, quæ sequuntur mox, sine piaculo non possunt omitti: Ne tentemus Christum, sicut quidam patrum tentarunt, & à serpentibus perierunt. Jam pervenisse ad calcem videbamur, cum incidit in mentem nobis, nondum rem omnem nos enodavisse. Et enim extat Divi Pauli oratio ad Corinthios, quæ confutare id omne videtur, quod hætenus dictum à nobis est. Verba sunt; ¹ *Moses imponebat velamen faciei suæ, ne intuerentur filij Israël eis τὸ τέλει* & *καταργεῖν*, in finem ejus, quod aboletur. Jam dubium neutiquam est, quin velamen Moïsi, cæcitas sit Judæorum; τὸ καταργεῖν, est lex, cuius vis nunc cessat. finis autem & καταργεῖν est Messias. de quo scribitur ad Romanos; ² *τέλει νόμος Χριστός, finis legis est Christus. Sed profecto hæc res nullum momentum trahit, neque causæ est, cur sententiam mutemus. Non enim ait eruditissimus Apostolorum, Judæos nihil de Christo cognovisse: sed hoc vult, nescivisse eos quodnam fuerit Dei consilium, cum legem ferret. Lex**

¹ In 2 epist. cap. 3. vers. 13. ² In cap. 10. vers. 4.

set. Lex enim caeremoniarumque omnes Christum spectabant. idque erat mysterium admirabile, & quod Judæi de plebe olim haud intellexerunt. & tamen venturum Messiam, atque res lapsas fessasque restauraturum didicerant cuncti, ex vatibus utique, non ex lege. Hæc nos, quæ in sacro codice observamus de re intricatissima, ingenue sic publicare neutiquam veriti sumus. Diximus autem neque omnia, neque nihil. De singulis operose disputare, atque argutias serere, nostrum haud est, sed nec cujusquam sani hominis. Non debet coelestis sapientia in has angustias ex sua maiestate detrahi. Nec verò ii ipsi, quibus hoc facere cura est, quidquam magnopere proficiunt. Nihil enim sibi, nisi flexus disponunt, quos cum magna molestia debeant relegere.

F I N I S.

